REVERENDI PATRIS F. SILVESTRI PRIERIATIS

OR. PRAED. THEOLOGIAE PROFESS.
SACRIQVE PALATII APOSTOLICI
MAGISTRI DIGNISSIMI,

DE STRIGIMAGARVM, Dæmonumque Mirandis, Libri Tres,

VNA CVM PRAXI EXACTISSIMA,
Et ratione formandi Processus contra ipsas, a mendis innumeris, quibus scatebant, in hac vltima impressione purgati, & Indice locupletissimo illustrati.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

ROMAE, In Aedibus. Po. Ro.

M. D. LXXV.

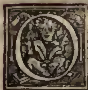
Cum Priuilegio.

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO
D. AVGVSTINO S.R.E. DIACONO
CARDINALI TRIVVLTIO
TT. S. HADRIANI,

F. SILVESTER PRIERIAS ORD. PRÆ.
Sacri Palatij Apostolici Magister. S. D.

PTABAT apud Homerum Dux Græciæ Agamennon, Reuerendissime Domine, decem sibi Nestoras diuinitus dari, non dubitans quin consilio eorum breui esset Troia peritura. Quod profecto in maximam prudentiæ laudem cedere fatendum est, cum tanti viri iudicio sola ipsa illud facile & cito potuisset, quod tot Imperatorum, tot Principum, tot copiarum fortitudo tam difficile, ac tam longo tempore vix potuerit. Quamobrem cum in bellis conficiendis, tum in reliquis humanæ vitæ rebus bene ge-

rendis prudentiam tantum excellere virtutibus cæteris, quas morales vocant, videmus, quantum Solem cernimus stellis omnibus antecedere. Si igitur clari Scipiones, clari Manlij, quod ob inuictas animi & corporis dotes, ob deletas vrbes atque prouincias, ob deuictos hostes, illi quidem Africani, hi vero Torquati dicti sunt, quanto clarius & illustrius Gentis Triuultiæ cognomentum censebimus, quod ab ipsa bonorum omnium matre prudentia profectum est? Nam cum tres esse virtutis illius partes sapiẽtes viri definierint, præteritorum memoriam, intelligentiam præsentium, futurorumque prouidentiam: Ianumque antiqui idcirco bifrontem finxerint, quod præterita atque futura prospiceret: cur non Trifrontem ac Triuultiam eam Gentem dicamus, quæ ab Illustrissimo tribusque illis prudentiæ partibus clarissimo Heroe originem duxerit, semperque talibus viris non secus atque cælum innumeris syderibus ornata terrarum orbi spectabilis semper fuerit, & admiranda? Et vt innumerabiles huiuscemodi stellas præteream, ne me aut copia obruat, aut inuidia defatiget, illa tantum duo magna mundi lumina, quæ nostra nuper sæcula viderunt, attigisse sufficiat Ioannem Iacobum, & Antonium Triuultios: quorum alter Famigeratissimus Imperator ad omnia nostræ memoriæ bella conficienda, ea prudentia virtute & fortuna cunctis excelluit, vt & Hannibalis iudicio, inter Alexandros, Pyrrhos & Scipiones

piones digne veniat numerandus: Alter vero Comensis Pontifex, & Cardinea dignitate insignis, tanta omnibus in rebus temperantia, tanta constantia, tanta integritate, tanta fide claruit, vt in multis legationibus, quibus felicissime functus est, nulla res tanta fuerit ac tam difficilis, quam ille non & prudentissimo consilio rexerit, & singulari virtute confecerit, Is demum, quem tu patruum habuisse semper grata cum recordatione læteris. Nam cum Triuultiorum splendorẽ omnibus gentibus illuxisse videas, tum maxima etiam gaudia ex illis virtutum ac dignitatis Cardineæ fulgoribus, qui hæreditario quasi iure ad te peruenerunt, cor tuum tacitum pertentant, dum vere & teipsum in patruo, & in te patruum recognoscis. Neque enim aliud quippiam de tuis laudibus in præsentia recensebo, nisi quod ex Triuultijs vere Triuultius, summis, medijs, infimis, tua facilitate, tuo ingenio, tua humanitate facias satis. Tanto autem doctos uiros amore prosequaris, vt omnes obstricti tibi sint ac deuincti, neque mirari nõ possint in te iuuene illas tres prudentiæ partes enitere: quandoquidem bonas litteras in primis colas ab ipsa certe adolescentia doctus, cum exemplorum vetustate, tum præsentium præceptis & futuræ gloriæ stimulis nihil magis a situ ac tenebris nostri memoriam vendicare, quam litterarum lumen. Quas ob res iure optimo tuus est quicquid est liber iste, quem superioribus diebus De strigimagarum dæ-

monumq.

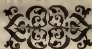
monumque mirandis composui: atque ita nominatim tibi illum dedico, non quod partem aliquam tuorum in me meritorum hoc pacto referenda in gratia consequi posse confidam, sed vt maximi erga te amoris mei testis sit, & obseruantiæ sempiternæ. Et quoniam in ipso crudeles cacodæmonum pugnas aduersus homines intueberis, consideres tamen non minus formidandas mundi huius insidias, domesticaque vitiorum bella, quæ vt magna ex parte aliquando sopiantur, optarem, quemadmodum Agamennon decē tui similes darētur nobis diuinitus, Augustine Triultie, & patriæ & vrbis Romæ decus ternobile. Vale. Romæ Kal. Martijs. M. D. XXI.

ELEN-

ELENCHVS CAPITVM HORVM TRIVM LIBRORVM DE STRIGIMAGIS.

PRIMI LIBRI.

LIBRI

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

b

B

C

Dæmon

Forma

Iuuenis

Perfe-

Q

R

Remedia

Substan-

FINIS.

DE STRIGIMAGARVM DAEMONVMQVE MIRANDIS,

PER EXIMIVM SACRARVM Litterarum Professorem Fratrem Siluestrum De Prierio, Sacri Palatij Apostolici Magistrum.

Quæ sit Authoris intentio. C A P. I.

EVORANT plebem meam sicut escã panis. Psal. 13. Verba sunt Psalmistæ Spiritusancto edita, quibus siue ipsius Senacherib, siue (vt nonnullis placet) Nabuchodonosor facinora patrata narrantur: quorum vterque blasphemus in Deum, & in Dei populũ iniustus fuit, & violentus inuasor: in eo tamen sensu, quẽ allegoricũ dicunt, & diabolum, & diabolicos homines effingunt: qui Deum verum aut rebus, aut verbis, aut vtrisq; negant. Eiusmodi, strigimagi, & crebrius femineo genere, strigimagæ sunt: sic a nobis dictæ, quod nõ strigæ modo, verũ etiam & magæ, idest, maleficæ sunt (Magi enim idem & malefici. 26. q. 5. Nec mirum.) quæ veram fidem negantes salutiferæ crucis admirabile signum adeo paruifaciunt & vilipendunt, vt nefario pede conculcent: necnon Dei populũ innumeris (vt ex dicendis clarius extabit) maleficijs afficientes, vorent: insidiãtes herbis, segetibus, plantis, brutis, hominũq; corporibus: & quod ijsce longe deterius est, etiã animabus, adeo vt Spiritusanctus de ijs, & quidem merito, eructant: Deuorant plebem meam, meæ videlicet plebis fructus, pecudes, corpora, item & animas. Hæc vero & pleraq; alia eo licentius & fidentius efficiunt, quo pastores nõ dormiunt modo, verum etiam interdum profundissime stertunt, nõ euigilantes ad custodiam agnorum & ouium veri summiq; pastoris, ac perperam intelligentes textum cap. Episcopi. 26. q. 5. etiã inquisitoribus hæreticæ prauitatis christianæ doctrinæ, & proinde fidei zelatoribus, sese opponunt: tot Dei blasphemias, tot turpissimos actus, tot horrenda facinora, tot crudelia & sæua maleficia, phantasmata & illusiones astruẽtes. Cupiens vero & omnibus præcordijs affectans, ne serpat eiusmodi

tam rudis ignorantia, huius rei secreta, quantum Spiritus sanctus vires subministrarit & dederit, reserare statui: idq; tribus voluminibus efficiam. Horũ vnus de principijs & causis erit, cum mirandorũ, tum etiã nefandorũ operũ strigimagarum, ac dæmonum specialiter. In genere vero omniũ eorum hominũ, qui malis item & noxijs artibus auxilio malorũ dæmonũ vacant & innituntur, cuiusmodi sunt nigromantici omnes, incantatores, sortilegi, & omnino qui diaboli vel consilio, vel auxilio, aut vere nocent, aut falso suffragãtur. In quo ex veræ philosophiæ abditissimis arcanis omnium eiusmodi mirandorũ quæ cernimus, necnõ ex christianæ pietatis philosophis, & diuo Thoma in primis, eorũ omniũ quæ oculis quidem cernimus, mente vero somnia dicimus, rationes & causas reddere statui. Secundus vero liber, de ipsis mirandis erit, & de secta ipsa strigimagarum, necnon de pessimis eius effectibus: item & de remedijs opportunis. Tertius autem de eo modo, quo explodatur genus hoc peruersissimũ cum virorum, tum mulierũ præcipue, quod diabolus pro explosa idolatria mũdo inferre curauit: quod equidẽ humani generis inimicũ diabolũ colit, veneratur, adorat; non iam in sculptilibus, aut certe ignoranter, tanquam spiritũ bonum vt olim: cæterum potius scienter, & in corpore ab ipso satana ex aere & crasso terræ vapore compaginato, in quo vanorũ hominũ sensibus sese ingerat adorandum. Et quamquã de eiusmodi nõnulli scripsere ex ordine diui patris Dominici, veluti Ioannes Nider pene nobis contemporaneus, in Præceptorio & Form. suo, necnõ Directorium inquisitorum: item & postremo uir magnus Henricus Institoris ac socius, quorum etiam opus, quod Maleficarũ Malleus inscribitur, vniuersitate Coloniensi probatur, & nonnulli alij, quos opportunius deducemus in medium. His tamen non obstantibus, præsentẽ nostrũ laborem nedum opportunum, verumetiam necessarium duximus: siue quod nonnulla, & quidem fundamẽta præcipua, vt ea omnia quæ toto libro primo deducemus, intacta reliquerint: siue ꝙ alia breuius quam res ipsa postularat, nonnulla etiam prolixe nimiũ tetigere: siue quod docendi modum non seruarint: quæ res tædium maximum lectori afferat oportet. Igitur Deo Optimo Maximo, Christoq; domino, ac itidem vero Deo his versiculis inuocato. Da, Pater, augustã cæli conscendere sedem: Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis: rem aggredior.

Qui sint dæmones, quæ strigimagæ, & quæ miranda, quorum principia exquiruntur. CAP. I.

VT vero quisque statim nõrit, quid quærimus, quidue molimur, & quorum exquirimus abditissima principia, vt dæmones omittamus

tamus omniũ malorum eiuſmodi ex animo vel occaſione principia: qui aliud ſunt nihil quam ſubſtantiæ immortales intellectuales, natura bonæ, voluntate malæ; de quibus infra multa ſumus elocuturi, reliqua paucis punctis explicanda ſunt.

¶ Primum. Hoc genus virorum, aut certe verius feminarum, quibus dæmon malus quaſi inſtrumentis in perniciem populorum vtitur & abutitur, et ſi multa ſimplicia nomina obtinuerit, nullum tamen eiuſmodi nomen omnem eorũ malitiam ſonat & complectitur. Nam plerumque Italico ſermone, maſchare vocantur, ideſt laruæ, aut laruatæ perſonæ: ſcilicet quod laruatorum inſtar plerumq; incedant, dæmonum virtute incognitæ & inuiſæ, ac itidem noceant. Nonnunquam vero ſtrigæ per metaphoram, ſcilicet quod vel nocte præcipue in maleficijs verſentur. Eſt enim Strix auis nocturna a ſtridendo dicta, qđ ſcilicet clamando ſtridat: de qua Lucan. lib. 6. Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur: quæ & a puerorum corpuſculis ſanguinem ebibit. Vſitatius vero dicuntur lamiæ, non a voluptuoſa vita, quam cum diabolo incubo, aut etiam ſuccubo ducunt, ſed a maleficiorum crudelitate. Eſt enim lamia beſtia monſtruoſa, apud gloſſ. Iſa. 54. cuius pedes equini, cætera vero membra humanam effingunt ſpeciem & figuram. Vnde ſecundum Gregor. 34. Mora. habet humanam ſpeciem, corpus vero beſtiale. Eſt vero adeo crudelis, vt proprios filios dilaniet: vnde & lamia quaſi lania dicta eſt. Sed hæc nomina cum ſimplicia ſint, naturam totã eiuſmodi hominum exprimũt minime: cum inſuper ex toto genere ſint infideles (apoſtatant enim a fide) ſint voluptuoſi, ſint malefici, adeo vt etiam in propria pignora ſæuiant, & ſua exerceant facinora; quamquam ad hæc plerumque ab eo cui ſe dedere diabolo, etiam inuiti coguntur. Verum quia voluptuoſi nocte vel præcipue voluptuoſi eſſe noſcũtur; malefici vero & nocte pariter & die maleficijs incumbunt, rectius a nocturna aue & maleficijs ſtrigimagæ dicantur, & genere quidem feminco, quod ſcilicet abundantius ſexu feminco conſtent.

¶ Punctum ſecundum. Primus harum effectus, cuius nobis effectiua cauſa veſtiganda eſt, Apoſtatatio eſt a chriſtiana fide, cui ſicut & baptiſmo abrenunciant, vt patebit, adeo vt conculcent crucem: diabolum vero adorent, ei ſe penitus dedicantes. Qui equidem effectus non eſt mirabilis, ſi libertatem humanæ voluntatis contemplari libuerit: quippe quæ libere in omnia feratur. Eſt vero mirabilis, ſi humanum contemplemur ingenium, quonam ſcilicet modo poſsit id dijudicare homini conducens ac bonum, vt relicto Deo bonitatis fonte, & parente generis noſtri, ſponte ac ſcienter ſe diabolo tradant, omnium (vt ita dixerim) peccatorum ſuggeſtori, ac proinde

inde authori, atque exequendo punitori, necnon humani generis inimico præcipuo, non aliter quam si puer, parentum sinum effugiens, aut leoni, aut serpenti sese agglutinet deuorandus: vnde etiam huius causa consideranda erit. Ne vero eiusmodi effectus alicui incredibilis videatur, ex his quæ dicemus, nullus id potest nisi proteruiendo negare. Nam vt processus iuridice institutos (qui numerum sui multitudine non habent) omissos faciamus, maxime vero eos qui per magistrum Henricum Institoris & sociũ inquisitores in partibus Germaniæ editos, nunc Romæ apud iudices partim, & apud inquisitorem Cumanum partim, sunt processus ad 30. vsq; numero omnes in agro Cumano in terra Musi editi: ex quibus cum infinitis alijs videre licet, nullum ad voluptuosa flagitia, quæ in ludo diabolico explentur, admitti, nisi penitus auertatur a Deo, & ad diabolum conuertatur. Omnes enim his processibus affecti, quorum pars est per abiurationem ad pænitentiam admissa; pars vero ignibus explosa, fidem negarunt, crucem calcarunt, diabolum adorarunt, aut homine, aut diabolo instigante. Cum enim ad hanc sectam cum viri, tum mulieres inducuntur: & id aut ab homine, quod crebrius est; aut a diabolo, quod maxime tempore tribulationũ accidere dixerim, vtrouismodo fiat, dictus ordo seruatur. Quinetiam sunt aliqui modi profitendi in hac secta & diabolica religione, vt ex innumeris huius sectę hominum confessionibus constat. Vnde vt recitant, & experti sunt authores dicti Mallei, duplicem obseruant profitendi modum ad instar religionum Christi: vnum scilicet sollemnem, alium priuatum. Et priuatus quidem fit in omni loco & tempore diuersis medijs. Interdum enim aduersa fortuna tristibus, dæmon tristem alloquitur, aut per seipsum visibiliter, aut per mediam personam: & si secundum eius consilia tristis se acturũ spondet, omnia profutura ad nutũ pariter spondet, & dehinc ad prædicta inducit ordine quodam, a leuioribus sumpto principio. Nonnunquam etiam huius diabolicæ religionis professores, cũ ex sua sollemni professione, vt libro secũdo patebit, teneãtur alios prouiribus ad dictam sectam attrahere, his de quibus fidunt, promittunt gaudia magna cum mulieribus, si viri; aut cum viris, si sunt mulieres: & deinde si assentiũt, inducunt ad prædicta facinora, negationem scilicet fidei, conculcationem crucis, cultum diaboli, & eiusmodi. & ita esse infiniti processus astruũt. Modus vero sollemnis professionis hic est. Determinato loco & die, diabolicis istis religiosis in concionem vocatis, apparens principalis dæmon in assumpta effigie, ad seruandam sibi fidelitatem cum temporalium felicitate & vitæ longitudine hortatur; & tunc magistra nouitiæ vel nouitij, illam, vel illũ diabolo commendando offert. Qui si nouitiam de abneganda fide &

cultu

cultu christiano, & extensa muliere (sic enim Reginam virginum appellant) & sacramentis nunquam venerandis voluntariam deprehenderit, protensa hincinde manu stipulantur: & statim satanas subiungit, hæc sufficere minime. Nouitia vero quærente, quid supersit spondendum, subinfert: Homagium oportet exhibere, quod scilicet id continet, vt in corpore & in anima sibi æternaliter attineat, & quoscumq; alios vtriusq; sexus prouiribus sibi associare curet: adiungens vt certa vnguenta ex ossibus & membris puerorum, & præcipue eorum qui fonte baptismatis renati non sunt, sibi conficiat; per quæ, inquit, cunctas tuas voluntates, me assistente & iuuante, perficies. Hūc modū dicti inquisitores se didicisse dicunt in oppido Brixiacho diœcesis Basilien. plene informati per iuuenculam maleficam quidem, sed pænitentem, & sub iureiurando interrogatam: cui rei etiam fidē affert, quod refert vir preclarus & pene nostris temporibus viuus Io. Nider in suo Form. ex relatu inquisitoris Eduensis diœc. qđ scilicet in Ducatu Lausañ. quidam malefici proprios natos coxerant, & manducarant, & ꝗ modus discendi hanc artem fuit, vt maleficis in concionē vocatis, opere eorum, dæmonem in assumpta imagine hominis viderent, cui nouitius necessario det fidē de negando christianismo, & eucharistia nunquam adoranda, & calcanda cruce, vbi latēter id posset. Ad hæc accedit, quod idem ibidē refert fuisse cōmunem famam, referente Petro iudice in Boltigem, tredecim infantes in terra Bernensiū deuoratos, propter quod iustitia publica animaduertebat in tales. Quærenti vero Petro a quadam malefica, quonam modo pueros vorarent, dixit ꝗ instante dæmone pueris insidiantur, maxime non baptizatis, & crucis signo non munitis, ne scilicet baptizentur, & saluentur: quos ad latera parētum vel in cunis occidimus, & de tumulo deinde exceptos in caldario vsq; ad ossium euulsionem decoquimus, tota carne in potabile quid resoluta, ex crassiori parte vnguentum conficimus nostris artibus & translationibus accōmodum: ex reliquo humore vtrem aut flasconem replemus, quo qui fuerit potatus, paucis additis, statim sectæ nostræ magister efficitur. Accesserit, qđ refert idē in dicta Bernensi executione, captum iuuenem cum vxore maleficos, asserentem si spes sibi fore posset salutis, omnia se reseraturum. Asserentibus vero litteratis qui aderant, id posse fieri, modo veraciter pæniteret, & suadentibus: ordo, inquit, talis est, quo etiam seductus sum. Oportet enim futurum nouitium vel discipulum, dominica die ante aquæ benedicendæ consecrationem cum magistris ecclesiam intrare, & coram eis fidem, baptisma & vniuersalem ecclesiam abnegare: deinde homagium præstare magisterulo, idest dæmoni, quem nomine diminutiuo significāt, quando absens est, ne nomē aliud his, qui

non

non plene dispositi sunt, terrorem incutiat; licet interdũ scilicet a bene dispositis ipse dæmon homagium præsentialiter excipiat: deinde, inquit, bibit de vtre prædicto: quo facto, statim sentit se interius artis nostræ imagines concipere, & retinere super sectæ huius ritus præcipuos. In hunc, inquit, modum seductus sum, & vxor mea, quam tamē tantæ obstinationis existimo, quod malit mori & cōburi potius quā fateri: & ita actum est, iuuene mira contritione, vt videbatur, extincto. Ecce ergo qualiter primo Deum negant, quam adorent diabolum; & prius diabolum adorant, quam admittantur ad secretiora ludorum & maleficiorum. Vnde contra eum qui fassus est ludum diaboli se gratia voluptatis intrasse, est suspitio violenta, ꝙ negarit fidem, & diabolum adorarit, cum alias nunquam aliter visum sit.

Punctum tertiū. Secūdus effectus, voluptas est incuborū & succuborū, seu certe cū incubis & succubis respectiue. Qui equidē effectus est mirabilis, vt homo cum spiritu habeat coitum actiuum, aut etiam passiuum: & adeo realiter, vt inde nascatur non homo modo, verū etiam gigas, vt omnibus Theologis placet. Huius ergo causa inuestiganda est in hoc primo libro, ex qua in secundo soluentur infinitæ quæstiones. Quod vero sint huiusmodi concubitus inter homines & spiritus, etiam nullus nisi proteruiendo negare potest, cum hoc infiniti processus astruant, & sit sacris doctoribus ac litteris diuinis consentaneū. Dicitur enim per Mosen Gen. 6. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt: isti sunt potentes a sæculo viri famosi. Quod pertractans Aug. etsi in ordine ad poetarū fabulas 3. de Ciuit. Dei cap. 11. sub dubio relinquit, dicens: Vtrum potuerit Venus ex concubitu Anchisæ Aeneam parere, sub dubio relinquamus; tamen quātum ad processum scripturę, pene inquit in scripturis talis quęstio oritur, qua quęritur, vtrum præuaricatores spiritus cum filiabus hominum concubuerint: vnde natis gigantibus, idest, nimium grādibus, & fortibus viris, tunc terra repleta est. Sed in ordine ad sacras scripturas libro. 5. cap. 23. quæstionē determinans, ait: Creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti erant (de quorum fide dubitandum non est) se audiuisse confirmant, siluanos & faunos, quos vulgus incubos vocat, improbos extitisse mulieribus, ac earum appetisse & peregisse concubitum: & quosdā dæmones, quos dusios Galli nuncupant, assidue hanc immunditiā & tentare, & efficere, plures talesque asseuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur: Hæc ille. Postea vero ibi determinat illam quæstionem Gen. 6. super illis verbis: Videntes filij Dei filias hominum, an scilicet cum filiæ hominū essent filiæ Cain, & successorum, filij Dei debeāt intelligi per gratiam, idest

filij

filij Set: vel per creationem, idest angeli mali: & dicit ꝙ nõ de incubis solum intelligitur, vbi videtur velle, quod vtroq; modo posit intelligi. vbi dicit gl. Nõ est incredibile nõ ab hominibus, sed ab angelis vel quibusdam dæmonibus, qui mulieribus sunt improbi, eiusmodi hõmines, idest gigãtes procreatos: de quibus in littera dicitur Gen. 6. Gigantes autẽ erant super terram. Isidorus quoque libro. 8. cap. vlt. tractans illud Isa. 13. Pilosi ibi saltabant: huic sententię testimonium adijcit, dicens in hæc verba. Pilosi qui gręce panisci, latine incubi appellantur, vnde & incubi dicuntur ab incubando, hoc est, stuprando: sępe enim improbi existunt etiam mulieribus, & earum peragunt cõcubitum, quos dæmones Galli dusios vocant: quia assidue hãc peragunt immunditiam. Quem autem vulgo incubonem vocãt, hunc Rõmani faunum ficarium dicunt, ad quem Horatius dicit. Faune nympharum fugientium amator: Per meos fines, & aprica rura, Lenis incedas. Transeo infinita experimenta, quæ ipse noui, qualiter plerumq; violant per vim, Deo permittente, castas, sed forte elatas moniales: qualiter noui mulieres sponte tales amasios habentes, quę ab hoc morbo curari nolunt. Ista vero aut declamari, aut ad feminarum aures attingere, pessimum foret: quod facile suis libidinibus explendis dæmones aduocarent.

¶Punctum quartũ. Effectus tertius est Delatio velox per multa spacia terrarum. Qui equidem mirabilis est rudibus, peritis autem non: quippe qui norunt inferiora corpora, quo ad localem motum, angelis etiã satanę obedire ad nutũ; & qui hominẽ, si debilitas eius & anhelitus pateretur, possent tempore imperceptibili sicut mouere, ita & ferre ab ortu solis ad occasum: de quo ad præsens supersedeo, in hoc eodem volumine speciali capite multa ex arcanis philosophię dicturus. Ita autẽ esse posse, vt dęmon, permittente Deo, hominem ferat, & litteræ sacræ, & philosophiæ documenta testantur, vt patebit: ita autem aliquando esse, & experimenta, & magorum opera, & inquisitorum infiniti processus attestantur: sed quia de ijs in secundo volumine intellectum cap. Episcopi. 26. q. 5. daturi, multa dicemus, ad præsens verba succido.

¶Punctum quintũ. Effectus quartus est Apparitio, qua diabolus apparet, nedum phantasiæ modo, verum etiã ipsis sensibus corporis, in forma viri, aut mulieris, aut bestiæ, aut alicuius insensibilis: sicuti teste Greg. in Dialog. mulieri in specie lactucæ apparuit. Qui equidem effectus mirandus est, quonam scilicet pacto aliquod corpus sic compaginare diabolus possit, vt humanum, vel equinum, vel eiusmodi videatur. Ita vero in facto quandoq; esse etiam litteræ sacræ astruunt. Angelus enim satanæ, Apostolo docente, transfigurat se

in ange-

in angelum lucis: quem ſcilicet dubium non eſt in uarijs ſpeciebus apparere, tam in ſomno, q̃ etiam in uigilia, aſtruũt & hiſtoriæ, & experimenta numero infinita, & Theologi, ac omnes Poetæ clamant.

¶ Punctum ſextum. Effectus uero quintus, Rerum occultatio eſt præſentium per eam paſsionẽ, quam Theologi Acriſiam, Aug. uero Aoraſiam uocat: quæ cæcitas eſt non ſimpliciter, uerum ex parte, qua unum uidere uetamur, non autem aliud, ut ſic interdum malefica inuiſibiliter & moueatur, & operetur. Ita autem eſſe experimur interdũ, cum deperditũ quippiam ter, quater, & pluries eodem loco perquirimus, ubi deinde illud inuenimus: teſtantur etiam proceſſus multi, item & experimenta multa, ut latius in libro ſecundo probabitur.

¶ Punctum ſeptimum. Effectus uero ſextus eſt Ludificatio ſenſuum, cum interiorum, tum etiam exteriorum, vt fieri plerumq; cernitur in præſtigijs, dum aut in ungue, aut in ſpeculo, ſeu aqua, ſeu certe quocunq; corpore expolito & terſo figuræ videntur, qua de re terra plena eſt: longe autem magis Iudæorum ſynagoga refertior.

¶ Punctum ultimũ. Effectus ultimus Maleficia ſunt, quæ dixeris miranda profecto, ut per ea liquet, quæ de fri. & male. iura deciderunt: dixerunt uero Doctores in 4. ſentẽtiarũ libro, ubi de matrimonij impedimẽtis pertractatur. Et hæc ſine numero ſunt circa homines, iumẽta & fruges, quas eiuſmodi homines dæmonum cooperatione ſæuiſsimis turbinibus ac grandinibus euertunt. Ad hæc quoque reducuntur etiam corporum beneficia mirandarum ſanationum, quæ incantationibus & carminibus fiunt. Vtrumq; enim & morbus, & ſanitas eiuſmodi authore diabolo, fit: qui interdum ut perdat animas, corpora ſanat, ſicut & inficit: Oppoſitorum enim eadem eſt diſciplina. Prædictorum ergo omnium cauſæ, principia & fundamenta hoc primo uolumine ſcrutanda & reſeranda ſtatuuntur.

Animam humanam eſſe ſpiritum, & non corpus; ſubſiſtentem, & non inhærentem. CAP. III.

PRINCIPIVM ergo prædictorum omnium indagaturi, nõ ex diuinis litteris modo, uerum etiam ex ueræ philoſophiæ principijs, & naturalis noſtri luminis intellectualis uirtute, ab noſtræ animæ natura exordium primum per multa puncta ſumamus.

¶ Punctum primum. Humanam animam, ideſt eam rem, qua primo uiuimus & operamur, intelligendo maxime (animata enim uiua dicimus, reliqua autem vita carere) eſſe corpus vel naturam corpoream, multi falſo exiſtimauerunt. Nam Galenus medicus animã dixit elementorum aut qualitatum elemẽtarium complexionem eſſe, motus

inde,

inde, quod videamus ex diuersis cõplexionibus in nobis educi varios effectus, quos passiones dicunt, quę animæ cum humanæ, tum brutali ascribuntur: sicut facile irascuntur colerici, & malãconici tristantur. Errauit vero deceptus, ꝙ non distinxit passiones quonam pacto, & complexioni, & animæ attribuuntur: quippe cõplexioni attribuuntur quasi disponenti, & quantum ad illud duntaxat quod in passione est materiale: vt in ira est accensio, & motus sanguinis circa vitæ principium cor; animæ vero non equidem sicut disponenti, sed sicut principio principaliter efficienti, & quantum ad id quod in passione formale est, vt in ira est vindictę concupiscentia. Contra Galenum ergo sic arguo. ¶ Primo. Si enim anima cõplexio est elementorũ, aut qualitatũ elementariũ; aut ergo complexio est materialiter, idest elemẽta complexa: aut formaliter, idest ipsa habitudo siue ordo, siue relatio elementorum complexorum. Et profecto primũ falsum est, alioquin anima esset simul terra, aqua, aer, & ignis, aut horum qualitates: & cõsequenter erit quædã quattuor distincta, quod statim imposibile dixeris: vel vnum mixtum corpus ex quattuor, quod pene statim improbabitur: vel vna qualitas mixta ex quattuor, & consequenter nõ erit substantia, nec homo vel pars hominis, neq; homini speciem conferret. Similiter autem & secundum, alioquin anima sicut & relatio, nullius esset operationis principium: imo nec subsistẽtia, nec ens absolutum aliquod, vel etiam reale, si id tantum esset quod formaliter est relatio. Non est ergo elementorũ complexio anima. ¶ Secundo. Complexio ista qualitatibus elementaribus inferior sit oportet, quippe quæ ab eis causatur. Anima vero nedum humana verumetiam brutorum atq; plantarum, qualitatibus elementorum præstãtior & superior sit necesse est: quippe animæ vegetabilis operatio, & longe plus cognitio animæ sensitiuæ, elementares qualitates excedit, cũ talium qualitatum operatio ab extrinseco sit: nõ enim ignis seipsum calefacit, & sic in cæteris. Omnis vero operatio animæ ab intrinseco est, vt digerere, egerere, & eiusmodi: viua enim dicimus quæ seipsa mouẽt. Non est igitur anima complexio, alioquin idem respectu eiusdem, & superius, & inferius foret. ¶ Tertio. Corpus animalis locali motu a complexione non mouetur; moueretur enim motu prædominantis elementi: quippe fortius superuincit, & cõsequenter semper deorsum ferretur. Anima autem animale corpus mouet, & in omnẽ partẽ mouet. Non est ergo anima complexio. ¶ Quarto. Nam quod complexionem corporis regit, frenat, & vincit, complexio nõ sit oportet, vt planum est: Anima vero humana (quicquid sit de brutali) humanum corpus regit, frenat corporeas passiones, & vincit, quæ corporis sequuntur complexionem: interdum enim ad iras & concupiscentias

proniores agente anima minus irascuntur, minus etiam concupiscũt, vt in continentibus patet. Non est ergo anima ipsa cõplexio, aut corporum, aut corporearum qualitatum. ¶Prædictæ vero opinioni Galeni, similis est opinio eorum qui animam harmoniam dixere, quippe qui nõ sonorum, sed contrariorum harmoniã intendebant, ex quibus animata corpora componi videbantur. et hæc quidem sententia ab Arist. in libro de Anima Empedocli, a Greg. vero Nisseno Dinarcho ascribitur. impugnatur vero vt præcedens, & vlterius etiã rationibus proprijs. ¶Primo. Omne enim corpus mixtũ harmoniã habeat oportet, & complexionẽ; nec harmonia corpus aut mouere, aut regere potest, vel frenare passiones sicut neque complexio: intenditur etiam & remittitur sicut & complexio. Ex quibus omnibus liquet animã non esse harmoniã sicut neque complexionẽ. ¶Secundo. Harmoniæ ratio magis corporum qualitatibus quam animæ congruit: nam sanitas harmonia quædam humorum est, fortitudo neruorum & ossium, pulchritudo vero membrorum atq; colorum: quorum autem harmonia sit, sensus vel intellectus assignari non potest, nec cæterorum quæ ad animam spectant. Non est igitur anima harmonia. ¶Tertio. Nam harmoniam duplicem esse constat, ipsam scilicet compositionem, & ipsius compositionis rationem, seu proportionem, & modum: Anima vero compositio non sit oportet, quippe quamlibet animæ partem esse compositionem aliquarum partium corporis oporteret, quod assignare non contingit: similiter autem compositionis ratio esse non potest; quia cum in partibus corporis diuersis diuersa sit eiusmodi compositionis ratio, singulę partes corporis singulas animas necessario haberent, vt os, caro, & neruus, quæ in diuersa proportione constituta sunt. Hoc autem falsum constat, quippe homo non esset aliqua vna species. Nõ est igitur harmonia anima. ¶Rursus alij longe grauius errantes, animam corpus esse astruxerunt, vt antiqui naturales philosophi, qui nihil preter corpora esse crediderunt, vt infra patebit: quorũm opiniones etsi variæ fuerunt, communi tamen concordia sic refelluntur. ¶Primo. Anima est in ijs inferioribus principium vitæ, nõ quodcunq; : sic enim & oculus, & omne instrumentũ animę esset anima; quippe quod esset principium vitæ, idest vitalis operationis: sed animam principium vitæ dicimus primum, idest quo primo viuimus, quasi principio omnium principiorum vitæ. Et si vero aliquod corpus principium vitæ esse potest, veluti cor in animali est vitæ principium: nullum tamen corpus potest esse vitæ principium primum: quippe esse viuens, aut vitæ principium, corpori non congruit ea ratione qua corpus est, alioquin omne corpus aut viuens, aut vitæ principiũ esset: vnde id ei cõgruit ex eo quod est tale corpus: quod aũt est actu ta

le, ex

le, ex aliquo ei principio cōgruat oportet, quod actus eius est: sicut calidum calore, & homo humanitate homo, & animatum corpus anima animatum est. Non ergo corpus anima est, consequenter autem nec anima corpus. ¶Secundo. Viuentia cū res sint naturales, ex materia & forma composita sint oportet: Ex corpore autē & anima, quæ actu viuens facit, componuntur. Igitur animam & corpus formam & materiam esse oportet, vt alterum forma, alterum materia sit. Corpus autē forma esse nequit; quippe quod in altero sicut in materia & subiecto non est. Anima igitur forma erit, si alterum eorum forma est. Non ergo anima est corpus: quia nullum corpus forma est. ¶Tertio. Duo corpora in loco vno eodem tempore esse impossibile est: Anima vero ibi est vbi & corpus quod anima vegetatur: non enim seorsum a corpore anima est, aut viuit. Nō est igitur anima corpus. ¶Quarto. Omne diuisibile, cuiusmodi omne corpus est, continente indiget & vniente partes. Igitur si anima corpus est, aliquid aliud suas partes vniens habeat necesse est: illudq; vtiq; magis erit anima, imo anima animæ: corpus enim anima recedente dissolui videmus, & si iterum illud continens diuisibile sit, ad aliquid & indiuisibile, & incorporeū deuenire oportebit: quod vtiq; erit anima, aut in infinitum erit procedere; quod omnino impossibile esse etiam Philosophus monstrauit. 2. Metaphysic. & 8. Physic. Non est igitur anima corpus. ¶Quinto. Quemadmodum in sequentibus ostendetur, intelligere ullius corporis actus esse nequit: est uero actus animæ, & consequēter anima corpus esse nequit. Vnde hæc opinio, quod scilicet anima corpus sit, a diuina scriptura, Sapient. 2. ex stultorum persona ponitur, de anima profitentium, atq; dicentium: Fumus & flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad mouendum cor.

¶Punctum secundum. Principium nostrę intellectionis, quod hominis animam dicimus, esse quoddam nō incorporeum modo, ut probauimus, uerumetiam & subsistens, sicut lapis, aut arbor, uel equus & homo: non autem inhærens alicui, ut albedo uel calor. ¶Primo. Nam hominem per intellectum omnium corporum formas & naturas posse cognoscere manifestum est. Quod uero aliqua potest cognoscere, nullum eorum in sua natura habeat oportet, sicut pupillam omni colore carere, quæ omnes colores percipit necesse est, & generaliter omnem sensum priuari suo sensibili: ratio uero huius est, quippe illud quod potentiæ cognitiuæ naturaliter inest, aliorum cognitionem necessario præpediret, sicut lingua infecta colerico, ac perinde amaro humore, dulce non percipit, sed amara omnia nunciat. Igitur si intellectuale principiū, idest intellectus, uel anima nostra, in se cuiusuis corporis naturam complecteretur, omnia corpora cognoscere & diiudi-

care non posset. Impossibile est igitur intellectuale principium habere corpus: imo impossibile est quod per organum corporale intelligat. Nam & illius organi corporei determinata natura omnium corporum notitiam excluderet: ueluti si quis determinatus color sit non in pupilla modo, uerumetiã in uitreo uase, infusus liquor uidetur coloris eiusdem. Ipsum igitur intelligibile principium, quod intellectus dicitur, operationem per se habeat oportet, cui corpus ullatenus non communicet. Nihil uero per se operari potest, quod per se subsistere nõ potest: operari enim solius entis in actu est, & ipsum operari ipsum esse præsupponit: unde eo modo aliquid operatur, quo existit: propter quod calidũ, & non calorem calefacere dicimus, quippe calidum est, quod est: calor uero non est, sed calore aliquid tale, puta, calidum est. Reliquum est igitur ut anima humana, quæ mens uel intellectus dicitur, aliquid & incorporeum, & subsistens sit.

¶ Punctum tertium. Brutorum uero animę subsistentes minime sunt. Et si enim antiqui naturales inter sensum & intellectum non distinxerunt, utrumque corporeo principio ascribentes, ex quo sequebatur utrumque esse inhærens: Plato uero inter ea distinxit, utrumque ascribens incorporeo, & immateriali principio, idest animæ secundum seipsam, ex quo itidem sequebatur utrunq; esse subsistens, consequenter autem & brutales animas. Aristoteles tamen distinxit, astruens inter omnes animæ operationes intelligere, cõsequenter autem & uelle, solum sine corporali organo expleri: sentire uero & consequentes operationes animæ manifeste cum transmutatione corporea accidere, sicut pupilla uidendo speciem coloris immutatur, & idem in alijs. Sic igitur manifestum sit, animam sensitiuam per se sine corpore non habere esse, sed omnem talem esse coniuncti: & consequẽter anima brutalis, quæ est sensitiua duntaxat, per se non operatur, & consequenter per se non subsistit: cum unumquodq; similiter sit, & operetur per se uel cũ alio, nec possit quod in se subsistit, esse ociosum. ¶ Nec prędictis obstat primo, quod anima hominis est aliquid subsistens, consequenter autem & anima bruti, cum sint eiusdẽ generis: quia licet homo conueniat in genere cum brutis, specie tamen differt: differentia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ, & consequẽter differt anima seu forma bruti a forma hominis. ¶ Nec secũdo obstat, qđ sensus ad sensibilia sic se habeat ut intellect⁹ ad intelligibilia, qui ea sine corpore intelligit, & consequenter utrumq; per se operatur & subsistit: quia se habent quodammodo similiter inquantum utrumq; est in potentia ad sua obiecta per similitudinem excipienda: & quodammodo dissimiliter, inquãtum sensus a sensibili cum corporis immutatione patitur, unde ab excellenti sensibili corrumpitur: puta, ui-

ta, uisus a luce nimia: quod in intellectu non cõtingit, quippe qui post maxima intelligibilia magis potest uidere minora. Et si intelligẽdo fatigatur corpus, per accidens est: quod scilicet uires sensitiuæ obiecta illi ministrẽt, quę sunt in corpore. ¶ Nec obstat tertio, quod brutorum anima corpus mouet, quod non mouetur a seipso, & cõsequẽter operationẽ habet sine corpore: quia uis motiua duplex est, scilicet uis appetitiua imperans motum, cuius operatio in anima sensitiua non est sine corpore, imo ira, gaudium, & huiusmodi passiones sunt cũ transmutatione corporea: alia uero est exequens motum, per quam membra motui habilia redduntur, cuius actus non est mouere, sed moueri: unde mouere patet non esse actum sensitiuæ animæ sine corpore.

Animam humanam immortalem esse. CAP. IIII.

ET si ex ijs iam haberi potest, quod anima humana immortalis est, quippe quæ sine corpore potest operari, consequenter autem & esse: tamen nonnullis punctis id abundantius astruetur.

¶ Punctum primum. Circa istam quæstionem multipliciter olim opinatum est. ¶ Quidã enim, idest antiqui & naturales Philosophi, intellectum a sensu distinctũ minime putãtes, sicut sentire ita & intelligere a corpore pendere putarunt, consequenter vero animam intellectiuã esse corruptibilem, & naturam corporeã sequi: vnde eorum aliqui eã esse ignem putarunt, alij vaporem, alij harmoniam. Quam quidem opinionem Aristoteles plenius extinxit, ostendẽs intellectum absolutum esse, & a corpore independens habere: omnia enim corpora intelligit, consequenter autẽ & in se omnia corpora recipit, sicut & visus omnia visa, cõsequenter autẽ ab omni corpore nudus sit oportet, sicut & omne recipiens a natura recepti nudum est: alioquin si quam naturam corporeã in sua natura complecteretur, illa inexistens prohiberet aliorum notionem: sicut si pupilla colorata esset, omnes colores nequaquam exciperet: imo si per medium coloratum videat, ceu per vitrum viride, omnia viridia videbuntur. vnde intellectus dicitur corporis actus minime esse: & ab Auicẽna dicitur non esse forma submersa in materia, & in libro de Causis dicitur non esse super corpus delatus. ¶ Quidam vero vt Pythagoras ac Plato animã rationalẽ immortalem norunt, de corpore tamen in corpus migrare putarunt: quod quidem Arist. in I. de Anima ea ratione destruxit, quod anima corpori & forma & motor sit: determinatæ autem formæ determinatam materiam subesse, & determinato motori determinatũ organum necesse est; quemadmodũ & ars quælibet proprijs vtitur instrumentis: quo actum putes, vt hæc anima non nisi huius corporis

forma

forma & motor esse posit. ¶ Quidam rursus vt Auerroes, & sectatores, & quidã alij, rationalẽ animã ex parte corruptibilẽ, scilicet quantum ad id quod de anima huic corpori propriũ est: ex parte vero incorruptibilẽ esse dixere, scilicet quantũ ad id quod de anima omnibus cõmune est. Intellectum enim agentem, & quidã etiam intellectum possibilem, vnum omniũ hominum esse putarunt, & hunc substantiam incorruptibilẽ & separatam: in nobis autem esse tantummodo phantasmata lumine intellectus agentis lustrata, quæ possibilẽ intellectũ moueant, ac sic eis, vt putarunt, intelligimus. Sed hęc opinio hodie ita est damnata, nedum catholica assertione, verum etiam philosophicis rationibus, vt nos fatigare non sit opus. ¶ Quarta igitur positio est, quã vera philosophia & catholica pietas profitetur: aĩam scilicet rationalem substantiam esse a corpore minime depẽdentem, corpus tamen humanum viuificantem ac vegetantem, & secundum humanorum corporum multitudinem multiplicatam, vt quisq; homo habeat propriam nulli alteri communem: quodque corporibus resolutis ipsę animæ separatæ subsistant, nulla alia corpora vlterius adeuntes.

¶ Punctum secundũ. Necesse est ergo quod catholica fides astruit, etiam philosophice non negare, animam scilicet rationalẽ immortalem fore. ¶ Primo. Nam ex duplici ratione aliqua res corrumpi posse deprehenditur, aut videlicet per se, aut per accidẽs. Impossibile vero est substantiam, idest, rem subsistentem, per accidens aut generari aut corrumpi, idest, altero aut generato aut corrupto: quippe sic aliquid aut generatur aut corrumpitur, sicut nanciscitur aut deperdit ipsum esse, quod necessario res subsistens per se patitur, non per accidens: vnde peracta generatione ipsa est, non quia aliud, sed quia ipsa est, similiter autẽ & corrumpitur: quę vero non subsistunt, sicut nec per se sunt, sed per aliud cui innituntur (vt qualitates & generaliter accidentia ac formæ materiales, quæ nõ subsistunt) sic nec per se acquirunt vel perdunt esse, sed alio acquirente aut perdente. Anima autem rationalis est per se subsistens, quippe quæ est per se operans, non enim intelligendo vtitur corporeo organo, vt probatum est: nõ autem anima brutalis est per se subsistens, sicut neque per se operans, non enim opus habet sine corpore, quod solum intelligere inter operationes animę sine corporeo organo fit: quippe operationes sensitiuę & infra manifeste per corpus exercentur. Igitur humana anima non nisi per se corrumpi potest: consequenter autem si corruptibilis est, per se corrumpatur oportet. Hoc autẽ ostẽditur omnino impossibile nedum de anima hac, verumetiam de omni subsistente, quod est forma tantũ. Nam quod alicui secundũ se conuenit, ab eo inseparabile

fit

ſit oportet, ceu ab homine inſeparabile eſt eſſe animal, & a numero parem eſſe vel imparem: eſſe autem per ſe conuenit formę quæ actus eſt, vnde materia ex hoc acquirit eſſe in actu, quod formam quoque acquirit; & ex hoc eſt corruptioni obnoxia, quod ab ea forma perfectioque recedit: vnde ſubſiſtentem formam eſſe deſinere omnino impoſsibile eſt. Eſt igitur humana anima incorruptibilis. Eſto vero humana anima ex materia & forma cōponatur, nec ſit forma tātum, vt nonnulli putarunt, nihilominus tamen incorruptibilem eam eſſe oportet. Non enim eſt alicubi corruptio, niſi etiam ibi contrarietas ſit, quod generationes & corruptiones ex cōtrarijs & in cōtraria ſint: vnde & incorruptibilia ſunt ſol, luna & omnino cæleſtia corpora, qđ materia careant contrarietati obnoxia. In rationali vero anima contrarietas vlla eſſe nequit: quippe quæ ſecundum ſui eſſe modum recepta recipiat: recipit vero abſque contrarietate quæcunque recipit, quinetiā ipſa cōtraria ſine contrarietate recipit: non enim cōtrariorū rationes, quæ de natura contrariorū ſunt, & ibi recipiuntur, ibi ſunt contrariæ, quin potius eadem ſcientia contrariorū eſt. Impoſsibile eſt igitur rationalē animam corruptibilem fore. ¶ Secundo. Nulla res ex eo vel in eo corrumpitur, ex quo vel in quo ſua perfectio conſiſtit: quod videlicet contrariæ ſint eæ mutationes a rei perfectione ad rei corruptionem. Animæ autem humanæ perfectio in quadam abſtractione a corpore conſiſtit: perficitur enim anima humana duobus, ſcientia videlicet, atque virtute: & ſcientia quidem eo amplius, quo amplius immaterialia contēplatur: virtute vero in hoc, quod corporis paſsiones non modo non ſequitur, verum aſpernatur, & ſecundū rationis iudicium temperatas moderatur ac frenat. Non ergo in eo cō ſiſtit animæ corruptio, quod a corporea mole ſeparatur. Quod ſi dixeris animæ perfectionem in ſeparatione a corpore conſiſtere quidē, verum ſecundum operationem, non vero ſecundum eſſe: prędictæ rationi ſufficienter nequaquā occurreris. Operatio enim rei, rei ſubſtantiam eſſeq; monſtrat: quippe vnumquodque operatur ſecundū quod eſt ens, & propria operatio rei, propriam rei naturā conſequitur. Conſequenter autem rei alicuius operatio propria perfici nequit, niſi etiam rei ſubſtantia perfecta. Igitur ſi in relinquendo corpus, animæ operatio perficitur, ſubſtantia ſua in ſuo eſſe, ex hoc quod a corpore ſeparatur, minime deficit. ¶ Tertio. Perfectibilibus ſuas perfectiones proportionatas eſſe oportet, vt ſcilicet vtrumque vel corruptibile, vel incorruptibile ſit: alioquin vel ſine perfectione perfectibile, vel perfectio ſine perfectibili perpetuo eſſet, & conſequenter quod contra naturam eſt, perpetuum eſſet. Perfectiuū autem hominis proprium ſecundum animam, aliquid incorruptibile ſit oportet: perficitur

tur

tur enim intellectione formaliter, qua a brutis & cæteris, quæ infra sunt, secernitur: effectiue autem re intellecta, quæ cũ vniuersalis sit, incorruptibilis etiam sit oportet. Est ergo humana anima incorruptibilis vtique. ¶Quarto. Appetitum naturalem esse frustra vtique impossibile sit oportet, alioquin Deus aliquid naturale frustra indidisset: hominẽ autẽ perpetuo esse, hominis naturalis appetitus efflagitat: quod inde liquet, quia esse ab omnibus appetitur eo modo quo apprehenditur, puta, a brutis hic & nunc: ab homine autẽ etiam perpetuo, & (vt aiunt) simpliciter, & id ipsum & in alijs, & in nobis experimur. Consequitur ergo homo perpetuitatem secundum animam, qua esse perpetuo & secundũ omne tempus apprehendit. ¶Quinto. Quicquid in alio excipitur, iuxta modum excipientis excipitur, vt experientia docet, & libro de Causis inscribitur. Rerum autem naturalium formæ & simulacra in passibilem nostrum intellectum excipiuntur, vt sunt actu intelligibiles, consequenter autem vniuersales, & immateriales, & consequenter quoque etiam incorruptibiles: Intellectus igitur possibilis quod incorruptibilis sit oportet, consequenter vero & humana anima, cuius intellectus possibilis est aliquid. ¶Sexto. Esse intelligibile ipso esse sensibili, permanentius esse liquet, & confessum est. Quod autem in rebus sensibilibus est primum recipiens, materia scilicet prima, & illud ipsum secundum substantiã suam incorruptibile sit oportet: alioquin si corrumpatur, eiusmodi corruptionis aliquod subiectum prius sit oportet, cõsequenter autem primũ subiectum non erit primum. Igitur longe magis intellectus possibilis, qui intelligibilium formarum primum susceptiuum est, quid incorruptibile est: consequenter vero & anima, cuius ipse aliquid est. ¶Septimo. Faciens nullo contradicente nobilius facto est, saltem in ipso fieri, vel ante: quia illud actu est, hoc vero in potentia. consequẽter vero intellectus agens noster nobilior sit oportet intelligibilibus, quæ nos intelligimus: cũ apud philosophos ille actu intelligibilia efficiat. Cum igitur talia intelligibilia actu vt sic incorruptibilia sint, multo fortius intellectus agens incorruptibilis est: consequenter autem & anima, cuius lumen is intellectus est. ¶Octauo. Nulla forma corrumpitur, nisi aut actione contrarij, vt calor actione frigidi: aut destructione subiecti, sicut corrupto oculo, visus quoque corrumpitur: aut desitione suæ causæ, quemadmodum sublata præsentia solis, lumen quoque ab aere tollitur. Anima vero humana corrumpi nequit per actionem contrarij, cum per intellectum possibilem ipsa simul receptiua & cognitiua omnium contrariorũ sit: similiter autem neque corruptione sui subiecti, non enim secundum esse dependet a corpore, verum potius subsistens est, vt probatum est: similiter quoque neque

per

per deficientiam suæ causæ, quippe quæ non potest habere aliquam causam nisi æternam, & Deum, cum in esse nisi per creationem non prodeat, vt pote quæ substantia simplex subsistens sit. Nullo igitur modo corrumpi potest. Nono. Si humana anima corrupto humano corpore corrumpatur, eo etiam debilitato animam per se debilitari oportebit: cum enim substantia subito desinat, quæ simul desinunt, simul & in desitionē disponuntur. Non debilitatur autem anima corpore debilitato (nisi per accidens, inquantum scilicet vis animæ organo corporis indiget, sicut debilitatur visus debilitata pupilla) quod inde patet: quia si virtuti ipsi debilitas aliqua per se accideret, organo reparato non repararetur: quod falsum vtique cernimus, quippe quantumcumque vis visiua debilitata videatur, reparato organo, reparatur: vnde non debilitatur anima corpore debilitato, nec etiam sensitiua, vt etiam per illud Aristotelis primo de Anima videre licet: scilicet, Si senex iuuenis oculum acceperit, videbit vtique vt iuuenis. Ex ijs manifestissime liquet, actionis debilitatem propter animæ debilitatem non accidere, sed organi. Cum igitur intellectus sit virtus animæ non indigens corpore, vt liquet ex dictis, neque per se neque per accidens debilis efficitur, aut senio, aut quauis corporis debilitate. Et si interdum in operatione intellectuali debilitas emergit, aut fatigatio, non ex debilitate dixeris ipsius intellectus; verum potius ipsarum virium, quibus eget mortalium intellectus, imaginationis scilicet, memoratiuæ, & cogitatiuæ, ac sensuum. Est ergo intellectus noster immortalis, consequenter autem & animæ intellectiuæ substantia.

Decimo. Deus iustus sit oportet, quippe qui veluti vniuersorum causa omnem perfectionem contineat oportet, consequenter autem & iustitiam, quæ est perfectio creaturæ permaxima: Omnibus ergo pro cuiusque operibus tribuat necesse est, quod hoc effectus iustitiæ sit. Aut ergo in præsenti seculo, aut certe in futuro. & quidem in præsenti nequaquam: experimur enim plerumque peiores accipere meliora, & peiora meliores. ergo in futuro. Ergo post corporis depositionem viuat anima oportet. Hæc autem tam egregia de animæ immortalitate sententia Aristotelem minime latuit, qui in primo de Anima dicit, quod intellectus (idest anima intellectiua) videtur substantia quædam esse, & non corrumpitur. Nec verbum illud de substantia aliqua separata, quæ sit intellectus agens, aut etiam possibilis, potest intelligi: quod ex ipsis verbis Arist. in xj. Metaphy. potest intelligi, qui, aduersus Platonem dicit, quod causæ mouentes præexistunt, scilicet, ipsis effectibus: causæ vero formales sunt simul cum ijs, quorum sunt causæ: quando enim sanatur homo, tunc sanitas est, & non prius, contra hoc, quod Plato posuit formas rerum præexistere rebus. Et

ijs dictis, subdit. Si autem & posterius aliquid manet, perscrutandum est: nam in quibusdam nihil prohibet, vt si anima tale, nō omnis, sed intellectus. ¶ Ex quibus liquet primo, quod cum de formis loquatur, vult intellectum, qui est forma hominis, post materiā, idest post corpus, posse remanere. ¶ Patet secūdo, quod ille intellectus de quo loquitur in primo de Anima, substantia separata non sit. ¶ Patet etiam tertio, quod licet Arist. senserit animam humanam esse formam, non tamen senserit eam non subsistere, & consequenter corruptibilem: quod tamen Gregorius Niss. illi imposuit: nam a generalitate aliarum formarum, animā intellectiuam excludit, dicens eam post corpus manere, & substantiam quandā esse.

¶ Punctū vltimū. Brutorū animæ nequaq̄ immortales putandæ sunt.

¶ Primo. Si enī immortaliter viueret brutalis aīa, seu certe post corporis depositionē, sine corpore quoq; operari posset, quippe operari viuere præsupponat oportet. Nulla autē eiusmodi animarū operatio sine corpore esse potest: neq; enī aliqua sensus operatio sine corpore est, nec superior aliqua in huiusmodi animabus potest inueniri sensualī preclarior: neq; enim intelligunt, aut ratiocinantur; quod inde liquet, quia omnia eiusdē speciei vno modo, quasi a natura mota operantur, & non ex arte: omnis enim hirundo similiter nidificat, & omnis aranea similiter telam orditur, & perficit. Pereunte ergo corpore, pereat brutalis anima oportet. ¶ Secūdo. Quęcūq; forma a materia separata est, intellectiua in actu sit necesse est, primo qđ intellectus agens ea ratione facit species intelligibiles actu, qua has a materia abstrahit, cōsequenter autē si manet post materiā, idest corpus, brutalis anima erit forma intelligibilis in actu, siue actu intellecta: quippe quę erit forma a materia separata, & cōsequenter etiā erit intellectiua, quippe in separatis a materia idem est intellectus & intellectū primū. ¶ secūdo, quia sicut se habet forma ad eleuari super materiā, ita & ad esse cognitiuā se habet, vt experientia docet in gradibus entium, quę cognoscunt: consequenter vero quod in supremo gradu est eleuationis a materia, vt quia est abstractū realiter ab ea, in supremo gradu cognitionis sit oportet, idest in gradu eorū quę intelligunt, cōsequenter vero omnis forma immaterialis intellectiua est: sed brutalis anima intellectiua nō est, alioquin bruta intelligerent, quod est insanire. Ergo a materia separabilis nō est. ¶ Tertio. In omni re, quę ad perfectionē quamuis attingere potest, eiusce perfectionis appetitus naturalis inuenitur: bonum enim est qđ omnia appetunt, singula autē propriū. In brutis autē perpetuitatis essendi appetitus naturalis inuenitur nullus, nisi vt ppetuētur secundū speciē, inquantū in eis inuenitur appetitus generationis, qua species perpetuo fit, quod etiā & plātis, & rebus inanimatis commune

mune est:non autem quantũ ad propriũ appetitũ animalis, inquantũ animal est, qui est appetitus cõsequens appetentis apprehensionem; Quippe cũ anima sensitiua nõ nisi hic & nũc apprehẽdat, esse perpetuũ apprehẽdere nõ potest, & cõsequẽter neq; illud appetitu animali appetere. Non est igitur anima brutalis capax ipsius esse perpetui & sempiterni.

Animam humanam immortalem esse, de mente Aristotelis. CAP. V.

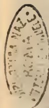
ET si mei non est instituti, quid de immortalitate nostri animi senserit philosophorũ sapientissimus Aristoteles afferre, quippe qui non humana authoritate probare cupio quod sentio: incidẽter tamẽ de sentẽtia & opinione Arist. in re hac cogor rationẽ habere, quo me ipsum ab ijs quæ mihi falso & leuiter (idest me nõ audito) verbo aut scripto Petrus Pomponatius in Apologetico suo imposuit, expurgẽ: quod scilicet viso suo libro, quem de immortalitate (imo de mortalitate) animæ cudit, subriserim & probarim. Hæc enim falso & leuiter dicuntur: quin potius eo viso, ingemui ac dolui, quod ita catholica fides in paruulorum mentibus per christianos elidatur, & eneruetur, & erroribus innumeris sit occasio data, quod iam experientia docet: & si meum fuisset, in librum per ignes, Venetorũ exemplo, animaduertissem. Illustrissimos autem dominos Venetos potius laudaui, & miratus sum, quod nulla habita ratione amicitię ad Perretum Venetijs id effecerunt, quod vbique faciundũ erat, tantũ scilicet scelus flammis vltricibus expiasse. Quamquã vero copiosissime, luculẽter & eruditissime, dilectus & filius, & discipulus Bartho. Pisanus ordi. Prędi. eiusmodi opinionem confutarit, adducam tamen & ego quæ quondã in Commẽtarijs primi voluminis nostri cõflati contra eiusmodi opinionem, antequam scriberet Perretus, cõpendiose ediderain, & si nec in hãc diem propalata sint. Quantum ad hoc quattuor ex ordine facturus sum. Primo enim tangam breuiter opiniones: secundo adducã quæ dubitationẽ ingerunt: tertio conclusiones pauculas statuã: deniq; vero aduersantium rationibus respondebo. ¶Quantum vero ad primum attinet, tres de re hac opiniones relegi. Primam quidem eorum qui astruxerunt, nõ esse euidens quid de hoc senserit Aristoteles, quorum nonnulli astruxere principia eiusdem illud magis innuere, quod mortalis sit anima, vt Herueus & sequaces quol. primo. q. xj. Alij vero econtra, illud magis innuere, quod immortalis sit, vt Scotus & Scotistæ in 4. dist. 43. Opinio vero secunda eorum est, qui senserũt, Aristotelem expresse sensisse eam fore mortalem: quorum primus, quãtum legerim, inter catholicos tractatores Greg. Niss. fuit, qui tamẽ de-

ceptioni subiacuit, vt capitulo priore liquet: & idem videtur sensisse Alexander Aphrodiseus sectator Arist. qui intellectum possibilem corruptibilem putauit, vt recitat diuus Thomas, qui eam opinionem iamdiu euerterat, & si eam nunc nonnulli reuocare moliuntur philosophi, cum laici, tum etiam religiosi, Albertum Magnum, diuum Thomam, & alios praeclaros cum humanae, tum diuinae sapientiae studiosissimos tractatores, aut ignaros, aut simulatores statuentes: dum Arist. aut non intellexerunt, aut ex christiana pietate aliter exposuere quam pro veritate exponendũ sensissent. ¶ Tertia vero opinio eorum est, qui dixere, nec primam, nec secundam opinionem stare posse cum verbis Aristotelis, sed & per illa, & per rationes ex illis deductas euerti: in qua opinione non Albertus modo, & diuus Tho. verum communis theologorũ schola est, in qua & ego, qui nihil sum, persisto. Nec me ad diuum Thomam affectio portat, nisi quatenus ita sentio: quippe sicut Deus, ita & Sancti eius non indigent nostro mendacio, vt pro ijs dolos loquamur: sed neque in ijs me aliqua portat elatio, sed dolor magnus, quo vror ex scandalo pusillorum, & desiderium ingens firmandi infirmos in fide, quibus ad firmiter credendum adiutorio maximo est philosophorũ, Aristotelis vero in primis, testimoniũ: quemadmodum econtra titubant quidam imbecilles, si ea quae fidei sunt, in dubiũ verti apud viros praeclaros forte audiuerint. & haec de primo.

¶ Quantum vero attinet ad secundum, Aristotelis textus tres, & cõtextum vnicum citabo, quibus secundi opinãtes innitũtur. ¶ Et primus quidẽ in prooemio est primi de Anima, vbi tex. co. 12. & 13. sic in forma loquitur. Dubitationem autem habent & passiones animae, vtrum sint omnes communis & habentis, an aliqua etiam animae propria ipsius. Hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem leue. Videtur autem plurimorum quidem nullum sine corpore pati, neque facere, vt irasci, confidere, desiderare, & omnino sentire: maxime autẽ assimilatur proprio intelligere. Si autem & hoc phantasia quaedam, aut non sine phantasia, non cõtinget vtique neque hoc sine corpore. Si quidem igitur est aliquid animae operum aut passionum proprium, continget vtique ipsam separari: si vero nullum est proprium ipsius, non vtique separabilis. Haec Aristoteles, qui ijs quidem verbis sane intellectis ad probandam, aut etiam improbandam animi nostri immortalitatem, fundamenta iecit. ¶ Vbi etiam illud in primis aduertendum est, quod tres conditionales ediderit. ¶ Prima. Si intelligere est phantasia quaedam, aut non sine phantasia, nõ erit hoc sine corpore. ¶ Secunda. Si est aliquid animae operum aut passionum propriũ, continget vtique ipsam separari. ¶ Tertia. Si vero nullum est ipsius proprium (scilicet opus, vel passio) non vtique separabilis, supple, est.

Aduer-

Aduertendum secundo est, quosdam & Scotistas, & alios dum clarissimę veritati Thomæ obuiare conantur, in fauorem infidelitatis loqui, & dicere, quod tripliciter operatio quæuis dicitur animæ propria, aut communis animæ & corpori, scilicet organice, obiectiue, & partialiter. Et organice quidem communem dicunt eam, quæ elicitur quidem a corpore, non tamen toto, verum ab aliqua parte corporis perfecta per aliquam animæ partem potestatiuam, eo modo quo ab oculo elicitur visio, in quo potentiam visiuam residere liquet. Deinde vero, vt aiunt, dicitur secũdo operatio communis obiectiue, illa videlicet, cuius elicitiuum principium est anima sola quidem; verum absque obiecto corporeo exerceri nequit, vti est nostra intellectio in statu viæ: quæ phantasmata necessario, non quasi organa, sed quasi obiecta exquirit. Tandem vero cõmunis dicitur operatio partialiter, negatiue tamen, vt si qua a toto composito primo producitur: ita videlicet quod anima nulli certe parti corporis esset ratio elicitiua aut productiua eiusmodi operationis, vt accidebat in cõmuni primo modo: nec ipsa etiam anima se sola eam eliceret, vt dicebatur de communi modo secundo, sed esset ratio operandi toti composito primo: sicut si dicamus, animam se volutantis aut ruẽtis ab alto, esse tali corpori rationem quod moueatur ad ima. Similiter quoque, secundum istos, per oppositum dicitur opus animæ propriũ tripliciter, aut quia non est per corpus veluti per organum: aut quia per illud non sit tãquam per obiectum: aut quia non est per corpus totum tamquam per partem alicuius compositi, quod primo operetur. Tertio quoque aduertendum est, quod ipsa prædictorum diuisio est mala, & a diabolo excogitata ad obnubilandum veræ philosophiæ, & christianæ pietatis doctrinam. Quod equidem ex ijs liquet. Nam tertium in ordine membrum esto in natura constare posit, tamen a primo vtique non differt, nisi ea ratione, quod illud quod in membro prímo facit pars corporis, hoc in membro tertio corpus totum efficit, non autem corporis pars certa, determinata, acsignata. Patet vero in tertio de Anima textu commen. 4. & 5. ab operatione intellectus organum excludi, quia corpus est, non autem quia corporis pars, aut corpus totum est: quippe ex vtroq; æque sequitur, quod intellectus aut qualis, aut calidus, aut certe frigidus sit, seu corporis totius seu partis alicuius actus sit: imo hoc magis inferri dixeris, si totius corporis, vt a parte organica præscindit, actus sit: quod scilicet organum iam sit tali corpore immaterialius, vt pote quod species rerum sine materia excipiat. Tertium ergo istud membrum, quantum ad præsentem institutionem pertinet, contra primum distingui nec debet, nec potest. Et præterea cum anima rationalis non operetur nisi per potentias, vt

nunc

nunc suppono: omnis autem potentia animæ, vt inductiue patet, aut habet organum, aut in parte est intellectiua: omnes enim potentiæ sensitiuæ & vegetatiuæ habent organum corporale apud omnes cum medicos, tum philosophos: consequenter autē omnis passio vel operatio communis animæ & corpori per partē corporis, idest organum sit oportet, nisi dicatur ipsum tangere esse operationem, quæ per totum corpus sit, ea ratione quod organum tactus per corpus omne dilatetur: tamen patens est, quod numquam homo toto corpore tangit, imo corporis partes aliquæ sunt, in quibus nequaquam existit anima secundum rationem tactus, verum secundum potentias vegetatiuas dumtaxat, cuiusmodi sunt dentes & vngues, ac caro tactus organum protegens. Non est ergo illa diuisio philosophica, sed diabolica, idest diabolicę malignitati accomoda. ¶ Aduertendū est quarto, quod Aristoteles in prima conditionali, quicquid de reliquis dicatur, non loquitur assertiue, aut determinando veritatem: sed inquisitiue & disputatiue potius volens ostendere difficultatem accipiendi de anima veritatem, sicut etiam facit in multis, quæ post ista verba dicit: vnde illa verba quæ post hac sequuntur, scilicet, intelligere, & amare, & odire non sunt animæ passiones, Temist. exponens dicit, quod Arist. ibi assimilatur magis dubitanti, quam docenti: nondum enim destruxerat opinionem dicentium non differre intellectum & sensum. Et ita etiam in proposito, cum necdum eiusmodi opinionem euertisset, dictas conditionales argumentando profert, volens per primam ostendere, quod de passionibus animę accipere notionē difficile sit, quippe etiam illa quæ videntur maxime propria animæ, vt intelligere, videntur esse coniuncti: cum intelligere sit aut phantasia quædam, idest sensus, aut non sine phantasia: vnde etiam in hoc S. Tho. introducit Aristotelem quasi argumentantem, concludens in fine, ac dicens. Et in hoc erit difficultas huius quæstionis: quia scilicet omnes passiones animæ secundum apparentiam videntur esse coniuncti. hæc S. Tho. qui etiam dicit, quod per duas sequentes conditionales ostēdit necessitatem dictæ quæstionis, scilicet, an omnes animæ passiones coniuncti sunt, necne. Quia tamen argumētando Arist. aliquo modo verū dicit, non autem omnino, sed plenam determinationem reseruat ad librum tertium: ideo diuus Tho. eius determinationē quasi præueniēs, dicit hoc ex parte verum, & falsum similiter ex parte. Intelligere enim est animæ propriū, idest sine corporeo organo, & nō proprium, idest sine obiecto corporeo, adducens Aristotelem dicentem, quod phantasmata se habent ad intellectum sicut colores ad visum, qui scilicet ad visum se habent vt obiecta, non autem vt organa, vel instrumenta, vt soluendo dicetur. ¶ Secundus autem textus est in tertio de

Anima

Anima a tex.com.17.vsq; ad tex.com.20.vbi Arist. loquēs de intellectu agente, sic dicit. Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi (hoc autem est potentia omnia illa) alterum autem causa & factiuum, quod in faciendo omnia, vt ars ad materiam sustinuit, necesse est in anima has esse differentias. Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri, ille vero in omnia facere, sicut habitus quidam, & sicut lumen: quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores. Et hic intellectus separabilis & impassibilis & immixtus, substātia actu ens: semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia. Idem autē est secundum actum scientia rei: quæ vero secundum potentiam tempore prior, in vno est; omnino autem neque tempore: Sed non aliquādo quidem intelligit, aliquando autem non intelligit. Separans autem est solum in hoc quod vere est, & hoc solum immortale & perpetuum. Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impassibile: passiuus vero intellectus corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit anima. hæc Aristoteles. Quem equidem textum diuus Thomas diuidit per particulas quinque, iuxta ea quæ signauimus, in quarum prima dicit Aristotelem probare, quod in anima sit intellectus agens, quia in omni natura, quæ est quandoque in actu, quandoque in potentia, idest, quæ operatur quandoque in actu, & quandoque in potentia, principium actiuum & passiuum sit oportet, & consequenter ista esse oportet in anima: quod, vt idem innuit, intelligere oportet aliter quam in alijs naturis, quæ non agunt, sed aguntur: in ijs enim agens extrinsecum esse potest, non in anima: quia uon esset arbitrio libera, nec a natura sufficienter in suo gradu instituta. In secunda vero particula, quæ incipit ibi. Et hic intellectus separabilis; ponuntur quattuor conditiones intellectus agentis, scilicet esse separabilem, impassibilem, immixtum scilicet ex corporibus, vel immixtum organo (& in his tribus conuenit cum possibili) & in actu secundum substantiā, in quo differt a possibili, qui secundum suam substantiam est in potentia: quod intellige, quia intellectus agens secundū suam substantiam vel essentiam est actus non ordinatus ad alium actum quo perficiatur; secus de possibili. Et hoc probat, quia agens agit inquantum est actu, vnde est nobilius passo. In tertia autē, quæ incipit ibi: Idem autem est secundum actum scientia rei, incipit loqui de intellectu in actu, dicens quod est idem rei intellectæ, & quod in eo potentia ad scientiam est prior actu, & quod non quandoque intelligit, & quandoque non, cum sit in ipso intelligere, per quod differt a possibili, & habituali. In quarta autem, quæ incipit ibi: Separatus autē, loquitur de tota parte intellectiua, quæ separata est, ex hoc qđ sine organo operatur,

quod

quod non poteſt dici ſolum de poſsibili, vel ſolum de agẽte, & eſt illud quod dixerat in ſecũdo, quod hoc genus animæ ſeparatur ab alijs ſicut perpetuum a corruptibili. In quinta autem, quæ incipit ibi: Nõ reminiſcimur autem, excludit obiectionem, ne ſcilicet quis credat, quod in anima, ſi manet poſt mortem, ſit rerũ reminiſcentia eo modo quo nunc: quod falſum eſt, quia pars manens eſt impaſsibilis, ideo in ea non ſunt paſsiones, vt ſunt amor, odium, & reminiſcentia, & huiuſmodi, quæ ex aliqua paſsione corporali cõtingunt: paſsiuus vero intellectus, ideſt, pars animæ, quæ nõ eſt ſine dictis paſsionibus, eſt corruptibilis: pertinet enim ad partem ſenſitiuam, quæ dicitur intellectus, & rationalis participatiue.1.Ethi. & ſine hoc intellectu nihil intelligit anima. Hæc eſt ſententia & mens diui Thomę in ſua expoſitione. Circa iſtum autem textum, quidam dicunt multa prolixe, & perplura nihil ad noſtum inſtitutum attinentia: vnde eorum doctrinam obiter recitabo. Sic autem habent. Nam primo multum laborant in declarando quonam modo in particula prima, natura, ſumatur: & tandẽ inferunt, quod ex ratione Ariſt. non habetur, quod in anima ſit agens & patiens diuerſis potẽtijs: ſed ſolum quod hę differentiæ ſunt in anima ſicut in omni natura: per quod volunt iſti habere, quod ſecũdum Ariſt. intellectus agens ſit ſubſtantia ſeparata, vt poſsint perpetuitatẽ, quã Ariſt. aſcripſit intellectui, attribuere ipſi intellectui agenti: conſequenter vero negare a poſsibili, & conſequenter ab anima noſtra. Vellem autem quemadmodum & æquum eſt, iſti ita ſecure ſomniantes, & ſine probatione imponentes Ariſtoteli, quod intellectus agens ſit ſubſtantia ſeparata, reſponderent ad rationes diui Thomæ præceptoris ſui, qui ſecundo contra Genti. cap. 78. alias.77. probat hoc eſſe falſum in hæc verba: Quia vero plures crediderunt intellectum agentem eſſe intelligentiam ſeparatam, fuiſſe de mente Ariſtotelis, oſtendendum ex verbis eius, quod ipſe hoc non ſenſit. Dicit enim primo, quod ſicut in omni natura eſt aliquid quaſi materia in vnoquoque genere, & hoc eſt in potentia ad omnia, quæ ſunt illius generis: & altera cauſa eſt quaſi efficiens, quod facit omnia quæ ſunt illius generis, ſicut ſe habet ars ad materiã; neceſſe eſt & in anima eſſe has differẽtias, & huiuſmodi quidẽ, ſcilicet quod in anima eſt ſicut materia intellectus poſsibilis, in quo fiunt omnia intelligibilia: ille vero qui in anima eſt ſicut efficiens cauſa, eſt intellectus, in quo eſt omnia facere, ſcilicet intelligibilia in actu, ideſt intellectus agens, qui eſt ſicut habitus, & non ſicut potẽtia. Qualiter autẽ dixerit intellectum agentem habitum, exponit ſubiungens quod eſt ſicut lumen: quodam enim modo lumen facit potentia colores eſſe actu colores, inquantum ſcilicet facit eos viſibiles actu: hoc autẽ circa

intel-

intelligibilia attribuitur intellectui agenti. Ex his autem manifeste habetur, quod intellectus agens non sit substantia separata, sed magis aliquid animæ. expresse enim dicit, quod intellectus possibilis & agēs sunt differentiæ animæ, & quod sunt in anima: neutra ergo earum est substantia separata. Adhuc ratio eius hoc idem ostendit. In omni materia, in qua inuenitur potentia, & actus, est aliquid quasi materia, quod est in potētia ad ea quę sunt illius generis, & aliquid quasi agēs, quod reducit potentiam in actum, sicut in artificialibus est ars & materia: sed anima intellectiua est quædam natura, in qua inuenitur potentia & actus, cum quandoque sit actu intelligens, & quandoque in potentia. est igitur in natura animæ intellectiuę aliquid quasi materia, quod est in potentia ad omnia intelligibilia, quod dicitur intellectus possibilis; & aliquid quasi causa efficiens, quod facit omnia in actu, & dicitur intellectus agens: vterq; igitur intellectus secūdum demonstrationem Arist. est in natura animæ, & non aliquod separatū secundū esse a corpore, cuius anima est actus. Amplius Arist. dicit, quod intellectus agens est sicut habitus, quod est lumen: habitus autem non signatur vt aliquid per se existens, sed alicuius habentis. non est igitur intellectus agens aliqua substantia separatim per se existēs, sed est aliquid animæ humanæ. Non autem intelligitur littera Arist. vt habitus dicatur esse effectus intellectus agentis, sed vt sit sensus: Intellectus agens facit hominem intelligere omnia, quod est sicut habitus. hæc enim est diffinitio habitus (vt Commen. Auerrois ibidem dicit) quod habens habitum intelligat per ipsum, quod est sibi proprium ex se, & quando voluerit, absque hoc quod indigeat in eo aliquo extrinseco: expresse enim assimilat habitui non ipsum factum, sed intellectū quo est omnia facere. Nec tamen intelligendū est, quod intellectus agēs sit habitus per modum quo habitus est in secūda specie qualitatis, secundum quod quidam dixerunt intellectum agentem esse habitum principiorum: quia habitus ille principiorum est acceptus a sensibilibus (vt probat Arist. 2. Posteriorū) & sic oportet quod sit effectus intellectus agentis, cuius est phantasmata, quę sunt intellecta in potētia, facere intellecta in actu: sed accipitur habitus secundū quod diuiditur contra priuationem, & potentiam, sicut omnis forma & actus potest dici habitus: & hoc apparet, quia dicit hoc modo intellectū agentē esse habitū, sicut lumen habitus est. Deinde subiungit, quod hic intellectus, scilicet agens, est separatus, & immixtus, & impassibilis, & substantia actu est: horum autem quattuor, quæ attribuit intellectui agenti, duo supra expresse de intellectu possibili dixerat, scilicet quod sit immixtus, & quod sit separatus: tertiū, scilicet quod sit impassibilis, sub distinctione dixerat. Ostendit enim primo, quod non est passibilis

ficut fenfus: Et poftmodū oftendit, quod cōmuniter accipiendo pati, pafsibilis eft, inquantū eft fcilicet in potētia ad intelligibilia. Quartum vero omnino negauerat de intellectu pofsibili, dicēdo quod erat in potentia ad intelligibilia, & nihil horum erat actu ante intelligere. Sic igitur in duobus primis intellectus pofsibilis conuenit cū agēte: in tertio partim cōuenit, & partim differt: in quarto autem omnino differt agens a pofsibili. Has quattuor cōditiones agentis probat per vnā rationem, fubiungens: Semper enim honorabilius eft agens patiente, & principiū, fcilicet actiuum, materia. fupra enim dixerat, quod intellectus agens eft ficut caufa efficiēs, & pofsibilis ficut materia. Per hoc autem mediū concluduntur duo prima fic: agens eft honorabilius patiente & materia: fed pofsibilis, qui eft ficut patiens & materia, eft feparatus & immixtus, vt fupra probatum eft. ergo multo magis agens. Alia vero per hoc medium fic excluduntur: Agens in hoc eft honorabilius patiēte & materia, quod cōparatur ad ipfum ficut agens & actu ens ad patiens, & ens in potentia: intellectus aūt pofsibilis eft patiens quodāmodo, & potentia ens: intellectus igitur agens eft, non patiens, & actu ens. Patet autem quod nec ex his verbis Arift. haberi poteft, quod intellectus agens fit quædā fubftantia feparata, fed quod fit feparatus hoc modo, quo fupra dixit de pofsibili, fcilicet, vt non habeat organum. Quod autem dicit, quod eft fubftantia actu ens, non repugnat ei quod fubftantia animæ eft in potentia (vt fupra oftenfum eft). deinde fubiungit. Idem autem eft fecundum actum fcientia rei: in quo Comm. dicit, quod differt intellectus agēs a pofsibili: nam in intellectu agente idem eft intelligens & intellectum, non autem in pofsibili. Hoc autem manifefte eft contra intentionem Arift. Nam fupra eadē verba dixerat de intellectu pofsibili, vbi dixit de intellectu pofsibili, quod ipfe intelligibilis eft ficut intelligibilia. in his enim quæ fine materia funt, idem eft intelligens & quod intelligitur: fcientia nāq; fpeculatiua, & quod fpeculatum eft idem eft. Manifefte enim per hoc quod intellectus pofsibilis, prout eft actu intelligens, idem eft cum eo quod intelligitur, vult oftendere, quod intellectus pofsibilis intelligitur ficut alia intelligibilia: & primum fupra dixerat, quod intellectus pofsibilis eft quodammodo intelligibilia, fed nihil actu eft antequam intelligat: vbi expreffe dat intelligere, quod per hoc quod intelligit actu fit ipfa intelligibilia. Nec eft mirū, fi hoc dicit de intellectu pofsibili: quia hoc etiam fupra dixerat de fenfu ac fenfibili fecundum actum: fenfus enim fit actu per fpeciem fenfatam in actu, & fimiliter intellectus pofsibilis fit actu per fpeciem intelligibilem actu: & hac ratione intellectus in actu dicitur ipfum intelligibile in actu.

Eft igitur dicendum, quod poftquam Ariftoteles determinauit de intelle-

intellectu possibili & agente, hic incipit determinare de intellectu in actu, dicens quod scientia in actu est idem rei scitæ in actu: deinde dicit: Qui vero secundum potentiam tempore prior in vno est, omnino autem neque in tempore: qua quidem distinctione inter potentiam & actum in pluribus locis vtitur, scilicet, quod actus secundum naturam est prior potentia, tempore vero in vno & eodem: quod mutatur de potentia in actum, est prior potentia actu: simpliciter vero loquendo, non est potentia etiam tempore prior actu, quia potentia non reducitur in actum nisi per actum. Dicit ergo quod intellectus, qui est secundum potentiam, scilicet possibilis, prout est in potentia, prior est tempore quam intellectus in actu: & hoc dico in vno & eodem, non tamen omnino, idest vniuersaliter: quia intellectus possibilis reducitur in actum per intellectum agentem, qui est in actu, vt dixit, & iterum per aliquem intellectum possibilem factum actu. Vnde dicit in 3. Physic. quod ante addiscere, indiget aliquis docente, vt reducatur de potentia in actum. Sic igitur in verbis istis ostendit ordinem intellectus possibilis, prout est in potentia ad intellectum in actu. Deinde dicit; Sed non aliquando quidem intelligit, & aliquando non intelligit: in quo ostendit differentiam intellectus in actu, & intellectus possibilis. Supra enim dixit de intellectu possibili, quod non semper intelligit, sed quandoque non intelligit, quando scilicet est in potentia ad intelligibilia: quandoq; intelligit, quãdo scilicet in actu est ipsa: intellectus autem per hoc fit actu, quod est ipsa intelligibilia, vt iam dixit: vnde non competit ei quandoq; intelligere, & quãdoq; nõ intelligere. Deinde subiungit. Separatũ autem hoc solum, quod vere est: quod non potest intelligi de agente; non enim ipse solus est separatus, quia iã idẽ dixerat de intellectu possibili; nec potest intelligi de possibili, quia iam idem dixerat de agente. Relinquitur ergo quod dicatur de eo, quod cõprehendit vtrũq;, scilicet de intellectu in actu, de quo loquebatur: quia hoc solũ in anima nostra est separatum non vtẽs organo, quod pertinet ad intellectũ in actu, idest illa pars animæ, qua intelligimus actu cõprehendens possibilẽ & agentẽ. Et ideo subiũgit; Quod hoc solũ animæ est immortale & perpetuũ, quasi a corpore nõ depẽdens, cũ sit separatũ. Hęc diuus Tho. ibi: ex quib⁹ liquet quam grauiter & sapiẽter probet Arist. ita sensisse; cõsequenter autem quam leuiter sine probatione sui discipuli ab eius mente cũ tãta fidei iactura, & tanto pusillorum scandalo recedant. Vnde dictam particulam longe melius diuus Thomas exponit, inferens intellectum agentem esse aliquid animæ: aliter non ageret anima, verũ potius ageretur.

¶ Dicũt secũdo isti, quod sicut cũ dico, intellectus possibilis, duo dico: ly intellectum, & ly possibilẽ: & quatenus est intellectus, opus eius est

intelligere : quatenus vero est possibilis, actus eius est pati: ita cũ dicis, intellectum agentẽ, vocem tuam percipe: & sicut quatenus agens est, quod operatio eius sit omnia facere nõ negas: sic quatenus intellectus est, quod operatio eius intelligere sit, non inficiare. Vnde in hoc capitulo, inquiũt, vtramq; operationẽ ei attribuit Arist. primã quasi transeuntem, dicens quod est quo est omnia facere: secundã quasi immanentem, cum dicit, quod est honorabilior patiente, quod est immateriale : immaterialitas enim dat esse intellectiuum, & cum dicit quod scientia secundũ actum est eadem rei, & cũ dicit quod non quandoq; intelligit &c. Hæc isti, qui primo quidem omnes contrariũ sentientes arguunt, quasi propriã vocem ignorarint, consequẽter autẽ & diuum Tho. & Capreo. a quibus habent omne quod sunt. Deinde vero ipsi suam vocẽ ignorãt, quippe qui putant omne quod dicitur intellectus, immediate intelligere, omni alio pręciso: quod in anima rationali falsum liquet, quæ intellectus dicitur, vt hoc eodẽ cap. ex 11. Metaphy. liquet: nec tamẽ intelligit nisi per potentiã, idest intellectũ potẽtiam, ad cuius actum ordinatur: & similiter intellectus agens, intellectus dicitur, non quia intelligat, sed quia ad hoc vt intellectus possibilis intelligat, ordinatur. Deinde vero ex ista sua positione habere volũt, & expresse fatentur, quod quia prima operatio nequit a sensibilibus absolui, quippe quæ terminatur ad illa met, ad quæ intellect⁹ possibilis: ideo ad secundam se transtulit Arist. & illam separatã ac perpetuam astruxit, & ex ea immortalitatẽ intellectus illius statim intulit. hęc isti. Dico vero, quod vt Aristotelem ad rationalis animæ mortalitatẽ trahãt, intellectum agentem cum sit animæ potentia, vt patuit, faciũt perceptiuam potentiam : nec mirum, cum illum faciant substantiam separatã secundum Arist. contra prædicta: & consequenter etiam anima nõ intelliget ex se & libere, sed ad intelligendum agitur ab alio: nec habet iudicium liberum plusquam bruta, quæ a sensibilibus ad sentiendum aguntur : quæ omnia nulli dubium est esse contra mentem Arist. & consequenter & hæc expositio : vnde propter eam cõmunis expositio minime prætermittenda, aut posterganda fuit. ¶ Tertio dicunt circa operationem intellectus agentis aduertendum, quod & si hæc tria, scilicet identitas scientiæ cum re scita, prioritas potẽtiæ respectu actus, & continuitas intellectionis, secundum diuersas expositiones, diuersis attribuantur, a littera tamẽ alienæ sunt omnes, quippe quæ vel fictum aliquid afferant, vel dicant aliquid puerile. Fingunt enim quę eiusmodi intellectui agenti vel possibili secundum se, vel secundum totã speciem ascribunt: leuis autem est qui hæc attribuit intellectui in actu secundo, quia a nullius mente quasi dubium excludendum est de intellectu in actu secũdo, quod nõ quandoq; intelligit, quãdoq; vero non

intelligit,

intelligit, cum de omni actu operante certum sit, quod non quandoq; operatur, quandoq; vero non operatur. Deinde vero suā expositionē afferunt. Ego autē dico, diuum Thomam, cuius expositio hic pueriliter astruitur, semper grauissime & modestissime, etiam in iuuentute docuisse, quippe qui numquā verbum elatū protulit, nec alicuius offensiuum nisi contra impugnatores, aut religionum, aut pietatis fidei christianæ. Quod vero hic dicitur de intellectu in actu, quod semper intelligit, & non quandoq; sic, quandoq; non, pueriliter dictū non est, & si forte pueriliter intellectum est, quippe euidens quidē est, quod operatio continuata nō est interrupta, vt quandoq; sit, quādoq; non sit: euidens tamen non erat, quod in habitione talis operationis differat intellectus in actu ab intellectu agente, & etiā a posibili: quorum gratia de intellectu in actu illud dictum fuit, vt inter eum & alios intellectus differentia doceretur, & vt doctrina de intellectu compleretur: qui cum secundum Philosophos quadruplex in nostra anima astruatur, agens scilicet, posibilis, habitu, & adeptus, idest in actu: secundum grauissimam expositionē diui Tho. de ijs omnibus, & de substantia animæ, prout ex ea pululant hæ potentiæ, ibi ab Arist. in textu habetur, vbi & expletur sermo de potentia intellectiua, de qua ab inde in eo libro minime tractatur: verū de actibus animæ, & quibusdam alijs. At vero expositio, quam isti subiungunt de mente Arist. secundum quam totus hic textus de intellectu agente ab eis exponitur; primo animam a natura sufficiēter institutam negat, vtpote ex se minime habentem vnde libere iudicet & agat. Et secundo astruere cogitur de mente Arist. esse fictionē Auerrois de modo intelligendi per vnum omnium intellectum immortalem, si nullo nos immortali proprio intelligimus: quod, viso S. Tho. cōtra Auuerroistas, & in contra Gen. in prima parte, nullus nisi proteruiendo diceret. Et tertio Arist. facit diminutū, quippe qui apud istos de adepto intellectu nihil dixisset, nec de separabilitate vel inseparabilitate animæ secundū substātiam, nisi implicite tantum, ea scilicet ratione, qua secundum istos, intellectum posibilem dicit corruptibilē, quod non est rationabile: quia cum ista conclusio, Animam scilicet rationalem esse mortalē, sit falsa etiā philosophice, & cōtrarium senserit præceptor Arist. Plato, & præceptor præceptoris Socrates, nō est probabile quod Arist. cōtra philosophiā & suum præceptorē vnico & dubio verbo, & implicite tantū prolato, eam voluerit astruere: nec minus est improbabile, quod Arist. in cuius doctrina hactenus contra fidem aut veritatem inuentū est nihil vel in moralibus, vel in logicis, vel in physicis, aut diuinis, præter id quod dubitando, nō vt certū, sed vt probabile de mūdi æternitate sensit; in hac conclusione de animi nostri immortalitate defecerit, in quā tota natu

ralis

ralis consideratio videtur ordinari: nec doctrinæ sui præceptoris, quę in hoc vera erat, fuerit capax. Sed hæc est temporis nostri superba malignitas, qua multi putant se inter præclaros philosophos non censendos, nisi contra veram fidem & christianam pietatem aliquid astruant: non quasi verum, sed quasi de mente Auerrois, aut certe Aristotelis, vel eiusmodi; adeo vt pene nihil in gymnasijs de rerũ veritate disputetur, sed de mente philosophorum, maxime Auerrois, cum eneruatione vigoris fidei in mentibus pusillorum: quasi Auerroes eis sit mensura veritatis, quod ex magna ruditate procedit, vt scilicet qui rationum capaces non sunt, scientiam in humana auctoritate possideant, huius viri præcipue, qui veram philosophiam deprauauit, & multa rudissime docuit, vtpote quod vna forma omnes operamur, siue quod vno intellectu omnes intelligimus; & quod substantiæ separatæ a nobis intelligi possunt in hac vita, alioquin frustra, inquit, essent si non intelligerentur a nobis: quod equidem contra experientiam dixeris. Probatio vero sua est puerilis: quia ad hoc ordinatæ non sunt, etiam habent operationem, propter quam principaliter sunt, & consequenter si a nostra intellectione passiua deficiunt, non sunt frustra: quia suum principalem finem assequuntur, qui est operatio propria, vt dicitur in libro de Cœlo & mundo. Sectatores autem eius conantur hoc honeste colorare: quia ad hoc sunt ordinatæ, inquiunt, inquantum entia, & si non inquantum substantiæ tales, Quod adhuc non bene dicitur: Tum quia pari ratione intelligeremus Deum, & cordium secreta, & quæ mala in sęculo fiunt, & omnes species vermiculorum in terra, & mari; cum omnia ista, inquantum entia, sub obiecto nostri intellectus cadant, & ad id ordinẽtur vt intelligantur: Tum quia esto inquantum entia sint ad hoc ordinata vt intelligantur, dico quod intelliguntur a se, & si non a nobis; consequenter autem non sunt frustra: Tum etiam quia ista gloss. ex dictis eius non habetur: Tum etiam quia cum hoc habent alium finem, vt dictum est. Econtra vero Doctores sancti ea quæ philosophiæ sunt, longe subtilius & copiosius item & clarius, quam philosophi tradidere, in qua re præcipue diuus Thomas in libro contra Gentiles, testis est: in quo ad eas conclusiones, ad quas philosophi rationes paucas & obscuras adduxere, diuus Thomas multas adducit, & clariores, & meliores, & conclusiones innumeras astruit, de quibus philosophi ne cogitarunt quidem. Verum quia & veritatis, & christianæ pietatis zelus me longius abduxit, & a speculatiuis ad practica, iam ad propositum redeamus. Quarto vero prædicti, circa separationem intellectus agentis dicunt, Aristotelem iacto illo fundamento in procemio, quod intelligere si phantasia aut non sine phantasia est, non erit sine corpore: quia non inuenit intelle-

tellectui possibili aliquam operationem sine phantasmate, quam tamen intellectui agenti inuenit: quia scilicet secundum substantiam suam scit actu & semper, statim intulisse illius immortalitatem, & mortalitatem istius: vnde & dicit, quod est separatus sicut quod vere est, idest, separatus est in essendo, & substantialiter. quasi diceret. Intellectus possibilis, quem etiam supradixerat separatum, est separatus sicut rectum, & habet operationem sine corpore, sicut sphęra tangit rectum in puncto. Et quia Plato ponens animam nostram habere æternam scientiam secundum se, dicere cogebatur nostrum addiscere aut inuenire esse, aut reminisci; ne quis ad dictam positionem idem sequi putarit. huic tacitæ obiectioni respondet Aristoteles dicens. Non reminiscimur autem, idest, nostrum scire non est reminisci: & causa est, quia iste intellectus perpetuus impassibilis est ea passione, qua intellectus patitur ab intelligibili: quia per suam substantiam est actu intelligens: passiuus vero intellectus, idest possibilis, qui patitur ab intelligibili, dum fit singula sicut sensus, est corruptibilis secundum rem, & sine hoc intellectu possibili anima nihil intelligit: qui tamen secundum Platonem, quia ideis informatus erat a principio, sequebatur scire nostrum aliud nihil esse, quam reminisci. Nescire autem isti se dicunt, quis in hac littera primus mortem somniauit, & inchoauerit exponere quod non reminiscimur post mortem. Si enim, inquiunt, vis falsam istam expositionem conuincere, vide primo ly, reminiscimur; de nobis enim hominibus loquitur in numero plurali, & non de anima: dicendum enim fuisset: Non reminiscitur autem. Vide secundo ly, quia: causalis enim nota est, & illi expositioni seruit ad nihil, imo dicendum fuisset: licet hic intellectus sit possibilis. Vide tertio ly, passiuus intellectus: in nullo enim vnquam opere Aristotelis inuenitur significatum intellectus nomine, nisi vere intellectum. Quare hic solum æquiuocatio? Vide quarto, & sine hoc nihil intelligit anima: si enim de reminiscentia post mortem, & de cogitatiua sermo erat, dicendum erat: & sine hoc nihil reminiscitur anima, & non; nihil intelligit: quia hoc & falsum, & extra propositum est. Vide quinto, quod verba Aristotelis in primo libro textus commenti. 66. quæ afferuntur ad insinuandum, quod quæ illic disputauit, & hic affirmauit, extra propositum sunt: quia manifeste ibi loquitur de ipsa anima, vt distinguitur contra nos: vnde dicit, quod non sunt illius passiones, sed habentis: quia & hoc corrupto, non memoratur, neque amat: hic vero manifeste loquitur de nobis, vt dictum est, dum dicit: Non reminiscimur autem. hæc ex illis quasi formaliter. Circa istam autē particulam dico multa. ¶ Primum. Aristoteles neque experientia, neque

ratione

ratione intellectū agentē intelligere probauit, aut quamuis operationem habere, nisi in phantasmata: isti autem expositores illud ex eo haberi volūt, quod in textu dicitur, honorabilior patiēte, idest possibili. Ex hoc enim inferūt, quod sit immaterialis, idest separat' a materia: ex quo inde inferūt, quod sit intellectus, seu intellectiuus, & cōsequēter intelligat. Ex his aūt eorū dictis, duo infero: primū, quod apud istos voluntas sit intellectus, quia est immaterialis. secundum vero quod isti expositores sint circulantes: quia ex immaterialitate seu separatione a materia, inferūt operationē sine phantasmate, ex qua operatione rursus inferūt illius intellectus separationē, seu immortalitatē. ¶ Secundum, apud istos expositores Arist. incongrue probat intellectū agentē esse substantiā separatā, & immaterialē. Sic enim arguitur. Intellectus agens est nobilior possibili, qui scilicet apud istos est materialis & corruptibilis: ergo est immaterialis & incorruptibilis, vbi fallacia consequētis vtiq; interuenit. Imo isti expositores, veritate etiā ab inuitis pectoribus emergēte, dum intellectus agētis immaterialitatē cōcludere moliūtur, ponūt ipsum possibilē esse immaterialē, quem materialē & corruptibilē de mēte Arist. cōcludere moliūtur. Arguūt enim ex persona Arist. hoc pacto. Cū enim agens honorabilius sit patiente, & patiens sit immateriale, oportet hoc agens quoq; separatū esse a materia. Et si dicatur, quod nō eodē modo sumitur immateriale, sequitur quod probetur nihil. ¶ Tertiū, secundū istā expositionē, illa particula; Non reminiscimur aūt, minime cōgruit: quia posito quod ille intellectus sit a nobis secundū substātiā separatus, operatio eius nō est nostra: ideoq; vanum est reddere rationē, quare secundū illū intellectū, nostrū scire non est reminisci, cū ille intellectus æque ad nos spectet vt sol ad oculū noctuæ, vel ad colores: vnde particulā illā S. Tho. cōgruētius introducit, qui etiā in expositione huius tex. mortē seu separationē introduxit: ex quo secundū istorū dictū sequitur, quod primo somniauit, aut primum somniantē sit secutus. Verum isti somniāt illud dictū esse somniū, quod tamē veritas est, & plena Aristotelicę mētis penetratio, apud quem separatio animæ rationalis a corpore, non somniū, sed res certa est, vel saltē meditata & credita: consequenter autē fundamentum illius gloss. scilicet post mortem, ab Aristotele sumptum est, qui de ista separatione crebro mentionem fecit, vt docet S. Tho. in Opus. contra Auerroistas, in principio. Nam ipse Aristoteles in 2. Physic. excusat se quod ibi de separatione animæ a corpore non pertractet, sed se ad locum alium, idest Metaphysicam referuet, dicens: Quomodo separabilis hæc, scilicet anima, se habeat; aut quid sit, philosophię primę est determinare. Item in tertio de Anima mouet quęstionem, vtrum intellectus noster non separatus a magnitudine (idest,

quamdiu

quamdiu anima, cuius est potentia, est in corpore) posſit intelligere ſubſtantias ſeparatas: in quo innuit, quod aliquid posſit intelligere ſeparatus, quod non cõiunctus. Item in. 12. Metaphy. tex. cõ. 17. poſtquã oſtenderat formas non præcedere ſua ſuſceptiua, ſiue ſuas materias, conſequẽter inquirit, vtrũ earũ aliqua maneat poſt materiam: & ſic dicit apud intellectum Boetij: Si autem aliquid, ideſt aliqua forma poſterius remanet, ſcilicet poſt materiam, conſiderandum eſt: in quibuſdam enim nihil prohibet, vt ſi anima huiuſmodi eſt, nõ omnis, ſed intellectus. omnem enim imposſibile eſt fortaſſe. hęc Ariſt. Vbi ly, ſi, primo loco ponitur aſſertiue, pro quia, uel ſaltẽ dubitatiue pro vtrũ. alioquin de hoc non ſe tractaturũ aſtruxiſſet: nec hoc ideo quia ipſe in ſe de ſeparabilitate intellectus dubitaret, ſed quia in libris Metaphyſicalibus, ad quos ſpectat determinare de ſubſtantijs ſeparatis, hoc nõdum probarat, velut ibi dicit diuus Tho. quia non erat illius ſpeculationis, gratia cuius ponitur etiam ly, fortaſſe. Et profitetur diuus Tho. vbi ſupra Ariſt. huiuſmodi quæſtiones ſoluiſſe certiſsime ĩ libris, quos patet eũ ſcripſiſſe, ex his quæ dicit in principio. 12. Metaphy. quos libros dicit ſe vidiſſe, licet nec dũ in noſtrũ idioma cõuerſos. Patet ergo quod ſeparatio animæ a corpore apud Ariſt. non eſt ſomniũ. ¶ Quartum, Sanctus Tho. hoc loco intellectum pasſiuum nõ dicit cogitatiuã ſolum, ſed totam partem ſenſitiuã, vt obedit rationi: quam Ariſt. ipſe in. 1. Eth. vel intellectum, vel rationem participatiue nominat. Et ipſe Auerroes infidelium ſtudentium chriſtianorum deus, in Ariſtotele inuenit id quod iſti expoſitores & chriſtiani, & religioſi in fauorẽ fidei non inuenerunt. Nam, Sanctus Tho. 2. contra Gen. cap. 54. in principio imponit Auerroi, quod apud eũ de mente Ariſt. homo a brutis ſpecie differt per intellectũ pasſiuũ, qui eſt ipſa vis cogitatiua: & clare patet hoc in tertio de Anima com. 20. in duobus aut tribus locis. ¶ Quintum. Dicit autẽ textus; Non reminiſcimur: quia omnis operatio animæ, hominis quoq; operatio cõſueuit dici, cũ anima aliquid hominis ſit, ipſe etiam homo anima ſeparata eſt, nõ eſſentialiter quidẽ, verũ per principalitatẽ: quippe vnumquodq; illud eſſe dicitur, quod eſt in eo principale, apud Ariſt. in lib. Eth. & ly, quia, deſeruit in propoſito, vt inducta diui Tho. expoſitio docet. Et ly, pasſiuus, de cogitatiua dicitur, vt patuit: licet forte iſti non viderint, quibus in hoc parcendũ eſt; quia in iuuentute ſcripſerũt, quando nõ poterant omnia vidiſſe; potuiſſent tamen eſſe ad alios reuerẽtiores. Ad cętera vero quę videnda dicunt, patet ex dictis. ¶ Tertius tęxtus eſt in primo de Anima in proſogo, & eſt tex. cõ. 13. qui iam ex parte citatus eſt, & nihilominus hic repetitur pro intellectu ſubijciendi cõtextus, & ſic habet. Si quidẽ igitur eſt aliquid animę operũ aut pasſionum propriũ, contingit vtiq; ipſam ſepa-

rari:si vero nullũ est propriũ ipsius,non vtiq; erit separabilis, sed sicut recto inquantũ rectum multa accidunt, vt tangere æneam sphęrã secundum punctũ,non tamen tanget ob hoc separatũ rectum:inseparabile enim si quidẽ semper cum quodã corpore est.Hęc ibi.vbi.S. Tho. elucidans illa verba;sed sicut recto,sic dicit.Si vero nõ esset aliqua propria operatio seu passio animæ ; ipsam animã a corpore separari non continget,sed erit de anima sicut de recto. Licet enim multa accidant recto inquantũ rectum,scilicet tangere ęneam sphęrã secundum punctum;nõ tamen accidit ei nisi in materia: non enim tangit rectũ æneã sphęram nisi in materia . Sic erit de anima, si nõ habet propriã operationem,quod licet ei multa accidant,nõ tamen accidunt ei nisi in materia.hęc diuus Tho. Contextus autem est in 2. de anima tex.com. xj.vbi sic habetur . Quod quidẽ igitur nõ sit anima separabilis a corpore,aut partes quędã ipsius si partibilis apta nata est, non immanifestum est;quarundã enim partium actus est ipsarum:at vero secundum quasdam nihil prohibet propter id quod nullius corporis sunt actus. hæc ibi. Hunc autẽ contextum exponentes prædicti expositores, dicunt quod separabilitas hic sumitur pro ea separabilitate, quæ est secundum esse, ita quod esse vnius sit separabile ab esse alterius, & vnũ in alio secundũ rem non recipiatur : nec ambo in tertio . Nec referre, vtrum littera legatur de actuali separatione, vt translatio Arabica habet:aut de potẽtiali,vt nostra sonat:quia vtraq; separatio bene infertur ex non esse actũ alicuius corporis.hæc isti in forma.Qui licet possint intelligi vt loquantur exponendo textũ ex persona diui Tho. & diui Alberti:tamen ex hoc habetur primo,quod si ipsi aliter sentiant, ac secundum suam expositionẽ sentire deberent,in suæ doctrinæ ruinam,habent hęc duo magna luminaria contraria: Et vlterius dico secundo,quod necesse est ita esse,vt dicũt hic: quia si quod accidens est animæ corpore nõ sustentatũ,nec ab illo in esse dependẽs,illud a subsistente spiritu sustentetur oportet , & cõsequenter subsistit anima & immortalis est: & rursus oportet,quod si nõ dependet a corpore secũdum esse,quod nec secundũ operari,nisi forte in ratione obiecti:quod non arguit principiũ operandi,non cõmune inseparabile,vt probabitur,& istimet cõcedunt, & secundũ catholicam fidẽ concedere oportet:licet isti de mente Arist.faciant quęstionẽ,qui oppositũ non dixit assertiue, & si disputatiue. Imo si sensit Aristoteles,vt isti astruunt,suã vocẽ ignoret oportet,qui animã ponit mortalẽ, vt isti dicunt, & cum hoc habere partes,quæ nullius corporis actus sint; & consequenter sine organo operentur. & hæc de contextu. Quantum vero ad textum,illud in primis aduertendũ est ,quod istimet exponendo textum com.3.in 3.de Anima, scilicet, Necesse est inquantũ omnia intelligit immix-

immixtum esse sicut dicit Anaxa. vt imperet; hoc autē est vt cognoscat: intus apparens enim prohiberet extraneū, & obstrueret; multa dicunt. Primum. Cū dupliciter aliqua forma dici posśit esse corporea vel sēsibilis: primo vt in se quidditatiue sit talis, vt forma ignis, secūdo vt etiam si in se non sit talis, sit tamen ex sua natura perfectio rei sensibilis seu corporeæ: cum Aristote. ostendisset intellectum non habere in sua quidditate admixtionē rei corporeæ, nunc ostendit, quod non habet eiusdem admixtionem in sua actuatione, ita quod nec in se est aliqua de ijs naturis, nec est perfectio alicuius huiusmodi naturæ: & ad probandum vtrunq; inquiunt, medium est, quia intellectus esse determinatæ naturę, aut determinatæ naturę perfectio, quæ aliorum cognitionem præpediret: & probat eadē ratione oportere intellectum esse separatum a parte corporis, & a corpore toto. Secundū. Quia vero eis videbatur, quod ista eorum positionē euerterent, excogitarunt quomodo sustinere possent apud Aristotelem intellectum & separabilē a corpore, & mortalem esse, & sic dicunt: Tripliciter aliqua res dicitur naturalis, siue physica, quidditatiue, perfectiue, & existēter. & similiter tripliciter negatur esse physica, quidditatiue, perfectiue, & existēter. Verbi gratia. Sphæra non est ens physicum quidditatiue, cum nō includat ex sua quidditate materiā sensibilem; nec perfectiue: quia non est de ratione sphæræ quod perficiat materiā sensibilem, seu sit perfectio eius; sicut est de ratione aīę quod sit perfectio corporis sensibilis; & tamen non dicimus sphęram non esse ens physicum existenter: quia in rerum natura inueniri nequit nisi in materia sensibili. Ita rem aliquam esse immixtam corpori, tripliciter cōtingit, scilicet quidditatiue, perfectiue, & existenter. Et ita potest dici de intellectu, sicut insinuauit Arist. in proœmio, quod est separatus a corpore, sicut sphęra a natura physica: Et quemadmodum non repugnat, quod sphæra neque est natura physica, neque perfectio naturæ physicę, & tamen existit solum in physicis, & physice: ita potest esse, quod intellectus neq; est in se aliqua natura corporea, neque est perfectio alicuius naturę corporeę, & tamē nō existit, nisi in corpore & corporaliter. Vtrū autem ratio Aristotelis probans illum immixtū quidditatiue, & perfectiue, probet eum immixtum existenter, dicunt videri quod sic: quia ęque impeditur omnium cognitio, si intellectus sit igneus quidditatiue, siue realiter, vt patet in gustu amaricato. Et dicunt non posse responderi, nisi dicendo, quod intellectus impeditur de facto, & per accidens in singulis hominibus a cognitione omnium, sicut sphæra de facto nō est nisi ignea & terrea, quāuis formaliter & perfectiue sit neutra: & sic erit de anima sicut de sphæra, cui attribuitur tangere rectum in puncto: & tamen nulla sphæra inuenitur tangere

rectum in puncto: quia non inuenitur, nisi ignea &c. Hæc ex illis. Qui deinde respondētes ad argumētum a se contra se per istam Aristotelis authoritatem factum, quod aliquę partes animę sint separabiles; respondēt per dictam doctrinā, de quidditatiue, perfectiue & existenter traditam: dicentes, quod in omnibus, quæ docuit Aristoteles de separatione intellectus possibilis, intendit de separatione formali: quia, vt ipsemet docuit, non ducunt ad animam magis separatam, quam rectum, si ad opus proprium non venitur. hæc isti. Ego autem dico de duobus alterum necessario dicendum, aut quod textus Aristotelis istorum expositionē non patitur, aut quod Aristotelem oportet concedere falsa & inopinabilia. [Primo enim secundū istū modum dicēdi, oportebit philosophię speculatiuę realis esse genera quattuor: quippe præter physicam, mathematicam, & diuinam, oportebit de intellectu possibili dare aliam: quia secundum istos abstrahit a materia sensibili, quemadmodū & mathematica, & non ab intelligibili, cum sit in corpore, sine quo nō intelligitur, sicut nec accidens aliquod sine subiecto. [Secundo oportebit dicere accidens corporale secundum suam propriam quidditatem non perficere suū proprium susceptiuum, quod est corpus sensibile, cui dat esse aliquod, puta, esse intellectiuū vel aliud: & ita non erit de ratione proprij actus esse in propria potentia. Et si dicatur, quod intellectus perficit id quod est corpus sensibile, sed non inquantum est sensibile, sequitur quod calor non erit accidens, vel ens physicum: quippe qui non perficit substantiam sensibilem vt sic, cum in subiecto suo nullam præsupponat sensibilem qualitatē, sed insit ei mediante quantitate: non enim ante calorem inest igni alia qualitas sensibilis. [Tertio, quia fateri oportebit, quod virtus corporea & indiuidua suscipiat formas vniuersales & immateriales. [Quarto, quia sequitur quod intellectus possibilis in vniuersali operetur siue intelligat: quia possibilis intellectus potest intelligere omnia, & nullus talis intellectus in particulari potest intelligere omnia. [Quinto dicere oportebit, quod substantia intellectualis, & cui insit naturalis appetitus perpetuitatis, sit expers, & suo naturali desiderio frustretur. et infinita alia absurda sequuntur ex ista expositione, & positione; & cōsequenter non est rationabilis. Quod autem dicit opinio ista de eo, quod est tripliciter ens esse physicum, est chimera diaboli pro veritate euertenda, & dico omne ens mundi realiter esse diuinū aut physicū, idest spirituale aut corporale: mathematica autē sunt physica, idest accidentia corporū naturaliū, licet per intellectum considerari possint non naturaliter: dico etiam omne ens nō metaphysicū esse naturale quidditatiuę ad hūc sensum, quod includit in aliqua sua diffinitione materiam sensibilem intrinsece,

fece, uel per additamentum, cum sit corpus vel accidens corporis. Dico ulterius, quod sphæra naturalis est ens physicum: licet possit considerari metaphysice; & omne quod existenter est ens physicū, est etiā quidditatiue: quia licet in aliqua sui diffinitione nō includat explicite materiam sensibilem seu physicā, in aliqua tamen alia includit: unde nec ipsa quantitas sine substantia diffinitur. ¶Quantum ad tertium autem contra dictam positionem, conclusionem oppositam positurus, aliquas alias præparatorias prælibabo. ¶Sit ergo hæc prima. Tam intellectus possibilis, quam agens, apud Aristotelem est pars, idest potentia animæ rationalis. Nam de possibili etiā per istos patet; & pars Thomæ abundanter contra Auerroistas probatur: de agente autem probatum est supra per S. Tho. & probo tripliciter. ¶Primo. Nam Arist. in 2. de Anima tex. com. xi. dicit, quod animā separari secundum partes quasdam nihil prohibet, propter id quod nullius corporis sunt actus. Aut ergo istæ partes, quæ non sunt subiectiue in corpore, sunt intellectus agens & possibilis, aut possibilis & voluntas, aut volūtas & intellectus agens, a sufficienti diuisione: cū aliæ potentiæ nō sint quibus separatio conuenire aut credatur, aut possit, apud quoscunq; expositores. Non autem possunt isti respondere tertium: quippe qui intellectum possibilem apud Arist. actum corporis credunt, & a fortiori uoluntatem, quæ & imperfectior & posterior sit oportet; nec secundum, eadem ratione. ergo primum dicant oportet: consequenter autem apud Arist. vterq; intellectus potentia animę est. ¶Secundo probatur idem. Nam Arist. ratio inducta, quod in omni natura oportet esse agens & patiens, hoc probat: quia licet propriū agens in natura actā & mota possit esse extrinsecum; in natura tamen libera quod intra sit oportet, quippe nihil ab alio motum vt sic, actui suo dominatur: unde diuus Tho. suo diuinitus rectus ingenio, sic Arist. rationem deduxit. ¶Tertio. Nam diuus Tho. 2. con. Gen. cap. 78. hoc multis rationibus probat, quibus isti sui discipuli, antequā eum postergarent, debuissent respondere. supra uideatur. ¶Secunda. Vterque intellectus tam agens, quam possibilis immortalis est & incorruptibilis apud Aristotelem. nam de agente per istos positores pateat: de possibili autem multipliciter probatur. ¶Primo. Nam omnis res corruptibilis apud Aristotelem aut corpus est, aut virtus in corpore: substantiæ enim spirituales, aut earum accidentia apud ipsum alterationi minime subduntur, quippe quæ solum sit apud contraria. Apud ipsum autem intellectus possibilis neque corpus est, nec uirtus in corpore, quippe qui non miscetur corpori, vt dicitur in 3. de Anima tex. com. 4. Ergo apud Aristotelē immortalis est, & consequenter anima rationalis. Dicunt hi positores, quod non miscetur corpori quidditatiue aut perfectiue, sed existenter

tantum,

tantum,quod nõ arguit immortalitatē. Sed cõtra hoc:quia omne accidens corporeum in sua quidditate includit corpus, cum per additamentum diffiniatur, & consequenter materiam sensibilem saltem in cõmuni. Præterea, iam probatum est, quod ad istam doctrinā multa absurda sequuntur. Et præterea si intellectus possibilis est in corpore, est in eo vt forma substantialis vel accidentalis, & sic dat ei aliquod esse, & consequenter perficiat oportet: & consequenter est in eo perfectiue, & veraciter perficit corpus sensibile. Et si dicatur quod corpori assistit, iam subsistit, contra istos. Et si dicatur quod illud quidē perficit,sed hoc ex quidditate sua minime habet:hoc vtique nihil est, quia forte nullū accidens habet quod ex sua quidditate perficiat corpus sensibile vt sic. Quicquid tamen sit de alijs, hoc nulla ex primis qualitatibus sensibilibus habet, sed facit aliquod corpus esse sensibile vt sic: vnde intellectus a corpore non erit caliditate aut sensu separatior. Et præterea si intellectus est in corpore existenter, aut ergo in toto, aut in parte: non in toto quidem, quippe ad cuiusque partis læsionem, eius præpediretur operatio: nec secundum,quia idem esset iudicium de eo, & de sensu,qui & ipse sensibile corpus quidditatiue non perficit; consequenter autem intellectus non nisi indiuidualiter reciperet. Et præterea si est in corpore existenter, cum sit ibi realiter: siue præcedant eum qualitates sensibiles, siue sequantur, & quantus, & extensus, & diuisibilis esset: consequenter autem & calidus aut frigidus per se vel per accidens, & eiusmodi:sicut & sensus, cõtra Arist. 2. de Anima. ¶ Secundo probatur idem. Quicquid apud Aristotelē est corruptibile, etiam est alterabile: quia corruptio non est nisi per contrarietatem, secundum quam alteratio inducitur: Sed intellectus possibilis apud Arist. est inalterabilis, quia & impassibilis,patet in 3. de Anima tex.cõ.3.quod de passione corruptiua intelligitur,quę abijcit a subiecto, vt patet etiam per istos expositores:vnde neque ab excellenti intelligibili patitur,nisi per accidens ratione corporis,vt libro eodem patet.Est ergo incorruptibilis,& cõsequenter etiam anima rationalis. ¶ Tertio. Quicquid apud Arist. est corruptibile,etiam debilitabile sit oportet, sicut & alterabile. Intellectus autē possibilis apud Arist. non est debilitabilis, sicut nec noster visus,& a fortiori, nisi gr̃a organi: quia apud eum si senex accipiat oculum iuuenis,vtique videbit vt iuuenis,vt dr̃ in 1. de Anima. Igitur idem quod prius sequatur oportet. ¶ Quarto. Quicquid a corpore est separabile, ita qđ est quidem, & tamē nõ est corporis actus, est immortale apud Arist. quippe quod sine corpore existit, inalterabile est, quia & ĩmobile ex.6.Phy. Intellectus autē possibilis eiusmodi est, qñquidē aliquæ animæ rationalis partes sunt separabiles.2.de Anima tex.com. xi. & istæ esse nequeunt

queunt nisi intellectus agens & possibilis, ut in prima cōclusione probatum est. ergo idem. ¶Quinto. Si apud Arist. intellectus possibilis est mortalis, aut corpus, aut aliquid corporeum sit oportet, vt patuit: neutrum vero apud eum est, quippe qui putat eum super actum suū flecti, vt in 3. de Anima, patet quod nulla corporea virtus facere pōt, vt Auicc. docuit & experimur. ergo idem. ¶Sexto. Si intellectus possibilis apud Arist. est in corpore existenter vt sphæra, accidens corporeū sit oportet, habens determinatam naturam corporeā, cum nihil in genere sit vel in mundo quod in aliqua specialissima specie esse nō oporteat. Hoc autem falsum esse liquet, quia omnia nequaquam intelligeret, vt ipsemet dicit in 3. de Anima. ergo idē. Sed dicitur quod est cognoscitiuus omnium de se formaliter, quamuis per accidens impediatur respectu singulorum hominū. Sed contra hoc, tum quia sequitur quod in vniuersali possit intelligere (& loquor ex parte intelligentis, & non obiecti) cum omnia possit intelligere, & non vt est in singularibus: quod est absonum, quia actus sunt suppositorum: tum quia natura in suis operibus non impeditur nisi raro, & per accidens, & huiusmodi non est in omnibus, sed in paucioribus solum. ¶Septimo. Nam ipse Aristot. 1. de Anima tex. 83. loquens de eo intellectu quo intelligimus, dicit Rationabilissimum est hunc esse nobilissimū & diuinum secundum naturam. Et in 2. eiusdem, tex. com. 21. dicit. Intellectus & perspectiua potentia videtur genus alterum animę esse, & hoc solum cōtingere separari sicut perpetuum a corruptibili: reliquæ autem partes animæ manifestum ex ijs quod non separabiles sunt. Intellectum ergo qui est pars animæ Aristoteles dicit perpetuum: quod secundum istos expositores de agente non potest intelligi, quem apud Arist. ponunt substantiam separatam. Circa istum autē textum, qui contra eos euidenter concludit, sicco pede transeunt.

¶Tertia conclusio. Anima rationalis apud Arist. est immortalis. ¶Probatur primo. Nam omne subiectū perpetuorum & immortaliū accidentium, apud omnes philosophos perpetuum & immortale est. Apud Arist. autem rationalis anima perpetuorum & immortalium accidentium subiectū est, idest, intellectus agentis & possibilis, qui partes seu potentiæ vel accidentia animæ sunt, vt patet per cōclusionem primā; & immortales, vt patet per secundā. Ergo apud Arist. anima rationalis immortalis est. ¶Secundo. Nā apud Arist. vt patet 1. de Anima tex. cō. 13. si anima habet operationē ꝓpriā (intellige actu vel habilitate seu aptitudine) est separabilis a corpore, & cōsequēter īmortalis actu vel aptitudine: nō em̄ est separata a corpore, vel apta separari, nisi & esse apta nata sit: vnde si absq; corpore operari pōt, absq; corpore esse possit necesse est. Ipsa aūt aīa apud Arist. ꝓpriū opus habet vtiq; actu vel

aptitudine, in quo corpus partem & communionem habere non possit: quippe apud ipsum habet virtutem & potestatem propriam, in qua potentia separabilis est, inquit ipse 2. de Anima tex. com. 21. & intellectus immixtus est corpori, supple actu. 3. de Anima tex. com. 4. etsi propriam habet potentiam anima, propriam habeat operationem necesse est: quia cuius est potentia, eius est & operatio, ut in libro de Som. & vigilia ipsemet Arist. astruxit. Ergo apud Arist. immortalis sit noster animus oportet. Tertio. Nam omnis substantia operationem sine corpore habere nata immortalis est apud omnes, nullo reclamante, & ratione liquet: quippe quod sine corpore operari potest; & si alterabile est, & sine corpore esse possit oportet, alioquin possibiliter operaretur quidem, nec tamen esset: liquet etiam idem per eam conditionalem, quam supra ex prologo primi de Anima ex Aristot. deduximus: Si anima, inquit, habet operationem propriam, continget eam separari: quæ conditionalis vtique vera non esset, nisi omne tale esset immortale, quippe semper conditionalis vera, necessaria cũ sit, vniuersalem cathegoricam includat oportet: Anima autem humana apud Arist. operationem habet sine corpore, vt in lib. 15. de Animal. cap. 3. clare patet, vbi sic: Mens sola, inquit, extrinsecus accedit, eaq; sola diuina est: nihil enim cum eius actione comunicat actio corporalis. Igitur apud eum anima rationalis immortalis sit oportet. Quarto. Nam ipse idem in primo de Anima tex. com. 21. Intellectus inquit, idest anima intellectiua, & perspectiua potentia, idest intellectus noster, videtur genus alterum animæ esse: alterum inquam, subaudi a vegetatiua & sensitiua: & hoc solum inquit contingere separari sicut perpetuũ a corruptibili. Item idẽ in 12. Metaphy. tex. cõ. 17 Mouentes quidem igitur inquit causæ, vel prius facto existentes, quę autem vt ratio, simul: quando enim sanatur homo, tunc est sanitas, & figura ęreę sphęræ simul & ærea sphæra. Si autem posterius aliquid maneat perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet, vt si est anima talis, non omnis, sed intellectus: omnem namque impossibile forsan. Vbi patet quod causæ mouentes secundum eum, idest efficientes, sunt effectibus priores, non autem formæ: sed sunt simul, vt anima cum homine: vtrum vero post effectum remaneat aliqua forma, dicit absolute quod aliquæ manere possunt, sed non forsitan omnes: & dicit, forsitan, quia hoc determinandi non erat ibi locus, vt docuit diuus Tho. Dicit vero quod aliquæ possunt manere, vt si est anima talis, non omnis, sed intellectus: vbi ly, si, stat pro quia: quamuis sicut & de ly, forsitan, dici possit. Nec prodest si dicatur, quod omnia ibi ponuntur sub illa conditione, si: quippe liquet quod ante illam conditionem absolute dixit, nihil prohibere aliquam formam

esse

esse talem; & quod subditur, vt si, ea ratione dicit quæ tacta est. Et sic illum textũ non S.Tho.modo, verum & Comm.intellexit (quamuis in intellectus natura fallatur) & omnes pene expositores. Et hæc de tertio. Quantũ ad quartũ, præter ea quæ supra sparsim soluta sunt, vnicum principale motiuum prædictorũ reperi tale. Si intelligere est phantasia, aut non sine phantasia, non erit hoc sine corpore, vt inquit Arist. 1. de Anima. Intelligere autem non est sine phantasmate, vt patet in 3.de Anima tex. com. 30. & 39. Non est ergo intelligere sine corpore, cõsequenter autem nec anima. Solutio. Ad horum intellectũ illud in primis notandum est, quod assumpta conditionalis, licet sit argumentatiue prolata ab Arist. vt dictum est, vera tamen est, si pariformiter, & vno modo intelligatur antecedens & consequens, idest vtrumq; actu, vel vtrumque aptitudine, vt sit sensus. Si intelligere est phantasia vel nõ est sine phantasia ĩ actu, nõ est sine corpore in actu, siue non est separatũ a corpore in actu: si vero est phantasia vel non sine phantasia in aptitudine, nõ est sine corpore in aptitudine, siue nõ est separabilis a corpore. Dico autẽ quod est sine phãtasia aptitudine, licet nõ actu in vita ista mortali: & ideo est a corpore separabilis, licet non hac vita durante: vnde in aptitudine loquendo negatur minor, siue positio antecedentis. Igitur ex pręcisa organi exclusione non infertur separabilitas in actu: secus vero in aptitudine, quia operationi quæ sine organo est, non repugnat esse sine phantasmate, cum eliciatur a substantia spirituali per se subsistente, nec dependente a corpore: & quæ consequenter esse potest extra corpus, & habet potentiã propriam corpori nõ cõmunem, quæ scilicet omnino esse potest sine corpore, & consequenter operationẽ similiter propriã: quippe cuius est potentia, eius quoq; sit operatio oportet, vt dictum est. Est autem verissime ista mens Arist. vt patet in 2.de Anima. tex. com.xj. vbi, vt patuit, sic dicit. Quod quidem igitur nõ sit anima separabilis a corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis apta nata est, nõ immanifestum est: quarundam enim partium (scilicet corporis) actus est ipsarum. At vero secundũ quasdam nihil prohibet propter id quod nullius corporis sunt actus. hęc ibi. Ex quibus liquet, quod sunt aliquę partes, idest aliquę potentię animę, quę nõ sunt actus alicuius partis corporis, quę sunt separabiles, vt intellectus vterq;, vt dictum est, etiam si pro isto tempore non operentur sine corporali obiecto. Dependere enim in operando a corpore vt ab obiecto, non tollit subsistentiam operantis: nam subsistunt bruta, quæ nec visionem, nec quamcunq; operationẽ habẽt in extrinseca a corpore vt obiecto inde pendentẽ. Ex ijs autẽ dissonantia quædam inter viros illustres aufertur. Operari enim sine corpore vt obiecto, sine contradictione infert operari sine

F corpore

corpore vt organo: econuerso autem operari sine organo corporeo, apud aliquos non infert operari sine corporeo obiecto, & verum est sine tali obiecto in actu pro vita ista: apud alios autē operari sine organo, infert operari sine obiecto corporeo, & verum est in aptitudine: quippe quod operatur sine organo, licet non sine obiecto corporeo, sine organo sit oportet, cum operari presupponat esse: quod autē sine organo est, a corpore nō dependeat in esse oportet: cōsequenter autē intereunte corpore stabit, & tamen tunc non erit ociosum, sicut nec substantia queuis. operabitur ergo sine obiecto corporeo, seu sine phātasia. Hanc tamen dissonātiam alij aliter tollunt. Ad argumentū ergo dico primo, quod illam conditionalem Arist. arguendo & inquirēdo inducit. dico secūdo, quod in sensu aliquo vera est: quia si intelligere non est sine phantasia in actu, non est sine corpore in actu: & in aptitudine, si in aptitudine: sed ex non esse sine phantasia in actu, non infertur non esse sine corpore in aptitudine: actio enim quę a phantasia pendet solum vt obiecto sine organo elicita, est potentiæ quæ corpori nō innititur: consequenter autem pereunte corpore, non peribit: verū potius in suo subiecto incorruptibili manebit, & tunc poterit esse sine phantasmate ente. Arguitur etiam secundo sic. Nam dictum est quod in proposito proprium & commune tripliciter dicitur, organice, obiectiue, & partialiter. Si ergo proprium & commune primo modo capitur, secunda conditionalis non est necessaria: consequenter autem erit falsa, scilicet si est alquid animæ operum aut passionum propriū, continget ipsam separari: quia stat corpus ad illam operationem concurrere modo tertio: stat enim quod anima excludat quamcunque partem corporis ab alicuius operationis communione; & tamen sit ratio operandi toti composito primo: & sic operatio & non erit per organum, & erit communis. Non ergo ex operari sine organo, bene infertur separabilitas. Solutio iam patet ex dictis: quia ille tertius modus concurrendi non est dabilis; & si daretur, esset illa operatio cōmunis primo modo, idest organice quātum ad illud quod operationē modo primo communem facit: quod est ratio corporis, non ratio partis aut totius, vt supra dictum est. Multa alia argumenta fiunt ab aliquibus, quæ omnia per prædicta soluuntur. Ad Perretum respondi minime; quia de his ante eum scripseram: nunc vero respondere non oportet: quia per Fratrem Hieronymum Fornarium Bachalarium, & per Fratrem Bartholomeum Pisanum fundamenta eius euersa sunt. Et hæc de tota ista questione.

Aliquas

Aliquas esse substantias intellectuales, humana anima præstantiores. CAP. VI.

PRINCIPIVM autem aliud rursus nostræ considerationis ex eo vel maxime lubet assumere, vt ex verę philosophiæ principijs contra fideles infideles christianos, qui Christi fidem minime ea reuerētia qua decet complectuntur, expeditionem paremus, vt quæ in diuinis litteris & legunt, & decredūt, aut vix credūt, ex vera philosophia docti credant: & id vel in primis esse aliquas substantias, quæ intellectu vigeant anima humana pręstantiores. Nec enim de intellectuali creatura ex participatione loquimur, cuiusmodi est homo intellectu pollens secundum partem, idest animam: sed de ea quæ est intellectualis complete, quasi quædam perfecta & cōpleta natura subsistens. Quod equidem multis punctis efficiemus, illo vel maxime supposito, quod Deus sit, & quod rerum causa voluntaria sit, quod & Theologi ac Philosophi probant, & nullus nisi insanus decredit: quis enim exiguo volumine omnia probarit? Supposita ergo sint hæc.

¶Punctum primum. Quia nostra cognitio omnis a sensu incipit, qui corporalium est, & corporalia nouit: homines philosophi a principio de veritate rerum naturalium conquirentes, solam naturam corpoream capere potuerunt, adeo vt nihil nisi corpora esse existimarent, etiam animam ipsam nostram contra ea quæ monstrauimus corpus esse dicentes, quos etiam sequuti videntur hæretici Manichæi, Deum lucem quandam esse corpoream infinitis spacijs distantem rati: sic quoque Antropomorphitæ hæretici, Deum lineamentis humani corporis figurarunt, nihil vltra corpora esse putantes. Sed posteriores Philosophi ad incorporeæ substantiæ notitiam deuenere, & horum primus Anaxagoras, qui a principio astruens omnia corpora fuisse commixta, coactus est supra corpora aliquid inmixtum & incorporeum astruere, quod corporalia cuncta mouendo ab inuicem ea distingueret, illud vocans intellectum mouentem, & distinguentē omnia, quem religio & pietas christiana Deum vocat. Plato vero ad eiusmodi substantias incorporeas astruendas atque monstrandas, alia via procesit, quod scilicet existimarit necesse fore, vt ante omne participās ipso esse, aliquid esset abstractius participatum: consequēter vero cum omnia corpora sensibilia ea participent, quæ de ipsis prædicātur, naturas scilicet generum ac specierum, & aliorum quæ de ipsis vniuersaliter dicuntur, sicut Socrates participat naturam hominis (neque enim in Socrate est omnis humanitas, sed pars vna humanitatis) equus iste naturā equi, & hic ceruus naturam cerui: etiā omnium huiusmodi rerū naturas siue species posuit Plato a sēsibilibus abstractas

ſubſiſtere, & has ſubſtantias ſeparatas nominabat. Ariſt. vero ad idem ſubſtantias, ſcilicet incorporeas aſtruendas proceſsit ex motus cæleſtis perpetuitate. Oportet enim cæleſtis motus (ſicut & actionū omnium ac motionum) aliquem finem eſſe; qui equidem finis, ſi non ſemper modo vno ſe habeat, ſed vel per ſe, vel per accidēs moueatur, illū cæleſtem motū non ſemper vniformiter ſe habere neceſſe eſt: nam etiā id videmus, quod motus naturalis grauiū & leuium intēditur, cū fini, ideſt loco proprio vicinatur, aliter ſcilicet ſe habente fine motus, quā prius, propter maiorem vel minorem propinquitatē ad mobile quod mouetur. In motibus autē cæleſtium corporum vniformitatē ſemper obſeruari perſpicuum eſt, (vnde & Aſtronomi per millia annorum ante enunciare poſſunt futuras eclypſes) ex qua etiam perpetuitatē huius motus Ariſt. argumētatus eſt. Oportebat igitur eum aſtruere finem huiuſmodi motus, nec per ſe, nec per accidens moueri poſſe: cōſequenter autem illum non eſſe corpus, quod ſemper eſt mobile. Igitur ei neceſſarium fuit aſtruere ſubſtantiā aliquam omnino a corpore ſeparatam, quæ reſpectu cæleſtis motus finis eſſet & gratia cuius.

¶ Punctum ſecundum. Tres autem iam dictæ poſitiones in hoc diſſidere videntur, quod Anaxagoram quidem, ſecundū principia ab eo ſuppoſita, vnicam immaterialē ſubſtantiam aſſeuerare oportuit. Platoni autem multas ponere incumbebat, & inuicem ordinatas, ſaltem ad numerū & ordinē ſenſibilium ſpecierū, quas abſtractas aſtruebat: quicquid de generibus aut aliquibus tranſcendentibus dicatur. Poſuit enim primum abſtractū, quod eſſentialiter & vnum, & bonum eſſet; & conſequēter diuerſos ordines intelligibiliū, ut etiam dicetur. Ariſt. quoq; ideo poſuit plures, quod in cælo appareant multi motus apud eū perpetui & vniformes: cuiuſlibet autē motus eiuſmodi oportet eſſe aliquem finem propriū, qui ſubſtantia eſt incorporea, vt patuit: conſequenter autē neceſſe fuit eum ponere multas ſubſtātias incorporeas ordinatas ſecundum numerum & ordinem cæleſtiū motuum; nec exceſsit vltra, quippe qui in ſuis philoſophicis documentis hoc habuerit proprium, a manifeſtis minime diſcedere. Sed iſtę vię tres trium philoſophorum, Chriſtianę pietati nō ſunt multum accōmodæ: quippe qui nec cum Anaxagora ſenſibilium mixtionem ponimus; nec vniuerſalium realem abſtractionē cum Platone; nec cæleſtis motus æternam perpetuitatem cum Ariſtotele, & conſequēter ad manifeſtationem inſtituti noſtri alijs vijs incedamus oportet.

¶ Punctum tertium. Oſtenſuri ergo ſumus ex diuina prouidētia, quæ rebus omnibus perfectionem ſecundum earum modum optime aſsignauit, conſequēs fuiſſe, quod quędā ſubſtantiæ intellectuales crearentur in ſummo rerū vertice conſtitutę. ¶ Primo. Nā vt ait S. Tho. lib. 2.

contra

contra Gent. cap. 46. tunc effectus maxime perfectus est, quando redierit in suum principium, vnde & figurarum perfectissima circulus est, & motuum omniũ, qui circularis est, quod in his ad principiũ redeatur. Redeunt vero ad suum principiũ, & singulę, & omnes creaturæ ea ratione, qua principij sui similitudinem attingunt secundum esse suum, suamque naturam; quod in quadam assimilatione est, in qua perfectionem nanciscuntur; sicut & omnes effectus perfectos dixeris, vbi causæ agenti similantur, vt ignis igni, & homo homini generāti, & domus arti ædificatoriæ. Cum igitur diuinus intellectus & voluntas productarum creaturarum principium sit, (sicut & omnium artificiatorum intellectus & voluntas artificis) Deus enim mundum fecit, & nōn nisi volens vt artifex, ad vniuersi ex creaturis cōstituti perfectionem necessarium fuit aliquas esse intellectuales creaturas in intellectuali natura Deo consimiles. ¶Secundo. Supra perfectionem primam in rebus additur perfectio secundą, quippe duæ perfectiones finitæ aliquid plus sint oportet, quam altera tantum. Sicut autem ad perfectionem primam rei, esse eius & natura cōcurrit; sic rei operatio ad secundam. Igitur ad consummationem vniuersi perfecti, esse aliquas creaturas oportuit, quæ redirent in Deum, nedum naturæ, verũetiam operationis similitudine: quod equidem aliter quam per actum intellectus & voluntatis esse non potest, quippe nec Deus aliter erga seipsum operatur. Igitur ad optimam perfectionem vniuersi, oportuit aliquas esse creaturas intellectuales ¶Tertio. Ad hoc vt perfecte diuinæ bonitatis repræsentatiō per creaturas esset, nō solum quod res bonæ fierent, verumetiam quod ad aliorum bonitatem agerēt, oportuit: quippe & Deus & bonus est, & alijs bonitatem largitur. Perfecte autem aliquid alicui in agendo similatur, quando non modo eadem est species actionis, verumetiam idem modus agendi. Ad summam igitur rerum perfectionem opportunum fuit, vt creaturæ essent aliquæ, quæ agerent eo modo quo Deus, qui per intellectum & voluntatem agit, vt dictum est. ¶Quarto. Similitudo effectus ad eam causam, quam efficientem dicunt, in ipsa forma effectus consistit, quę in agente præest: agit enim omne agens sibi simile in ea forma qua agit. Hæc aũt agentis forma plerumque in effectu ipso æque & in eadē natura, vt in agēte erat, recipitur; vt cum ignis ignem, & homo hominem generat: plerumque vero recipitur modo longe inferiore, sicut domus quæ in mēte artificis intelligibiliter existens quid spirituale est, & tamē in rebus materialibus materialiter recipitur, videlicet in lignis, lapidibus, & cemento. Igitur vniuersi summa perfectio id exquirit, vt non modo secundum secundam, verumetiam secundum primam assimilationem creaturæ Deum imitentur. Forma autem qua Deus creaturam efficit,

forma

forma est intelligibilis, seu intellectualis eius conceptio: est enim agēs per intellectum, vt dictum est. Ad summam igitur vniuersi perfectionem, creaturas aliquas esse necesse est, in quibus secundum se forma diuini intellectus & exprimatur, & imprimatur, quod est eas esse natura intellectuales. ¶Quinto. Ad efficiendum creaturas Deum mouet aliud nihil, nisi sua bonitas, quam rebus alijs communicare statuit, per modum assimilationis ad ipsum: quippe, qui in agendo finem alium quam seipsum, qui sua bonitas est, habere nequit: alioquin aliquid foret eo nobilius. Inuenitur autem vnius similitudo in alio dupliciter, & quidē in primis quantū ad esse naturæ, ceu similitudo caloris ignis in re est ignita per illum: deinde vero secundum cognitionem, veluti est similitudo ignis in visu aut tactu. Vt igitur diuina similitudo in rebus perfecte sit modis possibilibus, diuinā bonitatē rebus modis prædictis duobus communicari oportuit, scilicet in essendo, & cognoscēdo, eam vero cognoscere solus intellectus potest, quippe quæ sub sensu non cadat. Igitur creaturas intellectuales esse necesse fuit. ¶Sexto. In omnibus quæ decenter ordinata sunt, habitudo secūdorum ad vltima imitatur habitudinem primi ad omnia secunda & vltima: licet quandoque deficienter. Deus autem omnes in se creaturas comprehendit, quippe qui sit prima causa virtute cōtinens omnes effectus. Et hoc in corporalibus creaturis repræsentatur & ostenditur, licet per alium modum: quandoquidem semper corpus superius inferius continet, & cōprehendit: tamen secundum extensionem quantitatis, cum creaturas omnes Deus modo simpliciore, & minimē quantitatis contineat: vt igitur nec in hoc modo simpliciter cōtinēdi, Dei imitatio deesset creaturis, creaturæ intellectuales factæ sunt, quæ corporales continerent: non quidem extensione quantitatiua, verum per intelligibilem modum: Quippe quod intelligitur, in intelligente est, & eius intellectuali operatione comprehenditur. Sic ergo liquet supra animam humanam esse aliquas substātias intellectuales, quas Philosophi intelligētias, diuinæ litteræ angelos vocant, idest nuncios, quod nobis scilicet annuncient diuina.

¶Punctum quartum. Ex dictis vero iam ostendi posset, nullam substantiam ex toto intellectualem, esse corpus. ¶Primo. Nullum enim corpus (ea ratione qua corpus, secus vt causa effectiua) aliud continet nisi quantitatiua mensuratione: vnde & se toto aliquid totum continet, & partem parte: maiorem quidem maiore, & minorē minore. At vero intellectus non comprehendit rem intellectam eiusmodi quantitatiua commensuratione, cum se toto intelligat, & cōprehendat totum, & partē, maiora quoq; in quantitate, & minora. Igitur nulla substantia ex toto intelligens, est corpus. ¶Secundo. Corpus nullum cor-

poris

poris alterius substantialem formam potest excipere, nisi interueniente corruptione, suam perdiderit, vt experimenta testantur. Intellectus autem ex eo quod corporum omnium formas exceperit, corrumpitur minime, verum perficitur magis, intelligendo enim perficitur: intelligit autem ex eo vel maxime, quod in se intellectorũ formas excipiat. Igitur sequitur idem quod priore ratione. Tertio. Indiuiduorũ eiusdem speciei diuersitatis principium, est diuisio quantitatiua materiæ: huius enim ignis forma, ab ignis illius forma non alia ratione secernitur, nisi quod sint in diuersis partibus p quas materia diuisa est haud dubium diuisione quantitatis solius, sine qua materia vtique indiuisibilis est. Quod autem recipitur in corpore, secundum quantitatis diuisionem recipiatur oportet. Ergo forma non recipitur in corpore nisi vt indiuiduata. Si igitur intellectus esset corpus, formæ rerum intelligibiles in eo minime reciperentur, nisi vt indiuiduatę. Intelligit vero intellectus res per rerũ formas apud se habitas. Non ergo intelligeret vniuersalia, sed particularia sola, quod falsum experimur. ergo idem.

Quarto. Secundum suam speciem solam agit omne agens, quippe cuilibet agenti sua forma, a qua speciẽ nãciscitur, est agẽdi principiũ. Igitur si intellectus corpus est, intellectus operatio ordinẽ corporum non excedit. Igitur sola corpora intelligat necesse est, cuius oppositũ experimur in nobis, qui nõ sumus intellectus, sed habemus intellectũ, idest animam intellectiuam. ergo idem. Quinto. Si substantia intellectus est corpus, aut finitum igitur, aut infinitũ corpus sit oportet. Non autem erit corpus infinitum, quippe tale esse non posse actu, in Physicis ostensum est, & nos supponamus. Igitur si corpus est, corpus finitum est. Hoc vero esse impossibile vel ex hoc pateat, quod in nullo finito corpore infinita potentia esse potest, vt etiam in Physicis demonstratum est: potentia vero intellectus quodammodo infinita est, quippe qui infinitum intelligat, numerorum species semper augẽdo, & similiter figurarum ac proportionum: vniuersale quoq; cognoscit, puta, hominem vel animal, quod secundum suum ambitũ virtute infinitum est, quippe quod infinita indiuidua sub se cõtinere possit. Ergo substantia intellectualis corpus non est. Sexto. Impossibile est duo corpora in inuicem se concludere & continere, quippe continens semper contentum excedat oportet. Duo vero intellectus se inuicem continent & comprehendunt, quippe qui se inuicem intelligũt, ergo idem. Septimo. Nullius corporis actio super agens ipsum reflecti potest. ostensum est enim in Physicis nullum corpus a seipso moueri, nisi forte secundum partem: ita videlicet quod vna pars eius mouẽs sit, & alia mota. Intellectus vero supra seipsum agẽdo reflectitur, quippe qui seipsum non secundum partem modo, verumetiam secundũ totũ

intelligat.

intelligat. Ergo idē. Octauo. Actio corporis ad actionē aliquam minime terminatur: ſicut nec motus ad motum, vt in Phyſicis probatū eſt. Actio autem ſubſtantiæ intelligentis, ad actionē terminari poteſt, quippe intellectus ſicut rem intelligit, ita & ſe intelligere vtique intelligit, & ſe intelligere ipſum intelligere, & ſic in infinitum: vnde ſubſtantiam ex toto intelligentem eſſe corpus impoſsibile eſt. Quæ vero habet partem intellectiuam, & partem non intellectiuam, vt homo, corpus vtique eſſe poteſt.

Aliquas eſſe ſubſtantias intellectuales incorporeas. CAP. VII.

ET ſi vero ex dictis iam haberi poteſt, aliquas eſſe ſubſtantias intellectuales omnino incorporeas, quas Philoſophi intelligentias, Chriſtiana vero pietas angelos dicit; id tamen clarius ex ſequentibus punctis eluceſcet.

Primum. Nulla ſubſtantia intellectualis alteri corpori elementari vniri vt forma poteſt, quā humano. Notanter dicitur elementari, quatenus a cæleſtibus præſeruemur, de quibus an animas habeant, vt ſol, luna & vniuerſaliter aſtra, dubitatio & inter philoſophos, & inter ipſos theologos fideles extitit, quam equidē quæſtionem conſulto prętereo, quod noſtro inſtituto nihil attinet. Notanter etiā dicitur, vt forma, propterea quod aliud ſit eſſe motorem, atque aliud eſſe formam: vnde qui cæleſtia corpora ab intelligentia animari formaliter negant, admittunt tamen intelligentiam etiam eis vniri vt motorem mobili, & equidem naturaliter proportionato, & commenſurato ac proprio. Sic ergo præſens punctum deducitur philoſophice. Si enim natura intellectualis alteri corpori elementari, quam humano vnitur vt forma, vtiq; aut mixto, aut ſimplici vniatur oportet, cum inter hæc medium ſit nullum. Non poteſt autem vniri mixto, quia illud a toto ſuo generē oporteret eſſe complexionis maxime temperatæ inter omnia mixta, cum talia cernamus tanto nobiliores formas ſortiri, quāto magis ad complexionis temperamentum attingunt: conſequenter autem quod formam nobiliſsimam vtpote ſubſtantiam intellectualem nāciſcitur, temperatiſsimum ſit oportet: vnde etiam videmus carnis mollitiē, & tactus bonitatem æqualitati complexionis atteſtantia, ſigna eſſe bonitatis intellectus. Complexio vero maximæ æqualitatis vna tantum ſit oportet, & ea eſt, quæ humano corpori congruit. Igitur ſi intellectualis ſubſtantia alicui corpori mixto vniatur, illud eiuſdem naturæ cum humano corpore ſit oportet; forma quoque eius neceſſario eiuſdem naturæ erit cum humana anima: & conſequenter inter hominē & animal illud differentia ſpecifica minime erit. Similiter autē neq;

corpori

corpori simplici, puta vni quattuor elementorum vniri potest intellectualis substantia. [Primo. Nam vnumquodque corpus eiusmodi & in toto, & in partibus simile est: eiusdem enim naturæ ac speciei totus aer & pars aeris est; & tota aqua, & aquæ pars: habet enim eundem motum, & itidem de alijs est. Similibus autem mobilibus & motibus, similes formæ debentur. Si igitur dictorum corporum aliqua pars animata sit anima intellectuali, puta aeris, aer totus, omnesque aeris partes eadem ratione ea anima erunt animata. Hoc autem manifeste & plane falsum est: nulla enim operatio vitalis in aeris aut alterius elementi partibus apparet. Non igitur alicui parti aeris, vel similium corporum, substantia intellectualis vnitur vt forma. [Secundo. Si alicui corporum simplicium substantia aliqua intellectualis vnitur vt forma, aut intellectum tãtum habebit, aut etiam potẽtias alias, puta sensitiuas, aut nutritiuas, vt in homine liquet. Et equidem si intellectum tantummodo habet, corpori frustra vniatur oportet: omnis enim forma corporis aliquam habet operationem propriã per corpus; intellectus autem nullam habet operationem ad corpus pertinentẽ, nisi secundum quod mouet corpus: intelligere enim non est operatio talis, quæ per corpus expleatur, vt probat Arist. 3. de Anima, & pari ratione etiam velle. Elementorum etiam motus sunt a mouentibus naturalibus, idest generantibus, nec mouẽt seipsa, vnde propter eorum motum ea esse animata non oportet. Si vero dicta substantia habet etiam alias potẽtias animę, cum partes illæ aliquorum organorum partes sint, oportebit in partibus elementorum diuersitatẽ organorum esse, quod sensui & simplicitati eorum vtiq; repugnat. Non ergo substantia intellectualis alicui elemento, aut eius partibus vniri potest. [Tertio. Quanto aliquod corpus est propinquius materiæ primæ, tanto est ignobilius: quippe quod magis in potentia & minus in actu completo sit. Elementa autem ipsa, materiæ primæ sunt propinquiora quam mixta corpora, cum & ipsa sint mixtorum corporũ materia prima. Sunt igitur elementorum corpora secundum speciem suã ignobiliora corporibus mixtis. Cum ergo nobilioris corporis nobilior forma sit oporteat, impossibile est formarum nobilissimam, animam, scilicet intellectualem, elementorum corporibus vniri. [Quarto. Si corpora elementorum, aut eorũ partes aliquæ nobilissimis animabus; quæ sunt intellectuales animæ, animata forent, quanto aliqua corpora elemẽtis viciniora sunt, propinquiora quoq; ad vitam sint oportet, quæ est ab anima. Hoc vero minime apparet, verum contrarium magis: nam plantæ minus habent de vita quam bruta, cũ tamen elemẽto terræ viciniores sint: mineralia quoq;, quæ adhuc propiora sunt, de vita habent nihil. Non igitur substantia intellectualis aut elemẽto, aut

parti elementi vnitur. ¶Quinto. Nam omnium viuentiũ corruptibiliũ vita, per cõtrarietatis excellentiã corrumpatur oportet: bruta enim & plantæ ab excellenti calido & frigido, humido ac sicco mortificantur. In corporibus vero elementorũ harũ cõtrarietatũ excellentiæ præcipue sunt. Impossibile igitur est in eis esse vitã, & consequẽter intellectualẽ substantiã eis esse vnitã eo modo quo forma. ¶Sexto. Elementa, & si secundum totũ sunt incorruptibilia, partes tamen singulæ corruptibiles sunt, vtpote quæ contrarietati subiectę sint. Igitur si hæ partes substantias cognoscentes habent vnitas, maxime videtur eis cõpetere vis discretiua corrumpentiũ: quæ equidẽ sensus tactus est, qui calidi & frigidi, ac similium contrarietatũ discretiuus est: propter quod etiam quasi necessarius, vt a corruptione præseruet, omnibus animalibus adest. Hunc aũt sensum inesse corpori simplici impossibile vtiq; sit oportet, cum organum tactus oporteat contrarietatibus actu carere, & si non potentia; quod solũ in mixtis temperatis cõtingit. Igitur impossibile dixeris aliquas elemẽtorũ partes animatas fore anima cognitiua, nedũ intellectiua. ¶Septimo. Omne corpus viuens aliquo modo secundũ animã localiter moueatur oportet: nam corpora cælestia, si tamen animata sunt, circulariter rotata mouentur: animalia vero perfecta motu progressiuo; ostrea vero & similia motu dilatationis & constrictionis; plantæ quoque motu augmenti & decrementi, quod est vtcunque localiter moueri. Sed in elementis, motus qui fit ab anima, apparet nullus, sed naturalis tantummodo sursum vel deorsum: aut circularis quantum ad ignem, aut aerem attinet, quæ ex cæli motu & ipsa rotantur. Non sunt igitur corpora viuentia.

¶Punctum secundũ. Si vero dicatur, quod substantia intellectualis, & si elemento vel parti eius nõ vnitur vt forma, vnitur tamẽ vt motor proprius & cõnaturalis eo modo, quo intelligẽtiæ corporibus cęlestibus vniũtur, vt infra probabitur: primũ quidẽ in aere hoc dici impossibile est. Nã cũ pars aeris per seipsam terminabilis nõ sit, nõ potest pars eius aliqua determinata motũ propriũ habere, gratia cuius rei intellectualis substãtia illã motura iũgatur. Et præterea, si qua substãtia intellectualis vnitur alicui corpori naturaliter sicut motor proprio mobili, oportet substãtiæ illius virtutẽ motiuã limitari ad corpus mobile, cui naturaliter vnitur: nã cuiuslibet motoris proprij virt⁹ in mouẽdo propriũ mobile nõ excedit: alioquin natura operãdo superflueret, faciẽdo per maius, quod æque bene potest facere per minus. Ridiculũ autẽ videtur dicere, virtutẽ cuiusq; substãtiæ intellectualis aliquã determinatã partẽ alicuius elemẽti, aut corp⁹ mixtũ in mouẽdo nõ excedere. Nõ ergo dicendũ videtur, quod aliqua substãtia intellectualis vniatur alicui corpori elemẽtari, aut simplici aut mixto naturaliter vt motor,

nisi etiã sibi vniatur vt forma, Preterea, Motus corporis elemẽtaris ex alijs principijs causari potest, quã ex substãtia intellectuali. Igitur superfluũ esset gratia motuũ huiusmodi substãtias intellectuales corporibus elementaribus naturaliter vniri. Ex ijs vero corollarie liceat inferre, falsam esse opinionem Apuleij, & quorũdam Platonicorũ, qui dixerunt dæmonia esse animalia corpore aerea, mente rationalia, animo passiua, tempore æterna: falsam quoq; itidẽ esse quorundã Gentilium sententiam, quod elemẽta sint animata, ac perinde more deorum colenda: falsam itidem esse opinionem dicentium angelos & dęmones habere corpora naturaliter vnita; quæ quidem corpora de natura esse superiorum vel inferiorum elementorum astruebant.

¶ Punctum tertium. Sunt ergo aliquæ substantiæ intellectuales corporibus nõ vnitæ, quas intelligentias vel angelos dicũt siue bonos, siue malos. Vt vero Christiani, qui theologis minus quam philosophis credunt, erubescant; rationem Arist. ad hoc probandum vltimo loco relinquẽtes, id ex sacris theologis astruamus, vt horum rationes quantũ numero & virtute Aristotelicæ præstent, quisq; vel rudis intelligat. Arguitur ergo sic ¶ Primo. Nam quod supra alias ostensum est, & nunc ab omnibus est confessum, supponentes videlicet, quod destructis corporibus humanis, substantia intellectualis quasi perpetua maneat, sic proceditur. Nam si substantia intellectus, quæ remanet vna sit omnium, sicut quidam, idest Auerroes & Auerroistæ dicunt, aut verius fingunt; necessario sequitur, eam secundum suum esse a corpore esse separatam, sicque nostra intentio stabilita est, quod scilicet aliqua intellectualis substantia sine corpore subsistat. At vero si corporibus destructis, plures intellectiuæ animæ manent, aliquibus substãtijs intellectualibus sine corpore subsistere conueniat oportet: præsertim cum animam de corpore transire ad corpus, alias ostensum est, & nunc supponatur esse impossibile. Non tamen animabus conuenit per se ea subsistentia, quam habent a corpore separatæ, sed per accidens tantum, cum naturaliter sint corporum formæ, & naturaliter appetant esse in corpore, vt experimur: & probat ratio, quippe omnis pars in suo toto esse cupit. Vnde hinc naturali ratione etiam ad futurã resurrectionem argumentamur, quasi scilicet esse animę extra corpus, cum sit contra naturam, nõ possit esse perpetuũ. Cum autem eo quod est per accidens, prius sit id quod est per se, etiã aliquę substãtiæ separatæ animabus priores per se separatæ sint oportet. ¶ Secũdo. Quicqd de ratione generis est, puta animalis, de ratione quoq; speciei sit oportet, puta hominis; nõ tñ ecõtra, de rõne generis est quicquid est de ratione speciei: sicut rõnale de rõne est hominis, nõ aũt aĩalis. Quicquid vero est de rõne speciei, & nõ gñis, vt rõnale, nõ est necesse omnibus

ſpeciebus generis ineſſe.multę enim ſunt brutorū ſeu irrationabilium animalium ſpecies.Subſtantiæ autē intellectuali cōuenit ſecundū ſuū genus quod ſit per ſe ſubſiſtēs,cum habeat per ſe operationē, ideſt intelligere, quod nullū habet organum corporale per quod expleatur; immo oportet ab omni corpore eſſe denudatum, alioquin intelligere nequiret omnia corpora, vt deducit Ariſt. ſicut nec pupilla videret omnes colores,ſi aliquem haberet innatum.De ratione vero rei per ſe ſubſiſtentis non eſt quod alteri vniatur, alioquin omnis ſubſtātia corporea in ſpecie completa vniretur alteri ad conſtituēdam aliā in infinitum,quod eſt inſanire. Non eſt igitur de ratione ſubſtantiæ intellectualis ſecundū ſuum genus,quod ſit corpori vnita: & ſi hoc ſit de ratione alicuius ſubſtantiæ intellectualis,quæ eſt anima. Sunt igitur aliquę ſubſtantiæ intellectuales corporibus nō vnitę. Tertio. Nam ſuperius in ſuo vltimo ſemper inferius cōtingit in eius ſupremo, ſicut & in corporibus integrantibus mundum, ſuperficies concaua ſuperioris & conuexa inferioris adeo ſe contingunt,quod mathematice ſiue ſitu ſunt vna; phyſice tamen, ſiue ſubiecto ſunt duæ.Natura autem intellectualis eſt corporali ſuperior, & eam contingit ſecundum aliquam partem ſui,quæ eſt anima rationalis. Oportet igitur quod quemadmodum corpus perfectum rationali vel intellectiua anima in genere corporū ſupremū eſt: ita anima rationalis,quæ vnitur corpori in genere ſubſtantiarū intellectualiū infima ſit.Sunt igitur aliquæ intellectuales ſubſtantiæ,non vnitæ corporibus,ſuperiores anima ſecundum ordinē naturæ. Quarto.Si quid in genere quopiā imperfectū inuenitur,ante illud in genere eodē naturę ordine aliquid perfectū ſit oportet;perfectū enim imperfecto natura prius eſt: Quia licet hoc indiuiduum, quod modo generatur,puta bos,aut equus,vel homo,prius imperfectū ſit, deinde vero perfectū: in quolibet tamen genere horū oportet imperfecta a perfectis oriri,non econtra. Vnde ſimpliciter perfecta ſunt priora, & actus prior potētia,vt patet in 10. Metaphy.Formæ aūt quę ſunt in materijs,actus imperfecti ſunt, quippe quæ nō habeāt eſſe cōpletum.Sunt igitur aliquæ formæ,quæ ſunt actus completi per ſe ſubſiſtētes in cōpleto eſſe vel ſpecie. Omnis vero forma per ſe abſq; materia ſubſiſtēs eſt ſubſtātia intellectualis:Immunitas enim materię cōfert eſſe intelligibile,cuius ſignū eſt: qa vnūquodq; eſt cognitiuū magis vel min⁹ ſecūdū remotionē a materia,vnde maxime materialia nō cognoſcūt,vt elementa, mineralia, & plantæ: Et cōſequēter quod eſt in ſummo gradu immaterialitatis, vt quia eſt immateriale, in ſummo gradu cognitionis,q eſt intellectiuū eſſe, ſit oportet,ſecūdū regulā logicalē:Sicut ſic ad ſic,& magis ad magis,ita maxime ad maxime.Sunt ergo aliquę ſubſtātię intellectuales corporib⁹ nō vnitę. Quinto.Subſtantia

ſtantia ſine quãtitate eſſe poteſt, & ſi nõ econtra: ſubſtãtia enim aliorũ generũ prima eſt tẽpore, ratione, & cognitione apud Philoſophos. Nulla autem ſubſtantia corporea eſt ſine quantitate. Poſſunt igitur quædam eſſe in genere ſubſtantiæ abſque corpore omnino. Omnes autem naturæ poſsibiles in rerum ordine inueniuntur, aliter enim vniuerſum imperfectum eſſet; in ſempiternis etiam non differt eſſe & poſſe. Sunt igitur aliquæ ſubſtantiæ abſque corporibus ſubſiſtentes poſt primam, quæ Deus eſt, qui in genere non eſt, vt per ſe confeſſum eſt; & ſupra animam, quæ corpori vnita eſt. ¶ Sexto. Si ex duobus aliquibus inuenitur aliquid compoſitum, & alterum eorum inuenitur per ſe; quod eſt minus perfectum, etiam reliquum quod eſt perfectius, & reliquo minus egens, per ſe inueniatur neceſſe eſt. Inuenitur autem aliqua ſubſtantia compoſita ex ſubſtantia intellectuali & corpore, vt per ſe de homine patet: corpus autem inuenitur per ſe ſine natura intellectuali, ſicut in brutis ac plantis, & in omnibus inferioribus corporibus. Igitur multo fortius ſubſtantiæ intellectuales corporibus non vnitæ, inueniantur oportet. ¶ Septimo. Subſtantiam rei, ſuæ operationi proportionatã eſſe neceſſe eſt: eo quod operatio rei actus ſit, & bonum ſubſtantiæ operantis: maximeque ea, quam immanentẽ vocant: actus enim in ſuſceptiuo diſpoſito & conuenienti ſit oportet: Subſtantiæ autem intellectualis operatio propria intelligere eſt, vt cõfeſſum eſt. Igitur intellectualem ſubſtantiam talem eſſe oportet, quæ dictæ operationi congruat. Intelligere autem cum operatio ſit per organum corporeum non exercita (nullus enim Philoſophus aut Medicus vnquam potuit intellectui organũ deſignare, ſed ſolum phantaſię & cæteris ſenſibus) non indiget corpore niſi ea ratione quod intelligibilia a ſenſibilibus ſumuntur: omnis enim noſtra cognitio a ſenſibus proficiſcitur, Ariſt. & experientia docentibus. Hic autem modus intelligendi imperfectus eſt: perfectus enim eſt, vt ea intelligantur, quæ ſecundum ſuam naturam intelligibilia ſunt. Quod vero nõ intelligantur niſi ea quæ ſecundum ſe intelligibilia non ſunt, ſed fiunt intelligibilia per intellectum accipientem, ac abſtrahentem a ſenſibus, imperfectiſsimus modus intelligendi eſt. Si igitur ante omne imperfectum in quolibet genere oportet eſſe perfectum aliquod, vt probatũ eſt; oportet ante animas humanas intelligentes per dictum imperfectum modum, aliquas eſſe intellectuales ſubſtantias, quę ea intelligãt, quæ ſecundum ſe intelligibilia ſunt, a ſenſibus cognitionem minime capientes, ac per hoc omnino a corporibus ſeparatas. ¶ Octauo ac vltimo argumẽtatur per rationem Ariſt. Nam ipſe. 12. Met. tex. com. 43. ſic argumentatur. Motum continuum regularem, & quantum in ſe eſt indeficientem, oportet eſſe a motore, qui nec per ſe, nec per ac-

cidens

cidens moueatur: propterea enim motus animaliū non est perpetuus, quia mouens, idest anima per accidens mouetur moto corpore; & cōsequenter mouens non semper est in eadē dispositione mouendi: Plures etiam motus oportet esse a pluribus motoribus. Motus autem cæli continuus, & regularis, & quantum in se est, indeficiens est, & præter primum motum, sunt multi tales motus in cælo, vt Astrologorum consideratio manifestat. Igitur esse oportet plures motores, qui non moueantur nec per se, nec per accidens. Nullum autē corpus mouet motu locali præcise, nisi localiter moueatur: quippe oportet quod impellat, vel trahat, vel giret; quæ omnia sine locali motu mouentis minime perficiuntur: motor autē incorporeus vnitus corpori mouetur per accidens ad motum corporis, vt de anima liquet. Oportet igitur esse plures motores, qui non moueantur, neq; sint corpora, neque corporibus vniti. Motus autē cælestes sunt ab aliquo intellectu, vt infra probabitur. Sunt igitur plures substantiæ intellectuales corporibus non vnitæ.

Quod etiam Diony. 4. cap. de di. no. firmat, dicēs angelos & immateriales, & incorporeos esse. Per hoc vero Sadduceorum positio tollitur, qui dicunt, spiritum non esse. Et positio antiquorum naturalium, qui dicebant, omnē substantiam esse corpoream. Et positio Origenis. quod nulla substātia post diuinam Trinitatem absque corpore subsistere potest. Et positio multorum aliorum, quod angeli & boni, & mali habeant corpora naturaliter vnita.

¶ Punctum quartum. Substantiæ intellectuales incorporeę ab anima humana specifice distinguntur. ¶ Primo. Maior est differentia animæ humanæ ad substantiam separatam, quā vnius talis substantię ab alia. Substantiæ autem separatæ omnes adinuicem specie distinguntur, vt ostendetur puncto sequēti. Multo igitur magis, & substantia separata, quam intelligentiam dicunt, specie differt ab anima. ¶ Secundo. Vnaquęq; res habet proprium esse, secundum rationem suæ speciei: quorū enim ratio essendi diuersa est, horū species quoq; diuersa sit oportet. Esse vero humanæ animæ & intelligentiæ non est unius rationis: nam in esse substantiæ separatæ corpus communicare non potest, sicut in esse humanæ animæ potest: quippe quæ secundum esse vnitur corpori sicut forma materiæ. Anima igitur humana ab angelicis spiritibus specie differt. ¶ Tertio. Quod secundū seipsum speciē habet, cū eo quod secundum se speciem nō habet, eiusdem speciei esse nequit. Substātia autem separata habet per se speciē, vt liquet; quia pars compositi ex materia & forma esse nequit, esset enim corporea: anima vero speciē per seipsam non habet, sed pars est humanæ speciei. Impossibile est igitur quod eiusdem speciei sit cū substantijs separatis. ¶ Quarto. Species rei ex propria operatione percipitur: operatio enim virtutem, &

virtus

virtus essentiam demonstrat. Propria autem operatio animæ humanę est intelligere, accipiẽdo a phãtasmatibus & sensibus, vt experiẽtia testatur, non autẽ substantiæ separatæ, cũ non habeat organa corporea, in quibus oportet esse phantasmata & sensus; vnde est alius omnino modus intelligendi vtriusq;. Non sunt igitur hæc eiusdem naturæ vel speciei. Quinto. Vbi sunt partes diuersæ, & multo fortius vbi vnũ habet compartẽ, & non aliud, nõ potest esse species vna, quippe cum partium diuersitate non stat vnitas totius. Sed intelligentia & anima humana sunt eiusmodi: quia anima habet corpus compartem hominis: intelligentia autem est sine corpore, vt probatum est. Non sunt ergo vnum specie rationalis anima & angelus.

Punctum quintũ. Sed neq; aliquę duæ intelligentiæ conueniunt in vna specie: verũ omnes sunt specie differẽtes. Primo. Ostensum est enim quod intelligentiæ sunt quędam quidditates sine corpore subsistentes: Species autẽ rei est, quam significat diffinitio, quę signum est quidditatis rei: vnde quidditates subsistentes sunt species subsistentes. Plures ergo substantiæ separatę esse non possunt, nisi sint species plures. Secũdo. Quæcunq; sunt idem specie, numero vero differũt, materiã habeant oportet: differentia enim quæ est ex forma, speciem: quæ vero est ex materia, numerũ variat. Substantiæ autẽ separatę nõ habẽt omnino materiã, neq; q̃ sit pars earũ, neq; cui vniãtur vt formę. Igitur plures eiusdẽ speciei esse, est omnino impossibile. Tertio. Nã in rebus corruptibilibus ad hoc in specie vna sunt indiuidua plura, vt natura speciei, quę perpetuo in vno indiuiduo saluari non potest, saluetur in pluribus: vnde etiã in corporibus incorruptibilibus, in specie vnã nõ est nisi indiuiduũ vnum, vt vnus sol, vna luna. Substantię vero separatæ natura in indiuiduo vno perpetuo saluari potest: quippe incorruptibilis est, vt alias probatũ est. Non igitur oportet esse in eis indiuidua plura sub specie vna. Quarto. In vnoquoq; id quod est speciei, eo quod est indiuiduationis principium nobilius est, præter rationem speciei existens. Igitur specierum multiplicatio plus perfectionis plusque nobilitatis vniuerso addit, quam multiplicatio indiuiduorum in specie vna. Perfectio autem vniuersi maxime consistit in substantijs separatis. Magis igitur competit ad vniuersi perfectionem, quod plures sint substãtię secundum speciem diuersæ, quam quod in eadem specie multæ sint secundum numerũ. Quinto. Corporibus cælestibus intelligentiæ potiores sunt & perfectiores: In corporibus autem cælestibus propter eorum perfectionem non inuenitur in specie vna nisi indiuiduum vnum; tum quia vnumquodque eorum constat ex materia tota suæ speciei: tum quia in indiuiduo vno est perfecte virtus speciei ad complendum illud in vniuerso,

ad quod

ad quod sua species ordinatur, sicut in sole & luna præcipue patet. Multo igitur magis in substantijs separatis non inuenitur nisi indiuiduum vnum in specie vna.

Quid de substantiarum incorporearum seu intelligentiarum natura ac numero Philosophi senserint, præcipue Plato & Aristoteles. CAP. VIII.

QVIA vero iam aliquas intelligentias, aut angelos esse monstrauimus, superest vt etiam de numero eorum aliquid dicamus; sic enim etiam plenius diabolica figmenta detegemus; quod in toto hoc opere est nostrum principalius institutum. Hoc autem multis punctis faciemus, prius tamen Gentilium falsas opiniones prælibantes.

¶Punctum primum. De natura rerum qui primo, idest ante omnes alios philosophari cœperunt, sola corpora in rerum natura esse existimantes, prima rerum principia corpora aliqua siue elementa posuere, aut vnum, aut plura, quibus omnibus eorumque sequacibus videbatur nullas esse substantias incorporeas, quas nos angelos dicimus: sed eorum quisq; illud idem elementum, cui auctoritatem principij ascribebat, deum putauit. Verum Epicurei ex doctrina Democriti originem trahentes, posuerunt quosdam deos corporeos quidem, sed tamen in effigie humana, & penitus ociosos, nihil curantes, vt fruendo voluptatibus beati essent. Huic autem opinioni antiqui restiterunt. Anaxagoras enim primus, & si cum cæteris naturalibus Philosophis principia corporalia poneret; primus tamen inter Philosophos posuit rerum incorporale principium, idest intellectum, credens corporalia omnia quæ sunt, cum essent mixta, non posse distingui, nisi per omnino immixtum nihil habens commune cum reliquis. Licet autẽ opinio hæc ceteris verior sit, quæ solum materialem naturam ponebant, tamen a veritate multipliciter deficit. & quidem primo, quia vnicum intellectum posuit, qui mundum fecit distinguendo commixta, qui est Deus, & consequenter de angelis nihil edocuit. Secundo, quia intellectum illum non posuit vniuersale essendi principium, verum distinguendi solum: quippe qui non dicebat corpora commixta ab eo intellectu esse, sed solum distingui: vnde iste suus intellectus videtur fuisse similis in officio intelligentiæ, quę mouet primum cælum, vel certe solem, quæ herbas in elemento terræ confusas & cõmixtas inde educendo distinguit. Præter hoc tamen debuisset alium intellectum posuisse, qui res commixtas effecisset.

¶Punctum secundum. Contra hanc autem opinionem primorum philosophorum naturalium, sufficientiori via Plato processit, dicens naturas

naturas quasdam a materia fluxibilium separatas, in quibus veritas fixa resideret, quibus hęrendo, humana anima cognosceret veritatem: contra sententiam antiquorũ, qui omnes cōcorditer asseuerabant certam rerũ veritatē minime posse sciri, quod corporalia in fluxu iugiter essent, ac perinde sensus nostros decipi, qui sola corpora discernunt. Posuit autem Plato duo rerum genera a sensibilibus abstracta, mathematica scilicet, vt quantitates; & vniuersalia, quæ dicebat species vel ideas: & id ea ratione, quia existimauit aliqua ita esse abstracta & subsistentia in re, sicut sunt in nostri intellectus apprehensione, qui id quod in sensibilibus est, sine sensibilibus apprehēdit, vt hominē sine hoc & illo homine, puta, Sorte & Petro: quod quidem intellectus noster dupliciter efficit; primo videlicet abstrahendo mathematica a materia sensibili, vt dum superficiem sine colore speculatur; vel abstrahendo vniuersalia a singularibus, vt hominem a Socrate & Platone. Mathematica autē posuit media inter species & sensibilia: quod cum illis conueniant in esse separata, & cum his in esse plura in specie vna; possumus enim in mathematicis plura apprehendere vnius speciei, puta, duas lineas æquales, quod non est in speciebus: quippe homo in vniuersali, & secundum speciem est vnus tantum. In speciebus quoq; talem ordinē statuit, vt quod in intellectu simplicius erat, etiam in rerum ordine prius esset. Itaque primum rerum principium & Deum summum dicebat primam ideam vnius, quod nominabat secundũ se vnum, & secundũ se bonũ, quia primũ quod est in intellectu, inquiebat, est vnum, & bonũ; quippe qui non intelligit vnum & bonum, nihil intelligit: vnum autē & bonũ se consequuntur. Sub hoc aũt vno primo diuersos ordines participantiũ & participatorũ statuebat in substantijs a materia separatis, quos quidē ordines omnes deos secundos dicebat, quasi quasdam vnitates secundas post primam & simplicem vnitatem. Rursus, quia omnes aliæ species participant vno, ita etiam intellectus, ad hoc quod intelligat, oportet entium speciebus participet: vnde sicut sub vno Deo, qui est vnitas prima simplex, sunt aliæ rerum species quasi vnitates secundæ, & dij secundi: ita sub ordine harum specierum, seu vnitatum ponebat ordinem intellectuum separatorum, qui supra dictis speciebus participarent ad hoc quod actu intelligētes forent, inter quos tanto quisque erat superior, quanto primo intellectui propior, qui specierum participationē plenissimam habere dicebatur; sicut & in dijs, & vnitatibus, tanto quisq; erat superior, quanto vnitatem primam perfectius participabat. Nec tamen per separationem intellectuum a dijs excludere volebat intelligentiam, qua intelligentes essent; sed volebat quod superintellectualiter intelligerent per seipsos, & nō participatione specierum: ita

H tamen

tamen,quod nullus esset vnus vel bonus,nisi primi vnius & boni participatione. Tertium quoque ordinem statuebat animarum, quarum superiores tantum intellectiuam virtutem participarent; Non enim anima intelligit ex eo quod anima: alioquin intelligeret anima omnis; & anima secundum totum id quod est,esset intellectus: cuius contrarium experimur; quippe nec bruta vel plantæ intelligunt, nec in homine vires sensitiuæ aut vegetatiuæ sunt intellectus. Sub animarum vero ordine, quarum proprium dicebat mouere se secundum seipsas,ordinem corporum ponebat: quod scilicet per se non moueantur,nisi animata sint,vt per se moueri accidat corpori,nō ex eo quod corpus,sed quod animatum sit:quæ vero carent anima, ab alio mouentur. Supremū tamen corporum, idest primum cęlum, primo motu rotatum,dicebat motum a suprema anima participare,& sic deinceps vsq; ad infimum cælestium corporū. Sub ijs autē corporibus posuere Platonici alia corpora immortalia,quę apud eos perpetuo animas participabant,scilicet aerea vel ętherea, quorū corporum quędā dicebāt a terrenis corporibus penitus absoluta, quæ dicebant corpora dæmonum:quędam vero terrenis corporibus indita,vt corpus quod dicebāt habere animam nostram incorruptibile & inuisibile, cum quo est & habitat in corpore isto terreo, quod gestamus, sicut nauta in naui est: non enim ponebāt hoc corpus, quod videmus immediate participare animam. Dicebat vero Plato hominū ac dęmonū quosdam bonos, & quosdam malos esse:sed cælestes animas & intellectus separatos, & deos omnes bonos esse firmabat. Igitur Plato inter Deum summum & nos,quattuor rerū ordines statuebat,vel potius somniabat, scilicet secundorum deorum,intellectuū separatorum, animarum cęlestium, & dæmonum: qui ordines vniuersi angelorum nomine censerentur, si vera docuisset:quippe & dæmones in scriptura angeli dicuntur,verum satanæ: ipsę etiam cęlestium corporum animę,si tamen animata sunt,de quo alias,inter angelos connumerandæ sunt,vt in Ench.Aug. diffiniuit. Ex hac narratione liquet,quod substātiarum immaterialiū multitudinem copiosam valde Plato crediderit.Huius autē Platonicę positionis radix efficaciam nō habere,manifestum est. Non enim est necesse,vt ea quę separatim intellectus cōcipit & intelligit,separatim etiam in rerum natura consistant,ceu intelligimus hominē non intellecto colore,vel calore,aut frigore: qui tamen sine ijs esse nequit. Vnde nec vniuersalia,puta hominē, equum,ceruum, oportet ponere separata extra singulares homines,equos,aut ceruos,subsistētia: & similiter nec mathematica pręter sensibilia:quippe vniuersalia sunt essentiæ ipsorum particularium, & mathematica quædam sunt corporum sensibilium terminationes, & vt dicunt, accidentia.

Punctum

Punctum tertium. Et ideo naturæ miraculum ac stupor Arist. manifestiori & exploratiori via ad substãtias separatas vestigandas inces sit, per viam scilicet motus concludens, cum omne quod mouetur moueatur ab alio, & non eatur in infinitum, standum in vno primo mouente immobili, & in vno primo mobili quod mouet se. Et vlterius intendens concludere cælestis motus æternitatem, & consequenter infinitatem virtutis mouentis primi (nihil enim æterno mouet, nisi infinita virtus) & consequenter eius immaterialitatẽ, cũ nulla virtus in magnitudine infinita sit; vnde oportet, apud ipsum, primũ motorem esse incorporeum. Item, cum in genere mobilium appetibile sit mouens non motum: appetens vero & mouens & motum, cõcludit quod primum mouens immobile est sicut bonum quoddã appetibile, & quod primum mouens seipsum est primum mobile, quod mouetur per appetitum, quo appetit primũ mouens. Qui equidem appetitus intellectualis est, quippe cum in genere appetibilium & appetẽtium primũ est quod est secundum intellectũ: quia appetitus sensitiuus nõ potest attingere secundum se bonũ, seu simpliciter & absolute, cum tale nõ cadat sub apprehẽsione sensus, verum solius intellectus. Igitur primũ mobile & appetens, & intelligens est, & consequenter est corpus animatum anima intellectuali, quia nihil mouetur nisi corpus, cõsequenter autẽ omnia cęlestia corpora, citra primũ, erunt animata anima propria, & habentia vnumquodq; suũ appetibile separatũ, quod est proprius finis sui motus, quia vnumquodq; eorum mouetur æterno motu sicut & primũ. Sic igitur secundũ opinionem Arist. sunt multæ substantiæ separatę nullis penitus vnitę corporibus, quæ fines sunt cęlestium motuũ; sunt & multæ intellectuales substantiæ cælestibus corporibus vnitæ. Harum autẽ numerũ Arist. inuestigare conatur secũdũ numerũ cælestium motuũ, seu cælestiũ lationum. Quidã tamen sectatorum eius, Auicenna, scilicet harum numerũ assignat, nõ quidẽ secũdum motuũ numerũ, sed magis secundũ numerũ planetarũ, & aliorũ superiorũ corporũ, idest stellati, & sine stellis orbiũ: quod scilicet, multi motus ordinari videâtur ad vnius stellę motũ. Et quemadmodũ omnia reliqua cęlestia corpora sub vno primo cælo continentur, cuius motu omnia alia reuoluuntur: ita quoq; sub prima substantia separata, quæ Deus vnus est, omnes reliquę separatę substantię ordinentur oportet, & sic etiã sub anima primi orbis, animę omnes cælorũ & orbiũ secundorum. Sub corporibus autẽ cælestibus, secundũ Arist. ponuntur animata sola corpora animaliũ & plantarum, non autẽ elementorum, vt quidã posuere. Et sic nullũ corpus animatũ inter nos & cælũ Arist. posuit, quippe secundũ eum, nullũ elementum animatũ est, consequẽter autem inter nos & Deum solum duplicem ordinem intellectualium

substantiarum esse putauit, animarum scilicet cælestium, cęlestia corpora per appetitum & desiderium mouentium, & earum substantiarum separatarum, quæ fines sunt cælestium motuum.

Punctum quartum. Et quidem hæc positio Aristotelis Platonica certior videtur, quod scilicet ab his quæ sensui manifesta sunt, parum secedat: eadem tamen minus sufficientior videtur. Et primo quidem, quod multa secundū sensum videantur, quorū ratio reddi potest minime secūdū ea quę ab Arist. tradūtur, vt patet in hominibus energumenis, seu arreptis a diabolo, & in operibus magorū, ī quibus aliqua fiunt, quę nō nisi ab intellectuali substantia fieri possunt. Tentauerūt igitur quidā sectatores Arist. vt ex epistola Porphyrij ad Enebontem Aegyptium videre licet, ad cęlestiū constellationū influxus ista reducere: quod in quibusdam eorum minime posse fieri manifestum est, quę nō nisi ab intellectu proficisci possunt, vt quod idiota arreptitius latine loquatur, vel de ignotis sciētijs aut disciplinis, vel iuxta vulgare alterius gentis sibi inauditum: vel quod operibus magorum factę imagines loquantur, responsa dantes, aut etiam se moueant: horum autem omnium causa secundū Platonicos assignabitur, si per dęmones fieri dicantur. Et secundo, quia congruū non videtur immateriales substantias ad numerum corporalium substantiarū coarctari, quippe ratio finis ex his quę ad finē sunt conuenienter nō accipitur, sed econtra: inferiora autē propter superiora esse quasi propter finē, nullus dubitat, cū propter nobilius ignobilius sit. Vnde virtus & magnitudo superiorū non accipitur cōgrue ex inferiorū contēplatione, vt cælestiū corporū magnitudo, ac numerus ex elemētariū corporū dispositione, quæ ad illa cōparata quasi sunt nihil, in quibus tot sunt species quot sydera. Numerus autē, virtus, & dispositio substantiarū immaterialiū longe magis substantias corporales excedit, quam cælestia corpora reliqua excedant. Vnde numerus, virtus, ac dispositio immaterialium substantiarum, ex cælestium motuum vel corporum numero apprehendi perfecte non potest. Quod vt euidentius constet, ipsum processum Aristotelicę probationis assumamus. Assumit enim primo, quod nullus motus esse potest in cælo, nisi qui ad alicuius stellę delationem ordinatus sit; quod equidem satis probabiliter dictum est: omnes enim orbium substantiæ esse videntur propter astra, quæ inter cælestia corpora & nobiliora, & manifestiorem effectum habentia sunt. Assumit deinde, quod omnes substantiæ superiores impassibiles & immateriales fines sunt, quippe quæ optima quædam sunt, quod itidem rationabiliter dictum est: nam bonum habet rationem finis, vnde per se optima in entibus fines sint aliorum necesse est. Quod vero concludit hunc esse numerum substantiarum immaterialium, qui

est

est cælestium motuum,ex necessitate non sequitur;est enim finis proximus,est & finis remotus, nec oportet finem proximum supremi cæli esse substantiam primã immaterialem,quę Deus est Opt. Max. verum id probabilius est,inter Deum & primum orbem,multos esse immaterialium substantiarum ordines, quarum inferior ad superiorem vt ad finem ordinetur, & ad earum infimam ordinetur proxime primus cælestis orbis.Oportet enim rem quamlibet suo proximo fini esse congruentem ac proportionatam quoquomodo:vnde propter maximam immo infinitam distantiam primę immaterialis substantiæ ad primum orbem corporeum, & aliud corpus omne,non est probabile quod primus orbis ordinetur ad primam immaterialem substantiã sicut ad proximum finem alicuius cælestium motuum, sed ad quãdam intelligentiam creatã & idem de inferioribus cælestibus motibus dici potest. Igitur necessarium non est,nõ esse plures immateriales substantias, quam sit numerus cælestium motuum: quod etiã ipse Arist. præsentiens & præuidens,non induxit hoc quasi necessarium, verum quasi probabile dictum,dicens: Tot rationabile est suscipere:necessarium enim dimittatur fortioribus dicere. non enim se reputabat idoneum,qui posset in talibus aliquid ex necessitate concludere. Posset etiam alicui videri dictum processum Arist.ad substantias immortales astruendas insufficientem & incõgruum esse,quippe qui processit ex sempiternitate motus, quæ falsa est,cum fidei veritati repugnet. Verum si quis eius rationem solerter inspiciat, etiã motus æternitate sublata,processus non tollitur, quippe sicut ex motus æternitate motoris infinita potentia concluditur; ita idem ex motus vniformitate concludatur oportet. Motor enim qui semper mouere non potest,necessario quandoque tardius,& quandoq; citius mouet, secundum quod paulatim motiua virtus eius expirat. in motibus autẽ cælestibus omnimoda vniformitas est.Vnde vtiq; concludi potest,quod motori primi motus ad semper mouendum virtus insit,& consequenter idem sequatur oportet.

¶Punctum quintũ. Ex dictis facile deprehẽdi potest, Plat. & Arist. in quo consonent,& in quo dissideant, quantum attinet ad substãtias immateriales. ¶conueniunt enim primo in modo existendi ipsarum. Nam Plato omnes immateriales substantias inferiores citra primam, dixit esse vnum & bonum participatione primi, quod secũdum se est vnum & bonum: omne autẽ participans aliquid, ab eo accipit a quo participat,& quantum ad hoc effectus eius est: sicut aer habet lumen participatum a sole,qui causa est illuminationis aereæ, & consequenter apud Plat. summus Deus omnibus substantijs immaterialibus causa est,quod earum quælibet & vna, & bona sit:quod etiam Arist.sen-

sit,

sit, quippe qui dicit necesse esse, vt quod maxime ens est, alijs essendi causa sit. ⌈Conueniunt secundo quantum ad naturalē ipsarum qualitatem seu conditionem, quippe vterq; has substantias a materia immunes astruxit, non autem a compositione actus & potentiæ. Quicquid enim ens participat, ex potentia & actu cōpositum sit oportet: quia quod recipitur vt participatum, actus sit participantis oportet, & consequenter cum omnes substantiæ præter primam sint participantes apud Platonem, omnes ex potentia & actu esse compositas oportet: quod itidem dicere apud Arist. necesse est, quippe qui dicit rationem veri & boni actui congruere: vnde quod est primum verum, & primum bonum, actus purus sit oportet: ab hoc vero quæ deficiunt, permixtionē potentiæ aliquam habeant oportet. ⌈Conueniunt tertio in ratione prouidentiæ. Nam apud Platonem summo Deo, qui id quod est ipsum vnum, & ipsum bonum est, ex primæua bonitatis ratione proprium est inferioribus cunctis prouidere, & inferiorum cuiq; inquantum primi boni rationem participat: prouidere his, qui post se sunt, nō eiusdem ordinis modo, verumetiam diuersorū: Et consequenter primus intellectus separatus toti ordini separatorum intellectuum prouidet, & superior quilibet suo inferiori, totusq; dictus ordo animarum ordini & inferioribus ordinibus prouidet. Rursumq; idem obseruari putatur in ipsis animabus vt supremę quidē, videlicet cęlorū, inferioribus animabus prouideant, & toti inferiorū corporū generationi: item superiores animæ dæmonum scilicet inferioribus, idest animabus hominum: astruebant enim Platonici dæmones inter nos & superiores substantias esse mediatores. Ab hac vero prouidentiæ ratione, etiam Arist. non discordat, ponens bonum vnum separatum, quod omnibus prouidet, sicut vnum imperatorem vel regem, sub quo diuersi rerum ordines sunt, ita videlicet quod rerum ordines superiores perfecte ordinem prouidentiæ assequuntur, vt eis defectus vllus minime inueniatur; inferiores vero illum assequuntur minus perfecte, vnde multis defectibus subiacent: Quemadmodum in priuata domo liberi, qui perfecte assequūtur regimen patrisfamilias deficiunt in paucis, aut etiam in nullis: seruorum autem actiones in pluribus deficiant oportet, vnde in corporibus inferioribus naturalis ordinis defectus quamplures emergunt: in superioribus autem corporibus, idest cælestibus, minime. Propter quod etiam Plato dæmonum quosdam bonos, quosdam vero malos astruxit, sicut & hominum: deos vero, & intellectus, & cælestes animas omnino absque malitia esse. Sunt vero alia, in quibus prædicti duo philosophi diffident. ⌊Primo quidem, quia, vt etiam supra dictum est, supra cælestes animas duplicem substantiarum immaterialium ordinem Plato astruxit, intellectus scilicet,

&

& deos, quos omnes asserebat esse species intelligibiles separatas, quarum participatione intellectus intelligunt. Arist. vero vniuersalia separata non ponens, vnum solum ordinem rerum supra cælorum animas astruxit, in quo etiam ordine primum esse posuit summum Deum, sicut & Plato summum Deum primum dixit in ordine specierū, quasi summus Deus sit prima idea vnius ac boni. Hunc autem ordinē Arist. vtrumque habere astruxit, vt scilicet & intelligens & intellectum esset, siue species intellecta; ita videlicet quod summus Deus intelligeret nō superioris alicuius participatione, quod perfectio eius esset, sed per suam ipsam essentiam: & idem dicendum esse existimauit in cæteris substātijs separatis sub Deo summo ordinatis, præter id quod inquantum a primi simplicitate deficiunt, & eius perfectione summa, eorum intelligere superiorum participatione perficitur. Sic igitur secundum Arist. huiusmodi substantiæ, quæ sunt fines cælestium motuum, sunt etiam intellectus intelligentes, & intelligibiles species: non tamen eo modo species, quo Plato species posuit, quas videlicet existimauit esse horum sensibilium naturas sine materia subsistentes. sensit enim Arist. quod sint omnino altiores. Secundo vero, quia Plato intellectuum separatorum numerum ad numerum cælestium motuum non coarctauit: non enim ex causa ista ad eorum positionem mouebatur, sed ipsam rerum naturam secundum se considerans: Arist. vero a sensibilibus recedere recusans, ex sola motuum consideratione ad ponendas substātias separatas deuenit, ideoque numerum earum cælestibus motibus coaptauit. Tertio autem quia Arist. inter animas cælorum & hominum, medias animas non posuit, sicut posuit Plato: vnde nec ipse Arist. nec sectatores Arist. de dæmonibus quidquam tetigere. Et hæc quidem de opinionibus Arist. & Platonis.

Punctum quartum. Quid vero de substantijs separatis alij Philosophi senserint, dicendum est, quod eorum qui Plat. & Arist. sequuti sunt, quidam ab eorum positionibus declinantes, errarunt in deterius circa eiusmodi, quantum ad conditionem, siue naturam, originem & prouidentiam. Et quantū ad naturā quidē Auicebron in libro Fontis vitæ, contra ea quæ superius demōstrata sunt, existimauit omnes substātias sub Deo ex materia & forma cōpositas, deceptus primo, quod sicut in intellectu ex genere & specie res compositas vidit, existimarit in re itidē esse: deinde vero quod esse subiectū & receptiuū eodē modo in omnibus dici crediderit. Quantum ad originem vero errarunt quidam, dicentes huiusmodi substantias causam effectiuam sui esse nō habere. Quidā vero alij, quod habeāt quidē causam, sed non a primo principio omnes immediate. Quidā quoq; existimarunt eas omnes a primo principio immediate quidem habere esse, non autem viuere, & intelli-

intelligere, sed hæc inferiores a superioribus habere. Quidam vero eorum processum immediatum a primo principio seruare volentes, dixerunt, eas omnes a Deo immediate processisse, & inuicē æquales, quod sensit Origenes. Quidam vero circa earum prouidentiam errātes, eis singularium rerum cognitionem subtraxerunt. Omnes tamen prædictos errores Manichæorum error longe transcendit, rerum originem non reducentes in vnum principium, sed in principia duo, bonorum scilicet & malorum, & vtrumque corporale: bona scilicet in lucem infinitam, corpoream quidem, sed tamen vim intellectiuam habentem, & mala in infinitas quasdā corporeas tenebras, & consequenter etiam errantes circa prouidentiam omnia non sub vno principio, sed sub contrarijs statuentes: vnde in omnibus prædictis articulis, scilicet conditione, origine, & prouidentia aberrarunt, & quidem valde irrationabiliter. Nihil enim agere potest nisi quatenus ens aliquid in actu est; quia vnumquodque quale ipsum est, tale agit alterum: agitur autem alterum ex hoc, quod in actu fit, siue nūc primo est. Nihil igitur vel agit, vel agitur, nisi inquantum bonum est, quippe bonum dicitur aliquid ex hoc, quod actum & propriam perfectionem consequitur: malum vero quia his priuatur: inquantum autem aliquid est malum, in tantū ab eo quod est perfecte agere, vel agi deficiens est: sicut ædificatorem malum dicunt, quod in arte ædificatoria deficiēs sit; & malam domum aut structuram, quod perfectionem propriam non attingat. Præterea, etsi forma corporis intelligendi virtutem habere possit, vt anima rationalis; ipsum tamen corpus hanc habere virtutem omnino impossibile est, quippe intellectus nec corpus, nec corporis actus est, alioquin non esset omnium cognitiuus, vt in 3. de Anima probauit Arist. Si igitur primum principium habet intellectum, vt supra probatum est, & sentiunt omnes sanæ mentis homines, neq; lux corporea, neque corpus aliquod sit oportet. Et præterea, non potest esse principatus & regimen malum inquantum est malum: quia bonum habet rationem finis: in quem scilicet aliquem finem omnis gubernatio tendit, secundum cuius rationem quæ sunt ad finem in eum ordinantur. Omnis igitur gubernatio est secundum rationem boni; consequenter autem non potest esse regimen malum, inquantum est malum. Frustra igitur posuerunt duo prædicta regna, aut etiam principia. Videtur autem hic error quemadmodum & alij prædicti processisse ex eo, quod ea quæ circa particulares causas considerarūt, in vniuersalem rerum omnium causam transferre conati sunt. Sicut quia viderunt contrarios particulares effectus, ut calefactionum & frigefactionum a contrarijs particularibus causis effluere, hunc contrariorum a contrarijs processum putarunt vsque ad prima rerum principia

pia minime ceſſare, quę bonum & malum crediderunt, ſub quibus videtur contineri contraria omnia, cum eorum ſemper alterum ſit deficiens, vt nigrum; & alterum perfectum, vt album. Verum in contrariorum conſideratione defecere, quippe ſicut habent cōtrarias cauſas proximas ex eo, quod ſpecificis differentijs ſocernuntur: ita communem rationem generis, qua conueniunt, habeant oportet. Cauſa autē quanto communior, & ad plura ſe extendens, tanto ſuperior eſt. Contraria igitur prima principia non ſunt, verum potius omnium vnam communem cauſam eſſe oportet.

Quid de intelligentiarum natura & numero habeat philoſophia uera, & Chriſtiana traditio. CAP. IX.

QVIA iam eſſe intelligentias, ideſt, incorporeas & intellectiuas ſeparatas ſubſtantias monſtrauimus, necnon quid Philoſophi multipliciter aberrantes, de earū numero & naturali conditione perſenſerint, nunc iam circa prædicta, ſecundum veræ philoſophię principia & Chriſtianæ religionis documenta, veritatem edoceamus oportet, & quidem multis punctis.

¶ Punctum primum. Quantum ergo ad conditionem, & naturales proprietates attinet, quidam ex chriſticolis, angelos corporeos aſtruxerunt, & ex materia formaque compoſitos, quod in primis ſenſiſſe videtur Orig. in Periarchon. Quidam vero dixerunt eos quidem incorporeos eſſe, verum ex materia formaque conſtantes, vt Auicebron in libro Fontis vitæ: tamen ſecundum veram philoſophiam, & incorporei, & immateriales ſunt, vt ex his patuit, quæ ſupra cap. tertio & quarto deduximus: quod etiam diuinæ litteræ, & diuinarum litterarum tractatores aſtruxerunt. Quod enim incorporei ſint, liquet per illud; quia ſpiritus dicuntur, Hebræ. 1. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus. Et in Pſal. 103. Qui facit angelos ſuos ſpiritus. Nomine autem ſpiritus in diuinis litteris aliquid incorporeū deſignari conſueuit, ſecundum illud Ioa. 4. Spiritus eſt Deus. & Iſa. 31. Equi eorum caro, & non ſpiritus. Ex verbis etiam diuinarum ſcripturarū id haberi pōt, quod ſint angeli non incorporei modo, verum etiam omnino immateriales. Nam eos virtutes litteræ diuinæ appellant, ſecundum illud Pſal. 102. Benedicite Domino omnes virtutes eius. & Luc. 21. Virtutes cælorum mouebuntur: quod de ſanctis angelis Doctores omnes exponunt. Nullum autem materiale virtus eſt, verum potius virtutē habet: ſicut nec eſt eſſentia, quam virtus ſequitur, ſed eſſentiam habet, ceu homo non eſt ſua eſſentia ſiue humanitas, ſed id eſt quod humanitatem habet. Vtrunque etiam eorum, ſcilicet angelos, & incorpo

reos & immateriales eſſe, tenuiſſe Dionyſiũ 4.cap.de di.no. patet, vbi eos a materia mundos aſtruit; & in primo cap. cæl. hier. vbi eos incorporeos dicit, vnde frequenter eos dicit cæleſtes intellectus, ſeu diuinas mentes, quod aliquid & incorporeum, & immateriale ſonat, vt 3. de Anima probatur.

¶ Punctum ſecundum. Quantum vero ad originẽ attinet, ſupra omnes a Deo factos ſuppoſuimus, ſicut & omnem aliam creaturam, quãquam ex philoſophicis demonſtrationibus, quibus omnia ab vno eſſe probantur, aſtruere potuiſſemus, ex diuo Tho. & aliunde, niſi mihi eſſet breuitatis cura pręcipua. Religio autẽ chriſtiana firmiſsime docet, eos oẽs a Deo eſſe ꝓductos, vt de ſum. Tri. & fi.cath.ca. Firmiter. Vnus Deus æternus pater, & filius, & ſpiritus ſanctus ſua omnipotẽti virtute ſimul ab initio tẽmporis, vtrãq; [illegible] de nihilo condidit creaturam, ſpiritualẽ & corporalẽ, angelicã videlicet & mũdanã, ac demum humanam quaſi cõmunem ex corpore & ſpiritu conſtitutã. Quod etiã diuinis litteris probatur: quia in Pſal. 148. dicitur. Laudate eũ omnes angeli eius; & enumeratis alijs ſubditur: quia ipſe dixit, & facta ſunt. Vnde & Diony. 4. cap. cæl. hier. dicit, cæleſtes ſubſtãtias eſſe primo & multipliciter in participatione Dei factas, & in. 5. ca. de di. no. & expreſsius. 4. ca. cæl. hier. dat intelligere, quod a Deo immediate omnes ſunt producti, dicens quod ſuper omnia bonitas vnamquamque rem conſtituit in ordine, qui competit ſuæ naturæ. Repugnat vero chriſtianæ pietati, ſi dicatur cũ Platonicis & Peripateticis, eos a ſumma quidem deitate originem traxiſſe, ſed tamen ab ęterno, quippe quæ dicit eos incœpiſſe poſtquã aliquando non fuerant: unde Iſa. 40. Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hæc, ſcilicet ſuperiora omnia. Et ne id intelligatur de corporibus cæleſtibus ſolum, ſubditur: Qui adducit (ſcilicet ad eſſe de non eſſe) militiã cæli, ideſt ſpiritualiũ & cæleſtium ſubſtantiarum exercitũ, quem ſic ſcriptura nominare cõſueuit propter ordinẽ earum, & virtutẽ in exequendo, quæ Deo placuerunt, iuxta illud Luc. 2. Facta eſt cum angelo multitudo militiæ cæleſtis: unde Diony. 10. ca. de di. no. dicit, quod ea quæ in ſcripturis dicuntur æterna, non oportet ſimpliciter intelligere coæterna Deo, qui eſt ante æuũ; quia æterna dicit ea quæ incorruptibilia ſunt: quod de ſubſtantijs ſpiritualibus præcipue dictum videtur. Quando autẽ ſint creati, ex ſcriptura expreſſe nõ habetur: tamen quod poſt corpora nõ ſint creati ratio ſuadet. Neq; enim decuit perfectiora ſimplicia poſterius creari: unde & in principio Gen. vbi rerum creatio deſcribitur, cælum, quod dignius eſt, terræ anteſertur, cum dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram. Quod etiam ſcripturæ authoritate firmatur. Nam ex illo verbo Iob. 38. Cum me laudarent aſtra matutina

&

& iubilarent omnes filij Dei: Aug.11.de ciuit. Dei arguit, quod iam erant angeli quādo facta sunt astra, idest quarta die: Nec sunt, inquit, facti tertia die: qa quid tunc factū sit patet, quia scilicet terra ab aquis discreta est: nec secunda, quia tunc firmamentū factū est: et subdit, q̄ sunt illa lux, quæ dei nomen accepit. Igitur secundū ipsum, cū rebus corporeis creati sunt, & ipsius cæli nomine signantur, cū dicitur: In principio creasse Deum cælum & terram, Forma vero eorū perfectioque lucis productione denotatur, vt idem super Gen. ad litteram astruxit. Sed vt Damascenus tertio libro testatur, quidā angelos genitos ante omnem corporeæ materiæ creationē asseruere: Quia (vt Gre. Theologus dixit) Deus primū excogitauit angelicas virtutes, & cælestes, & eius excogitatio eius opus fuit. et huic sententiæ ipse Damas. consentit, & sequitur Hieronymus dicti Grego. Nazanzeni discipulus super epi. ad Titum, sic dicens. Sex millia necdū nostri tēporis cōplentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tēpora, quantas origines sęculorū fuisse arbitrandū est, in quibus angeli, throni & dominationes, cęterique ordines seruierunt Deo, absq; tēporū vicibus atq; mensuris, & Deo iubente substiterunt. Neutrū autē sanę doctrinæ contrariū fore diuus Tho. attestatur, quippe nimis præsumptuosū videtur asserere, tātos ecclesiæ doctores a sana doctrina pietatis deuiasse: Quod dictum diui Tho. verum subintellige pro eo tempore, quo illi ita scripsere: ex post facto tamen sanæ fidei illud repugnat, cū iam Ecclesia oppositū credat, & statuerit, scilicet, spiritualem, idest angelicā corporalemq; naturam simul creatā, de Sum. Tri. & fide cath. cap. Firmiter.

¶ Punctum tertium. Quantum autē ad distinctionem eorum attinet, quantū quidem ad naturalia, supra dictum est, quod oēs specie differūt, & cōsequenter naturales proprietates habeāt differentes oportet, quod scilicet speciē consequantur, sicut alia est qualitas propria ignis, calor videlicet; alia aeris, quia humiditas; alia aquę, qa frigiditas; & alia terræ, idest siccitas: q̄tum vero ad gratuita & voluntaria, dicetur cap. sequenti, quod quidam eorū boni, & quidam mali sunt, licet Deus oēs fecerit bonos, ipsorum vero quidam se sua voluntate fecerint malos.

¶ Punctum quartum. Quantum vero ad numerum intelligentiarū, secundum verā philosophiā, & christianā pietatē, sunt longe plures quā philosophorū quisquā potuerit vel somniare quidē, vt lumine fidei suffragante, christiani tractatores dixerunt, & cum philosophice, tum etiam theologice ex diuinis litteris probarunt. Quamobrem antequā id probemus, illud notandū est in primis (vt etiā patet ex his q̄ superiore capite dicta sunt) quod ab intelligentiarū perfecta notione, humana anima longe deficiat oportet, quippe quæ ad intelligentias, q̄ ex natura notissima quædam sunt, eo modo se habet, quo etiam ad lumen

men & iubar solis oculus noctuæ, quæ non nisi in obscuris graditur, & videt, vt secundo Metaphy. docuit Arist. Vnde, vt idem in vndecimo de Animalibus dicit, de eis pauca valde scire possumus, quãquam illud quod nosse possumus de huiusmodi, licet perexiguum & topica tantũ ratione teneamus, periucundũ sit & peramatũ. Igitur Philosophi de eiusmodi demonstratiue quidẽ pene nihil, topice vero seu probabiliter parũ enunciarunt, quod in numero angelorũ statuendo eorum diuersitas arguit. Quidam enim eorũ, vt etiã aliqualiter patet ex dictis, intelligentiarum numerum secundũ numerũ motuum cæli existimauerunt, vt Arist. 12. Metaphy. qui etiã numerum eiusmodi motuum, ab Astronomis sui temporis exquisiuit. Quidam vero secũdum numerum sphærarum, vt Auic. Quidam quoque secundum numerum specierum sensibilium, vt Plato. Quidam etiam tantum vnam intelligentiam posuere, vt Anaxagoras intellectum separantem mixta, & quidam hæretici, qui vnum tantum dixerunt esse angelum, quem varia nomina sortiri putant, secundum uarietatem suarũ actionũ. Quidã vero eas omnino negarũt, nihil incorporeũ putantes, vt Empedocles & Democritus, ac cæteri philosophorum naturalium primorum: & Sadducæi Iudæorum. Quidam postremo eas quidem nõ negarũt, verum dixerunt eas in numero esse nobis incerto, volentes in scripturis angelum intelligi omnem virtutem, qua expletur ordo prouidentiæ diuinæ, quasi nunciũ diuinæ voluntatis siue spiritualis sit, siue corporea, vt Rabbi Moyses, adeo vt vim concupiscibilem angelum cõcupiscentiæ vocet: substantias tamen separatas dicit esse in eo numero, quo philosophi dixere.

¶ Punctum quintum. Vt vero stylum ad præcipuos philosophos deducamus, sententiam Platonis volentis substantias separatas esse rerũ sensibiliũ species, vtpote si poneremus ipsam humanitatẽ, vel equinitatẽ separatas, ac per hoc intelligẽtias esse in eo numero quo & sensibiliũ species, Arist. hac rõne damnat, & explodit, quod de rõne sensibiliũ specierũ materia sit; vnde ipsa humanitas, si a materia vel humano corpore separata est, iam nõ humanitas, sed natura altior est, & sic de alijs. Sententiã vero Arist. nõ esse necessariã etiã ex dictis supra cap. 5. planũ est. In his enim quæ ad finẽ quempiã ordinãtur, necessitas ex fine sumatur oportet, non econtra, vt ipsemet. 2. Physic. docuit: vnde si in cælestes substãtias, cælestes motus eo teste ordinantur, earũ numerus ex motuum illorum numero necessario concludi nõ potest. Dicetur enim quod sunt substantiæ aliæ ordinis altioris, quam illæ sint, quæ fines sunt proximi cælestium motuum: quemadmodum si instrumenta artificialia vt serra & dolabra, propter homines mechanicos sunt, qui eis vtuntur, nihil prohibet esse & alios homines, qui

eiusmodi

eiusmodi instrumentis non vtuntur, sed his qui vtuntur imperitant. Vnde, vt supra patuit, ipsemet Aristoteles suam rationem non esse necessariam & vidit, & fassus est.

¶Punctum sextum. Reliquum igitur est, vt ex vera philosophia angelos longe plures esse quā cælestes motus astruamus. ¶Primo. Nam substantiæ intellectuales, secundum suum genus, transcendunt omnem naturam corpoream, consequenter autem in eis gradum & superioritatem accipere oportet secundum eleuationē earum supra corpoream naturam. Sunt autem quædam spirituales substantiæ supra corpoream naturam, secundum naturam sui generis, quæ tamen corporibus vniuntur vt formæ, vt patet ex dictis, & in humanis animabus experimur. Et quia esse substantiarum intellectualium secundum suum genus a corpore dependentiam minime habet, vt supra ostensum est, inuenitur alius eiusmodi substantiarum altior gradus, quę etsi corporibus vt formæ non vniuntur, sunt tamen aliquorum determinatorum corporum motores, vt de his quæ cælum mouent, infra probabitur. Similiter autem natura intellectualis a mouendo non dependet, quippe mouere ad earum primam ac præcipuam operationem, scilicet intelligere, consequens est; & cōsequenter est aliquis substantiarum intellectualium gradus, in quo non motores proprij aliquorū corporum sunt, sed substantiæ motoribus superiores. ¶Secundo. Sicut per suam naturalem formam agit quod naturaliter agit, vt ignis: ita quod per intellectum agit, per formam sui intellectus agit, vt in artificibus liquet. Igitur sicut agens per naturam proportionatum est patienti ratione suæ naturalis formæ: ita & agens per intellectum per formam intellectus patienti proportionatum est, vt videlicet eiusmodi sit forma intellectiua, quod in recipiente materiam per actionem agentis induci possit. Igitur proprios orbium cęlestium motores, qui per intellectū mouēt (si in hoc opinionē sustinere volumus Arist.) tales intelligentias habeant oportet, quæ sint per orbium motus explicabiles, & quæ in naturalibus educi & perduci queant. Sed supra conceptiones intelligibiles eiusmodi, aliæ vniuersaliores sint oportet: quia intellectus rerum formas vniuersalius quam earum esse sit in rebus apprehendit: vnde & videmus speculatiui intellectus formam vniuersaliorem esse quā practici; & inter artes practicas vniuersalior est imperantis, quam exequentis conceptio. Oportet autem substantiarum intellectualiū gradus accipere secundum gradū intellectualis operationis propriæ quibusque. Ergo supra intellectuales substantias proxime orbes mouētes, alias superiores esse oportet. ¶Tertio. Nam inter ea quæ naturali ordine distant, multos est gradus medios inuenire, sicut inter perfecta bruta, & plantas: quædam imperfectiora

animalia

animalia sunt, quæ & cum plantis communicant quantum ad fixionem, vt ostrea, & conchilia; & cum brutis perfectis, quantum ad sensum. Cum ergo Deus, qui est substãtia prima, a corporum natura maxime distet, valde rationabile est, vt in rerum ordine multi gradus interiaceant. ¶ Quarto. Nam Deus non solum vniuersalem rerum corporearum prouidentiã habet, verum potius suam prouidentiã etiam ad res singulares etiam minimas extẽdit: quippe qui tanquam prima causa efficiens, & mouens in omni efficiente efficit, & in omni mouente ad finem motus mouet, & hoc per intellectum, cum sit artifex voluntarius, vt diximus: quod est prouidere, scilicet per intellectum in finem dirigere & mouere. In rebus autem singularibus prouidentia diuina directis, Deus interdum præter ordinem vniuersalium causarũ, cælorum videlicet, & intelligentiarum motricum, quædam operatur, vt dum suscitat mortuos, & morbos incurabiles curat, & generaliter miracula operatur, vel hominum mentes cælo eminentiores illuminat. Igitur non solum substantias incorporeas Deo deseruientes in vniuersalibus naturæ causis ponere oportet, verumetiam & deseruientes Deo in his quæ particulariter Deus operatur, præcipue in mentibus, quæ cælestibus motibus non subduntur.

¶ Punctum septimum. Immo angelici spiritus, & intelligentiæ, siue substantiæ incorporeę & immateriales sunt in multitudine maxima, & nobis incomprehensibili: quod & philosophice & theologice probatur. Et philosophice quidem. ¶ Primo. Nam Deus inter omnia vniuersi perfectionem maxime intendit in rerum creatione, quippe omne agens sui effectus totum parte plus diligit. vnde quanto perfectiora sunt aliqua, tanto in excessu maiori creata sunt, sicut experimur in corporibus incorruptibilibus, quæ simplicia elementa quattuor, & continua, & discreta quantitate præcellunt, quippe orbes perplures & stellæ sine numero sunt specie & substantia differentes. Cum igitur intelligentiæ sint prima & præcipua pars vniuersi, numero excedunt omnes rerum creatarum species. ¶ Secundo. Etsi enim indiuidua materialia corruptibilia, per materiam multiplicentur, species tamen rerum materialium, non per materiam, sed per formam multiplicentur oportet: non enim hominem & lupum duas esse species materia facit, cum eadem possibiliter in vtraq; specie sit; vt si lupus hominem, vel homo lupum comedat. Si autem formæ materiales multiplicant species materialium, longe magis formæ immateriales species immateriales multiplicabunt: quia habent esse completius & vniuersalius, quam materiales, quę ad materiæ capacitatem limitantur. Non ergo sunt minoris numeri quam species rerum materialium, cuiusmodi sunt elementa, mineralia, herbę, plantę, bruta, pisces,

aues,

ques, & ſtellæ. ¶Tertio. Magis eſt vnumquodque multiplicabile ſecundum ſuum intellectuale eſſe, quam ſecundum materiale: multa enim intellectu capimus, quæ nequeunt eſſe in materia: ex quo contingit, quod lineæ rectæ & finitæ cuilibet additio mathematice fieri poteſt, non autem naturaliter, quippe aliqua eſt tam longa linea, qua nulla poſsit eſſe maior, vt axis cæleſtis: raritas etiam corporum, velocitas motuum, & diuerſitas figurarum, in infinitum intellectuali apprehenſione augeri poteſt, quod tamen in natura eſſe nequit. Subſtantiæ autem, quas ſeparatas dicimus, ſunt in eſſe intelligibili ſecundum ſuam naturam. Maior igitur multitudo in eis eſſe poteſt, quam in rebus materialibus, penſata vtriuſque generis ratione. In perpetuis autem non differt eſſe & poſſe. Excedit igitur multitudo ſubſtantiarum ſeparatarum materialium corporum multitudinem. Theologice quoque ſic probatur. Nam diuina ſcriptura, Danie. 7. de cæleſtibus ſpiritibus dicit: Millia millium miniſtrabant ei: & decies millies centena millia aſsiſtebãt ei. Quod non ideo dicitur, quaſi hoc numero comprehendãtur apud Sanctos: ſed vt eorum numerus nobis incomprehenſibilis per hos magnos numeros oſtendatur. vnde Diony. 13. cap. cæl. hier. & Gregorius in glo. Dan. numerum illarum ſubſtantiarum atteſtantur omnem naturalem multitudinem excedere. Deinde quanta ſit angelorum multitudo, ipſa eorum cuſtodia oſtendit, quippe, vt Theologi docent, & tenet doctorum Chriſtiana traditio, ſolum infimi angeli cuſtodiunt, id eſt, de infimo ordine, & conſequenter illius ordinis multitudo tanta eſt, quanta vllo tempore in mundo eſt multitudo viuentium, cum quilibet habeat vnum angelum ex communi Sanctorum doctrina. Alij vero ordines quanto ſuperiores, tanto copioſiores ſunt. Sicut ergo infiniti quodammodo ſunt homines nunc viuentes, ita infiniti ſunt angeli infimi ordinis, vt de alijs, & de dæmonibus taceamus.

Aliquas ſubſtantias immateriales poſſe peccare, & eſſe malas.
CAP. X.

CVM igitur angelos, vel intelligentias eſſe longe plures quã philoſophi ſomniarunt, oſtenderimus: iam ex his nõnullas eſſe poſſe malas, ſequentibus punctis oſtenſuri ſumus. ¶Primum. Subſtantiæ intellectuales, quas intelligentias vocant, ſunt volentes neceſſario. ¶Primo. Ineſt enim omnibus appetitus boni, cum bonũ id ſit, quod appetunt omnia, vt philoſophi tradunt, qui equidem appetitus in his quæ propria cognitione carent, naturalis dicitur, ea ratione qua dicimus lapidem appetere eſſe deorſum: in his vero quæ ſenſitiua cogni-

tione

tione potiuntur, dicitur appetitus animalis in concupiſcibilem iraſcibilemq; ſciſſus: in intelligentibus autem appetitus intellectualis ſeu rationalis dicitur, qui eſt voluntas. Subſtantiæ igitur intellectuales creatæ voluntatem habent. ¶ Secundo. Quod per aliud eſt, ad id tanquã ad prius reducitur quod per ſe eſt: vnde apud Philoſophũ. 8. Phy.tex.com.33. Mota ab alio, in prima reducuntur mouentia ſeipſa, in ſyllogiſmis itidẽ concluſiones, quæ ex alijs innoteſcunt, in prima principia per ſe nota reducuntur. Sunt vero in ſubſtantijs creatis nõnulla, quæ ad operandum ſeipſa non agunt: aguntur autem naturæ vi, vt inanimata, plantę, & bruta: neque enim in eis eſt agere, & non agere. Ad alia ergo prima, quæ ſeipſa agunt, reductio fiat oportet. Prima autem in rebus creatis intelligentiæ ſunt, ſeu ſubſtantiæ ſeparatæ, vt etiam ſupra oſtenſum eſt. Hæ igitur ſubſtantiæ ad operandum ſe agant oportet, quod voluntatis eſt proprium, qua ſubſtantia quæque ſuo actui dominatur, vt pote in ſe habens quod agat, aut etiã non agat. Igitur creatæ intelligentiæ voluntatem vtique habent.

¶ Tertio. Cuiuſlibet operationis principium forma eſt, per quam vnumquodque actu eſt. Igitur ſecundum modum formæ modus operationis formam conſequentis ſit oportet. Igitur forma, quæ non eſt ab ipſo agente per formam operationem cauſat, cuius agens dominus non eſt: ſi qua forma vero eſt, quæ ab ipſo ſit, quod per ipſam operatur, etiam conſequentis operis dominium habebit. Formæ autem naturales, ex quibus & naturales motus, & naturales operationes ſequuntur, ab his minime ſunt, quorum ſunt formæ: ſed totaliter ab extrinſecis agẽtibus, cum per naturalem formam vnumquodque eſſe habeat in ſua natura: nihil autem ſibi cauſa eſſendi eſſe poteſt. Et ideo quæ mouentur naturaliter, a ſeipſis minime mouentur: non enim ſeipſum graue deorſum mouet, ſed quod ei formam grauitatis dedit, generans. In brutis quoque formæ aut ſenſatæ, aut imaginatæ, quæ bruta mouent, ab ipſis brutis adinuentę non ſunt, ſed receptæ in eis ab exterioribus ſenſibilibus agentibus in ſenſum, & diiudicatæ per æſtimationem naturalem: vnde licet quoquomodo dicantur mouere ſeipſa, inquantum eorum vna pars mouens eſt, alia mota; ipſum tamen mouere eis ex eis non eſt; ſed partim ex exterioribus ſenſatis, & partim quoque à natura: inquantum enim appetitus mouet membra, dicuntur ſeipſa mouere, quod ſupra inanimata habent, ac plantas: inquantum vero ipſum appetere in eis neceſſario eſt ex formis acceptis per ſenſum, & iudicium naturalis ęſtimationis, non ſibi ſunt cauſa quod moueantur, vnde non habent actus ſui dominium. Forma vero intellecta ſeu conceptio, per quam ſubſtantia intellectualis operatur, ab ipſo eſt intellectu, vtpote per

ipſum concepta, & quodāmodo excogitata, vt de forma artis liquet, quam artifex & concipit, & excogitat, & per eam operatur: Ad operandum igitur ſeipſas agunt intelligentiæ, vt operationis ſuæ dominiū habentes. habent igitur voluntatē. ¶Quarto. Actiuū paſsiuo, & motiuum mobili proportionatum eſſe oportet: in habentibus autē cognitionem, vis apprehēſiua ad appetitum ſe habet vt motiuū ad mobile: nam comprehenſum per ſenſum vel imaginationē, aut intellectū, intellectualem vel animalē appetitum mouet. Apprehenſio autē intellectiua non determinatur ad quædā, ſed omniū eſt potius: vnde & de intellectu poſsibili dicit Philoſopus in tertio de Anima, quod ſit quo eſt omnia fieri. Appetitus igitur intellectualis ſubſtantię eſt ad omnia ſe habens. Hoc autem voluntatis eſt proprium, ad omnia ſe habere, vt liquet in tertio Ethi. quod poſsibilium ſit & impoſsibilium. Igitur ſubſtantiæ intellectuales voluntatem habeant oportet.

¶Punctum ſecundum. Sunt quoq; in agendo arbitrij liberi. ¶Primo Quod enim ex arbitrio agant, ex eo vel maxime manifeſtū fit, quod per intellectiuam cognitionem iudicium de operandis habent: libertatem autem neceſſe eſt eas habere, ſi habent dominium ſui actus, vt oſtenſum eſt. Sunt igitur dictæ ſubſtantiæ liberi arbitrij in agendo. ¶Secundo. Nam liberum eſt, quod ſui cauſa eſt; conſequenter autem quod non eſt ſibi cauſa agendi, non eſt liberum in agendo. Quęcunque vero neque mouentur, neque agunt niſi ab alijs mota, non ſunt ſibi ipſis cauſa agendi. Sola ergo mouentia ſeipſa libertatem in agendo habent, & hæc ſola iudicio agunt: nam mouens ſeipſum diuiditur in mouens & motum: motus autem eſt appetitus ab intellectu vel phantaſia, aut ſenſu motus, quorum eſt iudicare. Horum igitur hæc ſola libere iudicant, quęcunque in iudicando ſeipſa mouent. Nulla autem potentia iudicans ſeipſam ad iudicandum mouet, niſi ſupra ſuum actū flectatur: oportet enim ſi ſe ad iudicandum agit, quod ſuum iudicium cognoſcat, quod quidem ſolius intellectus eſt. Sunt igitur animalia irrationalia quodammodo liberi quidem motus, ſiue actionis, non autē liberi iudicij: inanimata autem, quę ſolum ab alijs mouentur, neque liberę actionis, aut motus ſunt: intellectualia autē non ſolum liberę actionis, ſed etiā liberi iudicij, quod eſt liberum arbitriū habere. ¶Tertio. Forma apprehenſa eſt principiū mouens, ea ratione qua apprehenditur ſub ratione boni vel conuenientis: actio enim exterior in his quæ ſeipſa mouent, procedit ex iudicio, quo iudicatur aliquid eſſe bonū, vel conueniens per dictā formam. Si igitur iudicans ad iudicandū ſeipſum moueat, oportet quod per aliquā altiorē formā apprehenſā ſe moueat ad iudicandū, quę quidē eſſe nequit, niſi ipſa ratio boni vel conuenientis, per quam de quolibet determinato

bono vel conuenienti iudicatur. Illa igitur sola se ad iudicandum mouent,quæ cõmunem boni vel conuenientis ratione apprehẽdunt.Hęc autem sunt sola intellectiua. Sola igitur intellectualia se non solũ ad agendum, sed etiam ad iudicandum mouent. Sola igitur ipsa in iudicando sunt libera, quod est liberum arbitrium habere. ⌊Quarto. A conceptione vniuersali actio motusq; nõ sequitur, nisi particulari apprehẽsione mediante, eo quod motus & actio erga particularia sit: intellectus autem naturaliter est vniuersaliũ apprehensiuus. Igitur vt ex apprehẽsione intellectus sequatur motus,aut actio quęlibet,oportet vniuersalem cõceptionẽ intellectus applicari ad particularia: Sed vniuersale continet in potentia particularia multa. Potest igitur applicatio conceptionis intellectualis fieri ad plura atq; diuersa. Iudiciũ igitur intellectus de agibilibus ad vnũ tantum determinatũ nõ est. Habent igitur omnia intellectualia arbitriũ liberũ. ⌊Quinto. Iudicij libertate carent aliqua, vel quod nullum habeant iudiciũ, ceu cognitione carentia, vt lapides ac plantæ: vel quod habent quidẽ iudicium, sed a natura determinatũ ad vnum; vt bruta: naturali enim ęstimatione ouis lupum inimicũ iudicat, & nociuũ, ipsumq; ex hoc iudicio fugit: similiter autem in alijs est. Quęcunq; igitur de agendis iudiciũ habent non a natura ad vnum determinatũ & fixũ, necesse est liberi esse arbitrij, huiusmodi vero sunt intellectualia cuncta: intellectus enim apprehendit non solũ hoc vel illud bonũ, sed ipsum bonũ commune. Vnde cũ intellectus per formã apprehensã moueat voluntatẽ: in omnibus aũt mouens & motũ oportet esse proportionata, voluntas substantię intellectualis nõ erit determinata a natura nisi ad bonũ cõmune. quicquid igitur sibi offertur sub ratione boni, in illud voluntas inclinari potest, nulla determinatione naturali prohibente in contrariũ. Omnia igitur intellectualia liberam voluntatem habeant oportet, ex iudicio intellectus venientem, quod est liberum habere arbitrium: quod diffinitur, liberum de ratione iudicium.

Punctum tertiũ. Possunt autẽ intelligentię per liberũ arbitriũ malę esse & peccatrices, cõsequenter autẽ mali dęmones esse. Nam omnis creatura rationalis in sua natura contẽplata peccare potest: Et si alicui rationali creaturę, quod peccare nequeat, ascribatur; hoc non ex conditione naturæ, sed ex dono gratiæ sit oportet. Cuius ratio hæc est. Nã aliquẽ peccare aliud nihil est, quã a rectitudine actus, quã habere debet, declinare; siue accipiamus peccatũ in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solũ autẽ illũ actum a debita rectitudine declinare nõ contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis: Quippe si manus artificis regula ipsa foret, nunquã nisi recte lignũ incidere artifex posset, etsi incisionis rectitudo ab alia sit regula, incisionẽ rectam, & non

non rectam esse continget. Sola autem diuina voluntas sui actus est regula, quippe quæ ad superiorem finem, quo reguletur, minime ordinatur: omnis vero creaturæ voluntas in suo actu rectitudinem minime habet, nisi ea ratione qua diuina voluntate regulatur, ad quam finis vltimus attinet: quemadmodum cuiusq; inferioris voluntas iuxta superioris voluntatem regulanda est, vt voluntas militis secundum voluntatem ducis. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse nequit: in qualibet vero voluntate creata peccatum esse potest. Vnde & Iob. 4. de Deo dicitur, quod in suis angelis reperit prauitatem. Nec prædictis obstat, primo quod secundum philosophos in corporibus cælestibus, quæ angelis inferiora sunt, non potest esse malum, & consequenter neque in angelis. Non obstat, inquam, quia illa corpora non habent operationem nisi naturalem: vnde quemadmodum in eorum natura corruptionis malum esse nō potest, ita & in eorum naturali actione inordinationis malum esse nequit. Non est vero simile de angelis, quippe qui præter actionem naturalem, habent eam quæ est liberi arbitrij, secundum quam in eis contingit esse malum. Non obstat secundo, quod naturale est angelis moueri motu dilectionis in Deum, in quo non peccatur: quod autem eis est naturale, semper inest, & consequenter nunquam peccant. Non obstat inquam, quippe eis naturale est diligere Deum, vt ipse est principium naturalis esse, naturaliumque bonorum: non est vero eis naturale eū diligere ea ratione, qua obiectum est supernaturalis beatitudinis, sed hic amor est gratuitus, à quo angelus auerti peccando potuit.

Punctum quartum. Potest autem in intelligentijs primo, & immediate esse solum peccatum superbiæ secundum affectum. Nā cum dupliciter in aliquo possit esse peccatum aliquod, secundum reatum videlicet, & secundum affectum vel appetitum: secundum reatum quidem in eis omne peccatum esse potest, dum homines ad omnia crimina possunt inducere, & consequenter omnium peccatorum reatū incurrere: secundum affectum vero in eis omnia peccata esse nequeunt, sed illa solum, ad quæ spirituale naturam affici contingit, quæ non contingit esse bona corpori propria; sed quæ spirituali naturæ cōgruant; quippe nihil afficitur, nisi ad id, quod suæ naturæ potest esse conueniens. In bonis vero spiritualibus, quæ sola intelligentijs cōgruere posse liquidum dixeris, peccatum esse nequit, dum ad ea quis afficitur secundum se, cum vera bona sint: sed solum per hoc tantū, quod in affectū eiusmodi superioris regula nō obseruatur, quod videlicet aliud nihil est quam superbire, scilicet superiori non subdi, & quidem in eo quod debitum est. Vnde peccatū primum angelorum aliud esse nequit, quā superbia: Consequenter autē in eis esse potest etiam

inuidia: Nã eiusdẽ rationis est affectũ aliquid appetere, & cõtra eius oppositũ reniti. Inuidus aũt ex hoc de alterius bono tristatur, quod illud sui boni impeditiuũ putat; qđ in angelis esse nequit, nisi singularẽ excellẽtiã affectẽt, quæ equidẽ singularitas per alterius excellentiã cesset oportet; vnde post peccatũ superbię ĩ eis cõsequi potuit inuidię morbus, qđ de hominis bono dolere potuere, & etiã de excellẽtia diuina, secundũ quod Deus malis intelligentijs cõtra earũ voluntatẽ vti potest in gloriã diuinam: quod superbis, imo superbissimis illis angelicis spiritibus grauissimũ dixeris. Hæc duo igitur peccata, superbia & inuidia sola in malis angelis esse possunt secundũ affectũ, & quę sub istis cõprehenduntur, vel ad ista, vt aiunt, reducuntur. Etsi enim delectantur obscœnitatibus carnaliũ peccatorũ, Aug. teste. 4. de Ciui. Dei. Hoc non est ideo quasi ad huiusmodi delectationes afficiantur, verũ potius hoc totũ ex inuida mente processerit, quod in peccatis hominum quibuscunq; lętẽtur, inquantũ humani boni impedimenta sunt. Nec obstat, quod spiritui spiritualia, sicut carni carnalia vitia congruunt: spiritualia autẽ sunt nõ modo superbia & inuidia, verũmetiã auaritia, accidia & ira, & cõsequẽter etiã ista in angelis esse posse videtur. Non obstat inquam. Nam auaritia, secundũ quod peccatum speciale est, immoderatus est appetitus rerum temporaliũ, quæ pecunia mensurari possunt, sed auri maxime & argenti; vnde & græco vocabulo philargiria dicta est, id est, amor argenti: & ad eiusmodi intelligentiæ minime afficiũtur, sicut nec ad carnis voluptates: vnde in eis auaritia proprie dicta esse nequit. Si vero auaritia dicatur omnis cuiuscunque boni creati immoderata cupiditas, sub superbia contineatur oportet, quæ in eis esse potest. Ita vero sicut & concupiscentia cum quadã corporea passione est, vnde in angelis esse nequit nisi metaphorice. Accidia vero tristitia quædam est, qua homo ad spirituales actus propter corporis laborem moratur, qui intelligentijs non cõgruit. Et sic liquet, quod sola superbia & inuidia peccata sunt spiritualia pura, quæ dęmonibus congruant, ita tamen vt nec inuidia pro passione, sed pro voluntate sumatur alterius bono retinenti.

Aliquas intelligentias actu & rẽ ipsa esse malas, & peccatrices. *CAP. XI.*

QVIA intelligẽtias posse peccare, & malas fieri ostensum est, iã ita esse monstremus oportet, quod licet ex diuinis litteris clarum sit; nunc tamen quãdo principaliter rationi naturali propter Christianos infideles innitimur, id sequentibus punctis astruetur.

¶Punctũ primũ. Intelligentię aliqua mira operãtur apud Auicennã.

Nam

Nā fuit eius poſitio, quod longe magis ad aliquorū productionē ſubſtantijs ſpiritualibus materia obſequatur, quam contrarijs agentibus in natura: vnde ad earum apprehenſionem interdum in iſtis inferioribus, quod effectus aliquis ſequatur aſtruxit, aut pluuiarum, aut ſanitatum, etiam nullo corpore medio agente. Cuius equidem rei ſignum ab anima noſtra capiendū putauit, quæ cum in ſua imaginatione fortis extiterit, ad ſolam apprehenſionē ſuum corpus immutat: ſicut qui graditur in trabe alta, de facili ruit, quippe qui ex timore imaginatur caſum; non caderet autem ſi eſſet trabs ita in imo, vt timere nequiret: manifeſtum etiam eſt ad ſolam imaginationem corpus aut ad irā, aut ad libidinem incaleſcere, & ſimiliter ad ſolam apprehenſionem infrigidari, vt in timentibus liquet: immo plerumque ex imaginatione forti, ad ægritudinem trahitur, puta, febrem, aut lepram, per quē etiam modū putauit animam purā & paſſionibus corporeis non ſubiectam, verum dominantem potius in ſua apprehenſione fortem dominari corpori nedum proprio, verum etiam alieno, adeo vt eorum vtrūque apprehenſioni obediat ut ſanetur ad eius apprehenſionē infirmus, aut eiuſmodi aliquid ſequatur, & accidat: Et id faſcinationis cauſam putauit: quippe, inquit, anima cuiuſquam in malitia ſeu certe maleuolentia vehementer affecta, impreſsionem nocumenti habet in quoſdam, præcipue uero propter carnium teneritudinē facile ſuſceptiuos impreſsionum. Vnde exiſtimauit longe magis ad ſubſtantiarū ſeparatarum apprehenſionem, quas animas ſeu motores orbium cæleſtium dixit, ſequi in his inferioribus effectus nullo corpore medio. Quæ quidem Auicennę ſententia atque poſitio alijs ſuis poſitionibus ſatis eſt conſona; quippe qui putauit omnes inferiorum corporum formas ſubſtantiales a ſeparata quadam ſubſtantia effluere, & corporalia agentia ſolum materiam diſponere ad ſeparati agentis impreſsionem excipiendam. Hoc tamen non eſt verum apud Ariſt. qui probat in 12. Metaphy. formas exiſtentes in materia, non eſſe a formis immaterialibus, ſed ab eis, quæ itidem in materia ſunt: ſic enim inter faciens & factum ſimilitudo eſt. et de hoc infra, vbi de angelica poteſtate tractabitur. Quod vero ex faſcinatione ſumitur extra de impreſſione animæ in corpus, eius poſitionem parum firmat: neque enim ex apprehenſione animæ corporalis immutatio ſequitur, niſi apprehenſioni aliqua iungatur affectio, aut concupiſcentiæ, aut gaudij, vel timoris, & eiuſmodi: quæ cum determinato aliquo motu cordis eueniunt, ex quo vlterius totius corporis immutatio ſequitur, vel ſecundū locū, vel ſecundū alterationē. Vnde adhuc ſtat, ꝙ ſpiritualis apprehenſio corpus nō alteret, niſi locali motu medio. Faſcinatio vero non ideo accidit, quod vnius apprehenſio alterius corpus immutet, ſed quia per

motum

motũ cordis adiunctũ corpus immutat, cuius immutatio ad oculũ pertingens afficere poteſt corpus extrinſecum; præcipue ſi facile immutabile ſit, veluti etiam oculus menſtruatæ ſpeculum inficit.

¶Punctum ſecundum. Intelligentiæ in his inferioribus, etſi miracula propria virtute facere nequeunt, tamen res miras veraciter efficiunt. Nam vt patuit, & rurſus etiam infra clarius patebit, ſubſtantia ſpiritualis creata, propria virtute in inferioribus nihil efficit, niſi medio locali motu. Eſt enim hoc in uirtute earum, vt patebit, quod ad localẽ motum inferius corpus illis obſequatur: conſequenter autem per localem motum ad effectus aliquos educendos aliqua actiua naturaliter admouere poſſunt, ceu etiam ars fabrilis ad ferrum emolliẽdum ignẽ admouet. Hoc tamen miraculum cum non ſit, intelligentiæ miracula ſua virtute (quicquid ſit de diuina) non faciunt. Cum tamẽ naturales res locali motu naturalibus vel artificialibus rebus localiter admouerint, vtuntur eis tanquam quibuſdam inſtrumentis, veluti etiam medicina herbis nonnullis ad ſanitatem vtitur. Ex inſtrumento vero procedit effectus non ſolum propriæ virtuti reſpondens, verumetiam vltra propriam virtutem inquantum agentis principalis virtute agit: ſicuti ſerra & ſecuris lectum non efficiunt, niſi ea ratione qua agunt ab arte ad talem effectum admota: nec naturalis calor carnem adgeneraret, niſi virtute animæ vegetabilis, eo ut inſtrumento vtentis. Conueniens igitur eſt ex ipſis rebus naturalibus, aliquos altiores effectus emergere, ex eo quod quaſi inſtrumentis intelligentiæ ſpirituales vtuntur. Igitur effectus eiuſmodi, quamquam ſimpliciter miracula dici nequeũt, quod ex naturalibus cauſis proueniant: nobis tamẽ dupliciter mirabiles redduntur, ex eo in primis, quod per eiuſmodi intelligentias, res naturales ad aliquos effectus admouentur modo nobis diſſueto: vnde ingenioſorum artificum opera miramur, quod ſcilicet qualiter operentur nõ attingimus: deinde vero quod cauſæ naturales admotæ aliquid virtutis ſortiuntur, ex hoc quod ſunt inſtrumenta ſpirituũ, quod etiã ad miraculi rationem magis acceſſerit. His aũt modis dæmonũ aſtutia & efficacia mira faciunt magi, vt tandẽ probabo nõnullis prælibatis.

¶Punctum tertium. Opera mira magorũ ex corporũ cæleſtiũ impreſſione eſſe nequeunt. Fuerunt enim qui dicere voluere, mira per artes magicas effecta cæleſtium corporum influxibus perfici, non autẽ a ſubſtantijs ſpiritualibus: cuius rei ſignum dixere, quod eiuſmodi operum patratores ſyderũ ſitus obſeruant, & herbarũ, ac aliarum rerum corporalium auxilia quædam admoueant, quaſi materiã parantia ad cæleſtis virtutis influxum. Hoc tamen his quæ nobis apparent, & experimentis patent aduerſatur. ¶Primo. Cum enim ex principijs corporeis intellectũ cauſari poſſe impoſſibile ꝓbauerimus ſupra, impoſ-

ſibile

ſibile eſt effectus intellectualis naturę ꝓprios cæleſtis corporis virtute cauſari: In eiuſmodi autē magorum operatis, quædam videntur, quæ non niſi creaturæ ſpiritualis opera eſſe dixeris, vt ea quibus de furtis ſublatis reſponſa datur, & de eiuſmodi quæ ſolo intellectu fieri poſſe confeſſum eſt. Non igitur verū eſt, omnes eiuſmodi effectus, ſola corporū cæleſtium virtute cauſari. ¶Secundo. Ipſa loquela cū ratione, rationalis naturæ effectus eſt, vt cernitur: In dictis vero operibus aliqui hominibus colloquentes apparent, & de rebus varijs ratiocinantes. Igitur eiuſmodi ſola cæleſti virtute perfici plane eſt impoſſibile. Si vero dicatur huiuſmodi apparentias ſecundū exteriorem ſenſum non eſſe, verum potius apud imaginationem tantūmodo, hoc dupliciter impugnatur: Et quidē in primis, quia nulli formæ imaginatæ apparent qua ſi res veræ, niſi ab exteriorib⁹ ſenſibus alienatio fiat: eſſe enim minime pōt, quod ſimilitudinibus quaſi rebus attēdatur, niſi ſenſus naturali iudicio ligato. Huiuſmodi vero apparitiones ad homines fiunt, qui exterioribus ſenſibus libere vtuntur. Igitur quod hæc viſa vel audita ſecūdum ſolam imaginationem ſint, eſt impoſſibile. Deinde vero ex quibuſcunque formis imaginatis intellectualis cognitio vlli cōuenire nō poteſt, vltra naturalem, vel acquiſitam ſui intellectus facultatē: quod & in ſomnis apparet, in quibus & ſi qua futurorū præſignatio fit, non tamen quicunque ſomnia viderit, eorum ſignificata etiā intellexerit. Per eiuſmodi vero audita aut viſa in magorum operatis, plerumq; aliquibus intellectualis cognitio aduenit vltra eorum intellectus facultatem; veluti ſecretorum theſaurorum reuelatio, futurorum & occultorum manifeſtatio, & quandoque etiam de diſciplinarum documentis vera reſponſa. Igitur oportet, quod aut illi apparentes, & colloquentes ſecundum imaginationem tantum, non uideant: aut ſaltē alicuius ſuperioris intellectus virtute hoc fiat, vt homo in eiuſmodi notitiam educatur: non autem cæleſtium virtutum operatione fiat. ¶Tertio. Principaliter, quod virtute cæleſtium corporum fit, effectus naturalis ſit oportet. Nam formæ naturales ſunt, quæ in his inferioribus cæleſtium corporum virtute cauſantur. Quod igitur nulli rei poteſt eſſe naturale, cæleſtium corporum virtute non fiat oportet. Quædam vero talia per dictas operationes fieri dicuntur, ceu quod ad alicuius pręſentiam, quæcunque ſera pandatur, quod quis inuiſibilis reddatur, & multa eiuſmodi, quæ narrantur. Non eſt igitur poſſibile hoc fieri cæleſtium virtute corporum. ¶Quarto. Cuicunque cæleſtis corporis virtute confertur quod poſterius eſt, ei vtiq; & quod prius eſt conferatur oportet. Moueri autem ad habere animam per ſe conſequitur: animatorum enim proprium eſt mouere ſeipſa. Impoſſibile eſt igitur fieri virtute cæleſtium corporum, quod aliquod

inanimatū

inanimatum per se moueatur. Fieri autem hoc per magicas artes compertum est, quod statua aliqua per se moueatur, aut vocem edat. Igitur magicarum artium effectus cælesti virtute effici possibile non est. Si dixeris, statuam illam cælestium corporum virtute sortiri aliquod vitæ principium; hoc vtique impossibile sit oportet. Et quidem in primis, quia in viuentibus omnibus, vitæ principium forma est substantialis, quæ dat esse viuum: viuere enim est esse viuentibus, teste Philosopho. 2. de Anima. Aliquid vero substantialem formã recipere nouiter nisi amittat antiquam, impossibile est: Generatio enim vnius, necessario alterius corruptio est. In fabricatione autem alicuius statuæ, nulla forma substantialis abijcitur, sed secundum figuram solam trãsmutatio fit, quæ accidens est: manet enim forma cupri vel alterius eiusmodi. Igitur impossibile est eiusmodi statuas sortiri aliquod vitæ principium. Deinde vero, si quid per vitæ principium moueatur, illud habere sensum necesse est: mouens enim aut sensus, aut intellectus est. Intellectus vero in generabilibus & sensibilibus nõ est sine sensu: sensus autem nequaquam est vbi tactus non est, nec tactus sine organo medie temperato: quæ temperies in lapide, cera vel metallo, & huiusmodi, ex quibus statua fit, non inuenitur. Igitur huiusmodi statuas moueri per vitæ principium non est verum. Demum vero viuentia perfecta non generantur solum ex virtute cælesti, verum cum hoc ẽt ex semine: homo enim hominem generat, & sol: Quæ vero ex cęlesti virtute sine semine generantur, animalia sunt ex putrefactione genita, infirmiora inter cætera & ignobiliora. Igitur si per solam cælestem virtutem huiusmodi statuæ vitæ principium sortiuntur, per quod seipsa moueant, inter animalia ignobilissima quædam sint oportet: quod tamen falsum esset, si per vitę principium intrinsecum operarentur; Nam in eorum actibus operationes nobiles apparent, cum de abditissimis rebus responsa ferant. Non igitur possibile est, quod per vitæ principium moueantur. ¶ Quinto. Effectum naturalem cælestiũ corporum virtute productum, absque artis operatione inueniri contingit: etsi enim aliquorum artificio quis ad ranarum generationem operetur, vel alicuius huiusmodi, absque omni tamen artificio ranas gigni contingit. Si ergo cælesti virtute huiusmodi statuæ, quæ arte necromantica fiunt, sortiantur vitæ principium, absque arte etiam dabitur inuenire eiusmodi statuarum generationem, quod falsum constat. Igitur eiusmodi statuæ virtute corporis cælestis nec mouẽtur, nec habent vitę principium. Pręter hæc vero positio Hermetis exploditur, teste Aug. 8. de Ciui. dei. profitentis, quod sicut Deus cælestium deorum, ita homo effictor est deorum, qui in templis sunt humana proximitate contenti, statuas dico animatas sensu & spiritu plenas &c. Quam etiam

etiam positionem euertit Scriptura diuina, quæ dicit: Simulacra gentium argentum & aurum &c. Non videtur tamen omnino negandũ, quin in prædictis magorum effectibus ex cęlestium corporum influxu aliquid virtutis esse posſit: ad illos tamẽ solos effectus, quos virtute cęli inferiora aliqua corpora posſunt efficere; id enim neque diuus Thomas negarit.

¶ Punctum quartum. Ex aliqua intelligentia opera magorum efficaciam sortiuntur. Primo. Nam vnde magicæ artes habeant efficaciam, facile perpendi potest, si earum in operando modus obseruetur. Vtuntur enim vocibus quibusdam significatiuis ad determinatos effectus producendos: vox autem inquantum significatiua est, non nisi ab aliquo intellectu virtutem habet, vel ex intellectu proferentis, vel eius ad quem profertur. Ex proferentis quidem intellectu, sicut siquis intellectus tantæ virtutis sit, quod sua conceptione res posset efficere: quam quidem conceptionẽ vocis officio producendis effectibus quodammodo præsentat. Ex intellectu vero eius ad quẽ sermo dirigitur, vt cum per significationem vocis in intellectu receptam ad aliquid efficiendum inducitur audiens. Non autem dici potest, quod voces illæ significatiuæ prolatæ a Magis, ex intellectu proferentis efficaciam nãciscantur: quia cum virtus essentiam consequatur, virtutis diuersitas principiorum essentialium diuersitatem arguit: intellectus autem hominum cõmuniter huius dispositionis inuenitur, quod eius cognitio ex rebus causatur magis, quam sua conceptione res causare posſit. Si igitur sint aliqui homines, qui verbis conceptionem sui intellectus exprimentes, res posſint propria virtute transmutare, alterius erunt speciei, & homines æquiuoce dicentur. Secundo. Virtus faciendi, per disciplinam minime acquiritur, sed cognitio solum aliquid faciendi: Per disciplinam vero acquirunt aliqui, quod huiusmodi operationes magicas efficiant. Non est igitur in eis ad huiusmodi effectus producendos virtus aliqua, sed cognitio sola. Si vero dicatur, quod huiusmodi homines in sua natiuitate ex virtute stellarum sortiuntur præ cæteris dictam virtutem, ita quod quantumuis instruantur cæteri, id ex natiuitate non habentes, in operibus eiusmodi efficaces esse nequeunt: primo quidem dicendum est, quod super intellectum cælestia corpora non posſunt imprimere, vt alias multipliciter ostensum est, consequenter autem ex stellarum virtute intellectus cuiusque hanc virtutem sortiri non potest, quod repręsentatio suæ conceptionis per vocẽ sit alicuius effectiua. Si vero dicatur, quod etiam imaginatio aliquid in vocum significatiuarum prolatione operetur, super quam imprimere posſunt cælestia corpora, cum huius operatio per corporale organũ fiat, hoc esse nequit quantum ad effectus omnes, qui per artes huius-

L modi

modi fiunt: Ostensum est enim quod huiusmodi effectus omnes nõ possunt stellarum virtute produci, & consequenter neque ex stellarum virtute potest quis hanc virtutem sortiri, vt eosdem effectus producat. Relinquitur ergo, quod effectus eiusmodi per intellectum aliquem compleantur, ad quem sermo eiusmodi voces proferentis dirigitur. Huius autem rei signum est. Nam eiusmodi significatiuę voces, quibus magi vtuntur, inuocationes sunt, supplicationes, adiurationes, aut etiam imperia quasi ad alterum colloquentis. ¶ Tertio. In artis huius obseruationibus vtuntur magi quibusdam characteribus & figuris determinatis. Figura autem nullius actionis principium est, neque passionis: alias mathematica corpora & actiua, & passiua essent. Non ergo per determinatas figuras materia disponi potest ad effectum aliquē naturalē suscipiēdum. Non ergo vtuntur magi figuris aliquibus quasi dispositionibus: relinquitur ergo quod eis vtuntur solum quasi signis: non enim est aliud determinatum dare: Signis autem non vtuntur nisi ad alios intelligentes: habent ergo magicæ artes efficaciam ab illo intelligente, ad quem magi sermo dirigitur. Si dicatur vero, quod figuræ aliquę aliquibus cælestium corporum aptantur, & ita inferiora corpora per aliquas cælestium corporum figuras ad impressiones excipiendas determinantur, videtur hoc irrationabiliter dici. Non enim ordinatur aliquod patiens ad suscipiendas determinationes agētis, nisi per hoc quod est in potentia, & consequenter ea sola ipsum determinant ad spiritualem impressionem excipiendam, per quæ fit quodam modo in potentia. Per figuras autem non disponitur materia, vt in potētia sit ad aliquā formā: quia figura, secundū suam rationē, ab omni abstrahit materia, & forma sensibili; quippe quæ est mathematicum quoddā. Nō ergo per figuras & characteres determinatur corp⁹ quodcunq; ad cælestis corporis influentiā recipiendā. ¶ Quarto. Figuræ aliquæ cælestibus corporibus appropriātur vt effectus, nā ab eis causantur inferiorū figuræ. Prædictæ autē artes characteribus aut figuris nō vtūtur quasi cælestiū corporū effectibus, verū potius sunt effectus hominis operātis per artē. Igitur appropriatio figurarum ad aliqua corpora cælestia ad propositū facere videtur nihil. ¶ Quinto. Per figurā minime disponitur aliqua materia naturalis ad formā, vt patuit. Corpora igitur, in quibus eiusmodi figurę impressę sunt, eiusdē sunt habilitatis ad cæleste influxū excipiēdū cū corporibus alijs eiusdē speciei. Quod autē aliquid imprimatur in vnū eorū, quæ sunt æque disposita, propter aliquid sibi appropriatū ibi inuentū, & nō in aliud, nō est operātis per necessitatē naturæ, sed per electionem. Patet ergo, quod artes eiusmodi figuris vtētes ad effectus producendos, ab aliquo per naturā agente efficaciā nō habent: sed ab aliqua intellectuali substantia per intelle-

intellectum operante. Hoc etiam & ipsum nomen demonstrat, quod figuris imponunt, characteres eas dicentes: character enim signum est, in quo datur intelligi, quod figuris eiusmodi non vtuntur nisi vt signis alicui intellectuali naturę exhibitis. Quia vero figurę in artificialibus sunt quasi formæ specificæ, potest quis dicere apud diuum Tho. quod nihil prohibet, quin constitutionem figurę, quæ imagini speciem dat, consequatur aliqua virtus ex influentia cælesti: non secundum quod figura est, sed secundum quod causat speciem artificiati, quod adipiscitur virtutem ex stellis. Sed de litteris, quibus aliquid in imagine inscribitur, vel alijs characteribus nihil aliud potest dici, quam quod signa sunt, vnde non habent ordinem nisi ad aliquem intellectum. Quod etiam ostenditur per sacrificia, prostrationes, & alia eiusmodi, quibus vtuntur, quæ aliud nihil esse possunt, nisi signa reuerentiæ exhibitæ alicui intellectuali naturæ.

¶Punctum quintum. Ea intelligentia, quę magorum operibus efficaciam præstat, mala est. ¶Primo. Præstare enim patrocinium his quæ sunt contraria virtuti, non est intellectus bene dispositi. Hoc autem in eiusmodi artibus contingit: fiunt enim plerumque adulteria, furta, homicidia, & multa alia eiusmodi maleficia procurantur, vnde vtentes his artibus, malefici vocantur. Non est ergo bene disposita secundum virtutem intelligentia, cuius auxilio huiusmodi artes innituntur. ¶Secundo. Non est intellectus bene dispositi secũdum virtutem, familiarem esse sceleratis, & eis patrocinari, non autem quibuslibet optimis: Huiusmodi autem artibus vtũtur plerumq; homines scelerati. Non est igitur intellectualis natura, cuius suffragio artes huiusmodi sunt efficaces, bene disposita secundum virtutẽ. ¶Tertio. Nam intellectus bene dispositi est reducere homines in ea quæ sunt hominũ propria bona, quæ equidem sunt bona rationis, consequenter vero ab his ad quædã bona minima homines abducere, intellectus est dispositi indecenter. Per eiusmodi vero artes nõ acquirunt homines profectum quempiã in bonis rationis, quæ videlicet scientiæ sunt & virtutes: sed in quibusdam minimis veluti furtorum inuentione, deprehensione latronum, & eiusmodi. Igitur intelligentiæ, quarum auxilio hæ artes vtuntur, non sunt secundum virtutem bene dispositæ. ¶Quarto. In dictarum artium operibus illusio quædam & irrationabilitas videtur: requirunt enim hominem re venerea non attrectatum, cum tamen plerumque ad illicitos concubitus conciliandos adhibeantur: In opere vero intellect⁹ bene dispositi, nihil irrationabile & sibi diuersum apparet. Igitur idẽ quod prius. ¶Quinto. Nõ est secundum intellectũ dispositus bene qui propter commissa scelera alicui ad suffragãdum prouocatur: Hoc vero in istis artibus fit, nam in harum executione innocentes pueros

aliqui necasse leguntur. Non igitur sunt intellectus boni, quorum auxilio ista fiunt. ¶ Sexto. Nam intellectus bonum proprium veritas est. Cum igitur boni sit bonū adducere, cuiuslibet intellectus bene dispositi esse videtur alios ad veritatem perducere: In operibus vero magorum plerumque ea fiunt, quibus homines ludificentur & fallantur. Igitur intellectus cuius suffragio vtuntur, secūdum mores bene dispositus non est. ¶ Septimo. Intellectus bene dispositus, veritate qua delectatur, allicitur, non mendacio. Magi autem in suis operibus quibusdam mendacijs vtuntur, quibus eos alliciant, quorum auxilio vtūtur: comminantur enim quædam, veluti quod nisi inuocanti succurrat, cælum ipse inuocans comminuet, aut deponet sydera, vt Porphyrius narrat in epistola ad Anebuntem. Illæ igitur substantiæ inuocatæ non sunt bene dispositæ secundum intellectum. ¶ Octauo. Non videtur esse habētis intellectum bene dispositum, vt si superior sit, subdatur imperanti tanquam inferior: aut si inferior sit, ab eo sibi quasi a superiore supplicari patiatur. Magi autē eos quorum auxilio vtuntur, suppliciter inuocant quasi superiores, & cum aduenerint eis quasi inferioribus imperant. Nullo igitur modo vidētur bene dispositi secundum intellectum.

¶ Punctum vltimum. Aliquæ sunt intelligentiæ malæ, quas dicunt idiomate græco cacodæmones, latino vero dæmones simpliciter. Nam rationes prædictæ, quibus quod aliquæ sint intelligentię nō bonæ probatum est, probant quod sint aliquæ malæ, vt patet discurrendo per singulas: & ex hoc quod omne opus liberi arbitrij, cum deliberatione scilicet elicitum, si nō est bonum, malum sit oportet, vt diffuse Theologi probarunt, et hoc litteræ diuinæ minime tacuerunt. Dicitur enim Ioan. 3. quod diabolus ab initio peccat: & Ioan. 8. dicitur de eodem, quod est mendax, & mendacij pater, & quod homicida erat ab initio: & Sapien. 2. quod eius inuidia mors introiuit in orbem terrarum; & in locis innumeris scripturarum eiusmodi patent.

Qualiter & quot intelligentiæ peccarunt. C A P. XII.

ETSI vero ad nostrum institutum necessarium minime est qualiter, aut quot ex intelligentijs peccarunt: propter curiosos tamen lectores, quibus eiusmodi ex Theologorum fonte haurire non vacat, id multis punctis efficiemus.

¶ Punctum primum. Nullam intelligentiam naturaliter esse moraliter malā. ¶ Primo. Si qua enim intelligentia secundū naturā suā mala esset moraliter, naturaliter tenderet in malū, consequēter autē in illud per se, nō per accidens tēderet: nō enim aliquid per accidēs in id tēdit, in quod

in quod naturaliter tendit, vt lapis deorsum. Hoc vero est omnino impossibile: omnia enim tendunt in bonum verum, vel apparens, quia in id tendunt, quod iudicant sibi conueniens: vnde & bonum dicitur quod omnia appetunt. 1. Ethi. Non igitur secundum suam naturam malę sunt spirituales intelligentiæ. ¶ Secundo. Quicquid in rebus est, aut causa, aut causatum sit oportet, alioquin non omnia adinuicem ordinarentur. Aut igitur eiusmodi substantiæ sunt causæ tantum, aut etiam causatæ. & quidem si causæ, malum alicuius causa esse nequit nisi per accidens: est enim priuatio quædam, quæ nō nisi per accidens principium est. Omne autem quod est per accidens, ad id reduci oportet quod est per se, & consequenter oportet in eis esse aliud prius eorū malitia, per quod sunt causę: primum autem in vnoquoq; est eius natura & essentia. Non igitur secundum suam naturam sunt malę. Idem etiam sequitur si sunt causatę. Nullum enim agens agit nisi intendens ad bonum, & consequenter malum non potest esse effectus causæ cuiuscunque nisi per accidens. Quod autem secundum accidens tantum causatur, secundum naturam esse non potest, cum omnis natura modum determinatum habeat, quo per se procedit in esse. Non est igitur possibile eiusmodi substantias secundum naturam esse malas. ¶ Tertio. Secundum modum naturæ propriæ omne ens habere proprium esse manifestum est, Esse vero, inquantum huiusmodi, bonum est: cuius signum hinc habetur, quod esse ab omnibus desideratur & appetitur. Igitur si substantię huiusmodi secundum suam naturam essent malæ, esse haberent nullum. ¶ Quarto. Nihil esse potest quin a primo ente esse habeat, vt suppositum est, & a philosophis multipliciter probatum. Primū vero ens est primum & summum bonum, vt liquet. Cum autem omne agens inquātum huiusmodi, agat sibi simile, oportet quæ a primo ente sunt, bona esse. Prædictæ igitur substantiæ, secundum quod sunt, & naturā aliquam habent, malæ esse non possunt. ¶ Quinto. Aliquid vniuersaliter boni participatione priuatum esse impossibile est: quippe cum idem sit appetibile, & bonum, si quid esset omnino expers boni, appetibile in se haberet nihil. vnicuiq; autē est appetibile suum esse. Igitur si quid secundum naturam suam dicatur malum, illud nō esse quasi simpliciter malum oportet; sed ideo sic dici, quod sit malum huic, vel quantum ad hoc: sicut venenum non est simpliciter malum, sed huic, cui est nociuum: vnde quod vni venenum, alteri cibus est. Hoc autem ex eo contingit, quod particulare bonum, quod proprium est huius, contrarium est bono particulari quod est proprium alterius: veluti bonum proprium ignis calor, aquæ bono proprio frigori contrariatur, illudq; pro viribus destruit. Quod igitur secundum suam naturā ordinatur in bonum non particulare, sed simpliciter,

pliciter, impoſsibile eſt etiam ſecundum hunc modum naturaliter eſſe malum. Talis vero eſt omnis intellectus: nam bonũ eius in propria operatione eſt, quę vniuerſaliũ eſt, & eorum quę ſunt ſimpliciter. Non eſt igitur poſsibile intellectũ aliquem ſecundũ ſuam naturã eſſe malum, non ſimpliciter modo, verumetiã ſecundũ quid. ¶Sexto. In omni habente intellectũ, naturali ordine intellectus appetitũ moueat oportet: proprium enim obiectũ voluntatis, bonum intellectũ eſt: Bonũ autem voluntatis in eo eſt, quod ipſa intellectũ ſequitur, ſicut in nobis bonũ eſt, quod eſt ſecundũ rationem eſſe: quod autẽ eſt pręter hoc, malũ eſt. Igitur naturali ordine ſubſtantia intellectualis vult bonũ. Impoſsibile eſt igitur dictas ſubſtãtias naturaliter eſſe malas. ¶Septimo. Cum voluntas in bonũ intellectum ſicut in propriũ obiectum & finem naturaliter feratur, impoſsibile eſt quod intellectualis ſubſtantia malã ſecũdum naturã habeat voluntatẽ, niſi eius intellectus naturaliter erret circa iudiciũ boni: Nullus vero intellectus eiuſmodi eſſe poteſt: falſa enim iudicia in operationibus intellectus ſunt ſicut monſtra in rebus naturalibus, quæ non ſunt ſecundũ ſuam naturã, ſed præter naturam: nam bonũ & finis naturalis intellectus cognitio veritatis eſt. Impoſsibile igitur eſt aliquẽ intellectum eſſe, qui naturaliter in veri iudicio erret. Neq; igitur poſsibile eſt, quod ſit aliqua ſubſtantia intellectualis, habens naturaliter voluntatẽ malam. ¶Octauo. Nulla potentia cognitiua a ſui obiecti cognitione deficit, niſi aut propter defectum aliquem, aut propter aliquã ſui corruptionẽ: quippe quæ ſecundũ propriam naturã ad cognitionẽ talis obiecti ordinatur, ſicuti viſus a coloris notione nõ deficit, niſi circa ipſum corruptio aliqua extiterit. Omnis vero corruptio & defectus pręter naturã ſit oportet: quia natura intendit eſſe & perfectionẽ rei. Impoſsibile igitur eſt, quod ſit aliqua virtus cognitiua, quæ a recto ſui obiecti iudicio naturaliter deficiat: proprium vero obiectum intellectus verum eſt. Impoſsibile igitur eſt aliquem intellectum eſſe circa veri cognitionem naturaliter oberrantem. Neque igitur voluntas aliqua poteſt naturaliter a bono deficere. Quod etiam diuinæ litteræ confirmarunt: Nam omnis creatura Dei bona dicit. 1. Tim. 4. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona Gen. 1. Et intellige vnumquodque in genere ſuo, ſcilicet naturæ vel moris. per hoc vero Manichæorum error excluditur, qui eiuſmodi ſubſtantias intellectuales, quas aſſueto nomine dæmones vel diabolos vocamus, naturaliter eſſe malas aſſeruere. Excluditur etiam opinio, quam Porphyrius in epiſtola ad Anebuntem narrat, dicens eſſe quoddam ſpirituum genus, cui exaudire magos ſit proprium natura fallax, omniforme, ſimulans deos, & dæmones, & animas defunctorum: & hoc eſt quod efficiat hæc omnia, quæ videntur eſſe

praua:

praua: cęterum circa ea, quæ vere ſunt bona, nihil opitulari: immo vero iſta nec noſſe, ſed mala conciliare, & inſimulare, atque impedire, & inuidere virtutis ſedulos ſectatores, & plenum eſſe temeritatis & faſtus, gaudere odoribus, adulationibus capi. Hæc quidem Porphyrij verba naturam dęmonum, quorum auxilio magicę artes vtuntur, ſatis apertè declarant; in hoc ſolo reprehenſibilia, quod eis hanc malitiam naturaliter ineſſe firmarunt.

¶Punctum ſecundum. Conſequenter vero his loquendo dicimus, nec in primo inſtanti ſuæ creationis intelligentias malas eſſe potuiſſe; Nam actus, qui rei cõuenit in ſuo primo inſtanti, ineſt ei a ſuo authore naturaliter; ſicut motus lapidis deorſum ineſt ei a ſuo generante, & generaliter motus grauium & leuium, qui cum rei natura incipiunt, a generante inſunt. Author vero angeli Deus ſit oportet, cum ſola creatione producatur, qui Deus non poteſt eſſe cauſa peccati. Non ergo in primo inſtãti angeli peccare potuerunt. Auguſtinus tamen. 11. ſuper Gen. ad lit. & 10. de Ciuitate Dei, hanc pertractans quęſtionem, in neutro loco aliquid determinat: & in primo videtur in illud inclinari, quod in primo inſtanti ſuæ creationis peccarint; in ſecũdo vero quod non peccarint, ſed id quod diximus verum eſt.

¶Punctum Tertium. Sunt ergo intelligentiæ malæ ex ſuo libero arbitrio. ⌊Primo. Nam aut natura, aut voluntate ſunt malæ: quia malum peccati, de quo ſermo habetur, eſt actio; agens autem omne aut naturale, aut voluntarium eſt: Sed non ſunt malæ natura, vt probatum eſt. Ergo voluntate & arbitrio libero malæ ſint oportet. ⌊Secũdo. Si non ſunt malæ voluntate, natura malę ſint oportet, vt patuit: Non ſunt autem malæ natura: quia in primo inſtanti ſuo malæ fuiſſent, quippe ea quæ ex natura conueniunt, ſimul inſunt cum natura, alioquin eſſet cauſa aliquando, & non eſſet effectus. Sunt ergo malę voluntate. ⌊Tertio. Omne voluntarium a voluntate eſt: Omne vero peccatum ſeu malum morale voluntarium ſit oportet, quia peccatum eſt actus humanus malus: humanus verò actus non eſt niſi deliberatus ſit, ſiue ab homine inquantum homo, etſi poſsit eſſe hominis. Omne ergo peccatum a voluntate eſt. ergo & quod intelligentiarum eſt.

¶Punctum quartum. De multitudine autem malarum intelligentiarum, vel dæmonũ per naturalem rationem demonſtratiue aut parum, aut nihil poſſumus enuntiare: probabiliter autẽ conſtat eſſe plurimos ex his quę experimur, quippe qui videmus multos energumenos ſiue arreptitios, quos non eſt probabile ab vno dæmone in partibus maxime tam diſtantibus obſideri: videmus etiã quod ſimul innumerabiles homines de vitijs tentantur. Secundum ſcripturas vero non eſt dubium,

um, quod ſint plures, dicente Domino, quod ignis paratus ſit diabolo & angelis eius. Et Paulus ad Ephe. 6. ait; Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Et in Apoc. inducuntur a Deo multi, vt cum angelis bonis congredi auderent: Immo ex ſcripturis colliguntur ſeptẽ duces in malignis ſpiritibus, ſecundum ſeptem vitia capitalia, qui cõtra genus hominum cum ſuis turmis aſsidue pugnant. Immo voluere nonnulli Theologi, quod ſingulis hominibus ſunt in exercitium dati ſinguli ſpiritus mali. Vide diuum Tho. 2. di. 11. q. 1. art. 5. Ex quo ſequitur dęmonum multitudinem eſſe maximam. Et hoc indubie credendum eſt, quod ſit dęmonum innumerabilis multitudo.

¶ Punctum quintum. Vtrum vero de intelligentijs plures peccauerint, & factæ ſint dæmones, quam remanſerint; dicendum eſt quod non. Nam peccatum eſt cõtra naturalem inclinationem intellectualis naturæ quicquid ſit de animali vel brutali: ea vero quę contra naturam fiunt, vt in paucioribus accidunt; natura enim ſuum effectum conſequitur aut ſemper, aut in pluribus, experientia teſte: vnde plures ſunt angeli boni quam mali. Quod etiam ſcriptura diuina in ſpirituali ſenſu non tacuit, quippe 4. Reg. 6. vbi cum miniſter Eliſei plenũ montem equitibus Syrijs conſpexiſſet, ac timeret, Eliſeus hortatus eum non timere, dixit; Plures nobiſcum ſunt quam cum illis: quod de bonis angelis, qui contra malos nobis ſunt in auxilium, exponitur. Nec obſtat primo, quod bonum dicitur eſſe in paucioribus, malum vero in pluribus, quippe de hominibus hoc a Philoſopho dicitur, qui cum duplicem habeant inclinationem naturæ, ſpiritus ſcilicet ad intelligibilia bona, & carnis ad ſenſibilia, ſenſibilia vtpote notiora magis ſequuntur, in quo eorum peccata ſunt. Non eſt autem ſimile de ſpiritibus, in quibus eſt vnica ſolum inclinatio, & illa ad bonum.

¶ Punctum ſextum. Vtrum vero intelligentia inter peccantes nobilior & prior, prima fuerit inter omnes bonas & malas naturæ ordine; dicendum eſt, de hoc eſſe opiniones: demonſtratiue enim nihil de re iſta ſcimus. Damaſcenus enim lib. 2. ca. 4. ſenſit, qđ maior inter peccãtes terreſtri ordini fuit prælatus. Gregor. vero ĩ ea Homelia, quã de cẽtum ouibus edidit, dixit quod primus angelus qui peccauit, dũ cunctis agminibus angelorum prælatus eorum claritatem tranſcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. vtraq; autem opinio habet probabile fundamentum: Nam in peccato eſt aduertere, & contemplari duo, ideſt pronitatem, vel inclinationem ad peccandum; & motiuum, ideſt, obiectum reſpectu cuius eorum peccatum fuit. Et quidem ſi pronitas ad peccandum in angelis attendatur, minus videntur peccaſſe

ſuperiores,

ſuperiores: ideoque hoc aduertens, & conſiderans Damaſcenus, dixit, peccantium maximum terreſtri, ideſt corporeo, rerum inferiorum ordini præfuiſſe. Quæ quidem opinio opinioni Platonicorum, quam Auguſt. 9. & 10. de Ciuitate Dei recitat, conſona videtur, qui dixere, omnes deos fuiſſe bonos; ſed dæmonum quoſdam bonos, & quoſdam malos: deos appellantes ſubſtantias intellectuales, quæ ſunt a globo lunari ſuperius: dæmones vero ſubſtantias intellectuales, quæ ſunt a globo lunari inferius; ſuperiores tamen hominibus ordine naturæ. Quæ quidem opinio eſt quaſi a fide aliena abiicienda, quippe tota creatura corporalis adminiſtratur a Deo per angelos, vt Aug. lib.3. de Trin. aſtruxit. Conſequenter autem nihil prohibet dicere, inferiores angelos diuinitus diſtributos ad inferiorum corporum miniſteria: ſuperiores vero ad ſuperiorum corporum regimen, ſupremos vero ad aſsiſtendum Deo: & ſecundum hoc Damaſ. eos qui ceciderunt de inferioribus extitiſſe dicit, in quorum etiam ordinibus boni aliqui remanſere. Si vero motiuum angelorum ad peccandum contemplemur, id in ſuperioribus maius fuit; quippe dæmonum peccatum ſuperbia fuit, vt ſupra dictum eſt: cuius motiuum excellentia eſt, quæ in ſuperioribus fuit longe maior, maxime vero in ſupremo. Cum enim ſint pene infiniti, vt probatum eſt; quiſque tamen eorũ ab inferiore ſpecie differt, ſicut equus ab aſino, vt probatum eſt ſupra. Vnde ſupremus infimum tot gradibus ſuperat, quot angeli ſunt creati: & conſequenter quodammodo infinitis. Vnde eum qui inter peccantes maior fuit, Gregorius rationabiliter ſupremũ putauit, quaſi maximum ad peccãdum motiuum habuerit. Et eſt hæc opinio probabilior, quia angelicum peccatum non proceſsit ex pronitate, quam conſiderauit Damaſ. ſed ex ſolo libero arbitrio, quod fuit excellentia propria delectatum, quam conſiderauit Greg. conſequenter autẽ magis videtur conſideranda ratio à motiuo peccandi, quam à pronitate ſumpta. Non eſt tamen inde alteri opinioni præiudicandum: quia etiam in principe inferiorum angelorum aliquod ad peccandum motiuum potuit affuiſſe. Si autem vera eſſet opinio Damaſc. de quolibet nouem angelorum ordinum non potuerũt aliqui cecidiſſe, vt liquet: At ſi vera eſt Gregoriana (vt credimus) & poſsibile, & veriſimile eſt de ordine quolibet aliquos cecidiſſe, quemadmodum etiam in quemlibet prædictorum ordinum ad ruinæ angelicæ reparationem homines aſſumuntur. Quamquam in litteris diuinis quorundam angelorũ nomina dæmonibus non attribuuntur, vt Seraphim, & Thronorum, quippe quæ ab ardore charitatis, & a Dei inhabitatione ſumũtur, quę duo peccato mortali, in quo dæmones ſunt, repugnãt. Nec tamen prædictis obſtat, quod Ezech. 28. Angelus inter peccãtes ſupremus di-

citur Cherub: ordo autem Cherubim non est primus, sed secundus: primus vero est ordo Seraphim apud Diony. 7. cap. angel. hierar. & consequenter non videtur inter omnes angelos primus extitisse. Non obstat inquam, quippe Cherubim interpretatur, plenitudo scientiæ: Seraphim vero, ardentes, seu incendentes; & consequenter Cherubim a scientia nominatur, quæ cum mortali esse potest: Seraphim vero à charitatis ardore, qui mortali peccato repugnat. Et ideo primus angelus peccās, quāquam fuerit Seraphim, tamen Cherub dictus est in detestationē peccati. Non obstat etiam, quod si angelus inter omnes summus peccauit, diuina intentio, quæ est vt intellectualis natura beatificetur, in nobilissima creatura frustrata fuisset. Non obstat inquam, quippe intentio diuina in neutris frustratur; siue stantibus, siue cadentibus angelis: vtrorumque enim euentum Deus prænouit, & ex vtroque gloriam habet, dum illos bonitate saluat, punit vero hos iustitia sua. Ipsa vero intellectualis natura à suo fine cadit, si peccat; nec hoc inconuenit in creatura quantumcunque sublimi. Sic enim à Deo intellectualis creatura instituta est, vt in arbitrio eius sit agere propter finem, & vt possit saluari & damnari, & saluetur si malit. Non obstat vltimo, quod angelus quanto superior, tanto in Deum inclinatior est, & consequenter tanto minus a Deo potest peccando recedere. Dico enim quod illa inclinatio, & in eo, & in omni creatura factibili in infinitum nobilior semper est cum libertate arbitrij, vt semper possit peccare si velit. Quomodo autem peccantis angeli peccatum, alijs angelis cadentibus fuerit occasio cadendi, præsentis nequaquam est speculationis.

¶Punctum vltimum. Contra vero ea quæ & rationibus, & litteris diuinis astruximus, scilicet esse malas intelligentias, quas dæmones appellamus, videtur omnino posse argumentis adniti septem; quibus videtur omnino probari posse contrarium. ¶Argumentum primum. Nam quod nulla intellectualis substantia naturaliter corpori vnita sit, præter animam humananı, iam supra ostensum est: nisi secundum quosdam id de animabus cælestium corporum astruatur, quas tamen malas credere non est congruum, cum cælestium corporum motus adeo sit bonus & ordinatus, vt ordinis vniuersi in istis inferioribus principium sit: omnis autem alia cognitiua potentia præter intellectū, corporeo & aīato vtitur organo; & consequenter in huiusmodi substantijs, quæ corpora non vegetāt, præter intellectū, potētia cognitiua est nulla, & consequenter quicquid cognoscunt intelligunt: in eo autē quod quis intelligit, non errat; ex defectu enim intelligendi prouenit omnis error. Non potest igitur in substantiarū intellectualiū cognitione esse error. Nullum autē peccatū voluntatis absq; errore esse potest,

teſt, quippe voluntas in apprehenſum bonum ſemper tendit: vnde niſi in apprehenſione ſit error, in voluntate error, ideſt, peccatum eſſe non poteſt. Igitur in ſubſtantijs eiuſmodi errorem eſſe poſſe non videtur. ¶Secundum. Peccatum voluntatis in nobis circa ea accidit, de quibus veram ſcientiam in vniuerſali habemus, per hoc quod in particulari rationis iudicium eam ligante aliqua paſſione præpeditur: quæ equidem paſſiones in dæmonibus eſſe nequeunt, quod ſint ſenſitiuæ partis, quæ ſine corporeo organo minime operatur. Igitur ſi eiuſmodi ſubſtantiæ ab omni organo ſeparatæ in vniuerſali rectum iudicium & veram ſcientiam habent, in particulari falſam habere nequeunt, conſequenter autem nec peccare.

¶Tertium. Circa obiectum proprium virtus cognitiua decipitur nulla, ſed circa extraneum ſolum: in coloris enim iudicio viſus decipitur minime: verum cum homo per colorem de ſapore, vel rei natura dijudicat, deceptio euenit. Proprium vero intellectus obiectũ rei quidditas eſt, & conſequenter intellectus deceptio interuenire non poteſt, modo puras rerum quidditates apprehendat: ſed omnis intellectiua deceptio inde proueniat oportet, quod forma rei phantaſmatibus mixta concipitur, & apprehenditur, vt in nobis euenire liquet. In ſubſtantijs vero intellectualibus, & incorporeis talis intelligendi modus eſt minime, quod phantaſmata ſine corpore eſſe nequeant. Non eſt ergo poſsibile in earum cognitione errorem incidere, conſequenter autem nec in earum voluntate peccatum. ¶Quartum. Propterea in operatione intellectus componentis ac diuidentis falſitas accidit, quod abſolute rei quidditatem non apprehendat, ſed apprehenſæ rei componat aliquid: in ea vero operatione qua quodquid eſt apprehendit, falſum non accidat oportet, niſi forte per accidens, ſecundum quod in hac quoque operatione aliquid de ea quæ eſt intellectus componentis & diuidentis admiſcetur: quod equidem contingit, inquantum noſter intellectus non ſtatim, ſed quodam inquiſitionis ordine ad notitiam quidditatis rei cuiuſpiam pertingit: veluti cum primo apprehendimus animal, & deinceps oppoſitas differentias vna reiecta alteram generi colligamus, eouſque dum ad ſpeciei diffinitionem attingamus. In quo equidem proceſſu falſitas poſſet accidere, vt generis differentia capiatur, quod generis differentia non eſt. Sic autem procedere ad quod quid eſt de aliquo cognoſcendum, intellectus eſt ratiocinando de vno excurrentis in aliud, quod ſubſtantijs ſeparatis congruit minime, cum diſcurrere ſit rationis, & non intellectus. In harum igitur ſubſtantiarum notione error incidere non poteſt, conſequenter autem nec in earum voluntate

peccatum. ¶Quintum. Cum nullius rei appetitus nisi in bonum propriũ tendat, impossibile dixeris id cuius est vnũ solum bonum, in suo appetitu aberrare: ꝓpter quod, & si in rebus naturalibus peccatũ accidit propter defectum in executione appetitus contingentem; in naturali tamen appetitu nunquam accidat peccatum necesse est. semper enim lapis tendit deorsum, siue perueniat, siue impediatur. In nobis autem accidit in appetendo peccatum, quia cum ex spirituali & corporali natura nostra componatur, sunt in nobis bona plura, idest secũdum intellectum & sensum, vel etiam secundum corpus, quorum bonorum nostrum ordo quidam est, secundum quod minus principale ad principalius est referendum: & propterea in nobis voluntatis peccatum accidat oportet, cum tali ordine postergato, id quod nobis est bonum secundum quid, contra illud appetimus, quod nobis est bonum simpliciter: Talis vero compositio, & bonorum diuersitas non adest substantijs separatis, quin potius omne earum bonum secundũ intellectum est. Non igitur possibile est, vt videtur, quod in eis sit voluntatis peccatum. ¶Sextum. Ex superabundantia aut defectu volũtatis peccatum in nobis accidit, in quorum medio virtus consistit. Vnde in ijs, in quibus superabundantiam & defectum nequaquam est accipere, sed medium solum, voluntatem peccare non contingit: nullus enim peccare potest in appetendo iustitiam, nam ipsa iustitia medium quoddam est. Substantiæ vero intellectuales prędictæ nihil nisi intellectualia bona possunt appetere: Ridiculum enim est astruere, quod bona corporalia velint angeli, aut cupiant, qui secundum suam naturam sunt incorporei; aut bona sensibilia, quibus non est sensus. In bonis vero intellectualibus superabundantiam aut defectũ esse impossibile est, quippe quæ secundum se media sunt superabũdantiæ, & defectus: sicut verum inter duos errores mediat, quorum vnus secundũ plus, alius vero secundũ minus est: vnde & sensibilia & corporalia bona in medio sunt, si secundum rationem sunt. Non videtur igitur quod substantiæ intellectuales separatæ posfint voluntate peccare. ¶Septimum. Substantia incorporea a defectibus remotior est substantia corporea. In substantijs autem corporalibus, quæ a contrarietate remotæ sunt, nullus potest defectus accidere, in corporibus videlicet cælestibus: multo igitur minus accidere potest in substantijs separatis, nedum a contrarietate, verum & ab ea, & a materia, & a motu remotis. Ex quibus videtur defectus aliquis posse cõtingere; vbi potest peccatum contingere. ¶Et hæc quidem sunt contra prædicta quorundam argumenta, ad quæ soluenda via pateret facilis, ei qui vellet Platonicorum figmenta sectari, apud quos dæmones corpora-

habẽt

habẽt naturaliter vnita,ac partem ſenſitiuam & paſsiones,ideſt iram, odium, & eiuſmodi; & conſequenter etiam in eis poſſet ſecundum eos aliud genus cognitionis inueniri quā intellectiuæ: Quia apud Platonē anima ſenſitiua incorruptibilis eſt, & cōſequenter operationem habeat oportet,cui corpus non cōmunicet, & conſequenter cognitio ſenſitiua eſſe poſſet in ſubſtantia ſpirituali etiam corpori nō vnita, & conſequenter paſsiones, & ſic manet eis radix eadem peccandi, quæ & in nobis. Sed illorum vtrumque falſum eſt; & primo quidem, quod corpora habeant vnita, vt probatum eſt ſupra. Secundo vero quod operationes animæ ſenſitiuæ ſine corpore eſſe queant: quod hinc patet, quod aliquo ſentiendi organo corrupto, ſenſus operatio vnâ corrumpitur, ſicut viſio,corrupto oculo: propter quod tactus organo corrupto (ſine quo animal eſſe nequit) quod animal moriatur oportet. Ad euidentem autem horum ſolutionem,illud in primis conſiderandum occurrit, quod ſicut in agentibus,ita & in finalibus cauſis ordo eſt, vt videlicet a fine principali pendeat ſecundarius,ſicut & ſecundarium agens a principali. In cauſis autem agentibus, peccatum tunc accidit, cum ſecundarium agens ab ordine exorbitauerit principalis: ſicut cum ex curuitate tibia deficit ab executione eius motus, quem appetitiua virtus imperabat. Pari ergo modo & in finalibus cauſis peccatum voluntatis, cuius obiectum bonum eſt, incidat oportet; cum ſecundarius finis ſub ordine principalis minime concluditur. Quælibet autem voluntas naturaliter illud vult, quod eſt volentis bonum proprium,ſcilicet ipſum eſſe, cuius etiam contrariū velle nequit. In eo igitur volente, nullum voluntatis peccatum poteſt accidere,cuius bonum vltimus finis eſt, quod ſub alterius finis ordine non continetur, verum potius ſub eius ordine continentur alij fines vniuerſi. Eiuſmodi autem volens ſolus Deus eſt, cuius eſſe bonitas ſumma eſt, quæ & finis vltimus eſt. In Deo igitur voluntatis peccatum eſſe nequit: In omni autem volente alio,cuius bonum propriū ſub alterius boni ordine contineatur oportet, peccatum voluntatis poteſt incidere; modo in ſua natura conſideretur. Etſi enim cuique volenti naturalis inclinatio voluntatis eſt ad ſuijpſius perfectionem volendam & amandam,ita vt huius contrarium velle non pôſsit:non tamen eſt ei naturaliter inditum, vt ita perfectionem ſuam in alium finem ordinet, quod ab eo deficere non poſsit, cum ſuperior finis ſuę naturæ non ſit proprius, verum ſuperiori naturæ potius. Relinquitur igitur ſuo arbitrio, quod perfectionem ſuam in ſuperiorem ordinet finem, aut certe non ordinet: In hoc enim quæ voluntatem habent ab his differunt quæ voluntate carent, quod habentia eam, ſe, ſuaque ordinant in finem; vnde & liberi arbitrij eſſe dicuntur: non

haben-

habentia vero, se minime ordinant in finem; ordinantur vero a superiore agente, quasi in finem acta ab alio, non a se. Potuit igitur peccatum incidere in separatæ substantiæ voluntate, ex eo vel maxime, quod bonum proprium propriamque perfectionem in Deum finem vltimum non ordinauerit, sed proprio bono inhæserit vt fini. Et quia ex fine regulas actionum sumi oportet, necesse est vt ex seipsa, in qua finem statuit, alia regulariter disponeret; nec eius voluntas a superiore aliquo regularetur, quod soli Deo congruit. Secundum hoc vero illud intelligendum est, quod Dei æqualitatem appetiuerit, non equidem vt suum bonum diuino bono esset æquale. Hic enim error eius intellectui non potuit insidere, & hoc appetendo, appeteret se non esse, cum specierum distinctio secũdum gradus varios rerum proueniat. Velle autem alios regulare, & suam voluntatem a superiori non regulari, est velle præesse, & quodammodo nõ subijci, quod est superbiæ crimen. Vnde conuenientissime dicitur, quod primum dæmonis peccatum superbia fuerit: verum quia ex errore vno circa principium, varius & multiplex error consequitur; ideo ex prima inordinatione diabolicæ voluntatis multiplex culpa prouenit, & odij scilicet ad Deum se & punientem, & resistentem eius superbiæ; & inuidiæ ad hominem, & eiusmodi. Illud quoque considerandum est, quod cum proprium alicuius bonũ ad plura superiora ordinatur, volenti liberum est ab ordine alicuius eorum recedere, & ab ordine alterius non recedere, siue superior, siue inferior sit: sicut miles sub rege & duce exercitus ordinatus suam voluntatem in bonũ ducis & nõ regis ordinare potest, aut econtra: si tamen Dux ab ordine recesserit regio, bona militis voluntas erit ab ordine ducis recedens, & nõ regis; mala vero, si ducis voluntatem contra voluntatem regiam sequatur: ordo enim inferioris principij ab ordine pendet superioris. Substantiæ autem separatæ non modo sub Deo ordinantur, verũ etiam a prima ad vltimam vsque earum vna sub alia ordinatur, cum omnes specie differant, vt ostensum est. Et consequenter inuicẽ differant oportet sicut nobilior, ac perinde superior, & minus nobilis, ac perinde inferior. Et quia in quolibet volente sub Deo potest esse peccatum voluntatis, si in sua natura pensetur, posibile fuit vt aliqua de superioribus intelligentijs aut etiam suprema inter omnes haberet in voluntate culpam. Et hoc quidem satis probabile est, vt earum suprema peccaret, vt dictum est: non enim in suo bono prima peccantium quieuisset, sicut in fine sibi supremo & vltimo, nisi bonum suum valde perfectum extitisset. Igitur fieri potuit, vt de inferioribus aliquæ suum bonum sua voluntate in ipsam primam ordinarent, a diuino ordine recedentes, quæ similiter cum prima peccarunt: aliæ vero in voluntatis suæ

tis suæ motu diuinum ordinem seruantes ab ordine supremæ peccantis, quamuis naturæ ordine superioris sine culpa recederent. His prælibatis, facile dicta argumenta soluuntur. Ad quattuor prima. Non cogimur dicere errorem in angelico intellectu extitisse, quasi aliquid bonum iudicarit, quod bonum non sit: sed bonum superius, ad quod bonum proprium referendum erat, non considerauit, vt debuit, ideoq; peccauit: cuius quidem inconsiderationis occasio fuisse potuit voluntas in proprium bonum intense conuersa: est enim liberum voluntati in hoc vel in illud magis vel minus conuerti. Ad quintum. Patet angelum bonum aliquod non appetiuisse, nisi vnum & sibi proprium: in hoc vero fuit eius culpa, quod superius bonum in quod sponte debuit ordinari, prætermisit: sic enim in nobis peccatũ ex hoc est, quod inferiora bona, scilicet corporis, absque rationis ordine concupimus: et ita in hoc peccatum fuit in diabolo, quod bonum proprium, non retulit in diuinum. Ad sextum. Patet quod etiam virtutis medium prætermisit, inquantum superiori ordini se non subiecit, sicque sibi dedit plusquã debuisset; Deo vero minus quam ei deberetur, cui omnia veluti primæ regulæ debent esse subiecta. Non est ergo ibi prætermissum medium per superabundantiam passionis; sed solum per iustitiæ inæqualitatem, quæ circa operationes est. In substantijs enim illis operationes esse possunt; passiones vero esse non possunt. Ad septimum. Non oportet si in superioribus corporibus error potest esse nullus, aut certe defectus, propter ea in eiusmodi substantijs culpam esse non posse: corpora enim & quæque ratione carentia solum aguntur, non vero seipsa agunt, vnde exire nequeunt a regula primi illa agentis & mouentis, nisi ex hoc quod primæ regulæ sufficienter rectitudinem non excipiunt: quod equidem ex materiæ indispositione contingit: propter quod etiam corpora superiora, in quibus materiæ indispositio locum minime habet, nunquam a regulæ primæ rectitudine deficere potuere, nec possunt. Substantiæ vero immateriales non aguntur tantum, verum se ad actus proprios agunt: quod in eis tanto magis est, quanto fuerit earum natura perfectior. Quorum enim est perfectior natura, est & in agendo virtus perfectior: vnde quin eis culpa dicto modo inesse posit, nõ impedit naturæ pfectio, ex hoc scilicet, quod sibijpsis inhærẽt, superioris agentis ordinẽ minime attendentes.

Intelligentias malas, seu dæmones esse in naturali sapientia præstantißimos.
CAP. XIII.

QVIA igitur aliquas esse intelligentias malas in magorum operibus suffragantes, quas dæmones appellarunt, probatum est: id

nunc

nunc ad noſtrum in hoc primo libro inſtitutum propius accedentes, inueſtigare tentabimus, quo nam pacto effectuum, quos ſupra cap. 2. commemorauimus, dæmones cauſa eſſe poſsint: Et cum cauſa ſint ſcientia, malitia, poteſtate: eorum ſcientiam præſenti capite nonnullis punctis reſerare tentaturi, non quidem quantum expoſtulat res ipſa, ſed quantum præſens exigit inſtitutum, et declarabimus.

¶Punctum primum. Subſtantiæ ſeparatæ, ſeu certe intelligentiæ, vel angelici ſpiritus, ſiue boni ſint, ſiue mali, non accipiunt cognitionem à rebus ſenſibilibus, ſeu per ſpecies à rebus acceptas, vt accipit genus humanum. ¶Primo. Senſibilia enim ſecundum ſuam naturam nata ſunt apprehendi per ſenſum, ſicut per intellectum intelligibilia: conſequenter autem omnis ſubſtantia cognitiua ex ſenſibilibus cognitionem capiens, ſenſum habeat oportet, & conſequenter organum corporeum, & conſequenter corpus naturaliter vnitum. Subſtantiæ autem ſeparatæ non habent corpora naturaliter vnita, vt ſuperius probatum eſt. Non igitur intellectiuam cognitionem ex rebus ſenſibilibus ſumunt. ¶Secundo. Altioris virtutis altius obiectum ſit oportet. Virtus vero intellectiua intelligentiæ, virtute intellectiua animæ humanę altior ſit neceſſe eſt, quippe cum humanus intellectus in ordine intellectuum infimus ſit, vt ex præmiſsis haberi poteſt. Obiectum autem humanæ animæ, aut phantaſma, aut non ſine phantaſmate eſt, vt experimur: quod in ordine obiectorum re ſenſibili exteriori ſuperius eſt, ſicut ex ordine virtutum cognitiuarũ planum eſt. Obiectum igitur ſubſtantiæ ſeparatæ, res extra animam exiſtens eſſe non poteſt, vt immediate ab ea accipiat cognitionem; ſed neque phantaſma, quod eſt proprium animæ noſtræ: vnde relinquitur, vt aliquid ſit phantaſmate altius, & conſequenter oportet quod ſit aliquid ſpirituale intelligibile actu, cum nihil præter hoc in ordine obiectorum ſit phantaſmate altius. ¶Tertio. Secundum ordinẽ intellectuum, intelligibilium ordo ſit oportet: Sed ea quæ ſunt ſecundum ſe intelligibilia in ordine intelligibilium, his ſuperiora ſunt, quæ intelligibilia nequaquam ſunt, niſi nos ea intelligibilia faciamus, cuiuſmodi oportet eſſe omnia à ſenſibilibus accepta, quippe ſenſibilia non ſunt intelligibilia ſecundum ſe, quæ noſter intellectus intelligit. Igitur intellectus ſubſtantiæ ſeparatæ cum noſtro intellectu ſuperior ſit, non intelligit intelligibilia à ſenſibilibus accepta: ſed quæ ſunt ſecundum ſe intelligibilia actu. ¶Quarto. Cuiuſque rei operationis propriæ modus proportionaliter modo naturæ & ſubſtantiæ eius reſpondet, ut ſingillatim uidere licet, quod nobilioris naturæ ſit modus operandi nobilior, ut animalium & plantarum: unde illa ſentiunt, & non iſta: Subſtantia uero ſeparata, intellectus eſt per ſe exiſtens, non

in cor-

in corpore quouis. Igitur eius intellectualis operatio intelligibilium erit, quæ in corpore nullo fundantur, consequenter autem eorũ erit, quæ a sensibus non accipiuntur: quippe talia sunt in corpore aliquo quoquo modo fundata, vt nostra in phantasmatibus sunt, quæ sunt in organis corporeis. Igitur intelligentiæ cognitionem a sensibilibus accipiunt minime. ¶Quinto. Sicut in rerum sensibilium ordine materia prima vltimum & infimum est; ac per hoc in potentia tantum est ad formas sensibiles vniuersas: ita intellectus noster possibilis infimus in ordine intelligibili existens, in potentia ad omnia intelligibilia sit oportet, sicut tabula in qua nihil est pictum: Sed quæ in ordine sensibilium sunt supra materiam primam, actu habent formam propriam, qua constituuntur in esse sensibili. Igitur pari modo intelligentiæ, quæ in ordine intelligibilium sunt supra intellectum possibilem humanum, actu sunt in esse intelligibili: Intellectus autem a sensibilibus notionem accipiens, in esse intelligibili non est actu, sed potentia. Igitur intelligentiæ a sensibilibus cognitionẽ non capiunt.

¶Sexto. Superioris naturæ perfectio ab inferiori natura non pendet, vt liquet: Perfectio autem substantiæ separatæ in intelligendo est, quippe quæ intellectualis est. Igitur eius intelligere a rebus sensibilibus non dependet, quasi ex eis capiat notionem.

¶Punctum secundum. Etsi vero angeli aut boni, aut mali per species a rebus sensibilibus scientiam non accipiunt, non tamen omnia per suam substantiam intelligunt: sed oportet eorum essentiæ species aliquas, vel idola rerum repræsentatiua superaddere, vt omnia intelligant contenta sub ente, quod obiectum est intellectus eorum. Si enim omnia per suam substantiam intelligerent, oporteret omnia in eorũ substantia contineri, quantum etiam ad ea, in quibus ab vna intelligẽtia distinguuntur omnia alia: oportet enim intellectum esse in intelligente quantum ad ea omnia quæ de eo intelliguntur, sicut & sensata oportet esse in sensu, vnde anima per intellectum & sensum dicitur fieri omnia, idest intelligibilia & sensibilia: Sed per angeli substantiã nequeunt omnia in angelo esse: nam quæ infra, & quæ supra angelum sunt, in substantia quidem eius sunt quodammodo, scilicet quãtum ad ea, in quibus cõmunicant, non tamen sunt in ea perfecte, idest secundum propriam rationem; quippe angelica substantia finita & limitata existens, secundum propriam rationem ab alijs distinguitur: In essentia autem Dei sunt omnia perfecte, & secundum propriã rationem, sicut in ea operatiua virtute non limitata ad genus & speciem, a qua est quicquid in re est tam commune, quam proprium. Vnde solus Deus per suam essentiam habet notitiam propriam de rebus omnibus, non autem intelligentia bona, vel mala: consequen-

ter autem per superadditas species intelligat oportet.

¶Punctum tertium. Quanto autem superiores naturæ ordine sunt angeli siue boni, siue mali, tanto per superadditas species vniuersaliores intelligant oportet. Nam solus Deus omnia per vnum intelligit, vt ostensum est. Quanto ergo aliqua naturæ ordine vni Deo omnia vno intelligenti propiora sunt, tanto magis vnitę, & consequenter paucioribus eadem intelligant oportet: & consequenter superiores angeli quasi Deo viciniores paucioribus speciebus ea omnia intelligunt, quæ inferiores pluribus: cuius rei etiã in nobis exemplum est. Quidam enim adeo rudes sunt, vt veritatem intelligibilem non nisi minutatim capiant, alijs eleuatioris ingenij vnico principio multas cõclusiones capientibus. Nec obstat si dicatur, quod secundum hoc vna superioris angeli species erit propria multorum ratio, quæ angelus inferior multis speciebus nouit. Dico enim quod idem esse nequit ratio propria multorum adæquata: eminenter vero secus, vt de essentia diuina patet: vnde sicut illa propria ratio est omnium, ita vna creata species esse potest non omnium quidem, sed multorum: sicut etiã in anima humana continetur ratio propria sensitiuæ & vegetatiuæ.

¶Punctum quartum. Ex dictis vero iam pateat, quod distantia localis intelligentiarum, cognitionem minime impedit. ¶Primo. Nam localis distantia per se comparatur ad sensum, non vero ad intellectum, nisi per accidens, pro quanto notitiam accipit a sensu: nam sensibilia ad determinatam distantiam sensum mouent, intelligibilia vero actu, secundum quod intellectum mouent, non sunt in loco, quippe quæ a corporali materia separata sunt. Cum igitur intelligentiæ a sensibilibus notitiam minime capiant, in earum cognitione localis distantia operatur nihil. ¶Secundo. Nam humana anima separata a corpore in sua intellectione, locali distantia non impeditur: nõ enim tunc cognoscit abstrahendo (sic enim determinata distantia exquireretur, vt vel sensibilia agerent in animam, vel econtra) sed ex influxu luminis diuini seu specierum ex lumine diuino in eius intellectum, cum sensibus careat: talis autem cognitio distantia locali non impeditur. Vnde & diues cognouit Abraham in limbo a longe. Luc. 16. A fortiori ergo intelligentiæ intelligunt ex locali quacumque distantia. Nec obstat quod Aug. dicit in libro de diuinat. dęmo. cap. 3. quod dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denunciant: quod equidem nihil esset dictu, si eorum notitiam localis distãtia non impediret. Non obstat, inquam, quia secundum eam opinionem loquitur, qua quidam, dæmones habere corpora naturaliter vnita putarunt, secundum quam sensus quoque habere potuissent, & consequenter in noscendo locali distantia præpediri: quam equidem

opinionem

opinionem etiam libro eodem recitando tangit, magis quam asserendo, vt liquet de Ciuit. Dei lib,21.

¶Punctum quintum. Palam etiam ex dictis est, quod operationi intellectuali intelligentiarum tempus non misceatur. Nam sicut intelligibilia actu absque loco sunt, ita absque tempore etiam sint oportet: nam localem motum tempus consequitur, vnde ea sola mensurat, quæ vtcunque in loco sunt. Et ideo intelligere substantiæ separatæ supra tempus est. Operationi autem intellectuali nostræ tempus adiaceat oportet: quod ex phãtasmatibus notitiam capiamus, quę determinatũ tẽpus aspiciunt. Inde est, quod in cõpositione ac diuisione intellectus noster aut præteritum, aut præsens, aut futurum tempus semper adiungit; intelligendo autem quodquid est, nequaquam: intelligit enim illud abstrahendo intelligibilia à sensibilibus conditionibus, vnde secundum illam operationem neque sub tempore, neque sub aliqua rerum sensibilium conditione intelligibile apprehendit. Componit autem, aut etiam diuidit applicando prius abstracta intelligibilia ad res, in qua applicatione tẽpus cointelligatur oportet.

¶Punctum sextum. Ex dictis etiam liquet, intellectum intelligentiarum actu semper intelligere. ¶Primo. Quod enim quandoque in actu, quandoque in potentia est, tempore mensuretur oportet: ibi enim successio est, quæ tempore solo diiudicatur, quod numerus omnis motus est: nec obest, si successio illa continua non sit, quippe etiam tempus aliquod discretum sit oportet, alioquin successiua discreta non haberent mensuram: Intellectum autem intelligentiæ supra tempus esse probatum est. Non est igitur quandoque actu intelligens, & quandoque non intelligens. ¶Secundo. Omnis substantia viuens, operationem aliquam vitæ actu habet ex sua natura, quæ inest ei semper: licet aliæ quandoque insint illi potentia tantum, veluti semper nutriuntur animalia, etsi non sentiunt semper: Substantiæ autem separatæ sunt substantiæ viuentes, vt liquet ex dictis: alioquin essent ignobiliores nobis, & omnibus viuentibus; nec habent aliam operationem vitæ præter intelligere, & si qua ad intelligere sequatur, vt velle ac posse. Igitur semper actu intelligentes sint oportet. ¶Tertio. Nam cælestia corpora intelligentiæ per intellectum mouent apud philosophos: Motus vero ille semper continuus est. Igitur intelligentiarum intelligere semper actu sit oportet. Idẽ vero sequitur & si dicta corpora mouere non dicantur, quippe quæ cælestibus corporibus altiores sunt: vnde si eiusmodi corporis operatio propria, idest motus, continua est, longe magis continua erit ea quæ intelligentiarum est, idest intelligere. ¶Quarto. Omne quod quãdoq; operatur

quandoque vero non operatur, aut per se, aut per accidens moueatur necesse est: vnde & quod nos quandoque intelligamus, quandoque non intelligamus, ex alteratione circa partem sensibilem accidit, vt in 8. Phy. dicitur: Substantiæ vero separatæ nequaquam per se mouetur, quippe quæ non sunt corpora; neque per accidens, quippe quæ non sunt vnitæ corporibus. Igitur suum intelligere continuum, non autem intercisum sit oportet.

¶Punctum septimum. Similiter quoque ex dictis liquet, angelum, aut bonum, aut malum non intelligere discurrendo a magis noto ad minus notum, aut ad notum ab ignoto. Nam cum rerum creatarum vniuersitas graduata sit secundum inferioritatis superioritatisque naturam, nec duæ sint rerum species realiter æquales: quod generum differentiæ præ se ferunt, quarum semper vna reliqua nobilior est: sicut natura infima ad proximam sibi superiorem se habet, ita illa ad aliam vsque ad supremam se habeat oportet. Illum itaque in substantijs spiritualibus gradum & ordinem tenent intelligentiæ siue bonæ sint, siue malæ, quem in natura corporea cælestia corpora sortiuntur. Nam sicut illæ supra humanos sunt intellectus, quos infimos in eo genere nouimus: ita hæc corpora supra corruptibilia sunt, quæ itidem in corporeo genere infima sunt: vnde & cælestes mentes a Dionys. dicuntur. Distant vero in eo cælestia & terrestria corpora; quia hæc suā vltimam perfectionem motu & mutatione conquirunt: illa vero ex ipsa sua natura eam statim nanciscuntur. Sic ergo & infimi, idest hominum intellectus, quodam intellectualis operationis motu, siue discursu veritatis cognitionem nanciscuntur, vt experimur, dum scilicet ex vno cognito in aliud cognoscendum nituntur: qui si statim in ipsa notione noti principij conclusiones inde educibiles omnes agnoscerent, locum in eis discursus non haberet. Et hoc in angelis sit oportet, quippe qui in his quæ naturaliter norunt, quæcunque in eis nosci possunt, statim inspiciunt, quasi a natura ipsa suam perfectionem statim nacti. Vnde & intellectuales dicuntur, quia etiam apud nos intelligi dicuntur, quæ statim naturaliter nota sunt: quo fit, vt etiam habitus principiorum, quæ naturaliter statim nouimus, intellectus, dicatur: animas vero humanas hoc modo veritatē nō cognoscētes, sed discursu quodam non intellectuales, sed rationales dicimus, quamquā ex influxu superiorum intellectuum aliquid intellectualis luminis participent in principiorum notitia, sicut & elementa mundi a cælo circularē motum vtcunque participant, vt de aere, consequenter & de igne monstrat stella comata, & de mari fluxus refluxusque. Nec obstat, quod angeli vnū per aliud norunt, vt boni creaturas p. verbū, & mali per suam substantiā, & species inditas. Neque enim cognoscere

scere vnum in alio vel per aliud, puta, speculum, & simul visa in speculo, est discurrere: sed cognoscere vnum ignotum ex alio prius noto, hoc discursus est. Nec secundo obstat, quod superior virtus, idest angelica, possit omnia, quæ & inferior, idest humana, & cõsequenter syllogizare. Nam superior & inferior virtus, quando eiusdem sunt ordinis, potest superior quod & inferior, alias nequaquam (sicut homo asino superior, asinum generare nequiret) nisi altiori modo: & sic angeli syllogizare possunt, quod syllogismum cognoscant, & in principijs conclusiones, & in causis effectus, & econtra: non tamen sic syllogizant, vt ignotæ rei notitiam syllogizando ex causis in causata, vel econtra perquirant. Non obstat etiam, quod apud Isidorum dæmones per experientiam multa cognoscant: experimentalis autem notitia discursiua fit, vt in fine libri Posteriorum patet. Nam in angelis tam malis quam bonis experientia per quandam similitudinem dicitur, prout scilicet sensibilia præsentia norunt, tamen absque omni discursu.

¶Punctum octauum. Sed neque componendo aut diuidendo intelligunt. Nam quod noster intellectus aut discurrendo aut componendo intelligat, ea ex radice manat: quia videlicet statim in prima rei apprehensæ notitia propter intellectualis luminis debilitatem inspicere nequit quicquid in ea continetur: sicut enim in ratiocinante intellectu conclusio principijs, ita in componente & diuidente prædicatum subiecto cõparatur: & sicut si statim in principio ipso intellectus cõclusionem videret, nequaquam discurreret vt eam videret: similiter si statim in apprehensione quidditatis subiecti, notitiam haberet omnium quæ possunt ascribi subiecto, non intelligeret componendo & diuidendo, verũ solum intelligendo quodquid est. Cum igitur in angelo sit lumen intellectuale perfectum, adeo vt in rerum naturalium notitia proficere nequeat, sed statim eam nanciscatur, vt probatũ est; neque diuidit, neque componit: quamquam & diuisiones & compositiones intelligit, sicut & syllogismorum discursus: Cuius signum dixeris, quod cum voces in subiecta creatura corporea formant angeli, affirmando & negando loquuntur, quamuis non affirmando, aut negando intelligant. Nec obstat, quod compositio aut diuisio (vt in 3. de Anima dicitur) est vbi & intellectuum multitudo, vt in intelligentia, quæ per diuersas species intelligit; & non omnia simul, vt dicetur. Dico enim quod non omnis intellectuum multitudo compositionem causat, sed eorum tantum, quorum vnum aut alteri attribuitur, aut ab altero remouetur: quod in angelo est minime, qui rei quidditatem intelligendo, omnia simul intelligit, quæ nos aut negando, aut componendo de ea possumus intelligere.

Punctum

¶Punctum nonum. Non potest autem in intellectu intelligentiæ siue bonę, siue malę in ordine ad naturaliter cognoscibilia error aut falsitas intercidere. Nam huius rei veritas ex superioribus vtcunque dependet. Nam quod nec componendo, nec diuidendo angelus intelligat, superius monstratum est: sed tantummodo intelligendo quodquid est. Intellectus vero circa quodquid semper verus est, sicut & sensus circa propriũ obiectum, vt in 3. de Anima Arist. profitetur. Per accidens tamen in nobis deceptio intelligendo quodquid est contingit, secundum scilicet rationem alicuius compositionis, vel cum vnius rei diffinitionem vt rei alterius diffinitionem accipimus: vel cum diffinitionis partes inuicem non cohærent; sicut si pro alicuius rei diffinitione, animal quadrupes volatile capiatur, nullum enim animal tale est. Et hoc quidem in compositis accidit, quorum diffinitio ex diuersis sumitur, quorum alterum materiale, atque alterum formale est. Intelligendo autem quidditates immateriales, nõ est falsitas, vt in 9. Metaphy. dicitur, quippe quæ vel totaliter non attinguntur, & de eis intelligitur nihil, vel cognoscuntur vt sunt. Sic igitur in angelico intellectu per se falsitas esse nequit, per accidens tamen contingit alio modo quam in nobis. Nos enim quandoque componendo & diuidendo ad quidditatis intellectum venimus, veluti cum diffinitionem diuidẽdo demonstrandoq; inuestigamus: quod equidem in intelligentijs nõ contingit, sed modo alio. Nam per rei quod quid est, res omnes quæ ad rem attinent, norunt: quod equidem potest esse respectu eorũ quæ rei naturaliter ascribuntur, aut ab ea remouentur innotescendi principium: non autem eorum quæ à supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur, siue intelligentiæ bonæ, rectæ & ordinatæ voluntatis cum sint, per rei quidditatem de his quæ rei supernaturaliter attinent non iudicantes, nisi salua ordinatione diuina, nec in naturalibus, nec in supernaturalibus rebus falluntur, seu nec per se, nec per accidẽs falluntur. At vero dæmones, idest, intelligentiæ malæ, atque damnatę, per suam peruersam voluntatem intellectum à diuina sapientia subducentes, de rebus interdum absolute secundum naturalem cõditionem iudicia ferunt, & in his quidem quæ rei naturaliter attinent, non falluntur: decipiuntur vero interdum possibiliter quantum ad ea quę supernaturalia sunt, sicut si considerantes hominem mortuum, non resurrecturum iudicent; & videntes Christum hominem, Deum esse non putent.

¶Punctum decimum. Circa immaterialia autem, intelligentia siue bona, siue mala, tria cognoscit. ¶Et primo quidem seipsam. Nam etsi in actione transeunte, materia siue obiectum in quod actus transit, ab agente separatum sit, vt calefactum à calefaciente, & ab ædificante

ficante

ficante ædificatum : in actione tamen, quæ in agente manet, ad hoc vt ab agente actio procedat, obiectum agenti vniatur oportet, sicut sensibile vniri oportet sensui, vt sentiat actu : & ita se habet obiectũ vnitum potentiæ in huiusmodi actione sicut forma, quæ est actionis principium in agentibus alijs : Sicut enim calor in igne calefactionis est formale principium ; ita species rei visæ (quæ est res visa in esse visibili) in oculo est visionis formale principium. Considerandum vero est, quod eiusmodi species obiecti in cognitiua virtute quandoque est potentia tantum, & tunc est cognoscens in potentia tantum, & ad hoc vt cognoscat, oportet potentiam reduci in actum speciei. Si autem semper eam habeat absque mutatione, vel priore eius receptione, nihilominus cognoscere potest. Ex quo inferre liceat, quod moueri ab obiecto, de ratione cognoscentis non est, inquantum cognoscens est, sed solum inquantum potentia cognoscens. Nihil etiam differt ad hoc vt forma sit actionis principium, an inhæreat necne : nam species quę est intelligendi principium, aliquando inhæret, vt in nobis : aliquando autem non inhæret, sed subsistit, vt in Deo. Igitur si quid in genere intelligibilium sit forma subsistens intelligibilis, intelligit quidē : quia immaterialitas intellectiuam virtutem confert, vt probatum est : & intelligitur, quia intelligibilis actu est ; & à seipso intelligitur, quia sibi ipsi intelligibiliter, & obiectiue, immo identice præsens est. Angelus autem cum subsistat & immaterialis sit, forma intelligibilis subsistens sit necesse est, consequenter autem & actu intelligibilis : se ergo per se intelligit. Nec prædictis obstat, quod Diony. 6. ca. ange. hierar. dicit, angelos ignorare proprias virtutes, & consequenter substantiã propriam. Hoc enim secundum antiquam translationem dictum est, quæ per nouam in hoc est correcta : quamquam & illud verum sit, vt scilicet ignorent angeli suas virtutes, secundum quod ab ordine diuinæ sapientiæ proficiscuntur, quæ angelis incomprehensibilis est. Nec similiter obstat, quod intellectiua cognitione, quæ sola angelis adest, singularia materialia non intelliguntur à nobis. Singularia enim materialia non intelliguntur à nobis, non quia singularia, verum quia materialia potius : vnde si qua singularia immaterialiter subsistunt, ceu angeli ; illa nihil prohibet intelligibilia esse actu. [Secundo. Circa immaterialia omnis intelligentia intelligit, & nouit omnem aliam. Nam substantiæ separatæ intelligunt ea quæ per se sunt intelligibilia, vt ostensum est : Per se autem intelligibilia sunt substantiæ separatæ : immunitas enim à materia facit aliquid esse per se intelligibile, vt ex superioribus patet. Igitur substantiæ separatæ sicut obiecta propria substantias separatas intelligunt, vnaquæque scilicet seipsam, & alias, vnde apud August. 2. super Gen. ad lit. Quæ in Dei verbo æternaliter

naliter prȩextiterunt, ab eo fluxere dupliciter: & primo in angelicum intellectum, per hoc quod Deus angelicȩ menti rerum, quas in naturali esse produxit, similitudines influxit: secundo vero, vt in proprijs naturis subsisterent. Hoc autem quidam ea ratione posse fieri dicunt, quod vna intelligentia alterius causa sit; prima quidem secūdæ, & sic deinceps: in omni autem causa est similitudo effectus, & in omni effectu similitudo causæ. Sed hoc non bene dicitur. Nam cum intelligentiæ sine materia subsistant, vt probatum est, possunt sola creatione produci: creare autem solius Dei est, vt nunc supponimus: vnde præter Deum nulla intelligentia alterius causa est; vnde vna aliā per species supperadditas nouit, sicut & se per se, vt dictum est. Et species quidem, qua vnus alium nouit, ab angelo noto differt, cuius est similitudo: quia species habet esse intentionale; angelus vero, cuius est similitudo, habet esse naturale & reale. Nec prædictis obstat primo, quod quilibet intellectus angelicus habet in se aliquam naturam determinatam, & consequenter illa videtur alterius impedire notionem intus apparens, iuxta verbum Arist. in 3. de Anima de humano intellectu, si in se aliquam haberet corpoream naturam, aut pupilla aliquē colorem &c. Non obstat, inquam: quippe verbum Philosophi intelligitur de natura, quæ ita cognoscitur, quod non est ratio cognoscendi, sicut albedo respectu visus, & humanitas respectu intellectus: non autem de ea quæ est obiectum cognitum, & ratio cognoscendi, vt lux in pupilla, & similitudo humanitatis in possibili intellectu: talis enim natura vim cognitiuam non impedit, sed iuuat. Et talis est angelica substantia, quæ est ratio angelo cognoscendi se perfecte, & alia imperfecte, vnde speciebus superadditis opus est. Non obstat secundo dictū libri de Causis: Omnis intelligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo; & quod est sub se, inquantum est causa eius: vnus autem angelus alterius causa non est: consequenter autem videtur illum non cognoscere. Non obstat, inquam: quippe ratio causæ & causati ad hoc quod angelus vnus alium cognoscat, facit nihil, nisi ratione similitudinis, in qua causa causatumque communicant: vnde si in angelis similitudo sine causalitate ponatur, in vno cognitio alterius maneat oportet. Non obstat tertio, quod species, qua angelus angelum nouit, nō videtur innata: quippe sequeretur si Deus nouiter angelum crearet, ille a prius creatis intelligi non posset: sed neque videtur acquisita, quia angeli superiores inferiores cognoscere non possent, a quibus accipiunt nihil. Non obstat, inquam: quia Deus vniuerso quod fiendum instituerat, proportionatam fecit quamcunq; creaturam; consequenter vero si instituisset facere plures angelos vel plures rerum naturas, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset,

presſiſſet, ceu ſi ædificator domum maiorem facere voluiſſet, fundamentum quoque maius effeciſſet. Vnde eiuſdem rationis eſt, quod Deus adderet aliquam creaturam vniuerſo, & angelo ſpeciem aliquã intelligibilem. Si ergo Deus vniuerſo adderet angelum, conſequenter autem naturam vnam ſpecificam, cuilibet angelo creato adderet ſpeciem: & ſicut nunc intelligunt per inditas, tunc intelligerent per inditas & acquiſitam, non a ſenſu, ſed a Deo. ⸿Tertio autem Quæq; intelligentia naturaliter intelligit Deum quoquomodo. Nam tribus modis res aliqua cognoſci poteſt. Primo per ſuæ eſſentiæ in cognoſcente præſentiam, ſicut ſi lux in oculo videatur, quomodo dictum eſt intelligentiam ſeipſam intelligere. Secundo per præſentiam ſuæ ſimilitudinis in potentia cognoſcitiua, ſicut ex hoc videtur lapis, quod in oculo lapidis ſimilitudo reſultat. Tertio ex hoc, quod ſimilitudo rei non a re ipſa immediate accipitur, ſed ab alia, in qua reſultat, ſicut hominem videmus in ſpeculo. Primæ cognitioni aſsimilatur diuina, qua Deum per eius eſſentiam videmus, quod naturaliter creatura non poteſt, vt nunc ſupponitur: tertiæ vero ea qua Deum per creaturas cognoſcimus, ideſt, per Dei ſimilitudinem in creatura reſultantem: ſecundũ illud Rom. 1. Inuiſibilia Dei &c. Vnde Deum videre dicimur in ſpeculo: cognitio autem qua Deum angelus per ſua naturalia videt, inter prædictas mediat, & ſimilatur illi, qua res per ſpeciem ab ea captam cernitur: quia enim in ipſa angelica natura impreſſa eſt imago diuina, per ſuam eſſentiam Deum angelus nouit, inquantum Dei ſimilitudo eſt: ſicut ſi nummus imaginem Cæſaris tenens, ſe intelligeret, Cæſarem intelligeret. Nec tamen angelus Dei eſſentiam videt, quippe quam nulla creata ſimilitudo ſufficit exprimere, vt ſuppono.

¶Punctum vndecimum. Quid vero circa naturalia intelligat bonus, aut etiam malus angelus, dico quod multa. ¶Et quidem primo naturalium rerum ſpecies vniuerſas cognoſcit. ⸿Primo. Nam cum naturali perfectione intellectus eorum ſtatim a ſuæ conditionis exordio perfectus ſit, vtpote ſtatim totus in actu exiſtens, nec inſtar noſtri paulatim ſuam perfectionem colligens (vt monſtratum eſt) ſuum obiectum, ideſt, ens intelligibile vniuerſaliter comprehendat oportet: alioquin ſiquid ſub ente contentum non attingeret, quantum ad illud attineret, in potentia eſſet, & non in actu: Sub ente vero intelligibili etiam rerum corporearum omnium naturæ & ſpecies continẽtur; ſunt enim vera & vere entia. Eas igitur omnes ſubſtantiæ ſeparatæ cognoſcunt. ⸿Secundo. Nam cum rerum ſpecies ſicut ſpecies numerorum diſtinguantur ex 8. Metaphy. & patet: quia ordine quodam conſiſtunt, nec duæ ſunt æquales (vt probatum eſt) oportet vtcunque in ſuperiori ſpecie, quod inferioris eſt, contineri, ceu numerus maior continet minorem.

norem . Cum igitur supra substantias corporeas omnes, sint substantiæ separatæ , quæcunque in substantijs corporeis sunt per modum materialem, in separatis sint oportet per modum intelligibilem: quod enim in aliquo est, per modum eius in eo est. Intelligunt igitur angeli tam boni quam mali omnes materialium rerũ species, & quæcunq; eis insunt . ¶Tertio . Si substantiæ separatę cælestia corpora mouent, vt philosophi posuere , omne ex cælesti corpore pullulans & emergens, ipsis quidem corporibus sicut instrumentis ascribitur (mouent enim mota :) ipsis autem intelligentijs sicut principalibus agentibus attribuatur oportet: mouent enim cælos. Causant vero omne tale per cælos eo modo quo artifex suum opus per sua instrumenta, per intellectum scilicet : agunt enim & mouent per intellectum & voluntatem , cum in eis aliæ non subsint vires . Intelligunt ergo omnia quæ vel generantur, vel etiam corrumpuntur. Nec obstat, si quę intelligentiæ cælos immediate non mouent, quia cum motrices sint de infimis, deputantur enim corporibus administrandis , mouentium actio ab alijs superioribus pendet : sunt enim omnes subinuicem positæ , vt monstratum est. Si vero generabilia quasi proprios effectus corruptibiliaque cognoscunt, longe magis ipsas cælestium corporum species tanquam instrumenta propria norunt . Nec obstat, quod res materiales ex hoc videbuntur perfectiones esse immaterialium : intellectum enim perfectio est intelligentis. Non obstat, inquam : quippe res intellecta intelligentis perfectio non est nisi similitudinis suæ gratia, quã in intellectu habet. non enim qui extra animam est lapis, intellectum nostrum perficit, sed lapidis similitudo, quę nostro intellectui insidet. Similitudo ergo rei materialis in angelico intellectu existens, forma & perfectio eius est: & hoc non absurdum , sed verum est. ¶Secundo vero intelligentię tam bonę quam malę nõ species modo omnes corporeæ naturæ norunt , verumetiam & singularia cuncta. Quia enim rerum similitudines in earum intellectibus vniuersaliores & efficaciores sunt ad rerum notitiam , quam in nostro, per eas res naturales non modo secundum rationem generis vel speciei norunt , vt noster intellectus, verum etiam secundum indiuidua . ¶Primo, cum enim rerum species in intellectu existentes immateriales sint , secundum quod in nostro intellectu sunt, cognoscendi singularia per materiam indiuiduata, nequeunt esse principium : sunt enim virtutis adeo contractæ & coarctatæ , vt vna in vnius solum notitiam ducat : vnde quemadmodum genericæ naturæ similitudo in cognitionem generis ac differentiæ ducere non posset, vt scilicet per animalis speciem etiam rationalem nouerimus , vt per eam species noscatur : ita quoque specificæ naturæ similitudo in notitiam principiorum speciei & indiuiduantium

tium, quæ sunt principia materialia ducere non potest, vt per eam indiuiduum in sua singularitate noscatur, immo ex abstractione ab his causatur, vnde in ea ducere nequit. Similitudo vero in intellectu substantiæ separatæ, cum sit virtutis vniuersalis, vna & immaterialis existens, in principiorum speciei notitiam & indiuiduantium ducere potest, adeo vt per eam intelligentia non generis modo & speciei naturam possit suo intellectu comprehendere, verumetiam & indiuiduorum omnium: consequenter autem nec infinitorum indiuiduorum habet species infinitas, eiusmodi enim species non est ab indiuiduis abstracta. Vnde sicut affirmatio affirmationis, ita negatio negationis est causa: & sicut abstractio in nobis singularium ignorantiam ponit, ita in angelis non abstractio tollit. ¶Secundo. Nam intelligibiles rerum species, & ad nostrum, & ad angelicum intellectum ordine contrario veniunt: quippe ad nostrum per viam resolutionis, idest abstractionis a conditionibus materialibus indiuiduantibus veniunt, vnde per eas singularia à nobis nequeunt cognosci: ad angelicum autem veniunt quasi per viam compositionis: habet enim species ex assimilatione sui ad primam intelligibilem speciem diuini intellectus, quæ a rebus equidem abstracta nequaquam fit oportet, verum potius rerum factiua est: factiua, inquam, non modo quo ad formam, verum etiam quantum ad materiam, quæ est indiuiduandi principium. Species igitur intellectus angelici, etiam indiuiduandi principia respiciūt, vnde singularia cognoscit, quamquam ea intellectus noster non cognoscat. ¶Tertio. Quod inferior virtus potest, & superior vtique possit necesse est; quamquam altiori modo, si altioris & alterius ordinis sit: quo fit vt virtus inferior plerumque per plura quam superior operetur; & quanto inferior, per plura; per pauciora vero, quanto superior: vnde vna virtus sensus communis apprehendit omnia quæ quinque exteriores sensus apprehēdunt. Anima autem humana substantia qualibet separata naturæ ordine inferior est; & ipsa per duo principia intellectum videlicet, & sensum, & vniuersalia, & singularia nouit. Eodem ergo modo hæc omnia intelligentia nouit, & altiori modo, idest, potentia vna cognitiua, quam solam habet. ¶Quarto. Si a spiritibus separatis apud philosophos mouētur cælestia corpora, qui per intellectum ac voluntatem agunt & mouent, quod vires alias non obtineant, mobile a se motum cognoscunt: quod singulare quoddam sit oportet, si mouetur: situs etiam per motum renouati singularia quædam sunt, nec ignorari ab ea substantia possunt, quæ per intellectū ad hos mouet: & multo minus a superioribus, quę etiā cęlesti motu producuntur, singularia corruptibilia norunt illi motores, cum vt artifices ea producant. Singularia ergo horum materialium norunt intel-

ligentiæ,siue bonæ,siue malę sint. ⸿Non cognoscunt vero intelligentiæ in spiritualibus vel corporalibus primo quidem futura in seipsis, idest,vt aliquando erunt in suis existentijs. Nam angeli in suis causis futura longe acutius, quã nos possunt agnoscere; & certe si ex eis necessario emergant,vt crastinus ortus solis: coniecturaliter vero,quæ vt in pluribus:nullo vero modo,quæ raro eueniunt. In seipsis vero futura nouisse,Dei solius est,non solum quæ necessario vel in pluribus,sed etiam quę casualiter & raro emergunt.Nam in sua æternitate quæ toti tempori adest,illudq; concludit,Deus omnia videt semper eodẽ modo:alioquin si futuro in esse posito,nouo modo illud videret,sua visio non esset tota æterna,sed cresceret: quilibet autem intellectus creatus ab ista æternitate deficit, & consequenter ab huiusmodi cognitione, quæ æternitatem consequitur: Quia quod sub tempore est: vt aliquo modo omne æuiternum, in quo succesio aliqua sit oportet, vt probabo pene statim: non potest habere præsentia omnia,quæ toto tempore fiunt. Vnde diuinitatis insigne est nosse futura. Isa. 41. Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia dij estis vos. Nec obstat,quod intellectus angeli est supra tempus,cuius differentiæ sunt præsens & futurum; & parificatur intelligentia æternitati, idest æuo, vt dicitur in libro de Causis.Dico enim quod intellectus angeli,etsi est supra tempus physicum continuum,quo motus corporales metimur: non tamẽ supra,sed infra discretum est, quo succesio intellectionum & volitionum angelicarum mensurantur:non enim intelligunt angeli omnia simul,vt probabitur: de quo tempore Aug.8. super Gen. ad lit. Deus,inquit, creaturam spiritualem mouet per tempus. Non obstat secundo, quod angelus per species vniuersales, & a rebus non acceptas intelligat, quæ æqualiter ad præsens & futurum protenduntur. Dico enim,quod licet de se æqualiter ad præterita,pręsentia,& futura se habeant;ecõtra tamẽ ista ad illas non eodẽ modo se habẽt: nã pręsentia quidẽ naturã habent,qua speciebus intellectus angelici similentur,& per eam nosci posint: præterita vero eã aliquãdo habuere, sed futura nunquam: vnde per eas agnosci nequeunt nisi ponantur in esse,& cõsequenter actu similentur. Non obstat tertio,quod sicut secũdum locũ,ita & secundũ tẽpus dicitur aliquid distans:nec intellectionem angelicam impedit distãtia prima, & consequenter nec secunda. Dico enim,quod non est simile de vtraque distantia: quippe quæ loco distant, in rerum natura sunt, & speciem aliquam participant, cuius similitudo in angelo est: quod de distantibus tempore, idest futuris, verũ nõ est. ⸿Non cognoscunt etiam cordiũ cogitationes angelicæ illæ mentes, idest volitiones, & intellectiones,vt sunt voluntariæ: quia naturalia omnia per substantiam suã aut species inditas norunt,

quibus

quibus cogitationes a voluntate dependentes non colligantur, ficut causis colligantur effectus: sed soli Deo vt causæ subijciuntur, & voluntati: Hoc tamen intellige secundum Aug. in lib. de Diuin. dæmo. nisi cogitationes in corpore signa relinquant: quia iam talia colligationem habent ad species angelici intellectus mouentis omnia corpora. Paucæ vero (meo iudicio) sunt cogitationes spiritibus malis occultæ propter ingenij angelici sagacitatem. Quin etiam cauendum est, ne quis intimis suis cogitationibus fidat, quasi nesciat perfidus hostis, quid homo intendat: interdum enim ipse cogitatus suggerit, & inde eos saltem coniecturaliter & probabiliter nouit. Nec obstat, quod angelus species intelligibiles animæ vel alterius norit, quorum nouit substantiam & accidentia: quia non sequitur, quod norit quomodo angelus vel anima speciebus intelligibilibus voluntate vtatur; Immo licet angeli cognoscant actum appetitus brutalis, qui non est liber, sed alterius causæ corporalis vel spiritualis impressionem sequitur, quam angelus nouit: non tamen sequitur, quod nouerit motus appetitus sensitiui hominis, & apprehensionem phantasticam, secundũ quod a ratione & voluntate mouetur: quia etiam inferior pars animę quoquomodo ratione participat, sicut obediens imperanti, Eth. 1. Nec tamen sequitur, quod si angelus id quod in phantasia vel appetitu sensitiuo hominis est, nouit, id noscat quod in cogitatione aut voluntate est: quia voluntas & ratio appetitui sensitiuo, & phantasiæ non subiacent, sed eis diuersimode vti possunt.

Punctum duodecimum. Cognoscit vero intellectus angelicus simul omnia quæ vna specie cognoscit; non autem quæ pluribus. Sicut enim vnitas termini ad vnitatem motus, ita vnitas obiecti ad vnitatem operationis requiritur: vna ergo operatione multa & sensu, & intellectu noscuntur aliquando: quia aliqua vt vnum, & vt plura accipi possunt: vt partes continui, quæ plures sunt, si quælibet seorsum capiatur, nec simul, nec vna operatione aut sensu, aut intellectu noscuntur: sed si capiantur vt sunt vnum in toto, vnum sunt, & vna operatione sensu & intellectu noscuntur, vt patet in tertio de Anima. Sic etiam intellectus noster simul subiectum prædicatumque cognoscit, vt partes sunt vnius propositionis, & duo comparata vt in comparatione vna conueniunt. Igitur multa vt distincta non possunt simul intelligi, sed vt in intelligibili vno vniuntur, simul intelliguntur. Vnumquodque autem actu intelligibile est, secundũ quod eius species in intellectu est; consequenter autem quæcumque per vnam speciem intelligibilem cognosci possunt, vt vnum intelligibile cognosci possunt, & consequenter simul cognosci: quæ vero noscuntur per species diuersas, vt diuersa intelligibilia noscuntur, nec simul noscũtur.

tur. Angeli ergo boni, quantum ad notitiam habitam in verbo diuino, simul norunt quæcunque norunt: quia vna specie, idest, diuina essentia norunt. Quantum ad notitiam vero, qua boni aut mali res per innatas species norunt, ea simul intelligunt, quæ vna specie norunt, vt saltem vnam specialissimam speciem cum suis indiuiduis, aut etiam subalternam, aut genus, prout speciebus altioribus intelligunt. Ex his liquet, quod dæmon quicunque, etiam minimus, nouit omnia quæ dicam cum suis viribus & proprietatibus. Primo omnia elementa, secundo omnia metalla, tertio omnes lapides, quarto omnes herbas, quinto omnes plantas, sexto omnia reptilia & animalia terræ, septimo omnes aues, octauo omnes pisces, nono omnes orbes & motus cælorum, decimo omnes & singulas stellas & constellationes, & aspectus cælestes, ac influxus; vltimo omnes substantias immateriales, & vt dictum est, omnium horum virtutes.

Dæmones naturali uirtute esse potentissimos. CAP. XIIII.

IN substantia spirituali tres tantum esse potentias notum est: intellectum, voluntatem, & virtutem: quæ tamen a voluntate minime secernitur re ipsa, sed ratione tantummodo. Et de voluntate quidem eorum ibi actum est, vbi & probatum, quod sint aliquæ intelligentiæ malæ: de eorum vero intellectu capitulo priore. Quantum autem se eorum extendat naturalis virtus, seu potestas nisi a Deo comprimatur, paucis punctis eluceat.

¶ Punctum primum. Angelus & bonus, & malus potest moueri ex loco in locum, licet æquiuoce nobiscum aut corpori. Angelus enim in loco esse potest, vt experientia docuit de bonis, qui in aliquibus corporibus assumptis apparuere, vt patebit; & de malis, qui aliquãdo humana corpora obsident. Et præterea ipsi philosophi intelligentias ponunt in orbibus cælestibus ab eis motis, alioquin ea non mouerent, cum mouens & motum oporteat esse simul. 7. phy. Non tamẽ est Angelus in loco eo modo quo corpus, scilicet sua quantitate molis, replendo spatium loci, quia hanc intelligentia non habet: sed alio modo, idest sua quantitate virtutis, quo spiritualia corporalia tangunt: sicut verbum ferens conceptum mentis, tangit cor, aut dolore, aut gaudio afficiens: immo & corporalia distantia, sicut luna lunatici caput sua virtute contingit. Vnde Angelum esse in loco, est contactu virtutis attingere locum, vel mouendo, vel ornando, vel præsidendo: quomodo etiam litteræ diuinæ in cælo esse angelos asserunt. Quod autem est in loco, nisi sit infinitum attingens omnem locum, cuiusinodi non est intelligentia creata (vt supponitur) nisi etiam sit

loco determinato alligatum a natura, vt forte motores cælorum determinatæ parti; vel etiam a violentia, vt aliqui dæmones a Deo ligati sunt in inferno; vel a superioribus spiritibus etiam malis in ampullis vel anulis, & eiusmodi. Quod, inquam, sic est in loco, necessario potest moueri in loco: quia si in loco est aliquo, quia ibi operatur, si desinit operari ibi, & in alio loco operetur, necessario in alio loco erit, vt angelus, qui erat Sodomæ, dum illam euertebat, si deinde euertisset Niniuem, ab vno loco ad alium transiuisset: quod est localiter moueri. Vnde angelum esse in loco, est operari in loco; moueri autem localiter, est successiue operari in diuersis locis: quod est æquiuoce moueri localiter nobiscum & corpori.

¶ Punctum secundum: Potest autem in suo locali motu angelus transire per medium, & ab extremo in extremum sine medio. Nam in motu locali angeli, idest, in successione operationum eius, vel contactuum spiritualium ad loca diuersa, continuitas adesse potest, & etiam abesse. Adesse quidem; nihil enim prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum indiuisibilis suæ virtutis: sicut Deus indiuisibilis totum mundum tangit, & anima totum corpus, quod vegetat: sicut etiam corpori assignatur locus diuisibilis ratione suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue, & non simul locum prius a se occupatum deserit, consequenter vero exinde in locali motu eius continuitas causatur, & adest: ita etiam intelligentia successiue locum diuisibilem assignatum deserere potest, & sic continuus motus eius erit. Potest etiam continuitas abesse: potest enim locum etiam diuisibilem simul totum deserere, & toti alteri loco simul se per contactum applicare: quia suà operatio ex parte operantis indiuisibilis cum sit, sicut & omnis intellectio ac volitio, simul tota incipit, & simul tota desinit. Quæcunque vero Aristot. de motu dicit in libris philosophiæ naturalis, sunt dicta de motu corporum, vt pote, quod mobile est diuisibile, & dum mouetur partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem: quamquam & hoc secundum in motu angelico continuo admitti potest, modo partialitas non ad substantiam angeli, aut eius virtutem vel operationem in se referatur; sed ad obiectum seu locum occupatum, & ad operationem, consequenter ex parte obiecti, non in se, vel ex parte angeli. Si igitur continuus sit motus angelicus, necessario angelus ab extremo in extremum motus, medium transit. Medium enim, vt 6. Physic. liquet, est in quod prius venit quod continue mutatur: ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secundum ordinem prioris & posterioris in magnitudine, vt 8. Physicorum liquet. Si vero motus angeli continuus non sit, potest ab extremo in extremum

transire

transfire medio non transito. Nam angelum sic ab extremo in extremum transire, est illum operari prius in vno extremo, postea in alio: hoc autem facere potest absque hoc quod operetur in medio: quia cũ libere operetur (ut probatum est) deserto vno loco, poterit alteri ad libitum applicari: vnde si nunc in oriente operetur, & statim post in occidente, erit pene subito ex illo ad illum locum sine medio motus. Immo impossibile est in motu discreto, quin omittat medium, vt diuus Tho. demonstrat. 1.q. 53. ar.2. Sed bona ratione pertranseo. Ex his vero patet, quod angelus a loco maxime distanti ad alium maxime distantem velocissime potest moueri, immo æque velociter ad distantem vt ad propinquum, cum eius moueri sit eius operari: ubi autẽ cessat operari alicubi, potest ad libitum alibi operari, cum ipse de se non sit in loco, & consequenter æqualiter omni loco sit propinquus, ubi desinit alicubi operari. Infinita subtilissima de re hac dici potuissent, sed sicco pede trãseo, quia ad nostrũ institutũ nõ sunt necessaria.

¶ Punctum tertium. Etsi angelus bonus vel malus localiter mouere potest, non potest tamen corpoream materiam pro suo voto mutare formaliter, idest, de forma in formam, sine medio agente corporeo. Nam illud in primis sciendum est, Platonicos existimasse materiales formas, vt asini, bouis, lapidis, & eiusmodi, ex immaterialibus formis causari: quippe qui materiales formas participationes quasdam existimarunt immaterialium formarũ, quos quantum ad aliquid Auice. secutus, posuit omnes formas, quæ in materia sunt, a conceptione procedere intelligentiæ, & agentia corporalia solum ad formas disponere. Qui in hoc uidentur aberrasse, quod formam quasi aliquid per se factum putarunt, vt sic ab aliquo formali principio quasi a sibi simili procederet. Verum, ut in septimo Metaphy. probauit Arist. Compositum est quod proprie fit, sicut & compositum est quod proprie est, quasi subsistens: forma autem non est proprie, nec ens dicitur, quasi ipsa sit uel existat, sed quasi id, quo aliquid est; consequenter autem nec ipsa proprie fit: proprie enim id fit, quod quando factum est, proprie est, cum fieri sit via ad esse: sicut proprie mouetur ad terminum, quod proprie illum attingit. Cum igitur factum sit simile facienti (agit enim sibi simile agens omne) id quod res naturales efficit, similitudinem habet cum composito, quod proprie fit & est, uel quia est compositum, sicut ignis generat ignem; uel quia in sua uirtute totum compositum quantum ad materiam & formam habet, quod Dei solius est proprium. Igitur omnis informatio materiæ cum sit a producente compositum, vel a Deo est immediate, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediate ab angelo. ¶ Nec huic puncto obstat primo, quod conceptioni animę obedit materia corporalis,

sicut

sicut ex conceptione animæ corpus ad calorem, aut frigus, aut venerē immutatur, & multo magis ad conceptionem intelligentiæ, & consequenter ei obedit ad nutum. Dico enim non esse simile, quippe anima nostra corpori vnitur vt forma, consequenter autem non est mirum si ex conceptione eius transmutatur: præsertim cum motus sensitiui appetitus, qui cum quadam transmutatione corporea fit, subdatur rationis imperio: angelus autem non sic se habet ad corpus. ¶ Nec obstat secundo, quod corpus materiam ad formam aliquam transmutare potest, vt cum ignis ignem generat, consequenter autem id videtur posse superior virtus intelligentia. Dico enim quod superior virtus id potest quod & inferior; sed solum excellentiori modo quando ad ordines diuersos attinent, sicut intellectus sensibilia nouit longe excellentiori modo, quam sensus: & similiter angelus materiam ad formā trāsmutat excellentiori modo quam corpus idest, mouendo agentia corporalia tanquam causa superior. ¶ Nec similiter obstat tertio, quod tota natura corporea angelicum instrumentum est, vt patuit: consequenter autem in inferioribus effectibus aliquid est ex virtute principalis agentis angeli, quod attingere nequit instrumentum, idest agens corporeum, & illud est principale in effectu: sicut instrumentum animæ calor naturalis digerit quidem carnem, tamē anima sua virtute generat, consequenter autem principale in effectibus corporalibus, idest forma substantialis, ex virtute est angelica. Nō obstat, inquā, quia, nihil prohibet angelica virtute in rebus naturalibus aliquos sequi effectus, ad quos agentia corporea nequaquam sufficerent: hoc tamen non est materiam obedire angelis ad nutum: sicut nec coquo obedit materia ad nutum, qui per ignem arte moderatum, aliquem decoctionis modum operatur, quem per se ignis efficere nequiret: cum reducere materiam in actum formæ substantialis non excedat virtutē corporalis agentis, quia simile sibi facere natum est. Vnde dicit Aug. 3. de Tri. Non est putandum istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam, sed Deo soli.

¶ Punctum quartum. Obediunt autem inferiora corpora angelis etiā malis ad nutum, quo ad motum localem. ¶ Primo. Nam experientia nos docet, totam naturam creatam graduatam & ordinatam a Deo esse, consequenter autem quod in inferiori est supremum, immediatum ei, quod in superiori est infimum, sit oportet, & in his scilicet supremo & infimo naturæ etiam spirituales vniuntur suo modo, sicut corpora per sua vltima sunt simul: sicut in anima nostra videmus supremum esse id quod angelis conuenit, scilicet principiū intelligere sine discursu. Videmus etiam in elementis, supra naturalem & proprium motum rectum, esse circularem, qui cælo est proprius: quod & Dionysio non

P latuit

latuit: quippe qui in 7.ca. de di. no. dicit, quod ſapientia diuina cõiungit fines primorum principijs ſecundorum: ex quo patet, quod natura inferior in ſui ſupremo a ſuperiori quodam ſuo modo cõtingitur. Natura vero corporea ſpirituali inferior eſt, vt liquet, quia ſpiritus corpus viuificat, & mouet, ac nobilitat. In corporea autem natura inter omnes motus, ſupremus eſt localis, vt probatur in 8. Phyſic. cuius etiã ratio eſt, quia mobile ſecundum locum non eſt in potentia ad aliquod intrinſecum inquantum huiuſmodi: ſed ad extrinſecum ſolum, ideſt locum, nec a mobili aliquid abijcit abſolutum, ſed relationem tãtum, vel vbi. Igitur natura corporalis nata eſt a ſpirituali immediate moueri ſecundum locum: quod etiam in anima experiri licet, quæ corpus attingit vt motor medio locali motu cordis. Vnde & philoſophi localẽ motũ ſupremorũ corporũ intelligẽtijs aſcripſerũt: & Aug. dicit in 3. de Trin. quod angeli adhibẽt ſemina corporalia ad effect⁹ aliquos producẽdos, quod niſi per localẽ motũ eſſe nequit. ¶ Secũdo. Nam quod poteſt maius, vtiq; & minus poſsit oportet: Sed angelici ſpirit⁹, & quidẽ etiã de infimis, poſſunt maius, ideſt mouere cæleſtia corpora, ſecundum philoſophos, & ſententiã Domini, dicentis, virtutes cælorũ in die iudicij mouẽdas, ideſt amouendas a corporum cæleſtiũ motione. Ergo vtiq; poſſunt min⁹, ideſt mouere corpora inferiora. ¶ Tertio. Nã quod natura inferior poteſt, vtiq; ſuperiorẽ poſſe, licet altiori modo, neceſſe eſt, vt ex dictis patet: Sed natura inferior, ideſt anima rõnalis aliquod corpus inferius localiter mouet ad nutum, vt ſuũ corpus immediate, & per illud alia. Ergo & angelus ſiue bon⁹, ſiue malus. Et ſi dicatur, quod vtique concluditur angelum poſſe mouere aliquod corpus, vt mobile proprium, ideſt cęlum, & per illud alia, & non aliter: hoc nihil eſt, quia angeli habentes mobile proprium & proportionatum, ſunt infimi, ſupra quos innumeri ſunt (vt ſupra oſtenſum eſt) qui in mouendo excedunt proportionem mobilis cęleſtis, & conſequenter non limitantur ad motum cæli, ſed eis & cæli, & omnia corpora obediunt ad nutum locali motu: ita tamen quod cælum ſolum ad motum vno modo, quia alias ordo naturæ euerteretur: alia vero, ideſt inferiora, ad omnem partem ſine detrimento mouere poſſunt, modo totum vnum elementum de loco ſuo non mutent: quod nequeunt, quia ſic habet ordo inditus naturæ a Deo. ¶ Quarto. Quanto motor altioris eſt virtutis, tanto mobile ei proportionatum altius eſt. Vnde & apud philoſophos motor ſphæræ lunæ, ſphęram ſolis ſuperiorem mouere nequiret: & ſic de reliquis. Sed intelligentiæ ſunt altiores anima humana, quæ determinata eſt immediate ad corpus vnum mouendum, humanum ſcilicet. Ergo intelligentiæ immediate mouere poſſunt humanum, & aliquid altius, & conſequenter omnia inferiora humano. ¶ Quinto.

Anima

Anima humana mediate vel immediate poteſt mouere omnia inferiora; vel ex toto, vel in parte: & ſucceſsiue omne totum mixtum, etiam turrim. Ergo a fortiori angelus etiam ſatanæ, & altiori modo.

Sexto. Nam idem in ſacris litteris, & chriſtianis tractatoribus patet, apud quos dubium non eſt, dæmonem eſſe tantæ virtutis, vt non vnũ modo, verum & multos homines ſimul, & pene ſubito, poſſet ad diſtantia loca portare: Et nil mirum, quia dæmones angelis bonis ſunt in naturalibus pares, & interdum maiores, cum de omnibus ordinibus ceciderint, & inter omnes ſupremus. Vnde & dæmon, apud multos catholicos expoſitores, Chriſtum ex deſerto in templum, & inde in montem excelſum portauit, Luc. 4. & itidem angelus bonus portauit Habacuc, Dan. 8. Nec ſcriptura aut Sancti aſcribunt hoc virtuti Dei, ſed naturæ angeli, quæ etiam in malis eſt. Item Cyprianus adhuc malus, per dæmones Iuſtinam virginem habere tentabat, licet nequiret, quia ſigno crucis munita præualebat. Idem etiam in vita beati Iacobi patet de Hermogene & Phileto. Noſtri etiam temporis magi crebro ad longinqua loca a dæmone feruntur, quinimmo & alios ſecum volentes per æthera in caballo fremente, ideſt in dæmone, ſub forma caballi per aera vehunt, monitos primum ne crucis ſigno ſe muniant: ſicut & de ſcientia certa Henricus Inſtitoris ſic refert. Quidam ſcholaris tunc, nunc ſacerdos Friſingenſis diœceſis, adhuc vt creditur, viuens, referre ſolitus erat, ſemel ſe a diabolo ad partes remotas per aera delatum. Alius quoque ſacerdos ſupereſt in Oburdorum oppido: qui illius conſodalis exiſtens, dictam ſubuectionem corporeis oculis vidit, qualiter ſcilicet clamans, & eiulans ſublatis in cælum lacertis, ferebatur, & hac ex cauſa: Congregatis enim multis ſcholaribus in ceruiſiæ potagijs, concordarunt vt portator ceruiſiæ nihil exponeret, vnus ergo pro ceruiſia conatus exire, denſiſsimam nubem in ipſa oſtij apertione ſtatim offendit, qua territus ſtatim redijt, & potum ferre omnino recuſauit. Etſi diabolus adeſſet, reſpondit alius, potum afferam: & ſic egreſſus, omnibus alijs videntibus in aera ſubleuatus ferebatur, clamans & eiulans. Et in vita beati Petri de Simone mago patet, quem quaſi volantem ex Capitolio dæmones efferebant, quem Petrus intelligens a malignis ſpiritibus portari, eos adiurauit per Chriſti nomen ne illum deferrent, & ſtatim illis obedientibus Chriſto, magus corruit. Quidam quoque, cuius nomen, quia adhuc viuit, taceo; & qui inde conuerſus habitum ſanctæ religionis excepit, cum poſt virginem quandam inſaniret, eius ei copia promiſſa eſt a ſtrigimaga, ſi ſe portari ſineret ad ludum: quo aſſentiente, equus fremens per aera longe tulit, tranſeuntem terras, flumina & loca, quæ nunquam viderat, & quæ deinde viſa

recognouit, & virgine similiter delata potitus est: quamuis Dei miseratione nunc pæniteat. Et de huiusmodi, experientiæ infinitæ sunt, quas negare, insanire est. Ex his vero sequitur, quod quęcunque locali motu inferiorum corporum effici possunt, diabolus possit efficere, sicut potest domum, aut vrbem succendere: quia ignem ferre potest, & admouere. Videatur etiam infra libro secundo. cap. 1. puncto quinto, & puncto octauo.

¶ Punctum quintum. Angelos etiã malos corpora posse assumere, & in speciebus diuersis apparere. ¶ Primo. Nam quæcunque locali motu corporum inferiorum effici possunt, diabolus potest efficere, vt statim patuit. Eiusmodi autem est effictio corporis, quod videatur humanũ, vel leoninum, aut lupinum, & eiusmodi. Nam huiusmodi corporum similitudo in figura & colore consistit: per motum autem localem fieri posse figuram nulli dubium, immo ipsam nisi per localem motũ addendo, subtrahendo, mutando, aut disponendo fieri non posse clarum est, experientia teste: similiter per motum localem induci posse colores, testatur opus Pictorum, per sua instrumenta corpora colorata admouendo. Igitur in quacunque specie possunt dæmones apparere. Et vlterius, vt patebit, possunt istæ apparitiones fieri in sola phantasia. ¶ Secundo. Nam cum spiritualis natura corpore superior sit, ab ea obedientiam habeat oportet: Sed hanc non habet quantum ad augmentum vel alterationem, sicut nec quãtum ad formarum susceptionem, vt patuit supra. Ergo eam quantum ad motum localem habeat oportet, cum his solis motibus obediat: motu vero locali per condensationem, & rarefactionem, & applicationem actiuorum naturalium corpus omne figurari & colorari potest, vt in nubibus de vtroque experimur, & consequenter angelus in omni specie apparere potest. Et de his apud diuinas litteras, & catholicos tractatores non est dubium: quia angeli boni crebro leguntur in diuersis formis apparuisse, & in eos (teste Paulo) se transfigurat angelus satanæ: Vnde apud Greg. in Dial. moniali in forma perpulchræ & teneræ lactucæ apparuit: Antonio vero in forma disci argentei, & pueri parui, & huiusmodi: & cuidam Eremitæ in forma speciosæ puellæ, adeo vt allectus ad nefandum actum, se vltima dispositione pararet: & tunc euanuit, & irrisit brutalem virum, cui induxit velle, et subtraxit posse coire. An vero huiusmodi corpora vera corpora sint, vtique dicẽdum est quod sic, veritate figuræ, & colorum (alioquin exterioribus sensibus non viderentur) & veritate alicuius naturæ corporeæ: quia sine subiecto accidentia illa, idest figura & color, non subsisterent: non autem veritate naturæ, quam præ se ferunt, vt scilicet sint vera humana, aut leonina, aut eiusmodi corpora; alioquin non subito interire, &

in fu-

in fumum resolui possent. Ex qua vero materia eiusmodi corpora sumant, dicendum est communiter secundum Theologos, quod non ex terra: quia nequirent statim resolui; neque ex aqua, eadem ratione; neque ex igne, quia tangentes vrerent: sed ex aere. Cuius signum dixeris, quod nonnulli huiusmodi corpora gladio perfodere, aut truncare annixi, id nequiuerunt: quia partes aeris diuisi statim cōtinuantur. Aeris tamen nomine omnem vaporem, quantumcumque grossum, intelligimus. Sicut vero circa se eiusmodi corpora effingunt, ita & circa homines possunt effingere, ut in diuersis speciebus & ipsi uideantur, aut etiam occultentur, & reddantur inuisibiles: cui veritati etiam Maro fingendo attestatur, qui nube sepsit AEneam.

¶Punctum sextum. Quid vero possint dæmones circa homines ex dictis ostensurus, dico multa. ¶Primum. Angelus bonus hominem potest illuminare, ut apud omnes catholicos confessum est: nec in hoc nos laborare oportet, maxime quia instituto nostro parum, aut nihil auxilij confert: angelus vero malus, cū naturali virtute ea possit, quæ & bonus, hominem posset illuminare si vellet, eius intellectum confortādo: omnis enim uirtus inferior a superiore fouetur, & uigoratur: sed eius peruersa uoluntas istud minime patitur: quia cum uelit hominis deceptionem, uelle nequit luminis intellectualis eius vigoratione, quæ deceptioni repugnat: potest vero hominem docere ordinando species intelligibiles ac imaginarias, tam bonus angelus bono fine, vt doceat, quam malus malo fine, ut fallat: unde in hoc iuuat hominem ut sciat dubitare; deinde uero eum deserit ne sciat iudicare, & idem in desperationem deducat, ut in scrupulosis facit. ¶Secundum. De uoluntate uero hominis nihil dico, cum planum sit eam a creatura aliqua efficaciter in aliquid cogi non posse. ¶Tertium. De hominis uero phantasia & sensibus, multa scribenda occurrunt. Nam euidentibus indicijs experimentisque liquet, uirtute dæmonum hominibus aliqua sensibiliter ostendi: quod equidem quandoque per id fit, quod dęmones exteriora quædam corpora humanis sensibus exhibent, uel quæ præexistant a natura formata, uel quæ ipsi formarint per naturalia semina, modo iam explicato; & in hoc nullum, nisi insanis, est dubium. Dupliciter autem hominum sensus dæmones immutare & possunt, & assueuerunt. Nam dupliciter sensus immutatur, uel ab exteriori, veluti cum immutatur a sensibili: uel interiori, quemadmodū uidemus quod perturbatis spiritibus & humoribus, sensus quoque immutatur: lingua enim febrientis omnia amara sentit, quippe quæ humore colerico plena sit. phrenetici etiam mira se uidere putant: Vtroque autem modo sua naturali virtute angelus cum bonus, tum etiam malus hominum sensus immutare potest: quippe qui sensui exterius sensibile

aliquod

aliquod poteſt opponere, vel a natura, vel a ſe formatum & extructũ, ſicut dum corpora aſſumunt: itidem poteſt interius ſpiritus & humores commouere, & ad phantaſiam ſenſumq; cõmunem deducere, ex quibus ſenſus diuerſimode immutentur: quæ omnia ex prioribus liquent, cũ naturali motu rerum inferiorum effici poſsint, vt liquet. Poteſt autem angelus vterq;, & lucis, & ſatanæ ſua naturali virtute hominis phantaſiam mouere: quod equidem ſic oſtendi poteſt. Nam ſupra monſtratum eſt, quod quãtum ad localem attinet lationem, angelo ad nutum natura hæc corporalis obſequitur. Quæ ergo locali corporum motu effici poſſunt, ſiue ſpirituũ, ſiue humorum, virtuti naturali angelicæ, etiam dæmonum ſubſint neceſſe eſt. Apparitiones autem imaginarias locali motione humorum atq; ſpirituum aliquando poſſe fieri perſpicuũ eſt, vnde in eo libro, quẽ de Somno & vigilia Ariſt. edidit, apparitionis ſomniorum cauſam redditurus, dicit: Cum dormierit animal, deſcendente plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuũ, ideſt ſenſum cõmunem, ſimul deſcendũt motus, ideſt impreſsiones ex motionibus ſenſibiliũ relictæ, quę in ſpiritibus ſenſualibus conſeruantur, & ſenſitiuum principiũ mouent ſic, vt apparitio quædam fiat, acſi tũc a rebus ipſis exterioribus immutaretur ſenſitiuum principium: Et tãta eſſe poteſt humorum ſpirituumq; cõmotio, vt etiam vigilãtibus eiuſmodi apparitiones fiant: ſicut in phreneticis & melancholicis patet. Quemadmodum igitur per naturalem humorũ motionẽ hoc agitur, & quandoq; etiam hominis voluntate, voluntarie imaginantis priora viſa; ita etiam idem fieri poteſt boni maliq; angeli virtute: & quandoq; quidem cum alienatione ab exterioribus ſenſibus, quãdoq; etiã ſine ea. Nec tamen prædictis obſtat, quod de ratione phantaſię videtur eſſe motus factus a ſenſu, vt patet in libro de Anima: & ſic videtur ei repugnare, quod fiat per immutationẽ angeli. Dico enim, quod principium phantaſiæ a ſenſu eſt ſecundum actum: non enim imaginari poſſumus, quæ vllo modo non ſenſimus, vel ſecũdum totum, vel ſecundum partem, ceu cęcus natus colores imaginari nequit: aliquãdo tamen actus phantaſiæ mouente diabolo excitatur per impreſsiones prius a ſenſu factas, & ſeruatas interius. Nec ſecundo, quod angelus non poteſt imprimere formas in materiam ſenſibilem, & conſequẽter neq; tranſmutare ſpecies, quæ ſunt in imaginatione, quę ſicut ſpiritualiores, ita nobiliores quoq; ſint oportet. Dico enim, quod angelus imaginationẽ tranſmutat, non quidem imprimendo formam nullo modo prius impreſſam, vel ſenſatam: non enim adducere poſſet cæcum, vt de coloribus haberet phantaſmata: ſed hoc facit per motum localem ſpirituum & humorum. Non obſtat etiam, quod in viſione imaginaria, homo rerũ ſimilitudinibus, quaſi rebus ipſis adhæret, quod eſt decipi,

cipi, & consequenter hoc ab angelo bono esse nequit; consequenter autem nec a malo. Dico enim quod angelus eiusmodi visionem causans aliquando etiam intellectum illuminat de visis, cōsequenter autem nec deceptio incidit: quandoq; vero eius operatione solum imaginariæ similitudines apparent: nec tamen ab angelo causatur deceptio, sed ex defectu intellectus eius, cui talia ostenduntur: sicut nec Christus deceptionis causa fuit, multa turbis in parabolis proponens. Sed contra videtur, quod dęmon hominum sensus pręstigiosis apparitionibus ludificare nequeat. Illa enim forma quæ videtur (vt dum quis aspicit in aqua, vel in igne, & huiusmodi, vt dum homo videtur equus) alicubi sit oportet. Non autem potest esse in sensu, quia sensus speciem non habet nisi a rebus acceptam: nec iterum potest esse in re quę videtur, sic quod mulier videatur equa, quia duę formæ substantiales non possunt esse in eodem: & pręterea, res illa videretur talis ab omnibus: nec iterum in aere circunstante, qui susceptibilis figuræ non est, nec semper vnus idemque manet circa rem illam, pręcipue quando mouetur. Ergo videtur, quod eiusmodi ludificationes per dæmones fieri nequeant. Solutio. Formę quæ videntur in præstigijs, nō nisi in sensu sunt: quod tamen dupliciter esse potest opere dæmoniorum. Primo, vt species, quæ sunt in thesauro imaginationis seruatæ, dæmonis interuentu ad organa sensuum defluant, veluti contingit in somno, excepto quod ad organa exteriora non attingunt, quia sunt ligata: vnde quando species illæ sensus exterioris organa contingunt, vniuntur acsi essent res præsentes extra, & actu sentirentur. Secundo esse potest ex immutatione organorum, quibus immutatis fallitur iudicium sensus, sicut patet in eo qui gustum corruptum tenet, cui omnia videntur amara: quod dæmones facere possunt virtute quarumdam rerum naturalium: sicut ad euaporationem fumi herbæ cuiusdam, trabes domus serpentes videntur, & multa eiusmodi experimenta inueniuntur.

Ex dictis reddi posse rationem omnium mirandorum effectuum dæmonum, & Strigimagarum. CAP. ultimum epilogans.

IAM ex dictis ergo epilogando, omnium effectuum maleficorum, strigimagarum, incātatorum, & eiusmodi ratio in genere facile reddi potest per puncta nonnulla.

Punctum primum. Maleficium a malefaciendo dictum (vt ipsum nomen sonat) malum alicui illatum, & consequenter iniustum damnum importat: damnū enim iuste illatum nō est malū simpliciter, sed huic vel illi. Tripliciter ergo maleficium dicitur, primo rerū damnum

volun-

voluntariũ, & iniuſtũ. Secũdo damnũ perſonæ iniuſtũ, & voluntariũ: ſi enim nocumentum præter propoſitum inferatur (ut quia Iudex ex imperitia male iudicauit, uel e domo aliquid eiectũ eſt quod nocuit) non quidem maleficium, ſed quaſi maleficium eſt. Inſti. de oblig. quæ ex qua. delic. per totũ. Tertio damnum perſonæ iniuſtũ illatum a diabolo per homine, vel inſtante homine, a quo maleficio vſitatius quis maleficiatus dicitur, ſi patiatur: & maleficus vel malefica, ſi illud diabolo medio fieri curauit pacto expreſſo, vel tacito incidente. Ad hoc autem tertio modo dictum maleficium ſignũ fœderis inter maleficũ & diabolum pertinet, quod ſignum & ipſum dicitur maleficium, vt infixio gladij, vel gladius infixus infra circulum, plumarum inuolutio, imago cerea acubus confixa, & eiuſmodi. Ad hoc etiam maleficium reducitur omnis diuinatio, & incantatio, & omnis alligatura, vt 26. q. 5. Nec mirum.

¶Punctum ſecundum. Ad quid ſe diabolica ſapientia extendat, etſi ex dictis patet epilogando, tamen ex diuo Tho. 1. q. 64. ar. 1. ad 5. & 2. di. 18. q. 2. ar. 1. & 3. cõtra. ca. 154. dico, quod dęmones tripliciter norunt veritatẽ, per naturam, reuelationẽ, & experientiã. Et per experientiã quidem norunt inclinationes hominum, & ſuperandi modum, dicẽte Cypriano, quod diabolus omnia tentandi genera, inſidiaſque deijciẽdi, vſu ipſo uetuſtatis edidicit. Experientia tamen ibi ſumitur improprie & æquiuoce pro notitia rei ſingularis quacunque. Per reuelationem vero cognoſcunt quantum Deo per ſe, uel bonos angelos reuelanti placuerit. Per naturam vero, vt liquet. 1. q. 89. ar. 3. & q. 109. ar. 5. & ueri. q. 2. ar. 4. & 2. contra. cap. 97. a principio ſuæ inſtitutionis dæmones ſtatim norunt per ſpecies innatas omnes rerum ſpecies, ſpiritua les & corporales a Deo productas, per quas etiam ſpecies quiſque eorum actu conſiderans naturam ſpeciei, ſimul diſtincta cognitione omnia eius indiuidua nouit, vt ſimul omnes homines qui fuerunt & ſunt, & omnes leones, & ſic de alijs, vt etiam patet 1. q. 57. ar. 2. & 2. di. 3. q. 3. ar. 3. & 2. contra. cap. 98. Ex quibus liquet, quod quilibet dæmon etiã minimus, nouit omnes angelos bonos ac malos, & virtutes eorum, & idem de omnibus cælis, & ſtellis ac conſtellationibus, & aſpectibus, & influxibus earum: & de uolucribus, & piſcibus, & beſtijs, & reptilibus, & arboribus, & plantis ac ſeminibus earum, & de lapidibus, metallis, & elementis.

¶Punctũ tertium. Ad quid uero ſe extendat diabolica poteſtas, quã tum ad motum corporum, etſi ex dictis patet, epilogando tamen & obiter ex diuo Tho. prima. q. 105. ar. 1. & q. 110. ar. 2. & 3. & 4. & q. 114. & q. 117. & 2. di. 7. q. 3. ar. 1. & 3. contra. cap. 103. dico tria.

¶Primum. Angeli mali, vt de bonis taceamus, nequeunt naturaliter

aliquam

aliquam imprimere formam in aliquod susceptiuum: quod de corporalibus intellige primo, cuiusmodi sunt formæ substantiales, & accidentia corporum: secus de spiritualibus, quia possunt illustrare phantasmata, immo etiam intellectum absolute, licet non ex suppositione iniqui sui finis, licet nõ sit ibi proprie impressio luminis, sed vigoratio: et secundo intellige de formis habentibus esse per modum quietis; secus per modum transeuntis, etiam in corporalibus: possunt enim mouere localiter, cõsequenter autem illam imprimere formam, ad quam localis motus sequitur, quæ impressio quædam est non durans. ¶ Secundum. Angelis malis, quantum attinet ad motum localem, omnia corpora inferiora obediunt ad nutum, vt probatur vbi supra: ita quod sicut humana anima se habet ad mouendum vnum corpus solum sibi vnitum; ita spiritus illi tanquam nobiliores & eleuatiores se habẽt ad mouendum inferiora omnia, eo excepto, quod terram totam, aut aliud elementũ mouere nequeunt: & idem dicit Mal.q.16.ar.10.ad 8. quippe hoc esset naturæ ordinem euertere; possent tamen mouere turrim, aut montem. Sed contra hoc. Nam idem est motus glebæ & totius terræ. 4. Physic. ergo potẽs mouere vnum, potest mouere & reliquum. Sol. Negatur consequentia; quia vnum mobile est ei proportionatũ, non reliquum. ¶ Tertium. Angelus malus naturaliter tanta celeritate moueri potest, vt tempore imperceptibili ab oriente in occidentem, & a cælo in terram moueri possit, & econtra, nullo medio pertrãsito: cum suum moueri sit suum operari: quod est successio cõtactuum rerũ circa quas mouetur, eo scilicet modo, quo nostra imaginatio a Mediolano Parisios transit, non imaginato Lugduno, vt patet. 1.q.53. potest etiam moueri continue, transeundo medium. Consequẽter autem potest aliquod corpus celerrime deferre, modo illud celeritatẽ motus patiatur. Ex his vero tribus sequitur dæmonem posse facere quæcũq; locali motu effici possunt, aut per motionem virtutum actiuarũ, quæ sunt in tota natura, vt pluuias, ventos, & eiusmodi: & similiter condensare aerem, & illum figurare, & in eo apparere in forma viri, aut mulieris, aut bestiæ, & huiusmodi, vt experimenta multa, & Sancti docuere.

¶ Punctum quartum. Ad quid vero diabolica potestas specialiter circa hominem se extendat quantum ad animam, corpus, substãtiam, ac famam, etsi ex dictis iam liquet; epilogando tamen ex diuo Tho. in locis citandis dico multa. ¶ Primum. Angelus bonus in nostrum intellectum naturaliter potest imprimere. 2. di. 8. ar. 5. ad sextum. prima sec. q.80. ar.2. sec. secundæ. q.172. & 3. contra. ca. 154. quod tamen non est imprimendo formam vel lumen nouum, sed nostrum lumen vigoran

do. ~~secundo~~ vbi ſupra, & Veri.q.11.ar.3.ad tertium. Angelus vero malus in noſtrum intellectum nō poteſt imprimere, vt liquet in locis pręcitatis: quod tamen non intelligitur abſolute, quippe, cum hoc naturalem proprietatem angelicam conſequatur, bonis & malis angelis congruat oportet: intelligitur autem ex ſuppoſitione ſui iniqui finis, & ſuæ iniquæ voluntatis, vt dictum eſt: poteſt autem malus hominem priuare vſu rationis. prim. ſec. q. 80. ar. 3. quippe qui poteſt humores & ſpiritus omnes hominis ad caput deducere, immo organa ſenſus de capite poſſet auferre, ſi permitteretur. ¶Secundum. Dæmon noſtram poteſt immutare voluntatem, non equidem directe mouendo, verum ſuadendo exterius, & concitando paſsiones. Mal.q.16.art.11. ¶Tertium. Tam boni quam mali angeli agunt poſsibiliter in noſtra phantaſmata applicando ſuum lumen, illaque ordinando. 2.di. 2. & prim. ſec.q.80. art. 3. quod malus quidem angelus non ea intentione facit, vt homo ad intelligendum iuuetur, & illuminetur; ſed vt norit dubitationes percipere, quas diſſoluere nequeat, vt in ſcrupuloſis, aut rectius grupuloſis accidit, qui ſubtiliſsime quidem dubitant, ineptiſsime vero ſoluunt, & dijudicant, nullum pene iudicium in proprijs habentes. ¶Quartum. Dæmones hominem ad peccatum aliquod efficaciſsime, niſi reprimantur, inclinant, operando interius, ſcilicet in phantaſiam & appetitum ſenſitiuum. prim.ſec.q.80.art.2. Mal. q. 16. art. 11. Quod intellige, quia per motum ſpirituum, in quibus ſunt phantaſmata, illa ad imaginationem deducunt, quæ vel alliciant cōcupiſcentiam, vel iraſcibilem concitent: Et inclinare poſſunt intellectum ad iudicandum, & nolentem ad volendum illud, quod ad peccati patrationem conducit. Adde vero, quod exiſtentes in homine ſpiritus mouere poſſunt, & per eos concupiſcentiam excitare. Adde ſimiliter, quod etiam per exteriora ad idem tripliciter inducūt. ¶Primo exterius ſuadendo, ſicut Chriſto tentator affuit in humana forma locuturus, & Sanctis nonnullis in forma iuuencularum blandientium vſque ad barbæ attrectationem, & deteriora itidē. ¶Secundo, aliquid exterius oſtendendo fictum, vt Antonio argenteam mēſam, Moniali lactucā, & adeuntibus ludum eius viros & feminas, & ioca carnalia: aut certe oſtendendo aliquod verum, ceu eccleſiam adeunti procurando occurſum dilectæ feminæ, aut quod aliquid turpe aut videat, aut certe audiat. ¶Tertio, aliquod extrinſecum corpus intromittēdo, quippe qui cū ad nutum poſsit corpora mouere localiter, homine dormiēte, vel alias in ſtomachum noſtrum inferre poteſt quæ iram, aut quæ concupiſcentiam moueant, puta aromata, vinū, tubera, & eiuſmodi. ¶Quintum. Dæmon omnes hominis ſenſus cum interiores, tum exteriores immutare

tare poteſt.1. q. 111. ar. 3. et 4. Veri. q. 1.ar.3.q.12.ar.8. Pot.q.6.ar.3. ad 3.Mal.q.16.ar.1.ad 16. Quod intellige ſic, & eo modo, vt etiã homo decipiatur, aliter re apprehenſa quam ſit: quod equidem fieri poſſet multipliciter. Primo ex hoc, quod ex aere corpora format, oſtendens quæ vere non ſunt, ſicut aliquos terruit aliquãdo ſub forma draconis; & Monialis apud Greg. credidit ſe manducare lactucam, & erat corpus aereum. Secundo, applicando per motum localem actiua quædam naturalia, quæ hoc poſſunt, ſicut apud diuum Tho. quędam herba fumigans, trabes facit apparere ſerpentes. Tertio, reducẽdo ſpiritus, qui in homine ſunt ad phantaſiam, & eam ſuo modo immutando: & conſequenter etiam ſenſus, vt de præſtigijs dictum eſt, vt apparet in phreneticis, arrepticijs, & inſanis. Quarto, per aoraſiã vel aoraſiã, quæ cæcitas eſt, qua celantur nobis non omnia, ſed quædam, ſicut oculi diſcipulorũ euntiũ in Emaus tenebantur ne Chriſtum cognoſcerẽt: poteſt enim graphio quod quæris prętendere chartam, aut tabulæ cui inſidet, ſupra ponere aliam ſimilem, in qua non ſit graphiũ: & ſtrigimagæ prætendere formã bouis, & reliqua. Sextũ. Poteſt etiam dæmon in corpus humanũ infirmitates inducere, vt patuit in Iob: quẽ repentę vlcere peſsimo toto corpore percuſsit; infirmitates inquã omnes, quę medio inferiorum corporum poſſunt inferri: quippe qui omnium eorum virtutes norit, & ea omnia corporibus humanis poſsit admouere. Septimum. Poteſt etiam in facultate nocere, vt patuit in Iob, quẽ ſubito accepta licentia omni facultate priuauit, & res omnes penitus ademit: & itidem nocere poteſt in fama, quippe qui ſumere poteſt humanam ſpeciem, & obloqui, & caſus effingere, in quibus delinquere videamur: ſicut ſub lecto cuiuſdam ſancti viri in forma puellæ latuit, vt ibi inuentus, illum infamiæ notaret: quod & fecit, licet Deus occurrerit.

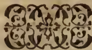
Punctum quintum. Quid vero cupiat diaboli iniqua voluntas, etſi iam ex dictis liquet: tamen obiter ex diuo Tho. dico multa. Primum. Liberum arbitrium dęmonum in malo firmatum, & obſtinatũ eſt, nec ad bonum regredi aut vult, aut poteſt. Mal.q.16.ar.5. Veri.q.24.ar.10. vnde omnis motus liberi arbitrij eius eſt inordinatus. Veri. vbi iam. ar. 11. quippe qui in ordine ad ſuum malũ finem vult quæcunq; libere vult, & lethaliter peccat in omni ſua volitione. 1.q.64.ar.2. ad quintũ. prim.ſec.q.89.ar.4.& 2.di.7. etſi quem habet naturalẽ voluntatis motum in bonum, illum mala electione deprauat. Secundum. Animas defunctorum ſe eſſe peruerſi dæmones fingunt, vt viuentes ad ſui familiaritatem alliciant, & inde ſeducant. 1.q.89.ar.8. ad ſecundũ. q.117. ar.4. Mal. q. 16. art. 1. Tertium. Similiter per mendacia, & vanas

superstitiones aduocati veniunt, vt homines talia credant. Pot. q. 6. art. 10. ad octauum. ¶ Quartum. Et similiter alliciuntur, aut se allici fingunt diuersis generibus herbarum, animalium, carnium, rituum, ut signis aliquorum sibi placentium, nō ut rebus sibi placentibus. 1. q. 115. art. 5. ad tertium. & Pot. q. 6. art. 10. ¶ Quintum. Et similiter ad inuocationem diuinæ uirtutis adueniunt, ne a participatione diuinę iustitiæ omnino exclusi uideantur. Pot. q. 6. art. 10. ad quintum. ¶ Sextum. Et similiter licet cælestibus orbibus non sint subiecti, sub certa tamen constellatione vocati adueniunt, vt vel decipiant, & in errorem inducant humanum genus: vel a superioribus dæmonibus coacti. 1. q. 115. ar. 5. & Pot. q. 6. ar. 10. & Quol. 2. q. 7. ¶ Septimū. Et similiter a virginibus vocati veniunt, vt homines in diuinitatis suæ opinionē adducant, quasi munditię sint amatores. Pot. q. 6. ar. 10. ad quartum. ¶ Octauum. Et similiter per necromanticos aduocati & rogati, aut etiam iussi, inferiores sibi dæmones corporibus alligant, puta anulis & gemmis, vel ampullis, & eiusmodi. 2. quol. q. 2. ar. 1. & quol. 3. q. 1. ar. 1. Quod ideo faciunt, vel quia illos odiunt (est enim inter dæmones odium crudele. 1. q. 109. ar. 2. ad secundum. 2. dist. 6. ar. 4. licet in oppugnandis nobis omnes consentiant & concordent) vel vt necromanticos lucrifaciant. Vnde & superiores curant arrepticios, inferiores ab eorum corporibus expellentes, nō tamen ab animabus. 3. q. 43. art 2. ad tertium, quod scilicet faciunt eadem ratione, vt eos homines, qui eos ad hoc inuocant, lucrentur, aut alios. ¶ Decimum. Et similiter in lunæ augmento, amplius lunaticos vexant, vt lunam infamię notēt, quasi scilicet malam Dei boni creaturam, & rursus quia tunc lunatici ad patiendum aptiores sunt. ¶ Vndecimum, & vltimum. Dæmones omni ingenio & virtute homines a salute auertere nitūtur. 16. q. 2. Visis. & hoc ratione multiplici. ¶ Primo quidē, quia vsq; ad iudicij diem in summo sua pœna non est, crescit enim accidentaliter semper: tunc vero in summo erit, & omnes qui iam in mundo hoc ad nostrum exercitium versantur, ad ima profundi detrudentur: vnde iudicium Dei futurum timent: quod quia erit electorum numero completo, omnibus viribus adnituntur ne compleatur; qui tanto tardius cōplebitur, quanto pauciores saluantur: ideoq; homines damnari curant. ¶ Secundo, quia inuident homini, consequenter autem de bonis eius cruciantur: vnde, vt dicitur in dicto cap. Visis. Dæmon satis dolet & erubescit, charitatem quam in cælo nequit habere, homines constantes ex lutea materia tenere in terra. Hæc ibi.

¶ Punctum vltimum, Iam ex dictis in genere ratio dari potest, & causa omnium mirandorum effectuum damnabilis creaturæ, siue angeli-

cæ, siue etiam humanæ per multa obiter dicta. ⁋Primum. Homines diabolici, qui ope dæmonis miranda operantur, omnes cũ diabolo aut expresse, aut tacite pacta iniere, vt August. testatur: et expresse quidẽ, quando pacti sunt vt in suffragium vocatus adsit, vel quando expressa intentione effectum sui operis a diabolo expectant, ei sacrificantes, vel thura ponentes, & eiusmodi: tacite vero, dum quędam faciunt aut noxia, aut leuia, ad quorum factionem satanas operari consueuit, in quibus effectus non expectatur a Deo, sed a fortuna, vel diabolo, vel quocunq; modo eueniat. ⁋Secundũ. Eiusmodi effectus vniuersi, quãtum nunc sapio, saluo iure calculi melioris, ad quinq; reducuntur: & hi sunt; Aut diuinationes in primis vel præstigiose, vel quomodolibet factæ; Aut infirmitates secundo & damna; Aut tertio sanationes; Aut quarto falsæ apparitiones; Aut quinto omnis effectus mirabilis, & iudicio vulgi creaturæ impossibilis. ⁋Tertium. Quantum vero ad diuinationes attinet, dictum est quomodo dæmones possint futura aut scire, aut etiam docere; præsentia autem occulta nobis omnia norunt, exceptis cordium deliberatis cogitationibus: vnde consilia principũ, & omnium hominũ, tractatus, & corporũ dispositiones, thesaurosque, & cuncta sub terra latentia norunt; & breuiter, cogitationibus dumtaxat exceptis, omnia, quæ aut sunt, aut fuere nouerunt, nisi prohibeantur a Deo. Sicut apud diuum Thomam prohibiti sunt beatæ Mariæ virginitatem scrutari. Et de prædictis omnibus diuinare per certitudinem norunt: & coniecturaliter de his, quæ a præsentibus deriuantur: puta, quod tale bellum erit, vtpote, qui norint regum consilia, & qualitates: & quod talis vincet, vtpote, qui sciant militum vires; & de pręsentibus etiã distantibus, quia ea norunt, & subito nunciant. ⁋Quartum. Quantum vero ad morbos & sanitates attinet, patet quod omnia nocua & proficua remedia dæmon norit, & genus omne medicinæ, ac veneni & nociui; & ea repente a partibus etiam longissimis & abditissimis afferre, & admouere corporibus, etiã inuisibiliter, siue sub specie aliena potest, & interius per os, aut aliter inferendo, dum homo se aut bibere, aut aliud aliquid sumere putat, medetur. Et hinc est quod anus carminatrix, & omnis incãtator morbos mirabiliter etiam a iumentis curat: mirabilis enim est medicus iste, qui ei cooperatur occulte ex pacto tacito vel expresso: & idem de sanatione iudicium est: cum oppositorum eadem sit ars & disciplina. ⁋Quintum. Quantum vero attinet ad apparitiones, iam ex dictis pateat, quod per aeris condensationem possunt quã maluerint oculis speciem ostentare, aut etiã abscondere, speciem alterius rei prætendendo, veluti abscondere aureum, superiecta specie papyri, & eiusmodi: licet interdũ diuina prouidentia

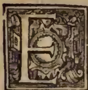
uidentia eos aliter quam vellent apparere cogat, sicut Euæ coactus est serpentis speciē præ se ferre, vt vel sic horreret. Vnde teste diuo Thoma super Iob, frequenter in bestiarum figuris visuntur, quibus eorum vitia Deo volente detegantur, & pateant. ¶Sextum. Quantum vero ad mirandos effectus attinet (cuiusmodi est acus euomere, clauos, pilos, ossa magna, vel quod plumę sint ingeniosissime consertę, & huiusmodi) patet quonam modo fieri queant: quia aut ista sunt illusiones, vt ea videantur, quæ vere non sunt, siue per naturalia actiua admota ista sint facta, vel per aorasiam, aut aeris condensationem, & colorationem: aut si veræ res sunt, ipse diabolus locali motu rerum ista inuisibiliter efficit, & inde visibiliter ea pandit, & valde magna per foramen paruum interdum educens: quippe qui ad libitum ea in partes diuidit & reunit, cum eiusmodi & partes eorū ad nutum localiter moueat, vt superius probatum est. Tempestates quoq; & procellas omnes aliquorū motu locali potest efficere, vt liquet ex dictis.

DE STRIGIMAGARVM DAEMONVMQVE MIRANDIS, LIBER SECVNDVS.

De intellectu capituli Episcopi. 26. q. 5. C A P. I.

EXPLETO iam, diuino munere, libro primo, de principijs & causis mirandorum, quæ damnatæ creaturæ, dæmones, & strigimagæ operantur; iam secundo manum admoueamus tempus vrget, specialius de secta strigimagarũ, & actis eius ac remedijs locuturi. In primis autem intellectum capituli Episcopi. 26. q. 5. vnde hic paruus codex occasionem sumpsit, dare oportet: quod multis punctis fiat necesse est.

Punctum primum. Verba dicti capituli ad propositum nostrũ opportuna. Illud etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retro post satanam conuersæ, dęmonum illusionibus & phãtasmatibus seductæ, credunt se & profitentur cũ Diana nocturnis horis dea paganorum, vel cum Herodiade, vel cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spacia intempestæ noctis silentio pertransire, eiusque iussionibus obedire velut dominæ, & certis noctibus ad eius seruitiũ euocari. Sed vtinam hæ solæ in sua perfidia perijssent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam & innumera multitudo, hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo a recta fide deuiant, & errore paganorum inuoluuntur, cum aliquid diuinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitrantur. Quapropter sacerdotes per ecclesias sibi commissas, populo Dei omni instantia prędicare debent, vt nouerint hæc omnia falsa esse, & non a diuino, sed a maligno spiritu talia phantasmata, mentibus fidelium irrogari arbitramur. Siquidẽ ipse satanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiusq; mulieris ceperit, & hanc per infidelitatẽ sibi subiugauerit, illico transformat se in diuersarum species personarum, atque similitudines, & mentem, quam captiuam tenet, in somnijs deludens, modo lęta, modo tristia; modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per queq; deuia deducit: & cum solus spiritus hoc patitur, infidelis, hoc non in animo, sed in corpore euenire opinatur. Quis enim in somnijs, & no-

ctumis

cturnis visionibus non extra seipsum educitur, & multa videt dormiẽdo, quæ nunquam vigilando viderat? Quis vero tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur? cum Ezechiel propheta in spiritu, non in corpore vident. & Paulus non audeat dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publice anunciandum est, quod qui talia credit, & his similia, fidẽ perdit: & qui rectam fidem Christi non habet, hic non est eius, sed illius in quem credit, idest diaboli. Nam de Domino nostro scriptũ est: Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis ergo credit posse fieri aliquã creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliã speciem, vel in aliam similitudinẽ, nisi ab ipso Creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, procul dubio infidelis est, & pagano deterior; Hæc ibi. Pro quorum notitia illud scito, errorem fuisse Paganorum, ex hominibus fieri heroas, si boni essent meriti; alias dæmones, qui essent lares, laruæ & manes, vt per Aug. liquet. 8. de ci. de. ca. 11. de quo vide Mal. q. 16. ar. 1. in corpore. Et. 3. contra. cap. 106.

¶Punctum secundum. Secta strigarum simul & maleficarum (quã strigimagarum diximus) ea non est, de qua in dicto cap. Episcopi, mentio habetur. ¶Differt enim hæc ab illa. primo quantum ad credere. Nam illa quidem primo credebat, aliquam mulierem (puta aut Dianam, aut Herodiadem) versam in deam, & consequenter esse spiritum bonum, & habere aliquid numinis: & secundo se vocari, & super bestias duci ad seruitium deæ cuiusdam: & tertio quod vna creatura ab alio, quam a vero Deo mutaretur in aliam creaturam vel speciem eius, puta, mulier in deam, vel homo in speciem canis; quæ tria in textu patent: & quarto quod talis dea esset spiritus bonus: quæ quatuor sunt contra fidem, vt ex littera patet. Secta autem strigimagarum nullũ horum credit, sed spiritum eis apparentem, diabolũ scit esse, & fatetur: quãquam aut voluptatis gratia, aut desperatione ei se subijcit: consequẽter autem credit illum non esse hominem versum in deam bonam, nec se ad alicuius deæ seruitium vocari: nec creaturam vnam mutari in aliam deam, aut spiritum bonum. Conueniunt tamen quantum ad credere in aliquo: quia & strigimagarũ secta aliquãdo deluditur, vel deludi potest (sicut & alij homines) vt credat in corpore fieri quod in solo spiritu fit, idest imaginatione, vel sensu: non tamen illuditur in intellectu, vt in sequentibus patebit. ¶Differunt secundo, quantum ad operari, quia illa non negat expresse fidem, aut conculcat crucem, vel abutitur sacramentis, aut admittit maleficia, vt secta strigimagarũ: immo quæ agit, sub specie & colore boni agit, putans spiritui bono deseruire, vt patet in textu. Conueniũt vero, quia nocte solaciãtur ambę cum diabolo vere, licet vna scienter, alia non, verum credens cum spiritum

ritum bonum. Vnde ista secta non est illa: quod etiã tenuerunt duo solemnissimi iuris vtriusq; doctores, dominus Aug. Boca de Sauiliano in quodã suo consilio, & dominus Io. Grassus, qui hoc sustinuit Taurini, & senserunt de hac strigimagarum secta nihil in sacris canonibus haberi: quod etiã sensit Inno. VIII. qui in bulla (de qua forte infra in principio tertij libri) hanc sectam nuper exortam astruxit; idest, circa annum Domini. 1404.

¶Punctum tertium. Etsi vero hęc & illa secta, & in credere, & in operari concordant quoquo modo: non tamen adeo, vt vtraque in dicto cap. Episcopi, simul damnetur & reprobetur, cum dicitur: Qui talia, & his similia credit, fidem perdit. Nam eiusmodi sectæ in tribus assimilantur generibus, & in vnoquoque illorum generum specie distant, scilicet, hæresis, superstitionis, & illusionis. ¶Quantum ad primum enim, & si ambæ sunt in genere hæresis, specie tamen distinguuntur, quippe illa credebat aliquid numinis extra Deum esse, vnde est hæretica proprie: non autem secunda, quia nihil hæreticũ credit; facit tamen quę sapiunt hæresim: quippe quæ adorat diabolum, crucem conculcat, fidem negat ore, & si non corde: vnde est hæretica præsumptiue: quia ei quem diabolum credit, diuinos honores exhibet. Et præterea ista a fide apostatat, cum totum neget, non autem illa, cum expresso verbo fidem minime abneget. ¶Quãtum etiam ad genus superstitionis, quod vtrique commune est, differunt specie: quippe illa est in specie pythonum, in illis enim dæmon loquebatur, & miranda faciebat: ista vero cum hoc complectatur, & pene omnem aliam speciem superstitionis, superaddit maleficiorum crimen: vnde etiam composito nomine exprimitur, quamquam etiam non plene. ¶Quantum ad tertium vero, idest illusionem, etiam specie discernuntur: quia illusio illius vsque ad intellectum pertingebat, vt crederet falsa de fide, non autem istius (vt dictum est) verum potius omnis istius illusio in sensu exteriori, vel interiori sistit: qui equidem sensus iudicat aliqua esse caballos, aut hircos vel alias bestias, & sunt dæmones in corporibus aereis, vt eorum iudicat intellectus: & aliqua eorum sensus iudicat esse viros, aut feminas, & incubi aut succubi dęmones sunt, & eiusmodi. Quod autem dicitur de altero similium, non ea ratione qua simile, sed qua diuersum, de reliquo non procedit, cuiusmodi est illud, & his similia: quia illud de secta illa dicitur quantum ad rationem speciei, inquantum extra Deum aliquid numinis credit, in quo ab ista differt: non autem ratione generis, in quo congruunt ambę. Et si instetur, hoc dici de locali motione, in qua conueniunt, illud vtique non est verum, de quo dic, vt infra puncto septimo.

¶Punctum quartum. Strigimagas ad diabolicum ludum realiter &

incedere, & deferri posse planum est. Nam eas incedere posse probare superfluum est, cum ludus est prope: & de facto omnes de quibus in secundo cap. primi libri dictum est, suis pedibus ludum adiere diabolicum: posse vero eas a diabolo ferri, iam ex his liquet, quæ libro primo cap. penul. ex philosophia, & sacris litteris, ac tractatoribus citata sunt; & in hoc de possibili consentiunt omnes: quippe angelicis spiritibus cum bonis, tum etiam malis, ad nutum, quantum ad motum localem attinet, inferiora corpora obsequuntur, secundum August. & Theologos vniuersos, eo modo, quo humanæ aut brutali animæ corpora propria obsequuntur, modo non cohibeantur a Deo: Vnde & magi in hoc, opere dæmonum frequenter vtuntur, vt historiæ docent. Immo dæmones hominem etiam inuitum localiter ferre possunt, nisi comprimantur à Deo, sicut de quodam puero nobili & monacho Pet. Damia. & Vincen. in Spe. refert. lib. 26. cap. 63. quod cum vespere in cella quieuisset, mane in pistrino clausis ianuis inuentus requisitus de negocio, dixit à quibusdam hominibus ad conuiuium magnum se deductum fuisse, vbi epularum omnium deliciæ videbantur, qui eum manducare coegerunt, & illum deinde per superiora pistrino intulerunt. Guilel. quoque in vltima parte de vniuerso, dæmonem dixit posse puerorum translationem facere, vnum pro alio supponendo, vel etiam Deo permittente, dæmone puerulí locum tenente. Cuius rei signum dixeris, quod eiusmodi Acheruntinos pueros vix quattuor aut quinque mulieres lactare sufficerent, semper eiulantes, & nunquam pinguescentes, quod interdum ex blasphemijs virorum aut vxorum Deo permittente euenit, vt cum dicunt; vellem diabolum potares, & eiusmodi.

¶Punctum quintum. De facto vero ad diabolicum ludum strigimagæ, an semper, aut nunquam, aut aliquando tantum realiter eant, aut portentur. dico quod interdum realiter suis pedibus adeunt ludum, quando est prope, vt de omnibus supra in primo libro recitatis liquet. Et stultum est dicere quod iuerint in spiritu, cum dicant se tali hora iuisse, antequam irent dormitum, & rediuisse tali: nisi forte dicatur, quod in suo sensu & vigilia, immo in tortura positæ quod somniarũt, credãt fuisse in re; quod est insanire. Nec est verum hoc accidisse mulieribus de secta alia, de qua in ca. Episcopi, vt patebit puncto sequẽti. Aliquando autem deferuntur in spiritu, idest phantasia, & hoc vt ipsę fatentur, tunc est, quando personaliter adire ludum nolunt; cupiunt tamen ea scire, quæ fiunt in illa concione: tunc enim cum certis obseruationibus dormitum vadunt, ponentes se ad latus sinistrum mariti in nomine omnium diabolorum, qui illis ostendunt quæ fiunt in ludo, aliquãdo quidẽ in somno, aliquãdo vero etiã antequam dormiant,

miant: emittũt enim, cooperãte diabolo, vaporẽ glaucũ ex ore, & in eo ope diabolica vidẽt quę in ludo peragũtur. Nã auctores Mallei maleficarũ duo magni viri, maxime magister Henr. insti. qui aduersus impiũ Antoniũ Roselli scripsit, eiusq; blasphemium opus de Monarchia christiana damnauit, ita referũt se ab incineratis strigimagis, & a pęnitẽtibus didicisse. Aliquãdo etiã ferũtur realiter, alioquin oporteret primo pene infinitos processus inquisitorum iuridice factos negare, & cõsequẽter iura ipsa. Negare etiam secũdo id quod quisq; homo in se experitur, scilicet, quod quis quando est in suo sensu inter vigiliam & somnum discernit: quod strigimagæ non facerent, si realiter non feruntur; cum dicant in vigilia, immo in tormentis, se realiter delatas. Negare etiam tertio sensum: multa enim circa hoc multi experti sunt, quæ rationabiliter plus negari nequeunt esse in veritate facta, quam me nunc scribere: quod vtique potest quisque pro voto negare, dicendo me aut alios illudi præstigio, vt scribere videar, & non scribam. Res est & scripta, & famosa quam refero, & paulo antequã habitum diui patris Dominici sumpserim, expleta. Comi Vicarius ordinarij & Inquisitor, vel curiositate, vel quod forte plene strigimagis, quas carceribus detinebant, non credebant, media vna earum ludum, qui non longe aberat, adierunt; & omnia e regione viderunt. Verum omnibus inde licentiatis, dæmon caput ludi fingens se eos durante ludo non vidisse, repente omnem concionem denuo reuocauit, & illos duos iudices adeo baculis ceciderunt, quod infra quindenam vterque interijt: Sic Deus eorum curiositatem, & forte alia crimina, permittendo, mulctauit. Deferuntur ergo aliquando realiter & vere, aliquando etiam de die inuisibiliter. quod vtique diabolus potest per modos, de quibus docet Præceptorium Diuli. præcepto primo. cap. 11. q. 1. Vide de hoc quod scilicet realiter aliquando ferantur, supra libro primo ca. pe. puncto quinto: vide etiam circa finem huius capituli.

¶Punctum sextum. Quis autem sit sensus dicti capituli verus, sic pateat. ¶Primo enim illud sciendum est, quod aliquid est vel dicitur mere spiritus, vt intellectus, & omnis sensus interior, qui non habet organum manifeste: aliquid mere corpus, vt lapis: aliquid quoque inter hæc medium, vt sensus exterior, qui & corpus & spiritum sonat, idest organum patens & virtutem animæ, veluti visus sonat pupillã, & vim discretiuam coloris: Consequẽter vero secundum hæc tria aliquid dicitur dupliciter fieri in corpore, & similiter dupliciter in spiritu, ex eo quod factum in sensu medio inter illa duo extrema, & in corpore & in spiritu fieri quoquo modo dicitur: videlicet eo modo, quo medium vtrumque extremorum dicitur, ad aliud, & aliud relatum, ex quinto Physicorum. Color enim viridis ad albedinem

relatus, nigredo ; ad nigredinem vero, albedo est. In corpore ergo aliquid dupliciter fieri potest : & quidem primo proprie, vt quia extra omnem sensum hominis tale aliquid veraciter fit, ceu nūc ego scribo : & secundo improprie aliquid in corpore fit, idest, in sensu corporeo, seu exteriori, habente scilicet organum corporeum patenter & manifeste, puta in oculo: sicut si ope diabolica oculus meus videat quod aut non est, aut non vere est : aut etiam naturaliter, sicut apud diuū Tho: quædam herba fumigans trabes facit apparere serpentes. Et similiter duobus modis aliquid in spiritu fit, & quidem in primis, quia in intellectu fit, aut sensu non corporeo, idest nō habente organum corporis manifeste, vt in imaginatiua virtute: secundo vero improprie, scilicet quia fit quidem in sensu, sed corporeo, idest corporeum habente organum manifeste, non autē extra sensum veraciter. Proprie ergo in corpore fit, quod extra omnem sensum fit: proprie etiā in spiritu fit, quod in intellectu, aut sensu interiore fit: quod vero in sensu exteriore fit tanquam in medio, vtroque modo fieri dicitur ¶Secundo vero notandum est, quod delatio mulierum ad Dianæ deæ paganorum, vel alterius famulatum, dupliciter intelligi potest esse realiter, siue in corpore. Primo scilicet, vt quæ ad hoc concurrunt, sint realia, non omnia, sed quædam tantum, vt motus, non autem bestia: et sic aliquando est realis, vt quia realiter quidem feruntur: tamen bestia nō est vera bestia, sed verus dæmon apparens bestia. Et secundo, quia omnia ad hoc concurrētia sunt realia, & sic nunquam realiter feruntur quando bestijs feruntur : quia ipse bestiæ non sunt veræ bestiæ : nec dea ipsa vera dea: sed ista fiunt in spiritu, idest in sensu exteriori, & imaginatiua, & in intellectu etiam in casu cap. Episcopi. In casu vero strigimagarū fiunt in sensu & imaginatiua, non autem in intellectu, quia ipsæ sciūt illas bestias non esse veras bestias, & personam apparentem neque Deum, neque spiritum bonum esse, sed diabolū, vt ex earum confessionibus liquet: vnde & dictum est, quod in illudi in hoc distat hoc superstitiosorum genus ab illo ¶Sciendum est tertio, quod cap. Episcopi. saluari oportet, cum sit Concilij Anquirensis, quod apostolica sede probatum putarim : alioquin quomodo sacris decretis fuissent eius dicta commixta? Quæ etiam dicta sunt, cū vera sint, & rationibus ac experimentis probata, & hæc & illa sic oportet intelligere, vt vera sint. Hoc vero non sine magna difficultate fieri posse ostenderunt Canonistæ, qui & huic textui glossam nō adiecerūt, præter illam paruulam : In corpore, idest sensu corporeo. & rursus etiam hodie in capituli huius lectione cæcutiunt, non credētes & processibus, & historijs, & experimētis, quod diabolus interdum hominem spontaneum & inuitum portant; immo nec philosophiæ, quæ vtiq; demonstrat hoc esse possibile, vt liquet supra

pra ex primo libro. Et hoc totum ideo eis accidat oportet, quia capitulum istud non intellectum, sed creditum quod sit intellectum, obturat sensus eorum, adeo vt Romæ viri peritissimi, propter capitulũ istud contra quendam strigimagum procedere recusarent, qui ab inquisitore peritissimo & expertissimo Fratre Aug. Papiensi ordinis Prædicatorum citatus fugerat, cum nihilominus esset propter fugam inchoato processu iudiciatus: & insuper laboraret infamia huiusmodi apostasię, probata per testes. 14. essetq; per testes viginti & duos accusatus, quorum nonnulli essent incinerati, & nõnulli pænitentes. Et in causa erat capitulum Episcopi solum: cuius rei gratia cum essem ego coniudex, coactus hoc opusculum cœpi. ¶Sciendum est quarto, secundum nonnullos etiam peritissimos theologos (vt de Scoto & sequacibus liquet. 4. di. 10. q. 2.) quod vnum corpus diuina virtute potest esse simul & eodem tempore in locis duobus: in vno quidem naturaliter, in alio vero diuina virtute. Quod non ideo dico, quia verum putem: sed vt intelligant Canonistæ, quod si peritissimus & subtilissimus doctor ita credere potuit, hominem posse diuino opere simul esse, consequenter autem sentire & videre in duobus locis, longe magis in hoc decipi potuere mulieres credulæ, vt virtute creditæ deæ potuerint credere se ibi fuisse vere & realiter, vbi per somnium vel quemcunque raptum esse potuerunt. Immo in hanc vsque diem multi fideles in hoc errant, vt putent vel diuũ Ambrosium, vel Frontonem, vel alios simul alicubi, puta Mediolani astitisse altari, & eodem tempore virtute Dei interfuisse exequijs alibi celebratis pro beato Martino, vel alio. Crediderũt ergo mulierculæ illæ, se vere equitare, & veras bestias ad veram deam, & vera seruitia: & ad ista credebant se virtute illius deæ euocari & iuuari, cuius virtute illas bestias factas existimabant, vt patet in fine capituli, in verbo transformari. Quomodo autem pro tunc ipsæ mulieres in se essent dispositę, vtrum scilicet dormientes, aut raptę extra sensus, forte non considerabant; quamuis in se reuersæ, norant se talia vidisse iuuante dea: & consequẽter non eo modo, quo alia videbant extra dicta seruitia, & in vigilia positæ. Et ex his quidem sensus dicti capituli quoquo modo patet; clarius tamen ex sequenti puncto patebit.

¶Punctum septimum. Capitulum ergo illud videtur prohibuisse, ne quis credat strigimagas realiter diabolico ludo inferri: quippe quod licet de strigimagis non loquatur, sed de alia secta potius, vt mõstratũ est: de illa tamen loquitur vt videtur, inquantum habet commune cũ ista credulitatem delationis realis: tamen dico, quod reuera illud non prohibet, nec ex illo cap. nisi ignoranter deduci potest. ¶Primo enim nõ est dubium, quod eo tempore strigimagarum secta non erat: quippe quæ ortũ habuit circa annos Domini. 1404. tẽpore Innocentij VII.

vt pa-

vt patet in bulla, quam idem edidit, infra libro tertio forte recitãdam: Non ergo hoc capitulum loquitur de secta strigimagarum in specie, vt liquet: nec in simili, quia istæ sectæ in fide, in superstitione, in illusione differunt, vt patuit; & specialiter in reali delatione dissentiunt: quia illę eam a bono spiritu & vera dea fieri putabant, ut patet in textu: strigimagæ autem dicũt se aut suis pedibus ludum adire, aut a malo spiritu euehi, unde ab omni uerbo sancto & signo crucis abstinere docent eos, quos illuc deducere moliuntur. Quando autem aliquæ sectæ non sunt eædem, & in aliquo facto non sunt similes, quod de una in facto illo dicitur, intelligere de alia est rude. De consti. Translato.

¶Secundo. Si ad multorum canonistarum mentem, & ad prædictũ sensum quod strigimagæ realiter a diabolo non feruntur d. cap. loquitur: quod absurdũ est, irrationabiliter, & uane, seu inualide loquitur: tum quia prohiberet credere id quod philosophice possibile esse monstratum est, scilicet malam intelligentiam posse hominem ferre: quid autem stultius, quam iubere ne quis credat lupum fecisse, aut diabolum quod facere potest. Tum etiam quia ridendum argumentum esset: illę mulierculæ ferebãtur a diabolo in spiritu uel phantasia, ergo nulla mulier a diabolo fertur realiter: & maxime quia utriusq; ratio probabiliter reddi potest, quare scilicet illæ in spiritu, istæ interdum in spiritu, interdum realiter feruntur. Illę enim sub specie famulatus ad bonum spiritum decipiebantur, ideoque diabolo expediebat, ut non essent uigilantes, quando talia peragebant, ne deprehenderent fallaciã dæmonis: istę vero decipiuntur gratia uoluptatum, ideo expedit eidem ut sint uigilantes, tum ut magis alliciantur uoluptatibus, tum ut grauius peccent. Non enim sufficit diabolo adorari in somno, quando homo nec habet iudicium, nec potest habere peccatum: unde ista in uigilia fieri curat, ut grauiter istę peccent & pereant. ¶Tertio. Nam quicquid aliqua lege prohibetur, ex legis ratione prohibetur, quę scilicet legislatoris intentionem & mentem comprehendit: lex enim nõ est aliud quam ratio legis, apud Panor. in cap. fi. de rescrip. & Cinum ac Bal. & omnes scribentes in. l. non dubium. C. de legi. & in. l. scire leges. ff. eo. Realitas autem huius delationis quantum attinet ad strigimagas, immo nec quantum ad eas mulieres, de quibus in. d. cap. non reprobatur ex dicti capituli ratione: quod inde patet, quia in hoc ratio illa consistit, quod hi quorum credulitas ibi reprobatur, errore paganorum conuoluuntur, credentium aliquid numinis extra Deum, quasi animę mortuorum uertantur in deos uirtute non diuina. Non ergo huius delationis realitas credi prohibetur, nec quantum ad strigimagas, neque quantum ad alias mulieres. ¶Quarto. Nam quicquid lege aliqua, maximeque canonica prohibetur, ad rationabilem, non autem

tem

tem ad absurdum intellectum prohibetur, di. 4. cap. Erit autẽ. Sed credulitas realis delationis strigimagarum, quantum ad motum localem, & spacia pertransita duntaxat, reprobari nequit per dictum capitulũ ad rationabilem intellectum: quia sequitur, quod credentes historijs, & infinitis processibus inquisitorum, & experimentis quamplurimis ueris & probatis istam realitatem comprobantibus, inuoluantur errore paganorum, credendo aliquid numinis extra Deum, & creaturã habere virtutem rerum immutatiuam, & prædicta fieri a bono spiritu, & eiusmodi; quæ omnia absurda sunt, vt liquet. ¶ Quinto. Nullius statuti Spiritu sancto editi (cuiusmodi est omne conciliare rite editum, & probatũ) intellectus potest esse improbabilis & stultus. Hoc enim asseuerare est Spiritum sanctum blasphemare. Sed intellectus aliquorũ Canonistarum in verbis di. cap. quod scilicet strigimagæ non realiter, sed in somno ferantur ad ludum semper, est improbabilis & stultus: quippe qui aliquid asserat, quod omnis homo in seipso falsum experitur, hoc scilicet quod strigimagæ ferantur in somnis, & quando vigilant credant se delatas fore vigilantes & realiter, sicut asserunt etiam in quæstionibus & cruciatibus: quis enim tam excors esse potest, vt vigilans inter vigiliam & somnum non discernat? vt quod somniauit credat se vidisse dum vigilauit eadem sua naturali virtute: hoc enim phreneticorum est proprium. Si dicatur, quod illę ipsę, de quibus in di. cap. Episcopi agitur, credebant se vidisse vigiles, quę somniarant: dico non esse simile, quia illę credebant se vidisse auxilio deę ad proprium seruitium euocantis, quam credebant operari posse vt Deus operatur, vnam scilicet creaturam in aliam mutando: aut id faciendo quod vna persona simul in duobus locis esset, vel qualitercunque diuina virtute id esse putabant, vt patet ex textu. Non est ergo ille verus intellectus di. cap. ¶ Sexto. Si capitulum illud hanc delationem credere prohibet quasi falsam, ideo hoc esse necesse est, quia hoc non est dæmoni aut possibile, aut permissum, aut certe quia dæmon ista non vult: quæ enim facere potest, & facere permittitur, & facere vult, quis negabit eum actu facere? & consequẽter sine errore & peccato credi possunt, quia vera. Non est vero putãdum tertium, vt scilicet mala quę potest, & quæ permittitur facere, nolit efficere: conatur enim omnibus modis humanum genus offendere, quibus potest, 6. q. 2. Visis. Quod maxime potest per istam delationem facere, per quam animã delati offendit, ideo se ei dantis, vt sic ad eius ludum feratur voluptatis gratia: necnõ & bonos quosque, quos etiã distantes offendit, & pueros paruos enecat, maxime non baptizatos, dũ ad eos maleficas etiam apertis ianuis quæ firmatæ erant, adducit. Similiter nec primum, scilicet quod id nequeat dæmon, vt patet ex dictis libro primo cap. pe. Similiter autem

nec

nec secundum, quippe Deus si maiora permittit, non est ratio quin & minora permittat: permittit autem Deus maiora, vt quod pueri innocentes occidantur & comedantur, maxime a proprijs parentibus, potissimum fame non laborantibus: vel etiam quod per dęmones pueri permutentur in cunis, vt docuit Guil. & quod magi tot facinora admittant, aut etiam quod boni interdum similia patiantur, immo permisit Christum portari, Mat. 6. apud Greg. & Chryso. Nullo ergo modo capitulum illud eiusmodi credere prohibuit. Vellem autem istis tam incredulis interdum eueniret, quod & in agro Comensi, vbi Episcopi vicarius, necnon inquisitor, curiositate ducti, experiri voluerūt quid in ludo illo diabolico fiat: & medio strigimagæ, quam captiuam detinebant vsi, ludum adierunt, vbi tot verbera iubente diabolo, & permittente Deo, fustibus exceperunt, quod vix domum se conferre valuerunt, infra quindenam morituri. Ita annales tradunt, vt etiam supradictum est. Vide etiam dicta libro primo cap. 14. Adde rem mirabilem, quam de seipso narrare consueuit Placentinus quidam, nūc, nisi a breui spacio interierit, monachus sancti Benedicti, congregationis S. Iustinæ, dictus dominus Hieronymus. Is puellam in sæculo diligens, ea potitus est medio cuiusdam strigimagę, cui assensit adire ludum diaboli, quæ vtrumque assistēte dæmone ad ludum illum traduxit hoc pacto. Expolitatus inter manum & brachium se certo vnguento liniuit, designans certum characterem, vt docebat illa strigimaga, illaque itidem fecit: & similiter dicta puella ibidem præsens, & iam ab eo violata, & statim omnes sublati sunt per aperturam tecti: & ipse quidem super equo frementi, vt videbatur, & tanta velocitate ad nucem Beneuenti ferebantur, vt aer scissus acutissimum sibilum redderet: ibi vero millia hominum ac mulierum multa fuere, cum exiguo lumine tripudiantium. Peracto ludo, per Venetias delatus vt prius domū redijt, & Venetias ipsas, quas nūquā viderat, notauit, & alia inter media loca eūdo ac redeundo, & flumina: quę omnia cum nunquam vidisset, postea visa recognouit, & Venetias in primis. Regressus domum, expleta libidine in virginem, iamque facinus valde perhorrens, vt forte erat bene natus, aut diuina pietas miserata est, Episcopum seu certe vicariū eius adiēs, plene fassus est, & ecclesię ianuis reclusis solemniter vapulauit: & Deo miserante, religionem ingressus, honeste vixit, & forte etiam viuit in præsens. Qui in re hac exacte certus esse cupit, fratrem Andreā Genuensem, nunc obsequijs Beatissimi Domini nostri vacantem, virū cum religiosæ vitæ, tum etiam doctrinæ eminentis, interroget. Testes viuos exhibeo. Ad hęc, ne & ludi ipsi diabolici atque spectacula somnia putentur, aliud quoque referam. Crebro pueri puellæque duodecim, aut decem, vel octo annorum, doctrina & cohortatu inquisitorū

resipi-

resipiscunt, qui & in tantæ rei miraculum instar illius ludi saltare iubentur: idque ita faciunt, vt nullus sapiens negare posit, quin altiori quadam arte, & quæ humanam transcendat, sint edocti. Nam cum illæ choreæ per omnia humanis dissimiles sint: quod in illis femina post dorsum masculi teneatur, & non antecedendo, sed retrocedendo saltetur: & in fine cum reuerentia præsidenti diabolo soluenda est, ei terga dantes inclinent caput, non in ante, sed retro: & pedem non flectãt retro, sed in ante eleuantes in altum. Id totum vero tanta gratia & venustate perficiunt, vt id statim & in pueritia sit impossibile didicisse. Siquis vero hęc aut negat, aut dubitat, certus effici potest nõ modo in agro Comensi, ac Brixiano, vbi eiusmodi vigent; verumetiam hic Romæ per fratrem Io. Bapt. de Viqueria Priorem Brixianum, necnõ fratrem Hiero. de Berthenorio socium protolectoris in Gymnasio magistri Thomæ Placentini vicarij nostri. Id vero summopere cupio, vt reuerendissimus aliquis ex dominis nostris Cardinalibus id muneris assumat, vt decem ex his puerulis & puellis Romam traduci curet (quod facillimum est) quo & vrbi Romæ spectaculum grandè præbeat, & incredulis velamen grandius auferat cæcitatis. Sed contra arguitur ex verbis dicti capituli. Nam dicit prædicta fieri in somnis, & solo spiritu, inter quæ est delatio. Solutio. Dico primo, quod capitulum per exaggerationem loquitur, sicut & doctores sancti, veluti Aug. interdum sic exaggerat cõtra Arrium, vt videatur fauere Sabellio; & eo casu verba apud doctores nõ extendẽda, sed pie exponẽda sunt: & sic quia frequẽter huiusmodi in somnis, & spiritu, idest imaginatione fiũt, & dicũtur simpliciter in somno vel spiritu fieri, licet aliquãdo aliter fiãt. Dico secũdo, quod semper fiũt in somno & spiritu, in dicta secta, nõ autẽ in secta strigimagarum: & differentiæ ratio assignata est: quia scilicet sub specie boni & ficte diabolus melius decipit in somno: sub specie autẽ experiendæ voluptatis in vigilia melius. Sed contra responsionem. Dicit enim textus, hæc omnia fieri in solo spiritu: ergo extra spiritum non fiunt, & consequenter semper in spiritu fiunt. Solutio. Primo quidem textus non loquitur in strigimagis, in quibus si loqueretur, diceretur quod omnia fiunt in solo spiritu quantum ad aliquid, nõ quantum ad totum, quod concurrit: feruntur enim realiter quantum ad motum & spacium: bestia tamẽ, vel aliquid huiusmodi cõcurrens, est in solo spiritu, idest sensu interiori vel exteriori, nõ autem in spiritu, idest in intellectu ad quem earum illusio nõ attingit, vt dictum est. Si autem textus intenderet omnia hęc quo ad omne concurrens, semper in omni secta in spiritu fieri, irrisorie ex particulari, idest, Paulo, & Ezechiele probaret vniuersale de omni & semper. Non intendit ergo textus omnia ista semper in spiritu fieri, vel in somnis, nisi forte apud

S illam

illam sectam, quia insufficienter probaret: sed intendit quod non est vera dea, aut vera bestia, quam isti vidēt: & assignat quomodo in hoc decipi homines aut feminæ potuerunt; quia hoc est uidendo in somnis & phantasia, quod possibile esse probat ex somnijs nostris & uisionibus Ezechielis, & Pauli. Videatur etiam de hoc cap. sequenti, ubi quædam argumenta soluentur, & ibi etiam puncto tertio. Videatur etiam in calce huius secundi libri, ubi forte tractatum Io. Fran. Ponzinibij cribrabimus. Præterea arguitur sic a quibusdam. Nam in beati Germani uita legitur expertum fuisse contrarium, & similiter alias: quippe mulieres de tali delatione infamatæ, ac proinde obseruatæ eo tempore quo se delatas putarunt, ad latera maritorum iacuisse inuentæ sunt: Sol. Vellem responderent mihi isti subtiles argumentatores, qua experiētia constat, id quod uiro adiacebat, mulierem potius fuisse, quam in mulieris specie dæmonem. Si ergo se nihil probare minime uident: cęcutiunt. Sicut autem ibi legitur, quod imaginarie deferantur, ita legitur & alibi quod ferantur realiter plerumque, & crebro. Legant hi (modo placeat) Tho. Brabantinum in eo libro, qui de Apibus inscribitur, & de phātastica & reali delatione, multa mirāda conspiciant: Legant & Nider in Præceptorio præcepto primo, & in Formicario, & sileant.

Esse in rerum natura maleficia. CAP. II.

IAM vero in primis ipsa maleficia (vnde hoc genus hominum magi, siue malefici dicuntur) in rerum natura esse vel posse esse monstremus: non quidem mera naturali ratione vtentes (vt libro primo fecimus, quod etiam infidelibus satis esset) verum & diuinis litteris, & diuinis tractatoribus quasi testibus vtendum nobis opportune est. Hoc autem multis punctis agemus.

¶Punctum primum. Circa maleficium, idest malum illatum a diabolo homini per hominem, vel homini ab homine suffragante diabolo, errores extitere. Quidam enim, vt diuus Tho. in 4. di. 34. testatur, maleficium nihil in mundo esse existimarunt, nisi in existimatione hominum, qui effectus naturales, quorum causę occultę erāt, maleficijs imputabant: quod equidem doctrinæ Sanctorum repugnat, qui & dæmones esse, & potestatem supra corpora nostra & imaginationem habere firmarunt, modo a Deo permittantur: vnde malefici per eos aliqua mira possunt efficere, vt etiam primo libro monstrauimus. Procedit vero, inquit Tho. hęc opinio ex radice infidelitatis: quia scilicet dęmones esse non crediderunt, nisi in vulgi æstimatione tantummodo, vt terrores, quos sibijpsi facit homo ex sua æstimatione dæmoni ascribantur: & quia etiam ex imaginatione vehementi aliquæ figurę quales co-

les cogitantur, in sensu apparent, creduntur dæmones videri, & nõ videntur. Sed hæc omnia non vera fides modo, verumetiam vera philosophia & experientia repellit, quibus dæmones vere esse constat: & multa posse naturæ suæ subtilitate, quæ nequeunt homines, vt probatum est libro primo: eos vero qui eos ad talia inducunt, maleficos dicimus. Rursus alij dixere maleficos quidem esse, maleficiales vero effectus non efficere, sed cogitare tantum: ac per hoc non vere, sed imaginarie ad maleficium concurrere: sic quod effectus maleficiales realiter quidem in maleficiato sunt, non tamen realiter a malefico fiunt. Rursus vero alij econtrario concedunt maleficum realiter ad maleficium operari, non tamen reale, sed phantasticum. Sumpserunt vero hi erroneum ex canone fundamentum. 26. q. 5. Episcopi, vbi quod de illis mulieribus phantastice fieri dicitur, ad omne maleficium extendi putarunt, & ad idem ex eo moti sunt, quod ibi dicitur. Qui credit, vel asserit creaturam posse fieri, aut aliquam creaturam in melius deteriusue mutari &c.

¶Punctum secundum. Omnes autem eiusmodi errores per dicta in libro primo falsi patẽt, alias etiam per Doctores omnes in 2. di. 7. & 8. qui per maleficos cooperante dęmone mira fieri astruxerunt: alias etiã eosdem hæresim sapere clarum est. Nam de primo ex eo cõstat, quod dæmones esse negat, contra illud verbũ Domini. Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, Matt. 25. De alijs vero patet. ¶Primo. lex enim diuina crebro mandat maleficos non esse vitandos modo, verumetiã occidendos: quod vtique non fieret, nisi realiter cum dæmone ad realia damna & reales effectus cooperari eos verum esset. Nam Deut. 18. omnes malefici & incantatores iubentur interfici. Et Leui. 20. Anima, inquit, quę declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis; ponam faciem meam contra illam, & interficiam eam de medio populi sui. Dicuntur autem ibi magi ijdẽ qui & malefici: arioli vero hi sunt, qui per esta animaliũ dæmoni vel idolo immolatorum diuinabãt. Et iterum ibi. 20. Vir vel mulier in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos. Et dicuntur pythones hi qui arripiuntur a dæmone, inde per eos diuinante: qui morti addicuntur, quando ex sua culpa, seu suo consensu arripiuntur: quod aliquando propter quæstum euenit. Vnde & Paulus Act. 16. virgis cæsus est, quod curarit pythonissam, quæ suis quęstũ magnũ prętabat. et Exo. 7. idẽ pateat de magis Pharaonis, qui versa virga Aaron in colubrũ virtute Dei, & ipsi per incantationes ægyptiacas & arcana quędã virgas suas verterũt in dracones: & paulo post etiã aquas verterũt in sanguinẽ. Nec est modo discutiẽdum, an dracones illi fuerint veri: quod esse potuit dæmonibus ibi veros dracones af-

fies afferentibus,aut per actiua naturalia cũ materia propinque dispo-
sita admota eos generantibus: aut certe fuere specietenus tantum, & non vere dracones. Quicquid vero dicatur, omnino ibi fuit realis effectus,idest,aliquod corpus: quod aut erat,aut videbatur draco. Secundo. Nam quicunque de his, quæ catholicam fidem concernunt, aliter quam Ecclesia Romana sentit,hæreticus sit oportet.24.q.1.Hæc est fides. & de hære. Ad abolendam. Prædictos vero opinantes eiusmodi esse,nulli dubium esse potest, vt patet.24.q.1.in cap.Per sortiarias. & extra de frigi. & malefi. per totum, & per omnes Doctores cõcorditer distinguentes de maleficio perpetuo & temporali, nunquam difficultantes,an sit verum,aut phantasticum: vt Host.Godo. Ray. & vniuersi Theologi,ac Canonistę:& similiter per omnia iura,& per omnes doctores de pœna maleficorum tam subtiliter disputantes, & distinguentes,vt si sit notorium crimen, Eucharistia negetur; si occultũ, dierum quadraginta pęna multetur,De cons.di.2.Pro dilectione.Item si sit laicus,excommunicetur; si clericus,deponatur monasterio intrudendus.26.q.5.Non oportet.& quod tales infames censeantur, & qui ad eos concurrunt,nec ad accusationem admittendi.2.q. 8. Quisquis. Tertio. Nam si dicti errores nõ sapiunt hæresim, quilibet posset credere,maleficia non esse veros & reales effectus,& consequenter non posse humana lege grauissime & capitaliter plecti: quia propter opiniones aut phantasias lex humana non occidit. Sed hoc falsum esse nulli dubium esse potest: quippe Azo in Sum.super libro.9. Codicis,rubr. de maleficijs.l.post corneliã,de sicarijs & homicidis dicit,Omnes,quos vulgus maleficos dicit,& qui diuinandi artem norunt,secundũ ciuilia iura pęnã capitalem merẽtur vt l.Nemo.C.de male.&.l. Culpa.l.Nullus,vbi diuinatores excapitantur: & qui arte magica vitæ innocentiũ insidiantur,vel mulierum animos ad libidinem flectunt, bestijs obijciuntur:vt ibi.l.Multi.& ad eorum accusationem admittitur quisque, vt ibi: sicut & secundũ canones de hære.In fauorẽ,libro sexto,& eorũ quisq; nulla dignitate obstante quæstionibus subijcitur:& si fatentur, excruciantur vngulis. vbi supra.l.Si ex.Nunc tamẽ malefici cremãtur forte propter sexum femineũ:Immo ibi dicitur,quod tales ad alterius limen accedere non permittantur,alioquin cremantur: & qui eos aut consulit aut suscipit,deportatur,& bona confiscantur.Ex dicto autem cap.male intellecto,suscepere fomenta errores eiusmodi,vt monstratũ est,& statim monstrabitur.Etsi vero hæresim sapit negare diaboli maleficium esse, non tamen sapit hæresim negare maleficium esse per hoc vel illud genus hominum, puta strigimagarum: ita credo,quamquam de hoc multa dici potuissent.Quod vero & magi, & magæ sine numero sint,testes sunt populi,qui gregatim horũ maleficia patiũtur:

teftes

testes etiam sunt libri, de his pleni, ut patet per Io. Nider præcepto primo, & Bedam de gestis Anglorum, & Guil. de uniuerso, & librum de apibus, & Malleum maleficarum: in quo eius authores inter cætera sic referunt. Quidā nobilis Comes in confinibus diœcesis Argentinę, ducta in uxorem iuuencula æque nobili, ad tres annos post nuptias cognoscere nequit, maleficio præpeditus (vt patebit) frustra inuocans omnes Sanctos; immo non frustra: quia remedium ei allatum est. Cum vero alicuius rei gratia ciuitatem Metensem intrasset, uallatus familia, mulierem olim concubinam suam offendens, eam blāde ex antiqua amicitia salutauit, nihil de maleficio, quod patiebatur aduertens, quæ cernens Comitis pietatem, econuerso eum salutauit, & diligenter quomodo cum Comite ageretur inquisiuit, necnon cū Comitissa: quo respondente, ꝙ Dei gratia bene, & ꝙ tres filios singulos singulis annis ex Comitissa genuisset, effinxit: illa stupefacta siluit, cui Comes amplius blandus; Oro, inquit carissima, quare sic diligēter interrogas, indices. Tunc illa: uere (inquit) congratulor, sed maledicatur illa vetula, quæ obtulit se vos circa actum carnalem maleficiare, in cuius signum in medio curiæ uestræ in fundo talis putei est olla res maleficiales continens, ut quādiu ibi est, coire cum Comitissa nequeatis: sed ecce omnia uana sunt, de quibus gaudeo. Ita autem esse Comes inuenit, & omnia igne absumpsit. vnde Comitissa nouiter nuptiis celebratis, iam affirmauit se dominam illius castri, quæ tandiu virgo permanserat: quod & factum est. Noluerunt autem isti, & recte quidem, castrum, aut Comitem nomine proprio signare.

¶Punctum tertium ¶Nec priori puncto quo maleficos & maleficia fore monstrauimus, obstare potest primo ca. Episcopi. 26. q. 5. vbi dicitur, ꝙ a solo Deo creatura mutatur in deterius: Qui, inquit, credit posse fieri aliquam creaturam aut in melius, aut in deterius, aut transformari in aliam speciem, uel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Non obstat, inquam, quia hoc capitulum, vt dictum est, per exaggerationem loquitur: & eius dicta consequenter pie interpretanda sunt, alioquin sunt contra scripturam. Quod. n. dicitur posse fieri aliquam creaturam &c. intelligitur per creationem, non per generationem ex actiuis naturalibus factam, etiam dæmonibus admouentibus: alioquin contra scripturam est, quia per magos virtute dæmonū possunt fieri aliquæ creaturæ imperfectæ: qa Exo. 7. magi Pharaonis Iānes. s. & Mambres serpentes & sanguinem fecerūt: ubi glo. dicit, ꝙ cum per demones malefici aliquid per incantationes efficere conantur, per mundum discurrunt, & colligunt semina diuersa, ex quorum adaptatione prorumpere possunt species diuersę. Et

hoc

hoc non est dubium apud Alber.de animal. & Tho.in prima. q. 114. ar.4. Quod vero ibi dicit in melius deteriusve mutari, primo quidē ibi accipitur melius & deterius non aduerbialiter; sed vt sunt nomina: vt sit sensus, ꝙ vna creatura sine Deo mutari nequit in aliam aut nobiliorem, aut viliorem: secundo vero si aduerbialiter sumatur a Deo solo, hoc fieri potest authoritatiue, & ad correctionem, alias multos scripturarum passus euertit: quia dæmon Iob mutabat in deterius percutiens vlcere pessimo. Item dęmon hominē priuauerat loquela, Mat.9. & curatus a Domino locutus est mutus, & filia Chananææ male a dęmonio vexabatur, Matth.15. itē lunaticus male patiebatͣ scilicet a dęmone, Math.17. & alia multa eiusmodi ex diuinis litteris liquēt: & idē clare patet in cap. Nec mirum. 26. q.5. vbi non modo hominibus per magos nocet malus dæmon, uerum etiam mortem infert. Quod vero ibi tertio dicitur, in aliam speciem uel similitudinem transformari, intelligere oportet de transformatione reali & essentiali, non de præstigiosa: hoc enim est contra rationem, vt libro primo ostensum est: & contra Aug.28. de ci. ca.17. & contra scripturas: quia angeli sub diuersis speciebus se ostendunt, & consequenter sub alia: dæmon autem transfigurat se in angelū lucis, & consequenter & ipse videtur, & alia ostendit sub specie aliena: Quod etiam patet Gen.2. cum Euam sub serpentina effigie decepit. ¶Non obstat secundo, quòd si dæmon cum locali motu posset etiam corporales transmutationes efficere, posset vniuersum genus hominum perimere: dico enim ex Petro de Taran. quod utiq; eum perimeret ex magna inuidia, qua aduersus hominem concitatur, si permitteret Deus. ¶Nec tertio, ꝙ dæmon cæli motum, in quem omnis corporea mutatio resoluitur, uariare non potest, secundū Diony. in epi. ad Policar. quippe quod solius Dei est, & consequenter corpora alterare nequit: dico enim ꝙ utique hoc infert, ꝙ dæmon hoc immediate nequit, secus mediante locali admotione actiuorum naturalium, quæ tamen admotio in cæli motum nō reducitur, cum ex eius voluntate procedat, vt libro primo ostensum est, quam superiorē cęli motu esse oportet. ¶Nec quarto, ꝙ si esset maleficium diaboli nocens creaturę Dei, opus diaboli videretur fortius opere Dei. Dico.n. hoc esse rude argumentum, quia dicere opus, idest, effectum diaboli esse fortius opere, siue effectu Dei, est dicere ꝙ vna creatura præualet contra aliam per uirtutem quam habet à Deo ipso permittente, quod non est incōgruum: si vero per opus intelligatur actio, illud non sequitur: quia Deus sua actione statim posset annihilare diabolum.

¶Punctum quartum: Ad maleficium seu maleficialem effectum in ecclesia semper & dæmon, & maleficus concurrunt. ¶Patet id primo ex descriptione maleficiorum per Isido. etymol. lib.8. cap.9. Malefici, inquit,

inquit, dicũtur ob facinorũ magnitudinẽ: mala scilicet præ cũctis malefactoribus efficientes. Hi elementa concutiunt, opere scilicet dæmoniorum ad grandines & tempestates concitandas: mentes hominum turbant, intellige ad amentiam, odium, & amorem turpem: ac sine vllo veneni haustu, violentia tantum carminis animas interimunt, intellige ad eorum uerba spiritu malo cooperante. Item August. de ciui. Dei, & habetur. 26. q. 5. Nec mirũ. Magi sunt, inquit, qui vulgo dicũtur malefici, & ob facinorum magnitudinem sic nuncupantur. Hi sunt qui permissu Dei elementa concutiunt, hominum turbant mentes minus confidentium in Deo, ac sine vllo veneni haustu uiolentia tãtum carminis interimunt homines; Vnde & Lucanus. Mens hausti nulla sanie polluta veneni, Incantata perit: dæmonibus enim accitis audent ventilare, vt quoscunque suos perimant malis artibus inimicos. Ex quibus patet propositum. ¶ Secundo. Nam id patet per omnia, quibus supra libro primo, magorum opera a mala etiam intelligentia procedere: quæ enim per diabolum solum fiunt mala hominibus non dicimus maleficia, sicut nec Iob vlceratum maleficiatum consueuimus dicere. Similiter nec maleficia consueuimus dicere, quæ ab homine homini iniuste mala inferuntur; sic vt hi maleficiati dicantur, vt vulnerati: etiã si fiat diabolo suadente, modo non fiant eo cooperante. Concurrit ergo dæmon & magus. ¶ Tertio. Nam effectus pęnales & noxii, qui a voluntate proficiscuntur, multiplices sunt, & in primis qui sunt per angelum bonum, ut decem plagæ ægypti, de quibus in Exodo: Et pestilentia dierum trium tempore Dauid, de qua primi Par. 21. Et de cæde octoginta duorum millium hominum tempore Senacherib, de qua Reg. 4. capit. 19. Deinde vero qui sunt per angelos malos tantum, de quibus in Psal. 77. Immissiones per angelos malos, secundum quas populus Israeliticus crebro, vt nonnullis placet, cæsus est, & Iob vlceratus, & bonis spoliatus. Similiter & qui per homines malos tantum sunt, vt vulnera, & rerum iacturæ: Similiter & qui per utrunque, & qui per sortiarias, & eiusmodi diabolicos homines. Sed horum effectuum nullum dicimus maleficiũ, sic quod patiens homo maleficiatus dicatur, nisi vltimum: qđ ex consuetudine nostri idiomatis patet. Vnde nec etiam ipsi arrepticii maleficiati dicti sunt, nisi cum demone concurrerit homo, vt ad pactum & preces incãtatoris diabolus hominem uexet. Vnde maleficia a Zoroaste originem sumpserunt, qui primus artes magicas mundo intulit apud omnes, maxime vero Aug. de ciui. dei, qui & diabolico opere nascendo risit, quiq; dicitur fuisse Cham filius Noe. Quare autẽ dictũ sit in ecclesia, dico qđ effectũ, quem diximus maleficialem, inter infideles circa matrimonium diabolus aliquando solus facit: sicut narrat Petrus de Pal.

in 4.de iuuene quodam, qui vxorem cognoscere non poterat, quod idolum desponsasset prius, & propterea diabolus in corpore assumpto se interponebat: non autem in ecclesia; cuius rationem dixerim, quia infideles diabolus quasi suo iure possidens, non vtitur eis in eiusmodi, vt eos peccantes lucretur, quod in fidelibus facit: in sanctificatis enim diaboli tentamenta crassantur, secũdum Remigium. Vnde nec Iudæi nunc cum iam eorum est certa damnatio, de idolatria tentantur ut prius. & idem suo modo de Gentilibus est. Vnde maleficis dæmones vtuntur perditionis eorũ gratia, cũ soli eiusmodi possent efficere.

¶Punctum quintum. Nec tamen huiusmodi effectus maleficiales probantur sufficienter per solos dæmones, aut solos malos homines fieri. ¶Primo per illud quod Aug. dicit in lib. 83. q. Omnia scilicet noxia quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aeris fieri posse creduntur. Non enim negamus quin noxiales effectus, qui in hominibus & iumentis ac bonis fortunæ hominum cernuntur, a dæmonibus Deo permittente possint inferri: dicente eodem Aug. 4. de ciui. dei, quod dæmonibus subsunt ignis & aer quantum eis a Deo permittitur: dicẽte etiã glo. super illud Psal. 77. Immissiones per angelos malos, quod per malos angelos Deus punit: sed dicimus huiusmodi effectus non dici maleficia, nisi concurrente homine malefico. ¶Nec probatur idem secundo per id, quod uirtus dæmone inferior, & grandines inducere, & morbos inferre potest sine superiore: dicente Alb. de rerum proprie. quod saluia putrefacta modo ibi tacto in fontẽ proiecta, mirabiles concitat tempestates, & homo per uenenum hominẽ interimit: & consequenter uidetur diabolus ista sine homine posse. Dico enim, quod utique ista potest diabolus, & similiter saluia, sed non nisi cęlo cõfluente: verum ista non dicuntur maleficia, nisi a dæmone effectiue, & ab homine dispositiue, & precatiue fiant. ¶Nec tertio probatur idẽ, ex eo quod mulier, & maxime vetula magnæ malitiæ, hominem sine dęmone fascinat, maxime puerulũ Gal. 4. O insensati Galatę, quis uos fascinauit? Dico enim, quod fascinatio non plus est maleficiũ, quam pestis, vel epidimia ex contagione contracta: utrunq; enim est effectus naturalis, vt per ea patet, quæ primo libro dicta sunt, & quæ de basilisco dicuntur. Basiliscus enim primo uidens hominem interimit, primo visus ab homine aliquando interimitur. Videns enim hominem, excitatur in corpore eius uenenosa materia, quæ oculos, consequenter autẽ & cõtiguum aerem ad hominem usque inficit, & occidit: uisus autem primo ab homine volente occidere, & qui ideo speculis se muniuit, postquam ad specula infectus aer attigerit, reflectitur ad basiliscum usque, & proprio veneno basiliscus occumbit.

Esse

Esse in rerum natura strigas aut lamias. CAP. III.

QVIA magos, seu maleficos esse monstratum est, reliquum est, vt strigas quoque esse monstremus: quo nomine sectam quandam intelligi volo malorum cum virorum, tum vel in primis mulierum, habentium pacta expressa cum diabolo, ea præcipue ratione, ut interuenientibus incubis & succubis dæmonibus uoluptate uenerea fruantur, nocte maxime. Quod equidem multis punctis efficiemus.

¶ Punctum primum. Cum non possimus hoc genus hominum esse monstrare, nisi de operibus dæmonum per magos, & cum magis multa conferamus, expedit ex dictis in primo libro, & dictis doctorum in 2. dist. 5. 6. & 7. multa obiter recapitulari. Omnia igitur opera sua per intellectum voluntatemque dæmon exequitur, quas vires & naturalia cuncta integra & perlucida possidet, adeo vt circa rerum creatarum notitiam non fallatur, nisi forte in ordine ad supernaturalia iudicet. Triplici autem scientiæ viget acumine, ex subtilitate scilicet naturæ, experientia temporis, & reuelatione bonorum spirituum, non illuminando, sed loquendo facta: Vnde & hominum affectus corporeos, & complexiones, & syderum effluxus in eos plenissime nouit: ex quo pariter sciũt iniqui dęmones aliquos ad maleficia esse aliquibus aptiores, quos etiam & præcipue ad eiusmodi sollicitant & infestant. Habent autem voluntatem sic malo, & culpę hęrẽtem, vt inde auelli nequeant: & cum semper actu intelligãt, & velint, semper actu peccãt, aut superbia, aut inuidia & furore, quo ferre nequit satanas, quod eo Deus contra eius voluntatem, ad suam gloriam salutemque humani generis vtatur. Ex his vero duobus, intellectu scilicet in speculatiuis, & voluntate pessima, miranda & potest, & vult efficere: adeo (vt dicitur Iob. 41.) vt non sit super terram potestas, quæ illi valeat comparari, qui factus est vt neminem timeret. Vbi glossa. Etsi neminem timet, meritis tamen Sanctorum subiacet. Qua potestate fit, vt cuncta inferiora corpora mouere possit ad nutum localiter per se solum: medio vero alio corpore, possit ea etiam accidẽtaliter & substantialiter de forma in formam mutare, varias species effingere, & sub qua placuerit se oculis nostris ingerere: quinimmo & sensus nostros omnes ludificare, & immutare interius, & exterius potest: immo ipsum intellectum & voluntatem quoquo modo indirecte attingere. Sunt etiam spiritus nõ ex natura, sed ex voluntate immundi: quippe quibus apud Dionysium insit furor irrationalis, amens cõcupiscentia, phantasia proterua, quæ tamen sunt metaphorice dicta, & quantum ad eorum spiritualia crimina superbiam, inuidiam, & iram; Consequenter autem sunt ma-

ximi humani generis inimici, & nocendi cupientissimi, semper in fraude noui, immutantes sensus, & affectum pro viribus inquinātes, ac inflāmantes in malum: qui & vigilantes turbent, inquietent vero dormientes, morbos inferant, concitent tempestates, & sub boni forma ac specie deludant: versi in speciem angeli lucis, a maleficis diuinum cultum appetunt, exigunt, extorquent, magicis artibus fauent, quæ & eorum auxilio sunt inuentæ: bonis semper insidiantur, bonos infestant, maximeque in morte, in vitia omnia pro viribus trahunt, maximeque in luxuriam: licetq; multas habeant artes, & mille nocendi modos, 16. q.2. Visis, tamen (vt dicitur Iob. penul.) Fortitudo eius in lumbis eius, idest in luxuria, quæ in masculis ex lumbis proficiscitur, vnde sperma deciditur, sicut feminis ex vmbilico: per hoc enim peccatum infinitos illaqueat, maxime vero strigimagas, quæ ideo sese diabolo tradunt, vt cum eo luxurientur.

¶ Punctum secundum. Dæmones incubos, idest in forma viri cum mulieribus coeuntes, & succubos, idest viris se in forma suppositæ mulieris exhibentes esse negantes, catholice non loquuntur. Qui enim negant eos posse esse, etiam philosophice non loquuntur: quia physicis rationibus libro primo ostendimus dæmones posse in varijs formis apparere. Qui vero eos posse quidem esse astruunt, negant vero ita esse de facto, contra dicta Sanctorum loquuntur, & poetarum, & contra experientiam. Nam August. 3. lib. de Ciu. Dei, cap. 2. in ordine ad fabulas poetarum tractans, an ex dæmone succubo nasci posit homo, videtur indiscussum relinquere, cum tamen certum sit, quod non; quia non habet dæmon quæ necessaria sunt feminæ ad procreandum: vnde dicit. Vtrum potuerit Venus ex concubitu Anchisæ Aeneam parere, in medio relinquamus. Postea vero cap. 5. quantum ad progressum scripturarum ex vera muliere & dæmone incubo posse nasci gigantes determinat, & verum est: quia quod ex parte viri est, incubo non deest: cum posit verum sperma ab homine, qui polluitur, sumptum, infundere mulieri: vnde ait. Creberrima fama est, multiq; se expertos, vel ab eis qui experti erant, de quorum fide dubitandum non est, se audisse confirmant; siluanos & faunos, quos vulgus incubos vocat, improbos extitisse mulieribus, ac earum appetijsse ac peregisse concubitum: & quosdam dæmones, quos Dusios galli nuncupāt, assidue hanc immunditiam & tentare, & efficere plures, talesque asseuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur. Hæc ille: Qui deinde ibi determinat, quod illud Gen. 6. Videntes filij Dei, idest filij Seth, filias hominum, idest filias Cayn, non intelligitur de incubis solum. Præterea ibidem glossa ait: Non est incredibile, non ab hominibus, sed ab angelis, vel quibusdam dæmonibus, qui mulieribus sunt improbi, eiusmodi

modi homines, ideſt gigantes eſſe procreatos, de quibus in littera dicitur: Gigantes autem erant ſuper terram. Et ad idem eſt gloſſa. Iſa. 13. ibi: Et piloſi ibi ſaltabũt: Et Iſa. 34. ſuper illo: Occurrẽt dæmonia. Et. 1. Cor. 11. ſuper illo, Propter angelos. Præterea Iſido. in libro 8. Etym. cap. vltimo dicit. Piloſi, qui græce, paniſci, latine incubi appellantur. Vnde & incubi dicuntur ab incubando, hoc eſt ſtuprando: ſæpe enim improbi exiſtunt mulieribus, & earum peragunt concubitum. Quos dæmones galli Duſios nuncupãt, quia aſsidue hanc peragunt immunditiam. Quem autem vulgo incubonem vocant, hunc, vt ſupra tactum eſt, Romani faunum ficarium dicũt: ad quem Horatius 3. Carm. ode 18. dixit. Faune nympharum fugientium amator: Per meos fines, & aprica rura. Lenis incedas. Ad idem eſt Beda in geſtis Anglorum, & Guil. in libro de vniuerſo, parte vltima, & communis theologorum ſchola in 2. Sentent. vbi ſupra: Et ſpecialiter doctor Sanctus prima parte. q. 51. 3. ad ſextum. & quol. 7. q. 10. & ſuper Iſa. & in 2. diſtin. 8. art. 4. q. 2. reddit rationem, quare inde poſsint procreari gigantes, quia ſcilicet dæmones nouerunt virtutem ſeminis ab homine deciſi, & proportionem mulieris, cui illud inferunt: & occurrentes conſtellationes ad hoc iuuantes, ſub quibus infunditur. Nec tamen eiuſmodi fœda exercitia dæmones frequentant, quia voluptatibus eiuſmodi afficiantur: Spiritus enim carnem, & oſſa non habet: cæterum ideo vt homines animo & corpore maculentur, & pereant.

Punctum tertium. Nec his quibus aſſertum eſt per dæmones incubos poſſe homines generari, repugnat primo, quod humanæ generationis modus a Deo inſtitutus eſt, vt fit per marem & feminam, Geneſis 1. Dico enim, quod quia Deus rationalem creaturam modo ei congruo regit & gubernat, ideſt, cum libertate arbitrij, multotiens permittit eam aduerſus ſua inſtituta operari, & hominem fornicari, & dæmonem generare hominem per modum prædictum: qui tamen non dæmonis, ſed viri, a quo ſemen, quo dæmon vtitur, deciſum eſt, filius ſit: Sicut etiam ſacramentum matrimonij a Deo inſtitutum per diabolica maleficia vitiari poteſt, vt probatum eſt. Nec tamen opus diaboli fortius eſt opere Dei: quia illud non vitiat per violentiã, ſed Deo permittente, de quo etiam ſupra dictum eſt. Non obſtat ſecundo, quod procreare hominem ſit actus viui corporis, quo vtique dæmon careat oportet, vt probatum eſt. Dico enim, quod eo caſu homo ab homine viuente procreatur, a quo ſemen deciditur: dæmon tamen ibi habet localem motũ, quo ſemen admouet mulieri, ſicut ignis cibum excoquit, quẽ tamen admouet coquus, quod vtiq; dæmon facere poteſt multipliciter. Primo, excipiendo ſemen reſolutum ab homine in ſomno, aut vigilia: ſecũdo exhibẽdo ſe ſuccubũ viro, & excepto

ab eo semine, illud sub forma incubi exhibendo mulieri, vel alteri dæmoni, qui eidem incubus fiat, & eiusmodi semen secundo modo resolutum est vigorosius, natura enim magis in coitu nititur ad præsentiã feminæ, quam alias: potest etiam per dæmonem naturalibus actiuis conseruari, foueri, & roborari. Cum autem dæmon semen & excipere, & infundere inuisibiliter possit, libentius hoc visibiliter, aut saltem sensibiliter facit, vt vel sic homines magis concitentur in libidinem, & maculentur. Dixi vero, aut sensibiliter: quia plerumque dæmones in tenebris exhibent se incubos etiam personis deuotis, Deo permittẽte: & hoc expertum est. Immo viri aut mulieres, quæ sic tentari adeo permittuntur, vt ad latus sentiant apparenter masculum, aut feminam, si boni sunt, non nisi optimi, & fortissimi esse queunt: neq; enim Deus militi imbecilli, tam vehementem tentationem inferri sineret, qui tentari nos supra vires non permittit. Quod vero dæmon viro succubus sperma tradit alteri, qui fiat incubus, ratio reddi potest, vt quisque dæmonum aliquid operetur ad malũ, & suo principi famuletur, dũ vnus succumbit viro, mulieri vero alter incũbit. Non obstat tertio, quod sicut anima nostra, ita & dæmon videtur nihil posse mouere localiter, nisi corpus a se viuificatum: aridum enim digitum non mouet anima, & consequenter cum semen non viuificet, illud nequit localiter admouere mulieri. Dico enim, quod ratio non sequitur: quia ista ideo contingunt, quod anima sit spiritus intellectualis, infimus, & corpori naturaliter vnitus, & consequenter ad illud mouendum naturaliter limitatur. Angelus vero non sic limitatur ad vnum corpus, quia nulli naturaliter vnitur: & cum naturæ ordine anima sit altior, habet mobile sibi proportionatum latius, & consequenter corpora multa, & consequenter quodlibet eorum immediate respicit. Nec obstat quarto, quod dæmones corpora sibi propiora mouere nequeũt, idest cælestia: essent enim in cælo, cum mouens sit coniunctum mobili 7. Phy. quod neq; Platonici neq; Christiana fides habet: consequenter autem nequeunt mouere remotiora, idest inferiora. Non obstat, inquã, quia dico quod si dæmones fuerũt omnes sub vno qui ordini terrestri præesset, sua virtus naturalis ad cæleste motũ se minime extendit; nec illa corpora sunt eis propiora istis, aut proportione, aut situ: cũ ista sint eis ad motum proportionata, non illa, & ipsi longe a cęlo distent: quippe qui in abysso, vel in aere sunt ad nostrum exercitium relegati. Si vero supremus eorum, fuit supremus inter angelos simpliciter (vt credo) consequenter vero de ordine quolibet ceciderunt: omnes, aut aliqui eorum cælos naturali virtute rotare possent altiori modo, quam eorum motores, sicut aut omnes, aut quidã naturali ordine sunt altiores, iuxta sententiam hanc: sed Deus non permittit in pœnam peccati eorum

ne sibi

ne sibi sint tam nobiles cooperatores in generatione omnium rerum, maxime uero electorum. Et si quo modo ad eorum virtutem in suo naturali ordine pendebant cęlestes motus: Deus sua omnipotenti sapientia aliunde suppleuit, ne diabolo mouente cælum, tot & tanta beneficia ab eo capiamus.

¶ Punctum quartum. A prædictis autē illecebris & sordidis actionibus possent mali dæmones per angelos bonos cohiberi: quod tamen crebro non faciunt. ¶ Ratio primi. Nam secundum Grego. in quadam Homil. potestates dicuntur angeli, quorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sunt. & Aug. lib. 3. de Tri. Spiritus, inquit, uitæ desertor, atq; peccator regitur per spiritum uitæ rationalem, pium, & iustum: & pręterea sicut creaturæ Deo propiores, & ideo perfectiores aliis influunt, qd scilicet totus prælationis & regiminis ordo sit originaliter in Deo, & secundum propinquitatem ad Deum participetur: ita etiam angeli boni Deo maxime propinqui, & vniti propter ipsam, qua dęmones carent, Dei fruitionem, dæmonibus principantur, & dæmones regūt. ¶ Ratio secundi. Nam angeli diuinæ sapientiæ ministri sunt: Oēs enim (quod ait Apostolus) sunt administratorii spiritus: unde sicut diuina sapientia, ita & minister eius angelus bonus nonnulla mala fieri per malos angelos, aut homines permittit, vt inde bona maiora Deo operante emergant, ad promotionem bonorum, & malorum punitionē, perfectionem uniuersi, & gloriam summi Dei.

¶ Punctum quintum. Incuborū succuborumque spurcitias nō exercent dæmones vniuersi, sed quidam inferiores. Hoc enim eorum naturæ congruit, qua ab instanti productionis suę, ordinati subinuicem fuere, cum omnes inuicem specie differāt, ut supra ostensum est libro primo: & est sententia Diony. 10. cap. cęl. hierar. qui in eodem ordine primos, medios, & infimos astruxit; Naturam autem peccatum non abstulit: unde naturalia dæmones non amiserunt, ut supra dictum est: Naturales autem rerum conditiones operationes rerum propriæ consequuntur, eisque proportionantur, & congruunt: unde multarum naturarum operationes sunt multæ, & superiorum superiores: consequēter autem infimæ infimarum naturarum sint oportet. Congruit & id diuinæ, ac perinde infinitæ sapientiæ, vt ea quæ ab ipsa sunt, ordinata sint, vt Apostolus ad Rom. 13. profitetur. unde quia dæmones a Deo sunt ordinati, subinuicem sunt: & quia ad exercitium hominum ab eodem deputati sunt, ut exercitio boni proficiant, & mali pro meritis damnati excrucientur, etiam hoc Deus ordinate fieri uoluit. Congruit etiam & diabolicæ nequitiæ: quia cum humano generi pro viribus aduersetur, vt magis impugnet, ordinatius pugnat: Vnde apud diuinorū tractatores sub satana rege tartareo, sunt duces, qui de luxuria,

qui de gula, & eiusmodi tentent, & satellitibus suis pro cuiusque natura, consequenter ingenio & nequitia sua mandent imperia. Ex his ergo patenter concluditur, luxuriæ nefanda opera non exerceri statum, & sine medio per nobiliores dæmones: cæterum per eos potius qui in ultimo choro sunt ultimi. Immo quibusdam uiris, etiam peritis, uidetur, quod a toto genere dæmones Sodomiticum, & alias omne contra naturam, idest, extra debitum uas, coitus uitium horreant. Quod inde arguunt, tum quia numquam in hoc legitur turpissimus dęmon se aut incubum, aut succubum exhibuisse: Tum etiam quia in suis operibus sicut natura, ita & dæmon superfluum effugit: est autem superfluum effundere sic sperma, ut generatio sequi nequeat: Tum quia Archiepiscopus Flor. 2. parte tit. 5. cap. 4. §. 2. hoc uidetur sentire, adducens Theologiæ compendium. Sed his non obstantibus, in contrarium est ueritas: quippe uniuersaliter strigimagę, quę in eiusmodi spurcitiis uersantur, aliquid turpissimum (quod tamen scribam) astruunt, uidelicet dæmonem incubum uti membro genitali bifurcato, ut simul utroque uase abutatur. Ad primum ergo in contrarium dico consequentiam non ualere: non legitur, ergo non est uerum: quia nec omnia facta scribuntur, nec leguntur omnia scripta: unde arguitur ab authoritate negatiue, quod minime licet. Ad secundum dico, illud esse quidem superfluum in ordine ad naturam, non autem in ordine ad finem, gratia cuius dæmon incubus operatur, qui est ut strigæ sibi deputatæ adeo suæ immergantur uoluptati, ut eas semper sibi detineat alligatas, & pereant. Ad tertium dicitur Archiep. flor. non assertiue, sed recitatiue loqui, ut magis homines terreret, & auerteret ab eiusmodi damnandis criminibus. Non obstat autē huic ultimo puncto, quod sicut ad rationem boni pertinet modus, & ordo apud Aug. de Na. bo. ita ad rationem mali pertinet inordinatio, & consequenter actiones malorum angelorū non sunt ordinatæ, ut infimæ infimis congruant. Non obstat inquam, dico enim, quod etsi bonum sine malo inueniri possit, ut in Deo, & Beatis, non tamen econtra sine bono malū: qđ semper in natura bona fundetur oportet: cū priuatio sit, quæ sine subiecto esse nequit. Et ideo dæmones inquantum naturā bonā nacti sunt, ordinati sūt, & ordine quodā malas, & perinde inordinatas actiones sortiuntur: inquantū uero mali sunt, actiones habēt sine ordine ad finem debitum, sibi a Deo præstitutū. Vnde Iob. 10. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat: sic intelligitur quia in inferno (ubi tamen non sunt dæmones, qui nos impugnant) non est ordo operationum bonarum moraliter, quæ scilicet, sint ad debitum finem relatæ, cum damnati omnia referant ad suum finem ultimum, qui non creator, sed creatura est: & longe minus in eis est ordo actionum meritoriarum

riarum

riarum æternæ felicitatis. Eſt autem ibi ordo naturæ, & conſequenter exercitiorum in puniendo malos, qui tamen eſt a Deo potius, quam a malis angelis. [Nec tertio obſtat dicere, quod non omnibus eiuſmodi actibus turpiſsimis uacare, non poteſt eis conuenire a natura; quia eadem eſt quæ ante peccatum: neque a culpa uel pœna: quia cum iſta maiora ſint in maioribus, in eorum pœnam deberent huiuſmodi miſerrimis actibus addici. Non obſtat, inquam, quia dico hoc eſſe propter naturam, quæ integra quia eſt, ſuperiori ſuperior operatio congruit. [Non obſtat quarto, quod ubi non eſt ſubiectio & obedientia, ut inter dæmones (inter ſuperbos enim ſemper iurgia ſunt, Prouer. 13.) ibi eſt actionum indifferentia. Dico enim, quod in eis eſt concordia nō amicitiæ, ſed nequitiæ, ex qua & odiunt homines, & iuſtitiæ diuinæ pro uiribus repugnant. Et eiuſmodi concordia conſueuit eſſe apud impios, ut ſe ſubijciant eis, qui ad ſuam nequitiam peragendam aptiores & fortiores ſunt.

Eſſe in rerum natura ſtrigimagas, & quæ ſecta earum.
CAP. IIII.

ETSI iam ex dictis, magas & ſtrigas eſſe liquet, quippe quibus probatum eſt eſſe utrumque hominum genus: reliquum tamen eſt, ut etiam ſtrigimagas eſſe probemus: quod equidem fiat oportet, ſi eaſdem perſonas, & ſtrigas, & magas eſſe probarim; quod nonnullis punctis agendum eſt.

¶Punctum Primum. Per magas ad ſtrigiatum, & magica flagitia, homines tribus modis aduocat dæmon. Et in primis quidem per tædium tentationum, & aduerſæ fortunæ, quibus homo plerumque magarum præſidia cogatur expetere. Nam profitente diuo Greg. diabolus frequenter hominem tentat, ut ſaltem per tędium uincat: quod tamen intellige citra uires hominis, quem Deus tentari ſinit, ne propria ignauia marceſcat. In cuius figurā Deus olim gentes nonnullas in terra Iſraelis remanere uoluit, ut in eis erudiret Iſrael, Iudicū. 2. Et in noua lege. Oportet hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant, ut ait Apoſtolus. Igitur peruerſiſsimus dæmon quoſdā etiam innoxios, per maleficas tantis damnis afficit temporalibus, ut quaſi cogantur maleficarum remedia expetere, & conſequenter earum conſilijs niti: quibus ad ſtrigiatum primo, deinde uero ad maleficia trahantur. Huius rei experimenta & exempla adeo multa ſunt, ut non oporteat nos in hoc fatigari: de quo Inquiſitores uniuerſi interrogati, reſpondere poſſunt, quot mulieres eis officio ſuo inſiſtentibus conqueſtæ ſunt; aut etiam conquerūtur, quod propter damna illata uaccis lacte priua-

tis, & aliis iumentis maleficas consuluerint, & oblata ac opportuna remedia perceperint, ita tamen, ut semper uni spiritui promitterent aliquid, quod modicum esse asserebant, modo illius magistri informationibus assentiretur super certis obseruantiis tempore diuinorum, aut confessionis, & eiusmodi. Vbi illud aduertendum est, quod artifex ille mille habens nocendi artes. 16. q. 2. Visis. semper tamen inchoare a minimis assueuit, ut quod spuatur in terram eo tempore, quo sacramẽtum Eucharistiæ eleuatur, uel claudantur oculi (quãquam hoc secundum ex humilitate, & ne tentationes incredulitatis mentem uexent, fieri licite possit) aut quod cum sacerdos dicit; Dominus uobiscũ: respondeatur aliquod uerbum irrisorium, aut quod peccata mortalia nunquam integre fateantur, & eiusmodi: sicque ad omnimodã fidei negationem, & sacrilegam professionem, de qua puncto sequenti, tãdem adducunt. Et hoc primo modo ad matronas honestas carnalibus vitiis non infestatas utuntur. Ad iuuenculas autem, & alias quæ illecebris carnalibus infestantur, utuntur alio per carnis uoluptates seducẽtes, ubi illud in primis aduertere expedit, qđ apud Remigium in sanctificatis diaboli tentamenta crassantur: unde sicut bonos quã malos tentare mauult, quãquam mali habiliores sint fraudibus eius & lenociniis obtẽperare: ita quoq; honestiores uirgines puellas magis decipere conatur. Cui rei testimoniũ est experientia, & ratio, quippe qui cũ malos iã possideat, anhelat ad bonos obsidendos & possidẽdos, instar principum humanorum, qui magis contra eos qui de suo iure plus obtinent, plus oppugnant. Ex malleo, qui maleficarum inscribitur. 2. par. q. 1. cap. 1. In oppido Rauenspurg. quædam balneatrix se a diabolo multa passam astruxit, quod deuotam quandam virginem prædiuitis filiam seducens, non duxerit die festo ad loca, vbi cum ea dæmon in specie iuuenculi sua colloquia habuisset, quod ea uirgo semper signo crucis, utique inspirante angelo bono, sese tutata sit. Quędã etiam alia uirgo tunc (vt ibi dicitur) in diœcesi Argentina uni ex inquisitoribus fassa dixit: Dum in paterna domo aliquãdo die dominica sola consisterem, ex oppido uetula balneatrix uisitandi gratia me adiuit, & inter scurrilia multa verba, hæc in calce suæ narrationis intulit. Ad locum vbi iuuenes toti oppido incogniti morantur te deducam, modo placeat: dum vero annuissem, vbi ad gradus scalæ, qua ad eos domo quadam ascẽderetur ventum est: Vide, ait, ne signo Crucis te consignes: quod vtiq; spopondi, clanculo tamen post eam me fidelium more signaui. Cum ergo summum scalæ gradum ante iuuenum cameram vetula conscendisset, se vertens animo stomachato, & toruo aspectu in me versa: En maledicaris, inquit, signo Crucis cur te muniuisti? hinc in nomine diaboli abscede, sicque ad propria illæsa

læſa redij. Denique præfata balneatrix incinerata tandem & ipſa in hunc modum a vetula ſeductam ſe aſtruxit. Vnde patet, quod verſute antiquus hoſtis in animas, maximeque virgineas, bacchatur. Hæc tamen vetula de conſodali quadã ſua in hæc verba retulit. Cum amaſium ſuum fornicationis gratia inuiſere perrexiſſet, dæmonem in forma humana itinere medio obuium pertulit: a quo dęmone incubo cognita, & interrogata, an illum cognoſceret; cum reſpondiſſet, minime: dæmon, inquit ille, ſum: & ſi me ad tuum beneplacitum volueris, ſemper ero prędo: nec te in quibuſuis neceſsitatibus deſeram. Cui dũ annuiſſet, decem & octo annos cum eo in ſpurcitijs exegit, cum fidei tamen abnegatione omnimoda. Tertius vero modus eſt per modum paupertatis & triſtitię. Iuuenculę enim corruptę, & ab amatoribus ſpretę quibus nubendi gratia ad rem turpem conſenſerant, vbi ſe & infamatas, & corruptas, & relictas perſpexerint, ad quęcunque pręſidia diabolica ſe conuertunt, aut irriſorem amatorem maleficiando, aut ſe omnibus ſpurcitijs paſsim maculando. Et ſicut (proh dolor) talium iuuencularũ, ſic & magarum non eſt numerus, vt ſupra dictũ eſt.

¶Punctum ſecundum. Sollemniter & tacite ſtrigas profiteri diabolo ad inſtar religioſorum liquet, vt etiam ſupra vtcunq; tactum eſt. Cum enim ſuaſus vir aut femina ſectam ſtrigarum intrare voluerit, antequã admittatur, profitetur aut ſollemniter, aut priuate, ſicut ipſæmet reuelarunt. Sollemnis ſic fit. Maleficæ certa die in concionem veniunt, & dæmonem in hominis effigie vident, qui exhortationem habet ſeruandæ ſibi fidelitatis, vitam longam, & ſecundam fortunã ſpondens. Deinde ex eis certæ aſtantes, nouitiam ad diabolicam religionẽ ſuſcipiendam, præſentantes, diabolo commendant: qui ſi nouitiam voluntariã reperit, de fide Chriſti abneganda, & Chriſtiano cultu, & extenſa muliere (ſic enim beatam Virginem vocant) & de ſacramentis nunquã venerandis, extenſa diabolica manu, manum nouitiæ apprehendens, ſtipulantur. Illaque promittit, ac deinde dęmon ſtatim ſubiungit, iſta non ſufficere: & requirente nouitia aut nouitio, quid amplius exquiratur; homagium inquit: quod illud continet, vt quo ad animam, & quo ad corpus ſibi ęternaliter pertineat, & pro viribus quoſcũq; alios vtriuſque ſexus ſibi aſſociare curet. Alius modus profitendi priuatus, ſeorſum dæmoni quacunque hora, & loco fieri poteſt: & varijs modis fit. Interdum enim aut viris, aut mulieribus afflictione quacunque detentis, adeſt dæmon: interdum viſibiliter, interdũ per medias perſonas alloquens: & ſi ſecundum eius conſilia operari velint, ac ſpondeant, omnia ſecunda pollicetur ad nutum: a paruis tamen, vt ſupra dictum eſt, inchoando, vt ad maiora ducat. Hanc autem profeſsionẽ vel tacitam, vel ſollemnem non aliter, quã infinitis proceſsibus inqui-

ſitorum probare oporteret, quorum nullus eſt, qui ante omnia nō cōtineat,quod negarint fidem,cōculcarint crucem,diabolū adorarint,& ſeſe ei dederint:auctores tamen Mallei Malefi.2.par.q.1.cap.2.de hoc pleniſsime ſe doctos aſſerūt per iuuenculā maleficam, ſed conuerſam in agro Briſiaco a ſua matertera incinerata edoctam ſic. Cum,inquit, die quadam ſcanderem gradus,& iuſſu eius cameram intratura eſſem, cum iuuenes quindecim viridi colore veſtitos conſpexiſſem: elige,inquit,ex his vnum in ſponſum,quem malueris,eumq; tibi tradā. Cum autem me nullum velle reſpondiſſem, grauiter cæſa tandem acquieui præmiſſo modo, ac ab inde ſæpius cū ea intempeſta nocte multa ſpacia terrarum tranſiuimus,etiam ab Argentina Coloniam vſque. Interrogata vero,an imaginarie,an realiter portarentur, reſpondit, quod vtroque modo,prout etiā ſuperius dictū eſt.Confirmatur etiā hic modus profitendi per ea,quæ in ſuo Formicario Io.Nider aſtruxit, qui ſe hunc accepiſſe ſcripſit ex relatu Inquiſitoris Eduen.qui quod quidam magi in Lauſanēſi Ducatu proprios filios excoctos māducarant, aſtruxit. addens quod modus talem artem perdiſcendi fuit, vt maleficis in concionem vocatis,dæmonem in forma hominis viderent,cui diſcipulus futurus fidem neceſſario præſtat, de negando Chriſtiano cultu, & calcanda cruce,vbi latenter fieri poſſet,& Euchariſtia nunquam adoranda.Refert quoq; fuiſſe famam, referente Petro quodam, iudice in Boltigen. quod in terra Bernenſiū tredecim infantes magi voraſſent: vnde & publica iuſtitia ſatis dure ob hoc exercebatur, & animaduertebat in eiuſmodi ſceleſtiſsimos homines.Cumque a detenta quadam malefica quonam pacto infantes comederent Petrus exquiſiuiſſet;reſpondit: Modus iſte eſt:infantibus nondum baptizatis præcipue inſidiamur,ne ſcilicet ſaluentur,maxime ſi crucis ſigno & orationibus nō muniantur: hos,inquit, in cunis,aut ad parentum latera noſtris cæremonijs enecamus: de tumulo deinde clanculo eos excipientes, in caldario decoquimus,quouſque euulſis oſsibus, tota caro efficitur pene potabilis,& de groſsiore quidem materia vnguentū conficimus noſtris voluntatibus & artibus ac ſubuexionibus accommodum: de materia vero liquidiore vas replemus; de quo qui potarit, additis paucis cæremonijs,ſtatim conſcius & magiſter fit ſectę noſtrę. Ad idē in Bernenſium iudicio iuuenis cum vxore malefica captus,& ſeorſum carceri intruſus,dixit.Si meorum facinorum veniam cōſequi poſſem, libētius in lucem efferrem cuncta,quæ de maleficijs ſcio: mori enim me, vt video, oportebit. Cumque eum aſtantes litterati cōfortarent,& veniam ac miſericordiā eum conſequi poſſe,modo vere pœniteret, aſtruxiſſent; tūc lętus ſe morti obtulit: & ſic exorſus eſt. Ordo,inquit,&c. vt ſupra cap. 2. puncto ſecundo. Iuuenis hic præconfeſſus in magna

contri-

contritione mori visus est: vxor vero testibus conuicta, quicquã veritatis etiã in quæstionibus ipsis fassa non est: sed neq; in morte, quin immo parato incendio, verbis pessimis lictori maledicens, in cineres redacta est. Sic ergo patet modus profitendi, qui vbique in substantia idem; & si quoquomodo sit varius, in accidentibus est varius.

¶Punctum tertium. Quare, & quam multipliciter dæmon homagiũ expetat. Homagium, quantum ex strigimagis colligi potuit, hac ratione a professione secernitur, quod professio quidem essentialiter in totali aut partiali fidei negatione consistit: totali quidem, vt cum ex integro fides negatur: partiali vero, vt cum ex pacto inito cũ morte, aliqua contra ecclesię ritum seruantur, puta, quod diebus dominicis ieiunetur, quod sexta feria carnes edantur, aut certa crimina in cõfessione taceantur, & eiusmodi. Homagium vero in animæ & corporis traditione consistit. Illud ergo dæmon expetit ea ratione vel imprimis, vt ad irreuerentiam & offensam maiorem diuinę maiestatis, creaturã traducat; & vt certior sit, quod illam in æternam damnationem secũ adducat. Expertos tamen se dicunt multi ex præcipuis inquisitoribus, quod homagium interdum dæmon vna cum professione acceperit; interdum vero professione sola in præsenti contẽtus, ad certos annos homagium differt. Quare autem sic practicetur, ex parte quidem peruersi dæmonis multę causæ deprehenduntur. ¶Prima. Cum enim nisi ex signis & coniecturis cogitationes non norit, si quidem nouitiam ad consensum difficilem præsenserit, blande aggreditur, vt paulatim ad maiora deducat. ¶Secunda. Cum inter eos qui fidem negant, diuersitas sit, quibusdam ore solo, quibusdam ore & corde negãtibus: an corde profiteantur experiri volens ille dominus abbas inferorum, tempus quasi probationis instituit, vt interim ex operibus & conuersatione mentes experiatur. ¶Tertia. Nam vbi ex longo tempore nouerit aliquã minus voluntariã, sibiq; ore magis adhęrere, quã corde, præsumitq; diuinã misericordiã ex angelica custodia illi affuturã, eã inde abijcere, & aduersa fortuna fatigare conatur, vt vel sic eã ex desperatione lucretur. hæc, & similia nõ nisi inquirentiũ practica, & exquisitis cõiecturis possunt agnosci. Vnde enim hoc, quod in tormẽtis quædã strigimagarũ nullo modo, quædã vero facile veritatẽ fateantur? Itẽ, vnde quod ipsę postquã verũ fassę sunt, sibi ipsis mortẽ laqueo, aut quouis modo possunt, asciscunt? Neque enim a bono spiritu, aut ad silentium, aut ad confessionem coguntur: sed astuti dæmonis opera eiusmodi esse deprehẽsa sunt, qui eas quas toto corde & professionem, & homagium emisisse, consequenter autẽ & pertinaces nouit, iuuat præbendo taciturnitatis beneficium, aut uerius maleficium, de quo infra libro tertio: alias uero derelinquit, nec tuetur, quod eas sibi minus proficuas putet. Hoc

dicunt inquisitores se experientia didicisse: quippe qui omnes quas incinerarunt, per earum confessiones circa maleficia inuolūtarias fuisse norunt: quod tamen sub spe euadēdi nequaquam dicebant. cuius etiā rei argumento erat plerumque facies tumida, & liuens, ex dæmonum verberibus, quibus nō ad beneplacitum inseruissent. Quod vero post confessionem sibi mortem pro viribus inferant, experientia testis est: quod malus dæmon efficit, ne sacramentali confessione saluentur.

¶ Punctum quartum. Strigimagas esse iam liquet. Si enim sunt magi & magæ, strigij ac strigię, & illi ijdem qui magi strigij, & quæ magæ strigiæ sunt, iā strigimagæ sint oportet. Ita vero esse ex professione ac homagio strigiarū liquet, quippe quę ad maleficia se obligāt, vt patuit.

¶ Punctum vltimum. Quomodo autem strigimagę ad ludum, aut maleficia localiter ferantur a diabolo, quantum experiētia docuit, & inquisitores retulere, dico, quod multis modis. Quandoq; enim cū personæ sunt viles, & locus vicinus, suis pedibus incedūt: quod equidē in agro Cumano ex processibus factis in terra Musci liquet, vbi omnes sic adire ludum planū est: Interdum vero equis, aut hircis, aut alijs effictis bestijs feruntur: quæ sunt quidē apparenter bestię, dęmones autē vere, vt supra de eo dictū est, qui forte etiā nūc monachus viuit. Interdum vero, & vsitatius practicatur, vt confecto vnguento ex membris puerorum, pręcipue nō baptizatorum, baculū aut sedile inungant, aut etiam se inter manum & brachium sub certo charactere, & statim sublatæ in aera feruntur: quod infinitę earum confessiones asseuerant. Interdum etiam feruntur nullo adhibito corporeo instrumento, sed sola dęmonis virtute assistente, veluti supra de scholari patuit, qui ceruisiā erat allaturus. Ferūtur autem die & noctu, vt libet, & inuisibiliter diabolo interponente, aut circunuoluente corpus aliquod: sicut de Aenea dicit Virgilius, cū Cartaginē adiret: quia licet finxerit, dixit tamē possibile: & similiter interdū visibiliter. Henri. Inst. & socius in hęc fere verba testātur. In oppido Valzhut super Reno, Constan. diœcesis, malefica oppidanis & inuisa, & suspecta, quod ad nuptias nō fuit inuitata, ad quas pene totum oppidum fluxerat, aduocato dęmone, vt grandinē ingentē super choreas, & reliquos inuitatos dūtaxat inferret, precabatur. Ab eo vero super monticulū prope oppidū sine vllo corporeo instrumento, videntibus pastoribus quibusdā, delata, facta parua fossula, cum ei deesset aqua, quam inferret (quod ex more faciunt concitaturę tempestates, vt dicetur) imminxit, & vrinam digito mouens, sublato in aera virtute dęmonis humore, ingens grando cunctis mirātibus super iā dictos cecidit: & de hac malefica suspicātibus, eo magis quod statim post ingressa est oppidū, & paulo post pastores visa retulerūt. Vnde capta fassa est hęc, & alia, ac dęmū in cineres igne soluta.

Strigima-

Strigimagarum genus cum incubis & succubis respectiue illecebris flagitiose domesticeque uersari. C A P. V.

QVIA iam abunde, an, & quid sint strigimagæ deductum est, deque secta ipsa dictum: iam de earum operibus tractãdum est, & imprimis de eo, gratia cuius in talia feruntur, idest, turpisima uita, quam cum incubis & succubis respectiue ducunt. Quod equidem multis punctis absoluemus.

¶Punctum primum. Strigimagarum genus, & si etiam ex uiris constat, amplius tamen ex mulierculis: unde & femineo genere uti in eiusmodi consueuimus. ¶Primo. Prouerbium est, tria esse quæ in bono uel malo mediocritatem non obseruant; lingua, persona ecclesiastica, & femina. Et de lingua docet experientia, unde & Aesopus iussus emere carnes optimas, linguas emit: & itidem iussus emere pessimas, linguas denuo emit; & irascenti domino, quod non perfecisset iussa: immo, inquit, quia lingua bona nihil melius, nec peius mala. De ecclesiasticis uero, quo ad regulares Aug. ad Vincen. Dona. paucis uerbis multa complexus: Simpliciter, inquit, fateor charitati uestræ coram domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quoniam difficile expertus sum peiores, sicut & nõ meliores, quam qui in monasteriis defecerunt, aut profecerunt. Hæc ille. Ratio uero est, quia cũ assidue uersentur in diuinis, oportet quod diuinis inspirationibus aut iugiter assentiant, & fiant optimi: aut iugiter dissentiant, & fiant pessimi. In clericis autem sæcularibus eadem ratio militat, tantummodo differens per magis & minus: unde ut Cryso. dicit in Homil. super illud, Eiecit de tẽplo &c. Sicut, inquit, omne bonum a sacerdotio, ita & ab eo egreditur omne malum. De femina uero præter experientiam idem diuinis litteris liquet. Nam Eccle. 25. Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris: commorari leoni & draconi placebit, quam habitare cũ muliere nequã. Et infra: Breuis est, inquit, omnis malitia, super malitiam mulieris, scilicet, malæ. De bona uero idem cap. 26. Mulieris bonæ beatus uir: Vnde & de bonis pręclara in litteris diuinis & humanis leguntur. Eligit ergo dęmon magis mulieres, quam uiros, & mauult quasi in omnia facinora proniores, & ad quædam etiam aptiores, ut ad ea quæ obstetricum ministerio patrantur. ¶Secundo. Nam mulieres ad credendum sunt proniores, unde quia fidem euertere dæmon uel imprimis quærit, feminas potius adoritur. ¶Tertio. Quia propter complexionis fluxibilitatem facilius impressiones patiuntur, consequẽter

autem ad reuelationes ſpiritibus ſeparatis imprimentibus, habiliores ſunt. ¶Quarto. Quia propter lubricitatem ſuæ linguæ malarum artiũ doctrices, & auidæ, & pene coactæ fiunt, dum neſciunt tacere quæ norunt. Accedit vero quòd ob animi puſillanimitatem, cum aliud nequeant, ad maleficia pro uindicta facile cõuolant. Sunt quamplures eiuſce rei aliæ rationes.

¶Punctum ſecundum. Corpus, quo incubus, aut ſuccubus dæmon hominibus eiuſmodi turpibus actibus miſcetur, in ſubſtantia aereum eſt, ſic tamen groſsis vaporibus & terreis compreſſum, & condenſatum, ut ad terrę proprietates accedat: quod ſic elucidatur. Aereum enim ſimpliciter eſſe nequit, quod ſit inſigurabilis aer, niſi figura aliena: cuius rei ſignũ eſt, nunquam ſuis, ſemper autẽ alienis terminis clauditur: & in ſua ſphæra, ubi ad concauum ignis, & maria, ac terras finitur: & extra ſuam ſphæram: quippe qui ne vacuum detur, angulos omnes rei qua ambitur, occupat. Quia uero maxime tranſmutabilis eſt aer, & in quodcũq; vertibilis, ideo in ſe eſt competens talis corporis materia, ut ex eius ſubſtantia ſibi corpus dæmon aſſumat: cuius etiam rei ſignum eſt, ut libro primo dictum eſt, quod corpus illud annixi trũcare, aut confodere nequiuerunt, quod ſcilicet ſtatim coeant diuiſi aeris partes: quia tamẽ figurari nequit, niſi terreſtre aliquid miſceatur, aerem illũ inſpiſſari quoquomodo, & ad proprietatẽ terræ propinquare oportet: aeris tamen natura ſeruata, q̃d dæmones utique motu locali, quo partes aeris cõprimantur, & vapores terrei groſsi eleuati miſceãtur, facere poſſunt. Quod vbi faciunt dæmones ad alicuius rei proprietates ſignandas ſiue angeli, ſiue hominis, ſiue equi, uel eiuſmodi, dicuntur illa corpora ab eis aſſumpta, in quibus ſunt, non vt animæ uegetantes & viuificantes, ſed vt motores, inſtar ſcilicet nautæ in naui: alias vero ubi talia corpora non ipſi effingunt ad aliquid ſignandum, ſed effincta, vt a Deo vel à natura, mouent, veluti linguam aſinæ Balaam, & arreptitiorum membra malus angelus mouerit, nõ aſſumpta eiuſmodi corpora, ſed occupata dici conſueuere.

¶Punctum tertium. In aſſumptis vero corporibus cum ſtrigimagis dæmones loquuntur, vident, manducant, coeunt, & generant: quæ quonam pacto faciant, detegamus. Sonus eſt percuſsio aeris ad corpus ſolidum, puta, campanam vel lignum, qui ſi ab animali fiat, per eos uox dicitur: animal enim ad cordis refrigerium aerem inſpirans, & attrahens per pulmonem, & illum ad uocalem arteriam in gutturis extremo expirando percutiens uocat, quãquam & ſine pulmone & attractione aeris poſsit uocem emittere animal, quod Halec facit, cum extra aquam ſtatim eſt moriturus, vocem enim edit. Si uero ſonus ab ore animalis emiſſus per linguam, dentes, & labia ſic dearticuletur,

culetur, ut aliud quam naturales passiones designet, dictio est: & si dictio dictioni sic iungatur, ut enuncietur quid complexe, locutio est. Sciendum enim, quod bruta uoce sua, suas passiones uel affectiones quidem designant, & aliud nihil, scilicet timorem, lætitiam, dolorē, famem, sitim, & cætera: unde non loquuntur, immo nec homines eo casu loquuntur, nisi dicamus infantem loqui dum plorat, aut hominem dum ridet. Homo vero mentis conceptum locutione promit, per locutionem aerem motum, & sonorum distinguens, ac dearticulans proxime in ore: deinde vero successiue extra quidem, sed tamen prope os: & sic consequenter ad aures usque, eius, qui est per aures, alterius conceptum percepturus. Dæmones ergo, quia nec pulmonem, nec dentes, nec linguam, aut labia habent vera seu naturalia, sed apparentia tantum, proprie non loquuntur: quia tamen mente concipiunt, & conceptum quibusdam sonis motu locali aeris instar dictionum dearticulantes exprimunt, loqui per similitudinem dicuntur, non attracto vel respirato aere, sed in ipso assumpti corporis simulato ore proxime moto, & percusso, deinde ad contiguum usque ad aures magorum. Et non modo loquuntur, verum etiam cantant. Quidam in ciuitate Bononia satis religiosus sacerdos, mihi amicus, cui Hieronymo a Viola, seu Lyra nomē erat, quod eiusce instrumentum peroptime tangeret, mihi ad annum Domini circiter 1500. in hāc sententiam retulit. Ex necromanticis quidam mihi, inquit, cognitus, interdum etiam domesticus, dum me lyram tangere crebro uideret: ostē dam, aiebat, aliquando tibi meos pulsatores, & quam nihil scias, uidebis. Cumque festo quopiam ad tempus Quadragesimale post cibum, sanctū Michaelem in Bosco declinata semita, per uineas, angusto calle conscenderemus, medio itinere lassi quieuimus. Cui ego: Quando illos, de quibus toties, pulsatores auditurus sum? Qui statim quibusdam in terra formatis: respice, ait, sursum: vidique in aere quoddam pernisiarum agmen, vt videbatur, alis ludentium & descendentium, ac descendendo crescentium: quæ cum in terra steterūt, quindecim iuuenes pulcherrimi, quindecim instrumenta musicalia tangentes fuere. Tota vero intentione ferebar in eum, qui lyram tenebat; quo diu audito, visum mihi est, quod in ea arte scirem penitus nihil. His uero iussu necromantis disparentibus, & eo rursus characteres effingēte, denuo similia vt prius, sed plura apparuere, quæ dum in terra consisterent, fuerunt qui prius quindecim iuuenes pulsantes, & puellæ totidem cantātes: quibus (parcat mihi, inquit, Deus si in hoc pecco) aut pulchriores, aut in pulchritudine pares uidi nunquā. Hęc ille. Qui etiā deinde retulit, ꝙ eodē necromante authore, Bononię in platea mercati, noctu pręsentibus duobus nobilissimis principibus, Ioanne Bentiuolo, & Ro-

berto Sanſeuerinenſi haſtiludum horrendum per dæmones actum ui derit. Cumque tubarum ac tympanorum ſtrepitu omnia uiderentur reſonare, ac perſtrepere, & ne tota Bononia conflueret extimuiſſem: ne timeas, inquit, extra plateam hanc, quam cernis, nihil ſentitur. Et ſi interroget quis, quonam pacto id fieri poſsit, vt ingens ſonus non audiatur eminus, dico quod cum duobus modis illud haſtiludum fieri potuerit, uel præſtigio ſcilicet, uel corporum aereorum dicto modo formatorum locali motu: ſi præſtigioſe res acta eſt, nihil difficile emer git, cum omnia eſſent in ſenſibus eorum, quos diabolus participes hu ius eſſe uoluiſſet: ſi uero locali motu corporum, iam illi ſoni veri ſoni eſſe potuerunt, & tamen ibi tantum audiri. Vel primo impeditis ſen ſibus eorum, quos diabolus audire noluiſſet per ſoporem, aut ludifica tionem, iuxta dicta in primo libro. Aut ſecundo per fixionem aeris, ne ſuo motu ſonum deferret: (ſine quo aerem contiguum ſonus non immutat, niſi forte immutatione ſpirituali, quæ eſt demiſsiua) ſicut enim mouere corpora, ita & figgere poteſt: quippe ſicut eadem diſci plina, ita eadem virtus contrariorum eſt: vt ars ſanatiua ſani & ægri, Aut tertio per interpoſitionem impedientis, puta, denſiſsimarum nubium, aut ferri uel plumbi: quibus ſtatim locali motu intercedente, vallare poſſet dæmon loca magna. Aut ultimo omnibus, uel pluribus modis prędictis. Et de his ſatis. In hominibus vero energumenis & arreptitiis, dæmones per vera naturalia inſtrumenta locutionis mẽ tem ſuam referunt, quãquam nunquam æque bene eis utantur, ut na turalis motor. Quidam uir ſanctus (author eſt S. Vincentius) in arreptitio a dęmone reſponſum habuit uerbis latinis barbaricum. De quo cum diabolum eruditiſsimum increparet: non eſt (inquit dæmon in illo) mea culpa, ſed lingua huius ruſtici tam groſſa, quod per ora eius uertere nequeo. Quantum vero ad uiſum & auditum attinet, cum viſio auditusque ſint viuentis corporis actiones, hæc ſimilitudinarie & improprie habeant oportet, ſicut & corpora, quibus eliciuntur. Vident tamen altiori modo, & longe clariori: qui nec corporea quidem diſtantia impediri poſsit, id eſt, ſpirituali ſeu mentali uiſione: ſimiliter autem & audiunt, dum ea virtute, qua intuentur, etiam percipiũt mentales hominum conceptus uoce, aut ſignis expreſſos. Comeſtio vero completa & uera imprimis cibi in ore diuiſionem, traiectionẽ in corpus, vim digeſtiuam, uimque egeſtiuam exquirit: quæ duo prima angeli cum boni, tum mali in corporibus aſſumptis exercere & poſſunt, & efficiunt, quod id totum locali motu agatur: reliqua duo nõ faciunt modo, uerum etiam nec poſſunt: quãquam illarum virtutum uice reſolutiuã cibi in præiacentẽ materiam nacti ſint; Chriſtus uerò poſt ſuam reſurrectionem duo prima perfecit, duo vltima nõ perfecit, quod

quod iam immortale corpus enutriri nequeat: virtutes tamen, quibus ea fieri solent, quia vere habuit, vere etiam comedit. Neque enim vere comedens necessario aut digerit, aut egerit: alioquin statim sumpto cibo euomens, minime comedisset.

¶Punctum quartum. Quomodo vero coire possint incubi succubiq; manes, & quando id efficere cœperint, & quã multi & crebro homines his spurcitijs vacent, sic liquet. Quomodo enim ista nefanda, quæ bonis mentibus euoluere graue est, admittere possint, iam ex dictis liquet. Motu enim locali effinctis virorum, aut mulierum formis, & ad opus nefarium admotis, id vere quidem ex parte hominum, apparẽter autem ex parte dæmonum fieri posse, visis quę supra scripta sunt, dubitarit nullus. Quãdo vero eiuscemodi quo ad strigimagas cœperint, ante annos Domini. 1404. incertum quidẽ est, quod nec sacræ litterę, nec historiæ, aut viri graues id tractauerunt: nihilominus maleficos lõge ante fuisse ex Canonibus, & doctoribus liquet, & ex libro Tho. Brabantini De apibus. Nũc vero etiam voluntarie sese eis mulierculę strigimagæ sternunt: quinimmo vt sternantur, Christum negant, infantes enecant, diabolum adorant, æterna supplicia pati, quam istis miserijs carere malentes. Et tam crebri sunt, qui id efficiant, vt teste Henri. Insti. ac Socio inquisitoribus, quotquot ex strigimagis, quas sæculari brachio puniendas reliquerunt, in diœcesi præcipue Constantiensi, & in oppido Rauenspurg. (quæ exceptis secrete pænitentibus. 48. fuere ignibus adustæ) omnes cum incubo ab eo tempore, quo sese diabolo tradidere, vsque ad suam incarcerationem in his spurcitijs vitam duxerint, vt per earum confessiones, earum vel præcipue, quæ ad fidem rediere, liquet. Itidem quoque asserẽtes de quadraginta & vna ad Burinam vltimo supplicio confectis. Immo nunc in Apennino tantum excreuerunt, vt dicãt se breui plures fidelibus futuras, & se propalandas in publicum: & erit sicut de Valdensibus in Valle lucerna. Talis autem regulariter in his ordo seruatur, quantum ex horum confessionibus credi potest, vt succubus homini strymago dæmon, semen ab eo decisum excipiat, qui si quasi illi homini a principe suo deputatus mulieri se incubum exhibere recusarit, semen illud incubo maleficæ deputato tradit, qui sub certa constellatione sibi ad id seruiente, in muliebre genitale tradit, se incubum faciẽs, vt inde genitus, aut genita ad maleficia peragẽda idoneus sit. Nec obstat, quod hi de quibus in Gen. gigantes tantum & viri potentes ac famosi, & non malefici fuere. Dicitur enim primo, quod tempore legis naturæ propter creationis mundi recentem memoriam, apud graues viros & eruditos maleficia non fuere: vnde nec idolatria locum habere statim potuit. iam vero hominum malitia excrescẽte, etiam diabolus ipse hoc genus pecudum op-

X portunius

portunius generare, & educare potuit. Vlterius dici posset, quod nec verba illa Mosi virtutis bonum redolēt, Potētes in sæculo viri famosi, quod in flagitijs subaudiri posfit. Ex his ergo nefandissimis actibus, strigimagarum genus maxima suscipit incrementa; tum quod eiusmodi voluptates multos in captiuitatem trahunt: tum vero, quod inde tales generentur, quos in vitia hæc promptissimos dicas.

¶Punctum quintum. An vero dæmon quemadmodum semper cum seminis resolutione homini succumbit, quantum ex parte hominis attinet: itidem quoque semper mulieri cum seminis intrusione incumbat, id imprimis nosse oportet, quod cum habeat mille nocendi modos hostis iste vt 16.q.2. Visis. circa eiusmodi generalis regula dari non potest: probabile tamen videtur multis, quod inhabilem conceptui, vt annosam vel sterilem, absque semine supponat, quod scilicet sicut natura, ita & dæmon superflua in sua actione pro viribus euitet: vnde eo casu illa obseruat, quæ delectationem, non quæ conceptum pariant: quamquam id agere posfit vt semper & interuenire credatur, & non interueniat: cum eas effingat corporum formas, quæ illi conducunt, nisi obstiterit Deus, vt dictum est. At vero si conceptui habilis est strigimaga, semen humanum & affert, & infert: modo illud habere queat, quo inde proles sibi obsequens gignatur: & idem si prægnans sit, facit vt conceptum inficiat.

¶Punctum sextum. An vero in prædictis tempus quam tempus, aut locum quàm locum alium malit, illud imprimis aduertatur oportet, quod præter ea tempora, quæ sydereos influxus concernūt, de quibus crebro dictum est, certa tempora obseruat, quibus strigimagas re venerea oblectet: quę & omniū sanctissima sunt, vt festi dies, pręcipueq; Natiuitatis Seruatoris, Paschæ, & Pentecostes. Et id quidem ratione multiplici. Et imprimis, vt strigimagæ peccati culpa magis obuoluantur: quippe, quæ post apostasiam a fide, & Veneris spurcitias, etiam sacrilegij quasi crimen admittant: atque inde honori diuino iactura maior inferatur, quamquam nulla inferri posfit, quod Deus ex omnibus talibus, per iustitiam gloriam sibi pariat. Deinde vero, vt ex eo quod grauius offenditur pater omnium Deus, maiorem debacchandi in homines licentiam nanciscatur Deo per dæmonem animaduertente in malos, non obstante eo, quod dicitur, Filius non portaturus iniquitatē patris: quia illud in ordine ad æternam mortem intelligendū est, alias quomodo verum dixeris illud; Visitans iniquitatem patrum in filijs vsque ad tertiam generationem? Demum vero vt maiori opportunitate plures ruere faciat, præsertim vero adolescentulas, quæ festis diebus otio & curiositatibus magis operam nauāt: sicut vt supra de quadam iuuencula dictum est, quæ ducta ad locum, vbi dæmones in for-

ma iuuenum prestolabantur, monita ne se signaret, quæ vbi locum attigit, nullus fuit, quod scilicet se signasset, & illi præsentiam suam iuuenculæ ostendere nequiuisset. Vnde anus irata dixit; vade in nomine omnium diabolorum: Te enim signasti. Quantum vero ad locum attinet, ex strigimagarũ factionibus, constat in locis Deo sacratis spurcitias illas omnino exerceri non posse; ex qua re efficacia angelicæ custodiæ deprehendi potest: & quod longe mirabilius est, quod pacem nunquam habeant, nisi in ecclesia tempore diuinorum, astruunt: vnde eã alijs citius ingrediuntur, egrediũtur vero tardius: licet ibi ex dæmonum cæremonijs & mandatis aliqua nefanda obseruent. Quam vero ob causam illa in tempore quidem possint, in loco vero nõ possint: puto consecrationes in causa esse, & sacra reposita. Tempus enim nõ nisi humana voluntate per statutum attingitur, quo diuino cultui mãcipatur: sed loca etiam actione ipsa transeunte per sacrationem, & sacrorum repositionem continguntur.

¶Punctum septimum. An vero expletio ipsa nefandissimi operis visibiliter ex parte succubi vel incubi, sicut ex parte hominis peragatur, quantum attinet ad astantes, illud præmittere oportet, quod quantum experientia inquisitores docuisse potuit, quantum ad astãtes illud aut nunquam, aut non semper est verum. Nam Henri. Institoris cum socio in hanc sententiam retulere. 2. par. q. 1. cap. 4. Mallei malefi. In oppido Rauenspurg. necnon in dominio nobilium Ropelsteyn, ac locis alijs quamplurıbus in campis aut in syluis visę strigimagę sunt, supinę ad vmbilicum vsque, & eo amplius nudatę, dispositis tibijs & cruribus prout nefanda venus exigebat se agitantes, incubo nullatenus apparente, quamquam in calce talis exercitij, a malefica ad staturam hominis sursum fumus teterrimus leuaretur. Sed & hoc contigisse planum est, maritos, incubos cum vxoribus se turpiter coagitantes, & vidisse, & homines putasse, quos dum gladijs peterent, illi soluebãtur in auras.

¶Punctum octauum. Sed & illud haud dubio verum est, dæmones incubos, nõ modo mulieribus ex suo incubatu generatis, aut eis, quas obstetrices dæmonibus obtulissent, importunos fore, uerum ad quascunq; sanctiores uirgines stuprãdas per seductrices strigimagas anhelare. Nam in Rauenspurg. id ante sententiam vltimam nonnullæ incinerandæ fassæ sunt, sibi a suis magistris dæmonibus iniunctum, omni conatu in sanctarum uirginũ uiduarũq; subuersionẽ debere laborare.

¶Punctum ultimum. Nulli uero dubium esse debet, perfidum illum Dei aduersarium, quanta potest uoluptate in tali nefario coitu homines ac feminas afficere, quod scilicet id suo peruerso fini sit cõmodũ, quo scilicet ad se quosq; elicere pro uiribus cupit: quanta tamen eiuscemodi delectatio sit, illud aduertendum putanm, quod & si natura-

lis ordo sit, ut maiorem habeat uir ad consimilem sibi uxorem, uel generaliter feminam, & cōtra, quam uir ad succubum, aut mulier ad incubum dæmonem: nihilominus ille tam potens, tam doctus, tam uersutus, tā malignus hostis, ubi debita actiua debitis passiuis admouerit, & suis artibus fouerit ac tēperauerit in calore & teneritudine, ubi etiā phantasmata mouerit, & sensus in libidinem concitauerit, non minorem uoluptatem afferre putatur. Vnde quidam in agro Comensi mox arsurus, ridens diu, interrogatus de causa, dixit: se recordari de lenocinijs & blanditijs suæ Catherinæ i. dęmonis succubi, & cum iam flāma ora occupabit, idem inquit, faciam.

Mirandos effectus maleficiales circa uenerea. C A P. V I.

VT uero ad ea quæ statim diximus de uenereis dicenda cohęreāt, iam de ipsis strigimagarum mirandis particulariter dicturi, a ueneris exordiamur expedit, quo nam pacto scilicet eiusmodi efficiant: quod multis punctis explebimus.

¶Punctum primum. Naturali sua uirtute ad amorē carnis (ut aiunt) & sanguinis: similiter autem & ad oppositū odium, homines dęmon uehementissime flectere potest. Nā illud imprimis quisque norit, quod a diabolo directe quidem, idest ex intentione hic & nunc operando, non sunt peccata omnia suffragante ratione, quod etiam nullo diabolo extante adhuc & cibi, & uenereorū nos appetitus fatigaret, & possibiliter inordinaret. Indirecte tamen omnium peccatorum causa est, dum persuaso primo homine, originalem iustitiam eliminauit, peccata omnia cohibentem. Si tamē non de esse, sed de posse nobis sermo sit: etsi dæmon illius inordinati amoris, hominis uoluntatem directe inclinando, causa non sit (Cor enim regis in manu domini scilicet solius) id tamen potest ad instar suadentis: quod dupliciter agitur. ¶Et primo quidem uisibiliter, ueluti cum homini in specie sensibili uisibiliter & apparet, & loquitur: sicut & Euam specie serpentis, & Christum in quauis specie sensibili tentauit: ad quem etiam modum & illud reduci potest, quod exterius in facinora pellit hominem, non suadendo, sed alliciendo, ueluti si se in forma speciosę iuuenculę ostentet, nihil suadens, aut dicens, sicut monialem sub specie lactucę traxit in gulositatem apud Greg. in Dial. ¶Secundo uero etiam inuisibiliter: non enim id putandum est, quod uisibiliter solum hominem aggrediatur, alioquin diabolico suasu ea tantum peccata admitterentur, ad quę uisibiliter, & exterius apparens suaderet. Inuisibiliter ergo interdum res agitur: & id dupliciter, & imprimis quidem disponentis ad instar, sicut exsufflantem in prunas, ignem accendere dicimus: quippe, qui cum

possit

posſit corpora mouere localiter, per ſpirituum & humorum motiones ad iram, aut uenerem, aut eiuſmodi nos diſpoſitiores facit: corpore enim aliqualiter affecto, homines ad quędã fore diſpoſitiores confeſſum eſt, cõſequẽter autẽ ad his aſſentiendũ procliuiores. Deinde uero res etiã agitur ſuaſionis modo, ſeu ſuadentis ad inſtar, ueluti cũ uirtuti cognitiuę noſtrę apparet aliquid ſub ſpecie boni, & a nobis agendi: quod tripliciter accidit quantum ſcilicet ad intellectum, & quantũ ad interiorẽ, ac exteriorẽ ſenſum. Et quantum ad intellectum quidẽ, qui etſi a diabolo non illuminetur, ut ſupra lib. 1. dictum eſt: quia tamen ſpiritus in quibus phantaſmata quieſcunt, localiter mouere poteſt, eos intellectui obicit: Nã ſicut Philoſophus de Som. & uigi. teſtatur, ubi apparitionũ & ſomniũ cauſas deſignat, cũ dormit animal, deſcẽdẽte plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuum, ideſt ſenſum communem, ſimul deſcendunt motus, ſiue impreſsiones relictæ ex ſenſibilium motionibus, cõſeruatę in virtutibus ſenſibilibus interioribus, ideſt in phantaſia, quo ad ſenſata vel phantaſmata; & in cogitatiua quo ad non ſenſata, ſicut inimicitiam, quam ouis in lupo non ſenſu, ſed cogitatiua nouit: & ſic res uidentur in ſomno ac ſi præſentes forent: quod autem fit locali motu animali, longe magis dæmon poſſet efficere. Quantũ ad ſenſus vero interiores, eadẽ eſt ratio: quia nõ poteſt intellectui quicquam oſtendere, niſi phantaſiæ quoq;, cõſequẽter autẽ & æſtimatiuę oſtendatur, cũ intellectus nihil in via, niſi in phãtaſmatibus intelligat, vt experimur, & 3. lib. de Anima Philoſophus aſtruit. Quantũ ad ſenſum vero exteriorẽ attinet, id liquet: quia dæmon dictã motionẽ & viſionẽ phantaſmatũ nõ modo in dormiẽtibus (vt etiã natura ipſa) verumetiã & in vigilãtibus poteſt efficere: & hoc ſua naturali uirtute, cũ etiã ipſe homo vigilãs hoc poſsit, ut ex uiſis & ſenſatis prius ſibi phantaſmatũ idola formet ad placitũ, & phãtaſtica ui ſibi effingat quod lubet, & tanta tamque uehemens eiuſce motio & impreſsio eſſe poteſt, ut ad ſenſus uſq; exteriores eiuſmodi idola pertingere uideantur, quẽadmodum in phreneticis uidere licet. Igitur amorem ſenſualem dæmones inducere efficaciſsime poſſunt: Primo interius cõcupiſcẽtiã inflammãdo, eo modo qui in lib. primo dictus eſt. Secũdo uiſibiliter ſuadẽdo, vel oſtẽſa ſpecie formoſa alliciendo. Tertio etiam inuiſibiliter & ſuadendo, & alliciendo per oſtenſionem phantaſmatum: quod quidẽ aliquando ſine ademptione naturalis luminis, vel vſus rationis faciunt, vt in ſponte amantibus, immo quid ament eligẽtibus. Quandoque vero rationis lumine penitus ligato, quod vinum, & humores etiam faciunt, vt in ebrijs & phreneticis, & longe magis dæmon: & eo caſu tales dicuntur arreptitij, quod ſcilicet ab altiori natura corripiantur. Et quidem hoc interdum ſine maleficio facit. ut enim philoſophus vbi

iam

iam,profitetur,qui in paſsione eſt a modica ſimilitudine vel amati,vel oditi mouetur. Vnde perfidus dæmon, cui hominum paſsiones notæ ſunt,quod corporeæ ſunt, & ex actibus probantur, paſsiones aut concitans,aut concitatis abutens,tunc hominem oſtendendo, & ſuadēdo, & alliciendo pro viribus in amorem pellit. Cum maleficio vero,quando eiuſmodi ad maleficarum preces, & carmina pacto explicito, vel implicito molitur: quod quam crebro fiat,experientia docuerit, qua teſte mariti pulcherrimis & nobilibus coniugibus poſtergatis, turpiſsimas, & viliſsimas inſequuntur, & impetunt. Authores Mal. male. in hæc referunt. Vetulam tres ſucceſsiue abbates dementaſſe,fama publica apud omnes monachos teſte,nouimus, licet contra eam procedere non vacarit: & quartum iam ſimiliter dementaſſe,quod & ipſa publice fatetur,nec dicere veretur; Feci, facio,& olim faciã,nec a meo amore deſiſtere poterunt: quippe qui tantum de meis ſtercoribus (protēſo brachio quantitatem oſtentans) comederunt. Sed & de monacho necromantico peregrino in Dia.Greg.refert,quod virginem ſanctimonialem adeo in ſui amorem arte diabolica concitarit, vt ſe morituram pene clamaret,niſi dicti monachi viſitationē meruiſſet:quem ideo etiã de monaſterio fratrum exploſerunt. Nec tamen prędictis aliquatenus obſtare poteſt, quod ſi diabolus ad amorem malum poſſet inducere, poſſet ipſas malas cogitationes agnoſcere: cum omne agens a propoſito,effectum ſuum norit. Dico enim,quod agens a propoſito cognoſcit effectum ſuum,cuius eſt cauſa ſufficiens, etiam certa notitia: non autem cuius eſt cauſa accedente libero arbitrio alterius,ſed coniectaliter tantum,& ita eſt in propoſito:vnde & ſi diabolus certe nouit amorem inſpiratum ſenſibus, nō tamen inſpiratum voluntati ſuaſione vel alio ſimili modo,niſi ipſe amor ſeipſum aliter prodat.

¶Punctum ſecundũ. Virtutis generatiuæ opus ſicut prouocare dæmonis auxilio,ita & impedire haud dubio ſtrigimagę poſſunt.Neq; enim in hoc dubium eſſe poteſt,cũ probarimus maleficiũ circa vſum matrimonij eſſe in rerũ natura,ut patet per omnia iura de fri.& male.& 33. q.8.Si per ſortiarias: quibus ratio ſuffragatur; quia cũ id homines herbis & uenenis poſsint, hoc negare a dæmone,cuius poteſtas maior eſt; inſanire eſt.De modo tamē quo tale maleficium procurari poteſt,aduertere neceſſe eſt. Impedit ergo & ex parte potentiarum animæ, & itidem ex parte corporis: de quo non minus obiter, quam ſapienter Petrus de Pal.in hanc ſententiam loquitur. Cum dæmon ex eo ꝙ ſpiritus eſt,ſuper corporea natura quantũ ad localem motũ, aut explendum,aut uetandũ dominetur.¶Primo quidē corpora maſculi & feminæ ne inuicē propinquent efficere poteſt directe,vel ēt indirecte ſe in aſſumpto corpore interponēdo:ſicut de eo iuuene dictũ eſt,qui & idolum

lum, & iuuenculam desponsarat, quam ideo cognoscere nequibat; se in eiusmodi corpore dæmone interponente. Secundo quoque hominem ad actum venereum aut inflammare, aut infrigidare, naturalibus actiuis admotis. Tertio imaginationem & æstimationem turbare, ac perinde mulierem, aut dilectam, aut ingratam reddere. Quarto membri rigorem & impedire, & abolere, spiritibus localiter motis, aut etiam remotis. Et quinto locali eodem spirituum aut aliorum corporum motu spermatum vias intercludere, ne excidantur uel emittãtur. Plura autem, inquit, super eo actu quo primum peccatum traducitur, quam super aliis Deus permittit: quod & doctores omnes firmarunt. Quæ autem de viro dicta sunt, de muliere quoque respectiue, idest modo sibi conuenienti, intelligantur oportet. Cur vero plures viri maleficiis subiaceant, quam mulieres; ideo est, vel quia id, quãtum ad talem actum, facilius fit in uiro, cuius meatus facilius obturantur; & qui membri rigore posito, nihil potest, & eiusmodi: uel ideo est, quia plures maleficæ sunt mulieres, & plus conantur uiros inficere, quam mulieres, ut adulterandi occasio utrinque præstetur. Et hæc quidem de modo quo ista interius efficiunt strigimagæ. Exterius vero id per imagines uel characteres, aut serpentes interdum efficiunt, aut herbarum comestu, aut testiculorum galli: his tamen semper accedente dæmonum cooperatione, qua & eiusmodi strigimagæ colludant, dum aut coitum, aut partum euacuare nituntur. Nider in Form. Quidam maleficus, cui nomen fuit Stadhin, in diœcesi Lausanensi captus, fassus est, se in domo quapiam in vxoris domini ventre septem filios per aborsum enecasse, & in omnibus eius pecoribus ac iumentis simile perpetrasse, quorum nullum in annis eisdem partum viuum ediderit; & per quæstiones de modo interrogatus, respondit, se sub limine ostii domus locasse serpentem, qui si amoueretur, rediret ex templo fœcunditas. Sublatis ergo pulueribus, iam enim aberat serpens in eos resolutus, eodem anno & vxori, & iumentis fœcũditas reddita est. Quid simile meo tempore in agro Bononiensi (villam taceam expedit) circa annum salutis Millesimum quingentesimũ quartum, actum est. Religiosus quispiam, sed magus, ex his scilicet quibus nullus est peior: quippe qui in monasterio defecerat (religionem tacebo) æstiuis caloribus hospitium in via ad Mutinam intrarat, hospite obeso valde, & prægrandi corpore, refocillandus. Qui oblatis crudis oleribus, vt bene condirentur orauit, dicens Italico vulgari idiomate. Vnzela ben, che ti pagherò. Et refocillatus, sub limine loci cedulam recondens, abiit: Cumque hospitis filia virgo paruula locum, ut mensam reponeret, intrasset, repente furere cœpit, & nudata penitus saltare crebro dicens. Vnzela ben, che ti pagherò: quod mater aduer-

tens

tens affectu materno & ipsa incaute, & celeriter intrans, statim similiter nudata saltare, & eadem uerba cantare cœpit. Quæ ad horas sic alienatæ manserunt, tota villa spectante, donec miser ille obuio cuipiam in itinere eodem, rem propalauit, & vt cedulam, cum illuc uenisset, amoueret, orauit. Qua remota, cum ad camisias ambæ rediuissent, filia vt erat velocior, camisiam matris casu præoccupans, fugit: mater vero sequens eam, quæ filię paruulæ erat, substulit, in eamq; caput & humeros tulit, sed ut arctam ad pudenda usque tegenda immittere corpori nequiuit, uerum sic ex superiori parte tecta, ex inferiori nuda velut amēs aufugit. Quod autem medio dęmone circa nudationem publicam mulierum actum est, etiam circa venerea agi potuit. Adducerem infinita ad institutum præsens quæ modo succurrunt, & libros complent, nisi superfluum id putassem. Præter institutum vero, pro instituto tamen, quædam altius repetuntur. Si interroget quis, cur dictus actus respectu vnius, & non respectu alterius mulieris interdum præpediatur: diuus Bona. respondet, ideo esse, aut quia maleficus respectu determinatæ personæ diabolum asciuit, aut quia Deus respectu personæ cuiuslibet impedire vetauit, cuius occultum iudicium hic latet, vt liquet de vxore Tobiæ. Et si de modo quæratur, respondet quod generatiuam impedit, non quidem interius lędendo organū, sed exterius vetando vsum: vnde quia artificiale, & non naturale impedimentum est, impedire ad vnam potest, minime impediendo ad alias, vel tollendo excitationem concupiscentię ad vnam, nō ad alias: & hoc quidem aut propria virtute, aut herba, aut lapide, vel per occultam aliquam naturam. Quod vero ex naturali frigiditate & maleficio eiusmodi impedimenta proueniunt apud Hostien. in Sum. signum quod ex natura sit, virga est, si nunquam erigitur: quod vero ex maleficio, si erigitur quidem, verum proficere nequit.

¶Punctum tertium. Circa virilia membra strigimagas miranda quædam operari, debet dubium esse nulli, vt ex visis & dictis plurimorum liquet, ac perinde fama publica, adeo vt quidam aut præstigiose, aut veraciter genitali membro priuati cernantur. Nam authoribus magistro Henri. Instit. & socio. secunda par. q. 1. cap. 7. Mal. male. In oppido Rauenspurg. iuuenis qui iuuenculę hęserat, volens eam relinquere, membrum virile, vt videbatur omnino perdidit. Cum vero tristis cellarium, vinum empturus, adiuisset, superuenienti cuidam mulieri causam tristitiæ aperuit, & effectum ipsi requirenti monstrauit, necnon quod talem maleficam suspectā in negocio haberet. Cui mulier: Aut per beneuolentiam, aut per violentiam eam ad te sanandum inducas oportet. Qui obseruato tempore in noctis crepusculo, opportuno loco eam comprehendens, vbi non valuere preces, iniecto ad col

lum

lum panniculo lineo nō valentem clamare, pene ad mortem strinxit, donec ea spondente, sanitatem alleuiauit, quæ tactu manus inter femora sanauit: quod & ille quodam, vt ita dicam naturæ sensu, ante quam aut visu, aut tactu cognouit. Authoribus vero eisdem, pater quidam religione & doctrina venerandus in Conuentu nostro Spirensi in hanc sententiam sæpe retulit. Iuuenis quidam inter confessionis sacræ verba, virile membrum lamentabiliter verbis & opere se perdidisse monstrauit. Cui cum strigimagam quandam, etsi distantem: tamen in hoc suspectam adire iussisset, & blande rogare vt se sanaret, sanus & membro integer rediјt, gratias agens & verbis, & re ipsa quod verum erat, astruxit. Cum ergo ista esse dubium minime sit, an in sensibus hominum, vel in re ipsa ita sit & dubium, & perscrutandum est. Et quidem quibusdam videri posset, quod per dæmonis potestatem ita vere & non illusorie sit: Tum quia maiora possunt dæmones, vt homines occidere, vt patet de filijs Iob, & septem viris vxoris Tobiæ: Tum quia potest alias infirmitates immittere, vt primo libro ostēsum est, & ostendetur in posterum: ergo & eam, quæ circa genitalia sit, circa quæ plura Deus permittit, quam circa alia membra: Tum quia Gen. 19. potuit maius, vxorem scilicet Lot secundum glossam, sodomitico vitio infectam, vertere in statuam salis ueram, quippe quæ etiā hodie cernitur: Tum quia potest naturales formas inducere, vt in magis patuit Pharaonis: ergo etiam eas auferre potest. Verum si quid ista probant, de posse vtiq;, non de facto probant. In facto vero nequaquā ita esse, vel ex hoc liquet, quod eiusmodi membra maleficæ restituere nequirent quacunq; diabolica potestate: alioquin non esset diuinum miraculū, consequenter nec restitutio nedum visus, verumetiā oculorum, sicut nec restituere genitale: quod est insanire. Præstigiose ergo ista faciunt: quod qualiter esse posit, efferamus. Præstigium igitur secundum Isid. 8. Etym. c. 9. aliud est nihil, quā sensuum delusio quædā, & oculorū præsertim: vnde & a perstringo dicitur, quod aciē oculorū perstringit adeo, vt res videātur aliter esse, quā sint: Et vt Alexā. de Al. parte 2. addit Præstigiū proprie sumptum, dęmonis illusio est, quę ex parte mutationis rei causam nō habet, verū solū ex parte cognoscētis, qui illuditur, siue quantum ad interiores sensus, siue rursus etiam quātum ad exteriores: adde tamen, quod etiam præsente re exteriore aliter tamen uisa, quam sit, præstigium est. Igitur si non dæmonis modo, verum etiam hominis artem præstigiosam nostro sermone claudamus, tribus modis illusio præstigiosa conficitur: & imprimis quidem manuum, cum velocitate, tum etiam dexteritate, nulla dæmonis arte iuuante: sicut in traiectionibus ioculatores faciunt, ostendendo & occultando quædam: sicut ex ore hominis educunt interdum vnū, quod

intruserant, puta, magnum pomum: cum tamen putent homines eos intrusisse paruam fabellam, quam nō intruserant, sed eius loco pomū supposuerant clanculo. Deinde quoque etiam sine diabolica virtute per naturalia actiua; veluti apud diuum Thomam. 1. q. 114. artic. 4. & apud multos alios: herba quædam succensa, ac fumigans, ut trabes serpentes videantur, facit. Demum vero fit dæmonis arte per motum localem corporum vel spirituum corporalium, in quibus species sensatæ continentur, quod eum posse libro primo ostensum est. Igitur multipliciter dæmon homini potest illudere, ut res uideatur aliter esse, quam sit. Primo quidem artificiali traiectione longe melius quā homo. Secundo per rerum naturalium admotionem, etiam longe melius quam homo. Tertio exterius in assumpto corpore ostendendo esse, quod non est: sicut moniali apud Gregorium in Dial. se in lactucæ forma præstitit: & Antonio in specie massæ auri, & crebro etiam verum hominem assumpto aliquo corpore tegit, vt videatur equus, aut brutum quodcunque, ut capitulo sequenti deducetur. Quarto turbato organo visus, ut res clara, nubilosa videatur, aut econtra: & vetula, iuuenis uideatur, & econtra: nam & post fletum oculo turbato, aliter lumen uidetur quam antea videri posset, quod & in organis aliorum sensuum accidit: ueluti infecta colera lingua, dulcia, amara videntur: & post esum succhari dulce vinum, mordax & acutum uidetur. Vltimo per localem motum spirituum & phantasmatum ad imaginatiuam sensumque communem: quo fit vt etiam sensibus exterioribus videatur nobis, quod noua percipiamus. Sicut etiam phreneticis, melancholicis, maniacis, & quibusdam ebriis solet accidere, qui nequeunt discernere & diiudicare. Sic ergo pateat facile esse dæmoni uirile membrum occultare, modo velit, multis ex dictis modis, præsertim formata specie humani ventris sine priapo, eamq; priapo ipsi supraponendo. Cæterum, pro completiore doctrina & dictorum explanatione clariore, multa dicenda uideo. ¶ Primum. An dæmones hominū sensus eludere indiscrete possint: Quibusdam videtur quod non, sed eorum tantum qui sine Dei gratia uiuunt. Nam ex uerbis beati Antonii liquet, mentem aut animam alicuius, dæmonem inuadere non posse per pœnam, nisi primo sit destituta sanctis cogitationibus, & spirituali contemplatione vacuata. Vnde & Iob. 6. dicitur, quod qui libidini deseruiūt, in eos diabolus accipit potestatē. Inde etiā est, quod dæmon, in vitis Patrū, ludificās homines circa puellam, quę equa videbatur, & ipsam puellā, quod sacramēta rite non suscipiebat (vt ibi dicitur) sanctū tamē Machariū ludificare nequiuit, quin puellā, nō equā videret. Igitur in rebus fortunæ exterioribus, & corporis sanitate dęmon hominē potest malis afficere, vt patuit in Iob: tamē sicut in

cut in peccata, ita & in eiusmodi illusiones homines Deo gratos impel lere nō potest, quasi eorū sensus dęmones illudāt, vt habeant sua mē- bra, quæ tamen videre nequeant, vel eiusmodi. ¶Secundum. Etsi dæ- mon id nequeat in sensibus sanctorum circa sanctorum membra, hoc tamen posse a multis creditur in eis circa membra aliena: non enim in hoc tam grande malum est sanctorum, sicut in casu priore: vbi priua- rentur uere uel apparenter suo membro, quod libidini non seruit. Cir- ca hoc tamen nihil certi ego compertum habeo. ¶Tertium. Ex strigi- magis quasdam, experientia teste, compertum est, copioso interdū nu- mero ad viginti scilicet, & triginta huiusmodi genitalio membro ad scrinium, aut nidos auium arte dæmonum congessisse: vbi & quasi vi- uentia membra se mouerent. Mal. male. 2. par. q. 1. cap. 7. authore ma- gistro Henri. Insti. & socio, quidam in hanc sententiā retulit. Dum ge- nitale membrum perdidissem, & maleficam instantius pro mea sanita te rogarem: illam, inquit, arborem ad nidum illum conscende, & ex plurimis, quæ ibi sunt, illud quod mauis accipe. Cum magnum vnum subripere molirer, illud mitte, inquit, malefica: attinet enim vni ex ple banis. Quid ergo de his sentiendum dicemus, nisi quod a dæmonibus aliquo ex dictis modis præstigiose fiunt? Non tamen credendum pu- to, quod id eo modo agant, quasi formatis talibus corporibus, ea dęmo nes assumant, eo modo, quo sumpto humano corpore cū maleficis & colloquuntur, & coutuntur: facilius enim illud possunt deductis phā- tasmatibus ad sensus. Quare autem eo modo non vtitur, cum malefi- cas alloquitur, id dicēdum est, quod eodem vteretur, si aliud vellet ni- hil, nisi maleficę se ostēdere in specie humana, sicut in dicto casu aliud vult nihil, quam ostendere illa membra: modo vero quia altiora inten dit vt loqui, conuesci, saltare, coire, & eiusmodi: ideo in assumpto cor- pore operari oportet, sicut & esse præsentem: quippe qui ubi opera- tur, ibi est: quamquam & ista in sensibus tantum perfici possent sine exteriori corpore; sed eo casu non esset aut incubus, aut succubus ve- re, contra determinata, sed apparenter dumtaxat. ¶Quartum. Si per seipsum dæmon virile membrum demat (quod vtique potest, si per- mittatur) & non per maleficam, plurimum inter hanc & illam adem- ptionem intersit oportet: Tum quia hic veraciter auferretur, & vera- citer redderetur, si redderetur: Tum quia id hic cum dolore esset, non ibi: sicut hic est læsio discontinuatiua, non ibi: Tum etiam, quia hic nunquam nisi inuito dæmone fieret, alioquin quomodo ipse spōte si- bi tantum lucrum, quod per illud membrum conquirit, amputaret?
¶Quintum. Qua vero ratione sciri potest, quod apparenter per ma- leficam dæmonis arte, aut ueraciter per dæmonem solum adimatur vi rile membrum, Deo volente, id uidetur dicendum imprimis, quod cū

eiusmodi mutilati, sint viri lubrici, côiectaliter id deprehendet, si amasiam voluit deserere; quia eiusmodi feminæ in vindictam talia per maleficas inferre consueuerunt: quod si nihil irritamenti apud illam inuenerit, côiectura est, quod Deus peccatis eius viam præcludere voluit. Deinde vero si aliquando redierit, signum est id ex maleficio fuisse: quamquam non sit natura maleficij esse temporale, vt experientia & canonistæ ac theologi docent; sed quædam possunt esse perpetua.

¶Punctum quartum. Dæmonis per strigimagas maleficium circa venerea non modo ad illud extenditur vt impediatur coitus; uerumetiã apud canonistas, ut impediatur conceptio fœtus, quæ si non impeditur, per aborsum natiuitas impediatur, quę si impediri nequeat, in natiuitate per strigimagas obstetrices uoretur, aut extinguatur, aut saltem dæmoni natus offeratur. Et quidem de impedimento conceptus, aut abortione non est dubium: quippe cum etiam per actiua naturalia id plerumque etiam modo maleficæ faciãt, herbis aromatibus, ac alijs actiuis naturalibus. Quod vero contra naturæ humanæ consuetudinem, immo cõtra omnium bestiarum morem, lupis dumtaxat exceptis, infantes uorẽt, & comedant: authore Henri. Insti. Mal. male. 1. par. q. 11. quidam ex ordine nostro eius socius Cumanus inquisitor, testis est: quippe qui hac de causa se ab incolis comitatus Burbiæ aduocatum attraxit inquirendi gratia; quod quidam qui ex cunis puerum perdidisset, explorando conuenticulum mulierum tempore nocturno, infantem occidi, & liquore ebibito uorari deprehendit: vnde & anno vno, ut etiam supra dictum est, quadraginta & unam ex strigimagarum genere ignibus assumpsit: nonnullis alijs ad terras Sigismũdi Ducis Austriæ commigrantibus. Accedunt pro firmitate horũ quædam scripta Nider in suo Form. quibus eiusmodi credibilia reddũtur. Accedunt & strigimagarum pœnitentium testimonia, quod scilicet fidei catholicæ nemo ex suo genere magis, quam obstetrices officiant, quæ vbi pueros non interimunt, quasi aliquid acturæ extra cameram puerum ferunt, & eleuatum in aere dæmoni sacrificium offerunt. Pro iam dictis tamen multa uel obiter dicere placet, quo plenius quoquomodo interimant pueros, & offerendo execrent, nosse liceat.

¶Primum. Authore Henrico Instito. & Socio; Mal. male. 2. par. q. 1. cap. 13. in diœcesi Argẽtina oppido Zabernio, honesta & beatę Virgini plurimũ deuota mulier hospita publica sub aquilæ nigræ signo, ad se crebro aduentantibus in hanc sententiam retulit. Vbi a viro meo impregnatę mihi tempus partus pene aduenit, infamem mulierem sese mihi obstetricem spondentem, bonis verbis a me dimisi, aliamque mihi ad id muneris tempore partus asciui. Euolutis vix diebus octo, illa repulsa, indignata, noctu marito in alia camera dormiente, meam ca

meram duabus hincinde comitata mulieribus ingressa (diabolus enim portas ad libitum reserat) ad lectum stetit, volentiq; mihi clamoribus excitare, & aduocare coniugem, ita vires ex omnibus membris defecere, vt ne loqui vel submisse potuissem, auditu tantum & visu vigebā. Tum illa in medio duarum stans; ecce, inquit, hæc mulierum omnium pessima, quia me in obstetricem recipere noluit, luet pœnas, nec immunis euadet. Supplicantibus vero comitibus eius pro me, dicendo quod nulli vnquā sui generis nocuissem, subintulit illa: intestinis eius aliqua immittere statui, vestri tamen gratia, ante elapsum annum medium non excruciabitur. Cum ergo ventrem meum manu palpasset, mihi videbatur quod intestinis sublatis immitteret quædam, quæ tamen videre nequiui. Cum autem abeuntibus illis, viribus receptis, maritus clamoribus excitus aduenisset, & vna filius, archidiaconus tunc ruralis, verbis meis fidem minime habuerunt, ascribentes omnia puerperio, quod ex eo feminæ phantasijs crucientur. Quibus de spacio sex mensium futurum veritatis signum dedi, quo euoluto statim adeo cruciari cœpi, vt a clamoribus nocte aut die cum omnium inquietudine abstinere nequirem. Credidit tamen se beatæ Virginis auxilio, cui singulis sabbathis ieiuniū panis & aquæ soluebat, liberandam. Quadam igitur die opus naturæ cum expleret, omnē simul strigimagæ immunditiam egessit, & aduocato marito ac filio, an illa essent puerperij phātasmata ostendit, rosarum scilicet spinas, ossa, & uarij generis ligna.

[Secundum. Authoribus eisdem, In Basiliensi diœcesi, in oppido Damni, quædam incineranda professa est ultra quadraginta pueros se hoc modo necasse, quod cum vterum exibant, acum in caput per uerticem usque ad cerebrum infixerat. Alia uero in diœcesi Argentinensi, se pueros adeo multos necasse fassa est, quod numerum scire nequiret: hac uero occasione deprehensa est. Cum enim ex quodā oppido, quo obstetricandi gratia se contulerat, rediret, ad portam casu lapsa est: & ex eius panniculo brachium pueruli lapsum apparuit: itaq; detenta, & consito quod puer ante baptismum interijsset, & sine altero brachio esset, quæstionibus exposita, omnia cantauit: & ignibus suffragantibus interijt. [Tertium. Hoc quoque horrendum facinus in detestationem criminis strigimagarum minime tacendum est: ubi enim ista monstra pueros nascentes non interimunt, in sacrificiū satanæ & eius angelis eleuatos super ignem curant immolare. Authoribus qui supra in loco præalleg. quidam sic retulit. Vxorem suam partus tempore, cū præter omnem puerperarum morem animaduertisset, nullius mulieris ingressum permittere, nisi filiç solius obstetricis officium gerentis: eiusce rei causam experiri uolens, opportuno tempore & loco latitauit, uiditque dicti sacrificij ritum, quod scilicet ad inuocationem dæmonū

per

per uerba horrenda infans nullo humano auxilio fultus per appendiculũ, quo ad ignẽ ollæ suspenduntur, diabolo ferente, eleuabatur. Qui territus, puerulum statim baptizari iussit, & in ponte fluuij, quo ad baptisma ibatur, obuians filiæ, quæ puerum in medio duarum feminarũ duobus uiris rei conscijs comitantibus, portabat, exempto ense in eam irruit in hæc uerba. Nolo infantem per pontem deferas: Aut enim per se pontem euadet, aut tu immergeris in fluuium. Territa illa a comitãtibus mulieribus rem ignorantibus, quæsiuit, an pater compos mentis esset. At ille: Pessima feminarum, inquit, quæ tua arte magica puerũ scandere appendiculum fecisti, ut etiam nullo deferente pontem transeat, facito, aut submergeris. Coacta, posito puero, & dæmone arte sua inuocato, subito vltra pontem cernitur infans. O miseram, quæ dæmonem deferentem puerum habere potuit, deferẽtem vero se habere aut non potuit, aut nesciuit. Baptizato puero, cum iam pater maleficium hoc filiæ per duos viros probare posset, sacrificium vero diabolo factũ probare non posset, per iudicem peracto tempore purgationis, filiam vna cum matre delatam, ignibus adiecit. ¶ Quartum. Illa vero sacrilega sacrificij oblatio, quid operetur in puero, vnde gaudere possit impius dæmon? dico e multis pauca, quod scilicet diabolus diuino honore tunc in sacrificij oblatione lætetur: & quod talis proles, experientia teste, magis diabolicis infestationibus subiaceat, & in maleficia pronior sit, maxime si a parentibus offeratur, qui in prole puniuntur.

Morbos omnes per strigimagas a dæmonibus hominibus, ac iumentis, & terræ nascentibus læsiones ueraciter inferri.

CAP. VII.

QVIA uero iam liquet ex his, quonam modo dæmones per strigimagas hominibus in generationis actu importuni insidiẽtur; cõsequẽs etiam est, ut quonam etiam modo cęteros morbos inferre possint & inferant, & hominibus & iumentis, necnon arboribus, & generaliter plantis læsionem, detegamus: quod equidem multis punctis absoluemus.

¶ Punctum primum. Omne morborum genus dęmones per strigimagas hominibus permittente Deo inferre possunt: unde & leprosos interdum & epilenticos homines reddidisse legũtur. Quicquid enim per actiua naturalia inferiora in esse adduci potest, hoc totũ dęmones posse, iam ex his quę lib. primo scripta sunt, liquet; cum locali motu omnia eiusmodi suis passiuis ad effectus educendos admouere possint: sed omne genus infirmitatis per aliquod actiuum naturale inferius inducitur, & non modo induci potest: non enim ex influxu syderum solo, imme-

immediate morbos homines patiuntur: cum omne agens naturale, experientia teste, prius in vicinum agat, quam in distans: & consequenter prius in medium, quam in extremum, nisi effectum suum inducat in instanti: sicut sol ad certam distantiam simul illuminat propinquã & remotam partem. Omne ergo infirmitatis genus homini dæmon inferre potest se solo, & consequenter per maleficas: quia illę eiusmodi effectus non efficiunt semper, sed diabolus ab eis inuocatus propter explicitum, vel implicitum pactum. Præterea, idem per Isidorũ patet maleficarum opera describentem. 8. Etym. ca. 9. Malefici dicuntur, inquit, ob facinorum magnitudinem. Hi enim elementa cõcutiũt, scilicet opere dæmonum ad tempestates concitandas, mentes hominũ turbant, modis videlicet supra tactis: vsum rationis vel omnino impediendo, vel grauiter offuscando. Et subdit. Et absque vllo veneni haustu violentia tantum carminis animas interimunt: intellige nõ per carmina, sed per dæmones, dum illę carminant, cooperantes. Præterea, idem tenuit S. Tho. 2. dist. 5. 6. 7. & 8. & communiter theologi omnes ibi scribẽtes: & id indubie sentientes, quod hominibus obesse possit in corpore, prole, iumentis, & reliquis bonis: quæ omnia in Iob recepta licentia se posse facere, diabolus probauit, & in septem maritis Sarræ vxoris Tobiæ. Immo & in fama, sicut teste Io. An. in Hieronymiano. Diabolus in forma sancti Siluani episcopi Nazareth, turpiter nobilem matronam sollicitauit. De priuatione quoque vsus rationis, arreptitij testantur. Auctor est Sigibertus, & Vincen. in Spe. lib. 27. Tempore Ludouici II. Imperatoris, in agro Maguntino, dæmon quidam imprimis quidem domos saxis quasi malleis percussit, dehinc publice loquendo & ostendendo furta, & perinde ferẽdo discordias, plures turbauit: tandem omnes contra vnum irritans, eiusque hospitium vbicunque maneret incendens, eum pro hospitio agros habere cõpulit, ac presbyterorum hac de causa letanias celebrantium, multos lapidibus cruentauit. nec ante triennium elapsum ista quieuere. Cæterũ ad prædicta dubiolum superest. Cur enim maleficium ascribetur strigimagæ, si dæmon solus efficit illud? Dico effectum ipsi soli dæmoni ascribi: non enim si strigimaga scopa aquam ad aera spargat, hoc ad sequentem inde pluuiam aliquid efficeret, aut si imagini cereæ infixa acu crucietur maleficiatus, illa infixio acus quicquam ad cruciatũ operatur, cum vtrumq; strigimagæ vires exuperet: sed vtrumque dæmon efficit propter explicitum, aut implicitum cum strigimaga pactum. Culpa tamen, & reatus ex hoc effectu vtique vtrique ascribitur, dæmoni scilicet, & strigimagæ: quia vtriusque voluntas in illud coit, illius operando, istius consentiendo, & obsecrando.

¶Punctum secundum. Quia vero quid circa morbos dæmon impius possit,

posſit,iam ſatis ex dictis in primo lib.& hic cõſtat: iam quid circa hoc practicet hiſtorialiter libet referare,authore Henr. Inſti.2.par.q.1.c.12. Mal. male. qui,quod inquireret contra ſtrigimagas,multa iuridice deprehendit. Eo tempore quo (inquit) in oppido Iſpruck,contra maleficas inquirebatur,honeſta quędam matrona tabellione aſtante,ſub ſuo iureiurando in hęc uerba depoſuit. Cum in ſtatu uirginali cuidam dominę inſeruirem,cuius capitis dolorem malefica quędam mitigare conabatur, uidi aquam ſcutellę infuſam, contra naturam inde in ollam aſcēdere, & maleficę indignata dixi, me nõ intelligere quid faceret,cũ nihil,niſi ſuperſtitioſa, & quę ad mitigationem doloris nihil attinerēt, uiderem. At illa;tertia, inquit, die ſenties an ſuperſtitioſa ſint. Igitur die tertia,cum mane ſuſum apprehendiſſem, tantus me dolor ſubito corripuit,primo in omni interiori parte corporis,deinde in capite,adeo ut mihi uideretur iugiter igniti carbones imponi, demum in corporis cute tota: ſic ut nec ſpacium ad inſtar puncti acus eſſet, in quo puſtula alba ſanie plena non cerneretur,adeo ut diebus quattuor his doloribus agitata,eiulando,& mortem in remedium aduocando, omnes uicinos perturbarim. Tandem me dominę maritus (qui ut fama erat, maleficam adulterio procabat) a malefica (ut creditur) habito conſilio,me ſtabulum quoddam intrare iuſſit,ac in ipſo introitu petram albam iacentem & tollere, & enodare: quod ut potui,cum feciſſem, in ea quędam grana,quę nec edere,nec uidere poſſe conſueueram,& ſerpentum ac brutorum oſſa,nec non grana quędam ad inſtar puſtularũ mearum alba intuita ſum:quę omnia,ut domini mei iuſſu ignibus abſumpſi, non quidem poſt horę aut quartę partis horę ſpaciolum, ſed repente & ſtatim ſanitatem priſtinam nacta ſum. In eodem quoque oppido,alia honeſta matrona iuridice in hanc formam depoſuit. Cum in hortum meum ex uicino horto talis uicinæ meæ tranſitum cũ damno meo fieri conſpexiſſem,& de hoc apud me ſubmurmurarem, repēte uicina illa aſtitit,& an illam ſuſpectam haberem,requiſiuit. Territa ego,quod malæ famæ eſſet,hoc tantum reſpondi,quod greſſus per gramina iacturam indicabant,illaque indignata,forte quod ad uota eius, iurgijs cum ea me miſcere nolebam,ſubmurmurans, & neſcio quid infrendens,abſceſsit. Poſt paucos dies me dirus internorum dolor arripuit, & in lateribus hincinde punctiones duæ contrapugnantes, adeo vt die noctuque uicinis forem clamoribus moleſtiſsima.Cumque multi viſitationis & condolendi gratia iugiter confluerent, figulus quidã, qui dicta uicina malefica adulterans abutebatur,poſt cõſolatoria uerba diſcedens, die ſequenti feſtiuus regreſſus, quod noſſet an mihi ex maleficio infirmitas eueniſſet, conſequenter autem quid remedij eſſet,indicauit, atque ubi in aquam ſupra corpus meum plumbũ lique-

factum

factum infudisset: inspectis quæ resultabant imaginibus, ex maleficio (inquit) morbus est, cuius pars sub limine domus latitat. Cumque ibi reperta esset imago cerea tota confossa cum duabus acubus ad latera hincinde ad instar earum, quas ferebam punctionum, & nõnulla panniculis inuoluta, & omnia in ignem coniecta essent, repente abeuntibus doloribus, conualui; licet non plene, quod scilicet totum maleficiũ vestigare nequiuimus. In eodem quoque oppido coquus quidam Archiducis, cum spreta amasia honestam & exteram iuuenculam in matrimonium [redacted]duxisset, amasia malefica in publica via multis honestis personis & spectantibus, & audientibus prædictæ iuuenculæ maleficium mortemque prædixit, extensa manu dicens: Non diu de tuo marito gaudebis. Sequenti die iuuencula lecto decubuit, & post paucos dies mortem obiuit, semper contestans: en sic morior, quod illa Deo permittente, me suis maleficijs interemit. Et simile ibi multis accidit, & cum alijs domicello cuidam: qui cum per famulum amasię eũ nocte expetenti, excusationem fecisset, quod ea nocte ei complacere nequiret; respondit amasia: Dic domicello, me diu non vexabit. Igitur ille sequenti die infirmatus, non multo post interijt. Si, quæ in eo solo oppido acta per strigimagas sunt, quis referre voluerit, volumen conficiat oportet.

Punctum tertium. Quid vero iumentis, quæ proximum nobis locum in nobilitate tenent, officiant strigimagæ, ex his quisque norit. Si enim homines morbis afficiunt, qui specialius diuinæ prouidentiæ, quã bruta subduntur, dicente Paulo: Nunquid de bobus cura est Deo? quãto magis bruta, quæ aliquid sunt hominis? Vnde & oues Iob ignibus dęmon, cuius suffragijs strigimagæ nituntur, absumpsit. Sic etiam per villas, vbi strigimagæ vigent, sibijnuicem vaccas lacte ex inuidia priuant; interdum etiam interimunt. Cum enim lac ex menstruo sit, veluti menstruum exiccari potest, vel a natura, vel ab infirmitate, aut arte malefica, quæ infirmitatem inducere nouit. Practicam vero quomodo strigimagæ conficiant, referre non expedit: quamquam si referrem, non strigimagæ prædicta attentare volentes, peccare quidem ex mala voluntate possent, effectum tamen habere non possent per nudam dæmonum aduocationem, quod scilicet eo careant fundamento, quod homagium diabolo non præstiterint, & Christianam fidem non abnegarint verbis, aut opere, aliqua leuia & superstitiosa admittẽtes: verum de hoc latius disputemus ex facto, quopiam themate sumpto. Quidam in quadam societate iucunda positi (author est Henri. Insti.) in prato iuxta torrentẽ, tempore Maij butyrum Maicum, quod ibi non erat, cupiuerũt, ex quibus vnus; Procurabo, inquit, vobis illud, & quidem optimum. Et statim nudus torrẽtem intrãs, ac sedens dorso

aduersus impetum aquę verso certa verba dicens, & aquam manibus post tergum, cęteris spectantibus, mouens, butyrum eius temporis copiosum ad instar, quo eo tempore ad forum rusticę ferunt, apportauit: quod socij veluti optimū probarunt. Hic ergo haud dubio in sua practica fuit certus, & nō aliter, nisi quia aut per pactum expressum, quasi maleficus auxilio dęmonis vsus est, aut per pactum tacitum ex his, quę expertus erat, diabolum sibi non defuturum norat. Neque enim sine virtute humana altiore id factum est; sed neque diuina haud dubium factum: alioquin quonam pacto Deus nuditatem & leuem in aqua sectionem exegisset, vnde diabolica factum sit oportet. Si ergo diaboli suffragio, quasi maleficus, expresso pacto vsus est, iam discussione opus non est: talibus enim diabolus suffragari, Deo permittente consueuit. Si vero expressum pactum nō interuenit, implicitum interuenerit oportet: vel quia a matre, vel obstetrice diabolo oblatus, & perinde execratus fuit: vel quia ipse aut verbo, aut opere, aliqua scilicet superstitiosa admittendo, apostatauit. Pro quo & illud scire oportet, quod diuus Tho. 2. di. 7. q. 3. ar. 2. quęrens vtrum auxilio dęmonum vti in effectibus corporalibus, qui per eos inducuntur, sit malum, respōdet, quod quę supra hominis & naturę facultatē sunt, a solo Deo exquirenda sunt: vnde sicut grauiter peccat, qui quod dei est, per idolatriam exhibet creaturę, scilicet cultum; ita & qui ea, quę a Deo expetēda sunt, auxilio dęmonum implorant, cuiusmodi est uaticinatio de futuro, Isa. 8. Nunquid non populus a Deo suo requiret visionem? & similiter in alijs operibus magicis, in quibus complementum operis ex dęmonū virtute quis pręstolatur. In his enim omnibus est apostasia a fide per pactū initū cū dęmone, aut uerbotenus, si intersit inuocatio; aut facto aliquo, etiā si sacrificia desint. Nō enim potest homo duobus dominis seruire, Matt. 7. hęc ille. Alber. quoq; idē affirmās, quod scilicet in talibus semper intercedat apostasia verbo vel opere, magis explicat, dicens. Si enim inquit inuocationes, cōiurationes, fumigationes, & adorationes fiāt; tūc apertū pactum initur cū malo dęmone, absq; hoc uidelicet, quod quis diabolo corpus & animā tradat, cū fidei abnegatione in toto uel in parte: quia per hoc quod ipsum inuocat, iā cōmittit apostasiā verborū apertā: Si uero uerborū inuocatio aperta nō fiat, uerū solū opere simplici, quia scilicet tale opus facit, quod nō nisi dęmonis auxilio perfici potest: tūc siue illud faciat inchoando in nomine diaboli, siue per alia uerba ignota, siue absq; omni uerbo; illa tamē intētione ut dictū est, scilicet vt dęmon perficiat, tūc, inquit, est apostasia operis: quia illud opus expectatur a dęmone: aliquid autē a dęmone expectare, uel p dęmonē percipere, semp est fidei cōtumelia, ideoq; apostasia. Hęc ex illo: Ex quo elicere licet, quod inuocatio dęmonis, & con-

& consequenter pactum expressum, dupliciter fit: primo per expressa verba, scilicet inuocando, aut coniurando: secundo per facta quæ talia sunt, vt expresse in dæmonis honorem cedant, vt ponere eis thura, aut eos adorare: quibus patenter annexa est intentio expressa dæmones inuocandi. Pactum vero implicitum, siue inuocatio implicita est, cum opus aliquod ad aliquid assequendum fit, quod virtute illius operis fieri nequit: sed expectatur a dæmone, vel a fortuna, aut quocunque modo, dummodo non expectetur a Deo solo. Ex quo etiã patet, quod qui ex simplicitate superstitiosis rebus vtuntur, putantes tamen quod effectus a Deo aliquo modo emergat, non sunt proprie apostatæ a fide. Colligitur etiam ex eodem facto, aut etiã quocũq; consimili, quod quia diabolus nouas rerũ species cõdere nequit, nisi infimas & naturalibus actiuis adhibitis, vbi tã subito butyrũ optimũ ex aqua prosiliuit, hoc dæmon nõ effecerit aquã mutãdo in lac, aut butyrũ: sed vel butyrũ ex loco alio deferẽdo, vel ex naturali boue naturale lac sumẽs, illud in butyrũ ea arte qua & mulieres, celerius tamẽ cõuertendo. Ad quod etiã & illud reducitur, quod superstitiosorũ quidã, vino aut eiusmodi nocturno tẽpore indigẽtes, sumpto vase, per vicũ excurrẽdo, illud plenũ excipiũt: dæmon enim aliunde vero vino allato, vasculũ cõplet. Sic Laude, tẽpore nostro, quidã Siluano spiritui inuisibili pecunias signatas dederũt aromata allaturo, quę nõ nisi in vna eiusce generis apotheca habebãtur, & ab aromatario quendã illuc gallico seruili habitu accessisse, & dictas pecunias exoluisse didicerunt. Igitur istæ bestiales & infernales furiæ, sicut hominibus, ita & iumentis, aut tactu & visu, aut uisu solo, cooperãte dæmone, aut aliquo instrumẽto maleficij sub limine portæ occultato, in nomine diaboli & omniũ dæmoniorũ inficiũt: immo & cõficiunt. Sic enim in Rauenspurg. fassæ sunt incinerãdæ, addẽtes quod instãtibus dæmonibus meliores equos, & pinguiora iumẽta semper aggrediebãtur. Deniq; cũ ex eis quædam, cui Annæ nomen erat, vni ex uectoribus viginti & tres equos maleficijs interemisset, & ille vigesimum quartum in extrema paupertate coemisset, in stabuli sui ostio stãs, maleficæ in ostio suæ domus itidẽ stanti dixit. Deo & suę matri spõdeo, quod si equus hic moriatur, te manibus proprijs iugulabo: sicq; terror maleficæ equũ saluauit. Capta deinde, & interrogata quonã modo talia fecisset, aliud, inquit, nisi foueã feci nihil: in quã diabolus certas res sibi incognitas immisisset. Ex qua re colligitur, quod aut manũ solã, aut solũ visum strigimagæ necessario exhibent, cætera perficit dæmon, vt vel in aliquo cooperentur ad maiorem diuinæ maiestatis offensam, consequenter autem & maiorem licentiam sæuiẽdi.

Punctum quartum. Strigimagas per dæmones, dæmonesque per strigimagas fulmina, grandines, pluuias, ventos & eiusmodi super

terræ nascentia Deo permittente posse concitare, litterę diuinę testantur in Iob: quippe quę asseuerant, quod accepta licentia a Deo, impius dęmon Sabęos in quingenta iuga boum asinasque quingentas rapiendas & pueros gladio absumendos armarit, & impulerit, ignemque e cęlo deduxit, qui tria ouium millia, & pueros custodes absumeret: necnon Chaldęos in tria millia camelorum subripienda & pueros necandos armarit; ventum quoque e regione deserti flare compulit, qui euersa domo, filios filiasque necarit: insuper, vt etiam superius tactum est, carnem eius, Iob scilicet, graui ulcere vulnerauit: & quod quibusdam omnium grauissimum videri potuit, vxorem, & tres amicos in eũ oppugnandum excitauit, vt liquet Iob.1.cap. & sequentibus, vbi & diuus Thomas sic loquitur. Quod Deo permittẽte dęmones aeris perturbationem, ventos & ignis e cęlo casum inducere possint, confiteri necesse est. Quamuis angelis aut bonis, aut malis ad formarum susceptionem ad nutum non obediat natura corporea, verum soli Deo creatori: cęterum tamen secus quantum ad motum localem; cuius rei argumentũ in homine videre licet, quippe ad voluntatis imperiũ membra ad opus volitum mouentur. Quæcunque igitur locali corporum motu effici possunt, hęc quisque angelus etiam malus naturali virtute potest effiecere, modo ei non interdicatur a Deo. Ventos autem, & pluuias, & eiusce alias aeris turbationes, solo vaporum motu a terra & aqua resolutorum fieri posse planum est, vnde ad eiusmodi dæmonis virtus naturaque sufficiunt. Hæc ex diuo Thoma. Glos. quoque in illud Psal.104. Vocauit famem super terram. Hæc mala, inquit, permittit Deus per angelos malos, qui talibus præpositi sunt. Author est Nider in Formi. Quidam maleficus detentus, & super eiusmodi a iudice interrogatus; Facile, inquit, grandines procuramus: cæterum tamen omnes lædere non valemus, puta, signo crucis munitos: sed eos tantũ, qui sunt auxilio diuino destituti. Modus autem, inquit, noster hic est. Imprimis enim in agro dęmonum principem certis verbis inuocamus, petentes nobis e suis dæmonem vnum dirigat, qui nobis auxilio sit, & designatum maleficio vel damno afficiat. Cui iam præsenti in biuio pullum nigrum immolamus, iactantes in aera: quo ab eo suscepto, statim obedit; & statim irruit aut pluuia, aut grãdo, & fulmina, & eiusmodi: non tamen semper ad loca per nos destinata, sed prout Deus viuens voluerit permittere. Hæc ibi. Et in Mall. male. 2. par. q.1. cap. 15. Sed intellige, quod de substantia eiusmodi est inuocatio dæmonis, cætera vero ceremonialia sunt, & de bene esse: vnde interdum pluuias & grandines adducunt facta fossula, & aqua repleta, quam manu in nomine diaboli mouent. Ibidem quoque de mago, qui Status dicebatur in agro Bernensium, qui de ea re se iactabat, quod e medio inimicorũ

suorum

suorum in specie muris per eorum manus dilaberetur, quod & sæpe fecit; aliquando tamen facere nequiuit temporis caritate deceptus: vnde repente gladijs & hastis interijt. Hic superstitem, quem ex discipulo magistrum fecerat, reliquit, qui In hopo dictus est. Sciuerunt hi duo pro voto tertiam partem fimi, fœni, vel frumenti, aut rei cuiusque ad proprium agrum de agro vicino nullo vidente transferre: sub oculis parentum pueros in aquam, nullo eos vidente, submergere: grādines, auras, & fulmina iaculari: sterilitatem & hominibus, & iumentis inferre: ictu fulminis quem vellent interimere, & alia multa pestifera absoluere. Author etiam expertus est Henri. Instito. & Socius. In diœcesi Constañ. ab oppido Rauenspurg. versus Satzburgam, ad duo de triginta milliaria Teutonica, grando sæuissima, non fructus modo, verumetiam vineas, & plantas in latitudine vnius milliaris adeo triuerat, quod in vineis tertius annus frugifer minime iudicabatur. Tanta autem infamia de maleficio super duas, Agnetem scilicet quandam, & Annam extitit, quod dicti inquisitores ad inquirendum clamante populo coacti sunt. Ambæ captę, & seorsum distinctis ergastulis detentę, factum vno modo narrarunt, & facile, quod hora meridiana iussæ a dæmone in agrum prodire, eum sub certa arbore offenderunt; & iussu eius facta fossula iniectam aquam digito in nomine diaboli & omnium dæmoniorum mouerunt: quę in aerem a diabolo eleuata est, & vbi ambæ ostio suæ domus propinquarunt, grando ruit. Infinita eiusmodi adduci poterant, nisi hæc etiam superflua forent.

Quod se, & strigimagas dæmon per uarias species formasque demonstret. CAP. VIII.

QVIA iam quonam pacto dæmon veraciter noceat, monstratum est; quonam etiam modo apparenter operetur monstremus oportet: quod multis punctis absoluendum est.

¶Punctum primum. Dæmonem species varias rerum, quæ non sunt in rerum existentia homini posse monstrare, etsi ex dictis libro primo patuerit; nunc tamen breui ratione & authoritate monstratur. Ratione sic. Quæcunque locali motu corporum inferiorum effici possunt, vtique dæmon efficere posit oportet, qui eiusmodi corpora pro libito mouet de loco in locum, vt ostensum est. Sed eiusmodi phantasticas & vanas apparitiones locali motu spirituum & humorum posse fieri nedum quantum ad phantasiam, uerumetiam quantū ad sensum exteriorem, ostendunt: quantum ad phātasiam quidem somniantes: vnde, vt etiam testatur Arist. lib. de Som. & vigil. id fit per motum sanguinis, & spirituum: Quantum vero ad exteriorē sensum, ostēdunt phrenetici,

mea reuersa est ad me, videbatur enim sibi quod in parte anteriori esset bos, in posteriori leo: quod scilicet principes in iuuentute lasciui, in senecta rapaces sunt. Fuit autẽ percussus per angelũ: quia ista corporalia per spiritus angelicos Deus administrat apud omnes sanctos. Vnde paulo supra eodẽ ca. Vigil, idest angelus dicitur annũciasse istã regis punitionẽ. Cõtinẽtur autẽ cũ naturalia in dęmonibus integra manserint apud Diony. etiã dęmon eiusmodi phãtasię apparitiones potest efficere; nisi dicatur quod ista furia & amẽtia regis fuerit miraculosa, quod somniauit doctorũ nemo. Duobus autẽ modis apud diuũ Tho. vt etiã supra dictũ est, hoc per dęmonẽ fieri potest. ¶ Primo, ut species, quę in thesauro interiori seruãtur, cũ tãta vehemẽtia ad phantasiã & sensum cõmunẽ deducantur, vt etiã sensus exteriores, quorũ organa phãtasię & cõmuni sensui contigua sunt, quoquo modo immutẽtur. ¶ Secundo, per alterationem organorũ, eo modo quo propter colerã dulcia videãtur amara. ¶ Addo tertio, per formationẽ alicuius corporis illud homini circundãdo, vt videatur alijs asinus, & sibi quoque quo ad imaginationem, & non quo ad intellectum, vt infra patebit, vbi de remedijs agetur cõtra pręstigiosam ablationẽ mẽbri genitalis. Nec tamẽ prędictis obstat, quod nulla creatura nisi a Deo mutari potest in aliam speciẽ vel similitudinẽ. 26. q. 5. Episcopi. Dico enim, vt supra probatũ est, quod illud intelligitur de mutatione essentiali, quã diabolus facere nequit, puta, quod homo sit lupus: nõ autẽ de pręstigiosa, qua homo sit quidẽ homo, videatur autẽ lupus. Nõ obstat etiã, quod istã formã bestię quę videtur, alicubi esse oportet: nec tamẽ est in sensu, quia sensus speciẽ nõ habet nisi a re acceptã, quę res, idest vera bestia hic nõ est: nec iterum esse potest in ea re quę videtur, puta, in puella quæ videtur equa; alioquin duæ substantiales formæ in eodem simul essent: nec in aere, tum quia non est susceptiuus figuræ: tum quia non stat: tũ quia omnes viderent. Nullibi ergo est, & consequenter non est. Non obstat, inquam, quia hoc argumentum diuus Tho. in. 2. dist. 8. & facit, & soluit dicens, quod est in sensu, uel per deductionem ab interiori, vel per alterationem organorum, & sic est accepta a re prius: si primo, vel accipitur tunc cum deceptione, si secundo modo fit. Dicta tamen deductio ab interiori, & immutatio non sic fit, quasi dæmon assumpto corpore se interius obijciat phantasiæ, quæ etiam est in corporeo organo, alioquin duo corpora simul essent: neq; immediate quicquam alterando, cum id nequeat, vt ostensũm est: sed id efficit mouendo localiter, non quasi organum phantasticum diuidens, alioquin dolor adesset: sed mouendo sanguinem, & alios humores, consequenter autẽ & spiritus ac phantasmata. Sed cõtra hoc, quia nihil noui posset ostẽdere, cõtra Augustinũ dicentẽ, quod formas, & notas, & ignotas ostẽdit.

Solutio.

Solutio. Non potest ostendere aliquid nouum ex toto, quod scilicet nec ex toto, nec ex parte fuerit in sensu, vt quod albedinem videat natus cęcus: potest tamen ostendere nouam speciem totius, puta, montē aureum: cuius tamen partes in sensu fuerunt, mons scilicet, & aurum.

¶ Punctum secundum. Pro prædictis melius enodandis multa dico. ¶ Primum. Cum dicitur in cap. Episcopi, nullam creaturam posse aliam transmutare in aliam formam vel speciem: dicendum est, quod transmutatio duplex sit: substantialis uidelicet, & accidentalis: quę etiam duplex est, scilicet in formam naturalem, & rei quę videtur inhęrentem, & in formam solum hærentem, & inexistentem sensibus videntis. Primam transmutationem, scilicet substantialem, dæmon efficere non potest, vt quod homo fiat bos. Secundam vero per motum localem efficere potest, inducendo infirmitates, & consequenter colores malos, vt probatum est. Similiter & tertiam. De his non loquitur capitulum, sed de prima: alioquin esset contra experientiam, & rationem, & authoritatem, vt patuit. ¶ Secundum. Quod Augustinus. 18. de ciui. Dei cap. 17. recitat, quod Circes Vlixis socios mutarit in bestias, & quod stabulariæ quædam hospites suos in iumenta onera ferentia verterūt, & Diomedis socios mutatos in aues olim circa Diomedis templum volasse: quodque de suo patre Constantius retulerit, quod ipse pater suus veraciter dixerit se & caballum fuisse, & annonam cum alijs iumentis baiulasse. Quantum ad Circem attinet, sic intelligendum est. Ibi enim bestiarum vera forma etiam accidentalis inhærens non fuit, apud aliquos: sed illæ species in sensibus illorum & intuentium erant per deductionem ex thesauro: quamquam dici posset dæmones corpus assumptum in specie brutali illis circumposuisse, vt sic ibi fuerit forma accidentalis alicui corpori extra sensus inherēs. Et idem de stabularijs & caballo Constantij dixerim: ita quod duplici dicto modo illa esse potuerunt, quamquam credā modo primo fuisse: addens quod homo onus iumenti ferre videbatur, cum tamen vltra vires nequiret, iuuabat enim dæmon. Quantum vero attinet ad socios Diomedis, cum illi vna cum duce submersi aquis obuoluti sint, fabricato duci templo, dęmones in assumptis corporibus circumuolarūt, quamquam & hoc per deductionem specierum ad sensus esse potuit: primum tamen fuisse creditur. vnde & diuus Tho. 2. dist. 8. dicit quorumdam opinionem fuisse, angelos cum bonos, tum malos nunquam corpora sumpsisse: omnia autem quæ de apparitionibus eorum ex diuinis litteris facta leguntur in præstigijs, aut secundum imaginariam visionē extitisse. Hęc ex illo, qui tamē eam opinionē nō probat.

¶ Punctum tertium. Prędicta tamen nisi in capite hominis sint dęmones, aut in organis sensuum, non efficiunt; vnde quonam modo id in

capite

capite vel sensibus sine læsione operentur, perscrutari oportet, dicendo multa. Primum. Si diabolica illusio ea ratione fiat, quod exteriores sensus per assumptum corpus, & eis obiectum fiat, ostendendo quod non est, vel quod est interposito corpore occultando; iam dæmonem organa sensuum occupare, consequenter autem & vexare non oportet, vt liquet. Si vero fiat per sensus interiores tantum, aut per interiores vsque ad exteriores, deducendo humores, & species a memoria ad phantasiam, & sensus etiam exteriores, vt supra; hoc vtique nisi caput & organa a dæmone occupentur, esse nequit: quia angelus vbi operatur, ibi est: hoc tamen sine dolore vtique esse potest: Tum quia ex tali motione organa non diuiduntur, sed species mouentur duntaxat: Tum quia organo nulla qualitas læsiua maxime infertur, cum omni tali qualitate careat dæmon. Nec obstat, quia iuxta hoc duo spiritus essent in vno loco, angelus scilicet malus, & anima: & consequenter confusio operationum esset. Non obstat inquam, quia operationum confusio ea ratione sequeretur, si eodem modo vel idem genus operis vterq; spiritus eliceret: ceu dicamus duos angelos occupare vnum lapidem, quem vterque localiter moueret: modo anima ibi operatur vt forma vegetans, non autem vt localiter mouens idem præcise quod angelus. An autem tales sint arreptitij, dicetur pene statim.

¶ Punctum quartum. Quid vero de his lupis sentiendum sit, qui pueros & homines etiam intra oppida rapientes nulla vi aut arte capi, aut lædi possunt. dico interdum hoc naturalem habere causam, interdum diabolicam. Et naturalem quidem multipliciter apud Alber. de animal. puta famem, ferocitatem, aut catulos, & eiusmodi: diabolicā vero dæmonibus illudentibus, quando Deus propter peccata populum aliquem punit: iuxta illud Leui. 16. Si non feceritis mandata mea, mittā in vos bestias agri: quod tunc accidit, quando vltra luporum vires, & astutiam de manibus insequentium dilabuntur. Hoc autem dupliciter contingit: & in primis per dæmonem ipsum sine magico concursu, dū verum lupum dæmon obsidet, & in talia vrget: sicut quadraginta & duos pueros Eliseum ridentes, ursi duo egressi de sylua interemerunt: & propter simile letanię minores institutę sunt ab episcopo Viennen. Deinde vero etiam opere malefico: sicut Guil. narrat in li. de vniuerso, quòd quidam certis temporibus in antris dormiens, putabat se uerti in lupum, & pueros vorare: cum tamen illud dæmon in obsessō lupo ageret. Iuxta prædicta autem potest dæmō multipliciter genus hominum sic illudere. Primo obsesso vero lupo, siue arrepto, quem pro voto in mala impellit, & e manibus insequentium eripit; vel vsu naturalis virtutis lupinæ, vel eum mouendo localiter, aut occultandò, & reddendō

reddendo inuisibilem. Secundo, assumendo corpus in figura lupi, & ista perficiendo. Tertio, ostendendo hominem, aut aliud animal in figura lupi, per quem ista faciat. Quarto præstigiose, vt sensibus nostris ita videatur, & nihil sit in re: quod tamen locum minime habet, quãdo in re sunt veri effectus, puta puerorum mortes.

Punctum quintum. An ad strigimagarum beneplacitum homines dæmon possidere queat, enodare volentes, multa dicemus. Primum. Diuus Tho. 3. quol. ar. 8. sic habet. Diabolum hominem inhabitare, dupliciter potest intelligi, vel quantum ad animam scilicet, uel quantũ ad corpus. Et quantum ad animam quidem, diabolus hominem substantialiter inhabitare non potest: solus enim Deus illabitur mẽti. Sed contra hoc. Culpa enim mortalis opponitur gratiæ: Spiritus sanctus autem cum gratia semper inhabitat hominem, secundũ illud. 1. Cor. 3. Templum Dei estis. & Spiritus sanctus habitat in vobis: & consequenter cum mortali culpa videtur spiritus malignus hominem substãtialiter inhabitare. Sol. Non ita diabolus culpam, vt Spiritus sanctus gratiam causat: Spiritus sanctus enim interius operatur, diabolus autem exterius suggerit, uel quantum ad sensum, uel quantum ad imaginationem: dicitur tamen inhabitare affectum hominis per effectum malitiæ; non solum quando ex eius suggestione peccatum perpetratur, sed etiam per quodcunque peccatum mortale: quia ex quocunque tali diabolicæ seruituti homo addicitur. Quantum vero ad corpus, diabolus potest hominem substãtialiter inhabitare, vt in arreptitiis patet: sed hoc ad rationem pęnæ pertinet magis, quam culpæ: pœnæ autem corporales vitæ huius non semper consequuntur culpam, sed quandoque peccantibus non inferuntur, & inferuntur non peccãtibus, ut de cęco nato dicitur Ioan. 9. quod est secundum altitudinem iudiciorum Dei. Vnde non cum qualibet culpa mortali diabolus hominem substantialiter inhabitat, etiam quantum ad corpus. Secundum. Diabolum inhabitare hominem substantialiter, est hominem esse arreptitium, ut patuit ex diuo Tho. Esse uero hominem arreptitium quid sit, minime legi: ex lectis tamen puto, quod sit hominem Dei permissu ita dæmoni tradi, vt eius membris pro libito vtatur ad interius & exterius: quod equidem ex quinque causis in genere euenisse lego: quãquam ex aliis innumeris maxime in specie esse posset.

Aliquando enim quis possidetur a dæmone pro suo merito maiore cumulando, sicut ex Seuero in historia diui Martini liquet, quendam tantæ sanctitatis virum, vt & verba, & vestes eius dæmones pellerent, petiuisse & obtinuisse ad humilitatis tutamen quinque mensibus arripi; quibus actis, liber euasit a dęmone, & a gloria vana.

Aliquando vero pro aliena, licet leui, culpa, sicut de abbate Eleuterio

tertio Greg.in Dial. narrat, quod cum puerum quendam arreptitium diu inter moniales uersatum curasset, quadam die lætiore quam par erat mente, suis monachis dixit, quod diabolus cum illis sanctimonialibus iocabatur: sed vt ad seruos Dei ventum est, puerum istum adire non est ausus, & statim puerum in pœnā illius elationis arripuit dæmon: licet denuo ab eodem ieiuniis & orationibus curatus sit.

Aliquando pro uemiali peccato proprio, sicut per Casia. patet, col la. abbatis Sireni prima, dicentem quod Moyses in eremo cum singularis & incomparabilis vir esset, ob reprehensionem vnius sermonis, quem contra abbatem Macharium disputans paulo durius protulit, quadam scilicet opinione præuentus, diro confestim traditus est dęmoni, ut humanas egestiones ori suo ab eo suppletus ingereret: quod flagellum purgationis gratia Dominus intulisse uidetur, ne scilicet in eo uel momentanei delicti culpa resideret: quod ex curatione mira patuit. dæmonem enim statim abbas Macharius sua oratione fugauit. Simile huic est, quod apud Gre.in Dial. monialem, quod lactucā non impresso signo crucis comedit, statim arripuit.

Aliquando pro graui peccato alieno, ceu apud Greg.in Dia.cū diabolus eiectus a beato Fortunato uespere per vicos in specie peregrini clamaret: o sanctum virum Fortunatum Episcopum, ecce de hospitio me peregrinum proiecit, nec ubi quiescam inuenio: quidam in spiritu detractionis (id est, ut episcopum reprehensibilem redderet) cum vxore & filio sedēs peregrinum excepit hospitio, qui filium eius arripuit, & in ignem iecit, & interemit.

Aliquando vero pro magno facinore proprio, sicut Saul inobediēs Deo.1.Reg.15. arreptus est: sicut etiam plerumque insequutores martyrum sunt arrepti. Tertium. Instantibus strigimagis homines a diabolo arripiuntur interdum. Omni enim modo, quo per se homines lædere potest, etiam maleficis instantibus potest: non enim uim perdit inuocatus, immo cum strigimaga cooperante Deus magis offendatur, maior etiam licentia sæuiendi in homines datur. Vnde tempore Pij II. magister Henri. Instit. quendam arreptitium sacerdotem & declamatorem secum habuit, & in itinere, & Romæ: ex cuius dictis, quæ ad doctrinam conferant, perplura eliciuntur. Mihi (inquit) malefica quædam a me obiurgata, infirmitatem hanc attulit, prius minata quod post dies paucos his intenderem, quæ mihi euenirent. Vsu autem rationis tunc solum priuor, cum aut diuinis vacare, aut pia loca inuisere volo. Cum vero iste inter ecclesias trāseundo genu figeret pro diua Matre & Virgine salutanda, eius linguam non parum extra os protendebat: & interrogatus an huic posset obsistere, minime inquit. sic enim membris omnibus & organis vtitur collo, lingua, pul-

mone ad loquendum, vel eiulandum, vt ei placet; quod ego quidem verba, quæ ex me format, audio, sed resistere nequeo: & quanto auidius orationi insto, tanto acrius linguam meam prorogat, & protendit. et de his satis. Epilogando vero patet, quod strigimagæ grauissimis & horrendis criminibus obuoluuntur: puta, conculcationis crucis, abnegationis fidei, adorationis dæmonis, professionis, qua se eius seruitijs etiam cum innocentium damno animæ & corporis adijciunt, nec non homagio, quo se ei æternaliter quantum ad corpus & animam tradunt: insuper additis fornicationibus, adulterijs, maxime cum incubis, damnificationibus iumentorum, & terræ nascentium, homicidijs, maxime infantium non baptizatorum, & eorum vorationibus: quibus sceleribus peccatum abusus sacramentorum adiiciunt, vt prædicta medio corpore Christi, chrismate, & alijs sacris efficiant. Hoc enim earum confessio & experientia docuerit, quod in omni maleficij genere eas dæmon edoceat, vt malitiæ suæ instrumenta sacramenta, aut sacramentalia pro viribus sumant: seu quæcunque diuina, aut Deo sacrata, ceu posita imagine cerea sub palla sacri altaris, vel filum per chrisma sacrum trahendo vel eiusmodi. Quod equidem potissimum dæmon multiplici ex causa cupit, & curat. et in primis quidem, vt homines per eiusmodi non solum perfidi fiant, verumetiam sacrilegi, diuina quantum ad se attinet, contaminantes: consequenter autem Deum plus offendant, & irritent, plures in peccata secum trahentes. Deinde vero, vt Deus pius sic irritatus, magis sæuiendi in homines dæmoni licentiam relaxet: Sicut & Greg. astruit Deum aliqua hominibus quibusdam concedere iratus, quæ alijs propitius denegat. Demum, vt sub specie boni apparentis, dum sacris vtitur, plures & facilius inuoluat simplices. Henr. Instit. & Socius Mallei male. 2. par. q. 1. cap. 5. ex experientia dum in oppido quodam, cuius nomen tacere maluerunt, inquirerent, sic referunt. Malefica tandem incinerata, dum communionem ageret, sumpto Christi corpore, illudque peplo ad os illato, inuoluens in ollam, in qua bufo, & nonnulla alia maleficijs apta, a dæmone sic edocta, proiecit, & sub terra in stabulo sub fossa abscondit: quam diuina pietas, vt tam horrendum scelus plecteretur, sic detexit. Sequenti enim die mercenarius ibi vocem quasi eiulantis infantis audiuit, & tanto clarius, quanto magis loco suffossæ ollæ propinquasset: qui veritus infantem aliquem a muliere ibi subtumulatum Præsidenti insinuauit, qui posita custodia, quæ an mulier aliqua illo se conferret latenter obseruaret, maleficam deprehendit, quæ clanculo sub pallio ollam asportaret, quæ capta, & quæstionibus addicta, rei veritatem fassa est. Sed & illud aduertant plebani, quod vbi sine deprehensione queunt, sub lingua, & non supra lin-

guam

guam, dominicum corpus suscipiunt strigimagæ: siue vt illud facile ex ore recipiant, siue vt abnegationi fidei impedimentum non præstet: siue ne peccata sua interdum velint fateri.

Quod aduersus strigimagarum ueneficia, remedia multa præseruatiua non desint. CAP. IX.

QVIA vero iam quænam sint strigimagarum facinora planũ est; reliquum est vt de remedijs quoque aduersus eiusmodi diabolicas artes, quæ nobis diuina pietas elargitur, aliquid agamus: & in primis quidem de illis, quibus aduersus eiusmodi morbos, ne inferantur, tutamur: cuius rei causa multa puncta absoluemus.

¶ Punctum primum. Et quidem in primis illud nosse debemus, quod tria sint hominum genera, quibus illud pessimum strigimagarum genus suis maleficijs obesse non potest. Qui scilicet iustitia, vel officio publico contra eas inuehuntur: qui se remedijs ecclesiasticis tutantur: qui denique per sanctos multifariam proteguntur. Sed nunc de primis agamus, id ratione, & actis probaturi: Et ratione quidem. Nam quem Deus in opus aliquod mouet, ei etiã necessaria ministrat, alioquin deficeret in necessarijs. Omnes autem publicam iustitiã exercentes sunt Dei ministri, in hoc ei seruientes, vt Apostolus ad Rom. 13. profitetur. Exhibet ergo Deus his quæ necessaria sunt, cuiusmodi est contra diabolum patrocinium. Nec tamen contra hanc rationem militat, quod Præsides interdum male tractentur: quippe qui id vel ex imprudentia, vel ex malo animo, aut alio crimine merentur. cæterum Deus regulariter ministrum suum iuuat: quia Deus & natura apud Aristotelem non deficiunt in necessarijs. Præterea, adidem notauere doctores, quod modis multis vel penitus, vel ex parte potestas dæmonis eneruatur. ¶ Primo per limites diuinitus impositos, ceu in Iob. Dominus satanæ dedit potestatem in substantiam, modo non extenderet in personam; deinde etiam in personam, modo eum vita non priuaret: & apud Nider in Form. dæmon inuocatus, vt virum vnum extingueret, se non posse quicquam in personam eius respondit, sed in fructuum partem vndecimam dumtaxat, quod scilicet ille esset bonæ fidei, beneque se crucis signo muniret: quod & his accidit, qui contra diabolum sciunt se pugnare. ¶ Secundo autem virtute angeli boni dæmones arcentis, sicut de Asmodeo patet, qui viros Sarræ virginis interfecit, qui tamẽ cõtra Tobiã, Raphaele angelo tutante, non præualuit. Quod & inquisitoribus, & iustitiæ mi-

nistris accidit, qui & custode angelo ut cæteri, & rursus alio, cui com munioris boni cura sit, muniuntur. Tertio, ex ipsa propria diaboli voluntate: quippe qui interdum lędere non vult, vt peiora sequantur: veluti excommunicatum sibi corpore traditum, non vult vexare cum possit: sicut excommunicante Paulo uexauit Corinthium. 1. Cor. 5. & id ea ratione, vt fidem de clauium potestate aboleat. Et eodem modo, etsi diuina, aut angelica potestate non arceatur: tamen quando iustitia publica strigimagas supplicio afficit, patrocinium suum maleficis denegat: uel quod timeat ne tandem conuertantur; vel quod earum damnationem expleri celerius cupiat. Actis quoque & gestis idē probatur. Nam & idem doctor Nider, & experientia docet, & ipsæmet fatentur, quod ad tactum iustitiæ publicæ omnis maleficorum potestas euertatur. Nam & Petrus Iudex, de quo etiam supra, cum iussu eius, sui ministri maleficum detinere uellent, eorum manus tremore, & fętore tanto nares occupatæ sunt, quod eum aggredi non audebāt, nisi ipse dixisset; Securi inuadite, quia publica iustitia tactus vires omnes suæ nequitiæ perdet: quod & factum est. Vnde eum propter facinora in cineres redegit. Sed & Henri. Insti. ac Socius inquisitores famosi, etsi occulta multa se tacuisse scribant, quod gloriæ vanæ notari timuere; ex his tamen, quæ homines latere nequiuerunt, multa experti narrarunt. Nam in Rauenspurg. maleficæ incinerandæ a Consulibus interrogatæ, cur dictis inquisitoribus maleficia non inferrent, responderunt hoc se pluries & tentasse, & nequiuisse: & interrogatę de causa, responderunt se nescire, nisi quod sic expertæ, & sic a dęmone doctæ essent.

Punctum secundum. Genus hominum secundum, cui strigimagæ nequeunt obesse, sunt qui remediis Ecclesiæ catholicæ se tutantur, ut per veram confessionem, & inuocationem sanctorum, aquæ benedictæ aspersionem, salis exorcizati sumptionem, candelarum & oliuarum benedictarum licitum vsum. Nam si eiusmodi contra dæmones efficaciam non haberent, deciperetur Ecclesia, quæ huius rei gratia prædicta vel multa ex eis exorcizat: unde & in ciuitate Spirensi, authore dicto Henrico Insti. quædam mulier deuota rixata cum malefica, vespere infantem cunis reponens, & de malefica timens, herbas benedictas puero supposuit, aqua sancta illum conspersit, exorcizatum salem ori apposuit, signo crucis muniuit. Nocte media, cum infantem vagientem audiuisset, extensa manu ad cunam, eam quidem mouit, sed infantem minime inuenit. Territa, accenso lumine, eum sub lectica in angulo sanum inuenit, haud dubium protectum exorcismis. Insuper in Rauenspurg. diabolus in forma muliebri quendam ad uenerem importune assentire nolentem, sollicitabat, qui sicut in prędi-

catione

catione didicerat, in ingressu stuphæ salem exorcizatum ori suo admonuit, & statim mulier conuersa toruo aspectu; quis, inquit, diabolus te docuit? & repente disparuit. Prædicta ergo admodum & hominū, & locorum, ac iumentorum, & fructuū præseruatiua sunt: sed & uerba sacra collo appensa, vel corpori quomodolibet admota, si tamē quę sequenti capite dicentur, diligenter obseruentur.

¶Punctum tertiū. Qui uero tertio loco a strigimagis immunes sunt, hi sunt qui a Deo & Angelo interius per gratiam, & exterius per custodiam, & suffragia etiam cælestium corporum muniuntur. Nam licet nostrę menti Deus per semet gratiam infundat, iuxta illud psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus: cum tamen Deus aliquam notabilem gratiam infundere statuit, secundum nonnullos theologos, angelus bonus dispositiue operatur: quod & Diony. 4. cap. de di. no. prætendit dicens, quod hæc sit diuinitatis lex immutabiliter stabilita, vt ima per media perficiantur a summis: ita quod quicquid boni a bonitatis fonte in nos emanat, totum illud bonorum angelorum ministerio possidemus. Vnde licet sola deitas vnionem hominis & dei in Virgineo ventre peregerit, tamen angelico ministerio mens virginea per salutationem, & illuminationem, & monitionem angelicam prædisposita est. De exteriori vero custodia angelica & diuina pleni sunt libri: singulariter tamē Dauid eam expressit de homine iusto, dicēs psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uiis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidem &c. Ex dictis tamen generibus hominum, quidam sunt qui beneficiantur, quantum ad omnia maleficia; & quidam quantum ad quædam tantum: de quibus, quod necessaria adeo non sint, sicco pede transeundum est.

Quod aduersus strigimagarum ueneficia, remedia uana non congruunt. CAP. X.

QVIA ergo de remediis præseruatiuis actū est, de curatiuis quoque, sed vanis, multis punctis agatur oportet.

¶Punctum primum. Ante omnia illam quæstionem enodemus oportet: An maleficia maleficiis elidere liceat christiano. & quidem primo, vt alias eā absoluimus, ut absoluunt nonnulli: pro quo multa dicam. ¶Primum. Quemadmodum in Siluestrina alias scripsimus, tribus tantum modis maleficium auferri potest: Primo authore Deo per se, uel angelum, aut hominem, ut confessum negat homo nullus. Secundo uirtute naturali angeli mali, qui maleficium intulit, uel alterius, modo naturæ ordine superior sit, authore maleficii angelo itidem malo: quia

lo: quia enim inter angelos etiam malos ordo est, cum specie differat, vt probatum est: ideo superior in inferiorem imperiũ & habet, & pro voto exequitur: alligando, aut etiam alligatum soluendo, & de obsesso corpore pellendo: aut etiam eius effectus, maleficia scilicet abolendo. Quod Iudæi perfidi non ignorantes de Christo domino blasphemando dicebant Luc. 11. quod in dæmoniorum omnium principe, ac perinde superiore Belzebub eiiceret dæmonia. Tertio naturali virtute angeli boni, si angelo authore maleficij naturę ordine itidem superior sit: non enim est de eo ratio minor, & de angelo malo itidem superiore: quæ tamen omnia intellige, nisi ad maleficium iuuetur malus angelus per malum naturæ ordine altiorem, qui contra maleficium naturaliter pugnat. Non enim aliter maleficia destrui possunt, cum effectus inferioris non nisi vel ab eo, vel a superiori destrui posit: & præterea, si hoc esse posset, nullo alio modo esse posset, nisi ab homine ad sanandum actiuis naturalibus admotis: quod inuito dæmone maleficij authore esse nequit: quippe cui ista actiua in motu locali obediunt ad nutum. ¶ Secundum. Vt supra lib. 1. liquet, maleficium, a quo & malefici dicti sunt, sumi consueuit & pro nocumento illato per dæmonem instante malefica: & pro signo fœderis dæmonem inter ac maleficum, vt imago ad cuius torturam maleficiatus quoque torquetur, & cedula, vel quicquid est sub limine, vel aliter aut defossum, aut quo libet modo delitescens. ¶ Tertium. Apud diuum Tho. 1. sec. q. 92. Superstitio vitium religioni oppositum est, & hoc per excessum, & non per defectum: inquantum vtique diuinum cultum exhibet, aut cui non debet, aut nõ eo modo, quo debet. Huius vitij duæ sunt subalternę species, idest, species alias sub se ordine quodam habentes: quarum prima in eo consistit, quod est exhibere cultum Deo vero, modo tamen indebito: puta, secundum ritum perfidiæ Iudaicæ: secunda vero in exhibere diuinum cultum ei, cui nõ debetur, sicut spurcissimo Machomet, vt Agarreni: uel incubo dæmoni, ut strigimagæ. Hæc uero species in tres alias subdiuiditur. Harum prima idolatria est. Secunda est diuinatiua, quæ & ipsa in multas species subdiuiditur, de quibus nõ est nostri instituti modo loqui. Tertia, ac perinde ultima obseruantia est, ad quam ars notoria pertinet: & obseruationes uniuersæ ad corporũ immutationes ordinatæ, puta, sanitatem, aut ægritudinem, idest omnes incantationes & ligaturæ. ¶ Quartum. Generaliter omnes diuinatores & incantatores apud iura dicuntur malefici, ut. 26. q. 5. Nec mirum. ¶ Quintum. His præmissis ad quæstionem dico, maleficium rite & licite destrui orationibus, item & adiurationibus ecclesiasticis & catholicis, vt confessum est. Potest quoque quisque etiam author eius, maleficium, idest signũ fœderis sciens destruere, si potest, idest, si cõtra diabolum

bolum valeat: hoc enim non est inniti diaboli suffragio, sed sua vi ad proximum subleuandum: sicut si maleficialem ollam suffossam inuenio, & ignibus arsuram trado. Nulli tamen licet hoc signum, aut maleficium ipsum per aliud maleficium, idest ritum maleficialem, aut incantationem quamcunque conterere, hoc enim esset esse maleficum, & cum diabolo expresse, vel tacite pacisci. Similiter nulli licet alium inducere ad maleficium per maleficium soluendum: quia idem esset ac si induceret ad peccatum: nec similiter licet vti parato soluere per maleficium, idest maleficialem ritum, qui ad id suasione non eget, vt patebit: & multo minus per maleficium, idest damnum illatum alteri virtute diabolica per magum aut strigimagum. ¶ Sextum. In hoc tamen vltimo, quod statim dictum est, de parato ad eiusmodi, sunt inter Summistas opiniones. Nam Summa Rosellæ, & supplementum doctrinam diui Tho. obseruantes, Petri de Pal. Alber. Mag. & quam plurium, dicunt hoc aliquo pacto non licere: Summa vero Angelica eiusdem ordinis sibi suo more fidens & audens, hoc licitũ astruxit, id probare nixa authoritate Petri Aureoli. et ratione, quippe quod ad nostrum bonum alieno malo vti possumus; et exemplo, quia apud Aug. licitum est vti iuramento infidelis in nomine Dei sui iurantis; et adiici potest de parato fœnerari, a quo quis licite mutuum capit. ¶ Septimũ. Sed ista opinio nefanda est, & infinitarum culparum occasio maxime conducens dilatationi diabolici regni: quod sic elucet. Nam legi naturali aduersatur, quæ reuerentiam, fidem, ac obseruantiam ad suum dominum exquirit: non enim suo domino fidelis est, qui ab inimico eius, & qui cum eo de regno certet, auxilium aut accipit, aut petit, etiã auxiliari parato, pacto intercedente, quo se eius seruituti adijciat: hoc enim est cum eo amicitiam componere, cum naturale sit benefactorem & diligere, & amare; diabolus vero inimicus Dei est, & talis qui sibi dominium mundi ambiat, & pro viribus nanciscatur, & vt Deus cupiens adorari, etiam ab ipso Christo Deo, Matth. 6. & nisi suscepta professione, immo interdum & homagio, homini non suffragatur: nisi ideo suffragetur, ut ad homagiũ pelliciat, ut cernere liquet ex dictis. Est etiam contra legem Dei: nam magi maleficique sunt idem, ut ex dictis liquet; & nihilominus dicitur Leui. 20. Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, ponam faciem meam contra illam, & interficiam illam. Si ad hos non licet accessus, pro consilio uidelicet excipiendo, eorum suffragijs uti quomodo licebit? Est quoque contraria iuri Pontificio, quod nedum prohibet suadere alicui, ut eiusmodi faciat, uerumetiam & ad domum taliũ accedere. Nec aliquo pacto mihi dubium est, quin Aug. talem determinatorem a fide apostatam appellaret, qui. 26. q. 7. in ca. Non obseruetis. enumeratis multis diuina-

tionum speciebus, & incantationibus, ac alligaturis concludit. Qui has (scilicet obseruantias) & quascunq; diuinationes obseruat, aut attendit, aut consentit obseruantibus &c. & paulo infra. Qui autem talibus credunt, aut ad domum eorum euntes, aut suis domibus introducunt, & interrogant, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse, & tanquam paganum & apostatam, idest retro abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei grauiter in æternum incurrisse. Hæc ibi. Ex quibus nota non solum suasionem maleficij prohiberi, verum etiam consensum. Est etiam contra iura ciuilia, quæ istos consuli vetarunt. Vnde istemet Summista in verbo, Mathematicus, dicit, quod diuini ad limen alterius accedere non debent, alioquin cremantur: nec eos aliquis suscipere seu consulere, alias deportantur, & eorum bona confiscantur, & diuinator gladio vltore feritur. C. de male. & mathe. l. nullus. l. nemo. l. culpa. Ecce ergo, quod, quantumcunque sint parati, non licet eos adire, vel consulere, & longe minus eorum suffragijs niti. Est etiam hæc opinio occasio criminum plurium, & sine numero: aperit enim viam omnibus incantationibus, cum vtique multi sint cum viri, tum feminæ præsto eiusmodi exercere, & maleficia per maleficia soluere: & consequẽter multi ad eiusmodi homines currerent, in qua re diabolicum regnum consistit, cum adire eiusmodi homines, sit a diabolo, cuius ope nituntur, sanitatis auxilium expetere. ¶ Octauum. Ad authoritatem vero, quam iste citat: dico doctorem illum Petrum Aureoli nullius esse authoritatis, quippe qui multas falsas opiniones fundauit, vtpote, cuius studium fuit omnium sententias euertere, in quo multum quidem valet, in determinando autem nihil. Ad rationem dico, licere ad nostrum bonum alieno malo vti, quãdo ipse noster vsus, vel actus, quo vtimur, nihil est de se illicitum, aut malum: veluti Deus omnibus peccatis ad sui gloriam vtitur, permittendo, & bona inde eliciendo: quia ea permittere, aut inde bonum elicere, non est in se malum: secus autẽ si ipse noster vsus in se sit illicitus, sicut non licet mihi vti parato ad iniuste interimẽdum inimicum meum, quod cedit in bonũ meum: quia ipse meus vsus esset in se illicitus, quippe qui sit consensus in occisionem hominis iniustam. Vnde diuus Tho. q. 13. ar. 4. Aliud est, inquit, consentire alicui in malitia: aliud alicuius malitia vti ad bonum. Ille enim alicui in malitia cõsentit, cui placet vt malitiam ille exerceat, & ad hoc forte eum inducit; quod semper peccatum est: vtitur autem alterius malitia, qui illud malum, quod alius facit, intorquet ad bonũ. Hæc Tho. Et ita est in proposito, scilicet quod talis vsus de se est illicitus, & consensus in malitiam: Tum quia hic vsus est cum accessu ad tales, quem nedum ius diuinum, verum & canonicum, & ciuile vetarunt: Tum quia est

cum

cum directo consensu in aliquid, quod sine peccato esse nequit, vt scilicet quis vtatur auxilio diaboli pacto expresso, vel tacito, in quo semper est apostasia perfidiæ, vt patuit: & consequenter est consensus in crimen horrendum. Ad exemplum autem dico, non simile, sed longe dissimile esse: nam in eiusmodi iuramento consensus non est in id, quod per falsum Deum iuretur: sed in id, quod talis dictum suum iuramento firmet: vnde consensus est in aliquid, quod sine culpa esse aciferi potest, idest, in iuramentum: licet iurans ex sua malitia hoc faciat cum peccato, iurans per Mahometum. Et si dixeris, quod pari modo hic consentitur in hoc, quod maleficium destruatur, non in hoc quod illicite destruatur. hoc nihil est: quia maleficus illud non nisi per maleficium destruere potest, ille autem iurare sine peccato, idest, per verum Deum potuit. Et simile est, quod accipiens mutuum sub vsuris non peccat: quia consentit in mutuum, non autem in vsuram, quia vsurarius mutuum sine vsura dare vtique potest: quod si non posset, illicite ab eo peteretur, quia esset consentire in peccatum. Et ita liquet rationem dissimilitudinis in hoc stare, quod in maleficio directe consentitur in peccatum, non autem in eo iuramento: quod ex verbis Augustini ad Publicol. liquet, dicentis, quod qui fide vtitur per falsos deos iurantis ad bonum, non peccato illius se sociat, qui per dæmonia iurauit: sed pacto eius bono, quo fidem seruauit: & similiter ex verbis diui Thomæ qui secunda secundæ.q.78. art.4. dicit, quod accipiens mutuum sub vsuris, in crimen vsurarij minime consentit: sed eo vtitur, nec placet ei vsurarum acceptio, sed mutuatio, quæ bona est. Vnde istius Summistæ opinionem in 4. dist. 34. art. 3. ad tertium damnat: & idem Albertus Magnus, & Petrus de Palude.

Nonum. Vtrum vero in curandis maleficijs tolerabile sit vanis vana retundere, quod quidam astruxere, præcipueque Hostien. de frigid. & mal. in capit. Litteræ. §. Mulier. dico illicitum esse secundum iura allegata credere maleficis, quod non ea ratione dici putandum est, quasi peccatum sit credere, quod per maleficos fiant veræ sanitates, aut etiam ægritudines: in hoc enim dubium esse nequit propter infinita experta, sed potius ea ratione, quod peccatum sit credere, quod effectus, quos cernimus morborum, sanitatum, iacturarum, sint virtute Dei, aut verborum malefici, aut operationum eius, aut admotione rerum, quæ ad id apud medicorum disciplinam operentur nihil. Sunt enim hi effectus a malo spiritu ex pacto cum malefico, vt eo eiusmodi prosequente, dæmon miranda, quæ cernuntur operetur, vt libro primo ostensum est. Et hæc est Henri. de Gan. mens, & patet. 26. q. 5. Nec mirum: finem capituli iungendo principio: Et ibidem. q. 2. Illud. Ad quæstionem vero dico, illud dictum habere

posse ueritatem. ¶Primo, quando ista uana idest indifferentia, de se nec bona, nec mala, ea ratione faceret, quasi credens aut experiri uolens, an per talia soluatur maleficium, non diabolo operante, sed ab operatione cessante, vtpote qui illud cum malefico pactum haberet, si quid tale fieret. Talia enim aliquando diabolus detegit: consequenter autē ueniunt in notitiam hominū, vel etiam ex ipsa experientia: sicut crebro expertum est dæmonem Siluanum ab inquietando, podicis prægrandi crepitu desiuisse. ¶Secundo, quando ea mente quis talia facit, quasi nesciens ea illicita, aut peccata fore: tunc enim illud factum tolerari potest, nō quasi omnino culpa vacet, sed quia non est culpa mortalis, & forte ista erat mens Hostiensis. Est autem illud dictum falsum, si quis eiusmodi indifferentia superstitiose operetur, credens scilicet talibus eo modo, quo & alijs incantationibus: omnia enim remedia de se ad tales effectus vana, & naturaliter non conducentia, illicita & perniciosa sunt. 26.q.2. Illud. Et longe magis illud dictū falsum est, si quis eiusmodi vana, vtique vana crediderit, ad talium tamen exercitium, diabolū operari putat ad maleficia dissoluenda: immo erit culpa mortalis, quia non refert qua re dæmon aduocetur, modo aduocetur: quia in aduocando culpa est, nō ex re qua inuocatur, si de se iniqua nō sit. ¶Punctum secundum. Cum ad dictam quæstionem ex mente propria responsum sit, libet quoque eam ex aliorum opinionibus tractare: pro qua re, multa dicentur. ¶Primum. Duæ in quæstione hac sunt sollemnes opiniones, quibusdam cum canonistis, tum etiam theologis sentientibus, quod etiam per opera superstitiosa & vana licite maleficia destruantur: quod apud quosdam Sco. Godo. Host. & pene regulariter quisq; canonista verum putarit. Verum hæc opinio male Scoto ascribitur, qui non sensit quod liceat sanare maleficiatum per maleficium, sed quod liceat destruere maleficium, idest signum fœderis, de quo supra. Vnde in .4. dist. 34. sic egregie loquitur. Si per orationes Sanctorum virtus dęmonis impediatur, bene fit: si tamen Deus illas nō exaudiat, tunc si maleficium sciretur, & destrueretur, dęmon non fatigaret maleficiatum amplius: quia ex pacto non adest, nisi dum durat aliquod signum. Et ex hoc patet quod trufatica est illa quæstio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatū: non enim solum licet, sed est meritorium destruere opera diaboli: nec est in hoc infidelitas aliqua, quia destruens non acquiescit operibus malignis, sed credit dęmonem posse & velle fatigare, dum tale signum durat, & destructio talis signi imponit finem tali vexationi. Hæc Scotus, valde bene. Cui addo, quod ipsamet malefica rogari potest, vt illud destruat: quia id facere sine dæmonis auxilio pro sua volūtate potest. Host. autē in Sum. de frigi. & mal. & tit. de impo. coeun. super ca. Litteræ. §. Mulierem,

lierem, dicit quod in hoc defectu recurrendum est ad remedia medicorum: & licet quædam remedia contra hæc scripta vana, seu superstitiosa videantur: tamen cuilibet authori in sua arte credendum est, sed & satis tolerare potest ecclesia retundere vana vanis. Hæc ex illo, qui etiam bene loquitur ad sensum puncto priori datum: quamuis aliud dicere videatur nihil, quam quod remedijs per medicos admotis (quã-quam nihil in eis virtutis intelligamus) acquiescendum sit, quasi quæ sunt peritorum: quod verum est, nisi de contrario esset vel scientia, vel suspicio, puta, quia creditur necromanticus. Sed & illud verbum, tolerare, ponderandum est: quod longe aliud est quam efficere. Hubertinus quoque in suo. 4. dist. 34. dicit, quod maleficia aut per sanctorum preces, aut per artem qua facta sunt, tolli possunt: quod etiam bene dicitur, si sermo sit de posse facti, & non iuris, nisi iuxta prædicta. Et breuiter omnes opiniones glossari possunt, & ad verum sensum deduci: nec videtur vnquam aliquis catholicus scripsisse, quod liceat dæmonis auxilio vti pacto tacito vel expresso, & siqua possint tolerari, cum etiam lupanaria tolerentur. Vnde alia opinio, si tamen est alia, diui Tho. Bonauen. Alber. Mag. Petri de Pal. & aliorũ quampluriũ est, quod nullo modo facienda sint mala vt veniant bona: & quod magis debet homo eo casu mori, quã superstitioso, aut vano remedio ope dęmonis liberari: quæ proculdubio vera est, vt probatum est. Distinguũt ergo quidam. Nam maleficium aut per aliud maleficium, idest iniustũ damnum a diabolo illatum instante malefico, aut sine maleficio, sed tamen per maleficum, seu maleficiales ritus tolli potest: & hoc dupliciter, scilicet per ritus maleficiales vanos & illicitos, aut vanos tantum. Primum, illicitum est penitus ex parte authoris, & ex parte ipsius remedij. Secundum etiam, scilicet sine maleficio quidem, sed tamen per maleficiales ritus, siue per maleficum, siue alias per honestam personã, etiam illicitum dicunt. Tertium est tolerabile. Dicunt ergo isti, quod multipliciter maleficium soluitur. Primo, per maleficum & maleficiũ aliud. Exemplum. Tempore Nicolai V. quidam ex Germania Episcopus, cuius nomen charitatiue subticeatur, Romam venit Pontifici prædilectus, qui cum amore detentus iuuenculam ad diœcesim misisset cũ duobus famulis, & nonnullis preciosis: illa vt furto eiusmodi subriperet, in mortem Episcopi, cũ malefica esset, machinata est, vt ea iter carpente, antistes occumberet. Igitur nocte sequente Episcopo inæstimabili pectoris calore pene periclitante, cum de veneno suspicaretur, sine spe vitæ, die tertia adest altera malefica, dicens eum maleficio laborare, nec aliter, quam ad eam, quæ eũ infecerat, delato morbo sanari posse. Cui Episcopus assensit, & media nocte sanũ se penitus sentiens per internuncium, quod ea hora puella periclitari cœpisset agnouit. Cum

ergo

ergo gratia impiæ pietatis Episcopus eam visitare tentasset, horribilibus maledictionibus exceptus est, ea dicente: maledicaris in æternum cum tua, quæ te docuit. Cumque eam Episcopus emollire tentaret, & vt omnem offensam remitteret hortaretur, illa vultu auerso clamabat: exeas maledicte, hic nulla spes veniæ: animam meam dæmonibus cunctis recommendo, & sic vt merita erat, expirauit. Simile aliquid Nider in Form. narrat. Læsus, inquit, maleficam adijt, petens de malefico vindicari: malefica facta opere dæmonis imagine ex plumbo in aquam fuso; vbi vis, inquit, lædi eum qui te læsit: at ille in humero, inquit, exempli gratia: qua ibi configente, acum, aut gladium, quod similibus locis ille torqueretur, inuentum est. Et eiusmodi remedia illicita fore non est dubium. Secundo, dissoluuntur maleficia per maleficos absq; nocumento personæ, inito tamen cum dæmone pacto expresso, vel tacito: sic enim multæ sunt maleficæ sanantes, & non lædentes, & infirmitatum causas indicantes: quod dæmon cupit, vt vel sic etiam homines in crimina pellat. Hac enim ratione quædam malefica in quodam oppido Germaniæ Richoffen. adeo crebro pro rehabēda sanitate ab infectis maleficio visebatur, quod Princeps inde pedagium sibi redimere voluit, quolibet visitantium pro se certum quid exoluente: vnde & plurimum se lucratum gloriatus est. Et in diœcesi Constantiensi & alibi eiusmodi comparuere. Tertio soluuntur non quidem per aperte maleficos, sed tamen superstitiosis cæremonijs: veluti quidam maleficiatus pedem, liberatus est per quendam, Dei adiutorio, vt dicebat, qui primo ex fusione plumbi in aquam nouit morbū illum ex maleficio esse: & interrogatus de modo sciendi, dicit, quod septem cum sint genera metallorum, & Saturnus super plumbum dominetur, proprium eius dixit esse vt maleficium plumbo detegat: denique sanauit infirmū aliquoties visitando, idest tot diebus quot sub infirmitate detentus erat: inspiciendo pedem, & tangendo, & aliquā verba submisse proferendo. Hic tamen videtur interuenisse pactum implicitum, non tamen explicitum cum dæmone. vnde etiam eiusmodi non licent. Quarto vero soluuntur vanis nullo pacto etiam tacito cum dæmone, saltem ex intentione practicantis: sicut alicubi rusticæ vbi vaccas lacte siccas viderint, ad maleficam deprehendendam, imposito viri saraballo, aut alio immundo vase, eam de domo baculis trudunt: quæ recto calle domum maleficæ petens, magno mugitu ostium cornibus impetit. Eiusmodi sunt quæ Canonistæ dicunt toleranda. Multa eiusmodi practicantur leuia. Ego tamen omnia ista dico superstitiosa, & tolerabilia quidem, non tamen facienda, iuxta supradicta.

Quanam aduersus strigimagas uera remedia congruant. CAP. XI.

IAM vero huic secundo volumini manum vltimam allaturi, de veris maleficiorum remedijs agendum est, punctis quamplurimis.

¶Punctum primum. Sunt quidam dæmones incubi ac succubi, non modo strigimagarum genus agitantes, verũ qui cum mulieres, tum etiã interdum viros in Venerem, etiam inuitos, sollicitent, siue interueniente malefico, siue etiam non: maxime vero mulieres, quod minorem habeant vigorem rationis, & eis facilius sit in Venere inferre violentiã. Nam Henricus Institoris & Socius in hanc sententiam referunt. In ciuitate Confluentiæ pauper est sic maleficiatus, vt etiam præsente & eiulante vxore, se ad instar coeuntis cum muliere agitet, nullo apparente succubo, tantummodo auditis vocibus eius: quibus duobus vel tribus actibus expletis, dicit: volumus incipere de nouo, vnde tandem viribus remanet destitutus. Extra casum istum sepositus, & de his interrogatus, dicit se nihil videre sibi succumbens, se tamen ita dementari, vt abstinere omnino non possit. Dicit autem se in hoc suspectam habere maleficam, quæ illi comminata sit. Tho. etiam Brabantinus in libro de Apibus, in hæc refert verba. Quandam sub religioso habitu virginem cum lacrymis cõfitendo audiui a dæmone incubo primo volentem subagitatam, quæ tamen inde dolens, quotidie lacrymabiliter confitebatur: nec ingenio, arte, vel studio ab eo liberari poterat: sed nec signo crucis, vel aquæ benedictæ aspersione munita, nec sacramento corporis Christi. Creditur tamen quod ille concubitus, postea quam dolens cõfitebatur, ei fuerit potius pœna quã culpa. Hæc eadem cum apud Christinam virginem Deo & deuotam, & dicatam monachali habitu in valle Ducissæ Brabantiæ lamentaretur, quod non auderet sequẽti die Pentecostes communicare propter dæmonis uexationem importunam, compatiens ei Christina: uade inquit secura, & communicatura in crastinum: in me tuã pęnã excipio. Abijt, quieuit, cõmunicauit: uerum Christina pęnas luit. Nã diu noctu exercitata, & territa, tandẽ intellexit dæmonis præsentiã, de qua iã nõ cogitabat: unde postea quã pluries e lecto dissiluerat, tandẽ eo ex toto postergato, noctẽ insomnẽ ducebat; & orare uolens, dæmonis cruciabatur insultibus. Facto uero mane: renuncio uobis, ait, pœnã uestram. Tandẽ orationibus & ieiunijs pie curata est. Aduersus ergo eiusmodi incubos, etiã maleficio intercedente, uexantes eiusmodi remedia sunt. ¶Primo per confessionẽ sacramentalẽ. ¶Secundo per iugẽ & sanctissimã aliquã exercitationem, orando, flectendo genua, imprimendo crucem, salutãdo Virginem, cõmunicando crebro, & eiusmodi. ¶Tertio per ecclesiasticos exorcismos. ¶Quarto per cautã dæmonũ excõmunicationẽ.

Et de

Et de predictis omnibus modis exempla legũtur per Cæsariũ in Dial. nec abijcienda sunt prima, propterea quod dictæ moniali non profuerint. Quod enim vni est remediũ, non statim ideo erit alteri: nec quod non est, non erit: unde omnia sunt probanda, exercendum uero crebrius quod melius est. De excommunicatione tamẽ, longa disputatio deduci posset: experientia tamen docet, quod eam timeant dæmones, & per eam diuus Bernar. mulierem ab incubo liberasse dicitur. Nec hoc ideo est, quia dæmones cõmunicent, & consequenter excommunicabiles sint: sed quia Deus uult claues esse in reuerentia. Vnde & alicubi locustæ excommunicatæ intereunt, & dæmones id in magnũ despectum accipiunt, cum hoc sit ultimum Ecclesiæ flagellũ: unde si uexare propter podicis crepitum desinit, nil mirum, si etiam propter excommunicationem desistat.

¶Punctum secundum. Pro maleficio circa uim generatiuam, antidota remedia. Nam 33.q.8. in capitulo Super sortiarias. ista remedia ponuntur: ubi dicitur. Si per sortiarias atque maleficas artes nonnunquã occulto Dei iudicio permittente, & diabolo præparante, cõcubitus nõ sequitur, hortandi sunt quibus ista eueniunt, ut corde contrito & spiritu humiliato Deo & sacerdoti de omnibus suis peccatis puram cõfessionem faciant, & profusis lacrymis, & largioribus eleemosynis, & orationibus atque ieiunijs Domino satisfaciant. Hæc ibi: ubi & innuitur quod superius dictum est probabile esse, quod existẽtibus in matrimonio, non eueniant eiusmodi, nisi aut alter, aut uterque sit in culpa mortali. Obiter ergo his hæc remedia congruunt. Peregrinatio ad sancta, & ibi deuota confessio, signi crucis & orationis continuatio, maleficij combustio, uel destructio, & exorcizatio, de qua infra.

¶Punctum tertium. Contra maleficium amoris uel odij inordinati remedia. Ex capite multiplici inordinatus & lasciuus amor oboriri solet: & in primis ex incauta circumspectione oculorũ. Iacobi.1. Vnusquisq; tentatur a concupiscentia sua: Vnde & hac ratione Sichen Dinam filiam Iacob adamauit Gen.34. Deinde uero ex hostis tentamentis, ueluti patet de Amnone qui sororem suam Thamar ita adamauit, ut deperiret in eam.2.Reg.13. neque enim in facinus adeo horrẽdum & indecorum sine zabuli insufflatione descendisset. Postremo uero ex arte malefica, ut supra prolixe deductum est. Vbi uero quanam ex causa hic iuuenilis ardor oboriatur, ignotum est, an ex maleficio sit ex cõiectatis accipiendum est: si uidelicet quis adeo inflammatur, ut uerbis, plagis, confusione nulla diuerti queat: si pulchra uxore postergata, sordidam insequitur: si tẽpore nocturno quiescere nequit, sed adeo dementatur, ut per deuia quæque incedere ad dilectã cogatur. Et quidem eiusmodi amori, quando ex maleficio minime est, & tamen adeo infestat,

infestat, vt etiam valetudinem inducat. Auicen. lib. 3. septenario numero remedia docuit, vt scilicet si lex sustinet, matrimonio copula fiat, aut admoueantur medicinalia, de quibus ibi: aut licite æger animum ad alium diligendum vertat, & præsentiam dilecti fugiat: aut si corrigibilis est, æger tribuletur, hortetur, ostẽsa amoris miseria: aut submittantur, qui quãtum cum Deo valent, corpus dilecti vituperent: vel in rebus arduis & distractiuis occupetur. Sed quia eiusmodi instituto nostro minime, aut parum conducunt, missa sint. Si vero ex maleficio quis eiusmodi amoris morbo laboret, iam quæ proxime puncto secundo remedia data sunt, etiam hic congruunt: præcipueque licita exorcizatio, quam sibi maleficiatus admouere potest, tum legẽdo, tum etiã portando ad collum, vt infra: & Angeli custodis crebra inuocatio.

Punctum quartum. Contra præstigiosam membri virilis ablationẽ, aut in bestiarum formas versionem, remedia. Nam cum tales, vt supra dictum ẽst, sint diuina gratia destituti (vt probabile est, & de Nabuchodonosor patet) quæ destitutio eiusmodi maleficij fundamentum est, nec vulnus curam recipiat, immanente ferro: ideo contra eiusmodi præter priora remedium primum, vera confessio est, q̃ua Deo anima concilietur: deinde vero quia eiusmodi membra non vere, sed præstigiose subtrahuntur, secundum remedium & proprium est, bonis verbis maleficam ad id ducere, vt maleficium soluat: quod non est vti auxilio dæmonis, sed maleficę, non inquantum malefica, sed inquantum potest sua virtute signum diabolici fœderis abolere, aut aliqua naturalia actiua docta per dæmonem ad id efficacia admouere. Quantum vero attinet ad transformationes, quantum ad ipsas quidem strigimagas in regnis Occidẽtis vsitatum est, vt sub aliena specie maleficia plerũq; adeant: puta, lupi, catti, & eiusmodi: vnde & crebro leguntur vulneratæ ab his, qui se cattum vulnerasse putabant: & ita factum in diœcesi Argentinensi in oppido, cuius nomen subticetur, Henr. Instit. Malle. malefi. 2. par. q. 1. cap. 9. astruxit. Quod vero alias personas transformẽt vsitatius in Oriẽtalibus euenit, vnde ex militaribus fratribus sancti Io. Hierosolymitani Rhodum incolentibus, factum mirum pulchrũ & verum, idem Inquisitor cum Socio in hanc sententiam scribit lib. eo. 2. par. q. 2. cap. 4. Cum ad portum Salaminæ in Cypri regno nauis applicuisset, cunctis gratia commeatuum exeuntibus, quidam iuuenis robustus, & fortis exiens, vbi ad domum cuiusdam maleficæ ad littus maris venit, venalia oua requisiuit: responsum bonum, & oua suscepit, & adiunxit malefica, si nauim intrare nequiueris, regrediare. Igitur apud nauim dum reliquos præstolatur, oua comedit: & post horulam mutus factus, & pene mente destitutus est. Cumque nauis tentaret ingressum, eum nautæ verbis & baculis risu magno quasi asinum abege-

runt,& idem etiam secundo fecerunt: vnde abeunte naui, coactus est non abire: & huc illucque discurrens asinus ab omnibus habebatur, intellexitque tandem se maleficio affectum, & seipsum quoque quan tum ad imaginationem & sensum asinum videbat, licet mēte, qua nō erat ex toto destitutus, se hominem nosset. Coactus igitur maleficam adijt, & pro sua vita ei triennio seruiuit omnia asinorum officia peragens: hoc tamen habens solatij, quod ab ipsis maleficis coniunctim, & diuisim vt homo habebatur, & tractabatur. Si quæratur quomodo illa onera portare quibat: dico vt supra, quod dæmon iuuabat, vbi iuueni vires non suppetebāt. Simile huic narrat August. 18. de ci. Dei. cap. 17. vt supra citatum est. Peracto triennio, dum die quadam ante meridiē ciuitatem Salaminam intraret, malefica sequente cū virga a longe (vt forte cum aliquo locutura moram traxerat) & nolam pro eleuatione corporis Christi pulsantem, audiens (ibi enim latino, non græco more celebratur) ad ecclesiam hic rationalis asinus se vertit: verum verberum metu intrare non audens, foris stās flexit genua, pedes scilicet posteriores asini, vt videbatur: & manus erexit, idest pedes anteriores, & asinino vt putabatur capite, sacramentum intuebatur, & se Deo commendabat. Quod prodigium nonnullos mercatores Genuenses in stuporem & in circulum circa asinum vertit, & ecce malefica asinum tundens, vrgebat. Quia vero in eis partibus huiusmodi maleficia plurimū in vsu sunt, ad Genuensium instantiam, & malefica, & asinus per Iudicem detinetur, & malefica per quæstiones interrogata, crimen fassa est: & iuuenem suæ formæ restituere spopondit, si domum rediret. Redijt, restituit, & denuo capta pro demeritis interijt. In eiusmodi ergo miserandis casibus remediū est oratio, vt patuit, & exorcismi: quibus interdum dæmon contra suum maleficium obedire cogitur, ab eo desistendo secundum potestatem a Christo traditam nobis super dæmonia: sicut & obediuit tempore Macharij, oratione iuuencula ex forma equæ ad humanam reducta: & tertio concordare maleficam, iuxta dicta superius.

¶Punctum quintum. Contra arreptitios intercedente maleficio remedia. Nam si id dubitatur ex peccato obsessi, aut personę coniunctę, quæ in eo puniatur euenisse, remedium primum vera confessio est: deinde exorcismi ecclesiastici, quibus & Deus me præsente nobilem matronam in ciuitate Bononia liberauit, quæ ad instantiam cuiusdam famosæ strigimagæ annis tredecim arreptitia fuit: quæ strigimaga Cimera dicta est, quam tandem inquisitor magister Io. de Tabia, author Tabienæ Summæ, qui etiam modo viuit, in cineres redegit. Sunt præter hæc & alia remedia, & Eucharistia in primis: vnde & Cassianus dicit, si possibile foret, eam eis quotidie exhibendam, cum sit quasi ignis

spiritus

ſpiritus malos exurens. Quod intellige etiam ſi ſunt mente capti, modo prius illud ſana mente appetiuerint ſacramẽtum. 26. q. 6. Is qui. Intellige etiam niſi adſit periculum vomitus, aut irreuerentiæ ad ſacramẽtum. Et hoc remedio Caſsianus curatum ſcripſit abbatem Andromicum. Et eſt oratio propria, ac aliorum.

¶Punctum ſextum. Aduerſus grandines, quæ victum nobis auferũt, remedia: cuius rei gratia multa dicantur oportet. Primum. In verbis ex eo quod verba ſunt, nulla virtus eſt, niſi mouendi auditum, vt probat Guil. gloſſ. Ray. Siquã vero, ſi, pro quia, in aliquibus verbis eſt virtus, vt in ſacramentalibus, & benedictionibus, & quibuſdam licitis carminibus, de quibus capite ſequenti: non ideo eſt, quia verba ſunt, verum ex inſtitutione & ordinatione Dei potius, vt hoc quod ad formas quibus eccleſia in ſacramentis & ſacramentalibus vtitur, applicantur, quibus Deus ſpiritualem intentionalem virtutem largitur: & idẽ eſt de verbis multis diuinæ ſcripturæ, vt de euangelio S. Ioannis creditur, & forte de omnibus. Interdum tamen, etſi in verbis non ſit virtus, nihil tamen prohibet eam diuinitus adeſſe, vt ſi adiuratur dæmon in virtute Dei, vel ſanguinis Chriſti, & eiuſmodi. Secundum. Contra grandines, quidam ſic practicant. Tria grana grandinis in nomine ſanctæ Trinitatis in ignem iaciuntur, in ſignũ deſtructionis diabolici operis, & ignis perpetui diabolo & angelis eius præparati, & ad diabolum moleſtandum, adiunctis ter dominica oratione, & ſalutatione angelica, necnon & euangelio ſancti Ioan. In principio erat verbum, ſemel cum ſigno crucis contra tempeſtatem vndique ante, & retro, & ex parte omni. & illud: Verbum caro factum eſt, ter replicatur: & deinde ter dicitur per euangelica dicta deleatur, & fugiat tẽpeſtas iſta. Et quidem ſi tẽpeſtas ex maleficio eſt, ſubito ceſſat. Hæc ſunt veriſsima experimenta, & catholica. ~~Secundum~~ Tertium. Quædam malefica interrogata per Iudicem an modo aliquo tempeſtates a maleficis concitatæ ſedari queant: reſpondit quod ſic, modo iſto. Adiuro vos grandines, & ventos per quinque vulnera Chriſti, & tres clauos, qui manus eius ac pedes perforarunt, & per quatuor euangeliſtas ſanctos Matthæũ, Marcum, Lucam, & Ioannem, vt in aquam reſoluti deſcendatis. Hic nihil ſuperſtitionis eſt, aut illicitum: quia a Chriſto poteſtatem accepimus imperandi dæmonibus, ne aut nobis, aut proximo noceant: imperare autem effectui dæmonis, ideſt grandini, eſt imperare diabolo concitanti, cum irrationalia præcepti capacia non ſint. Ad idem eſt, quod intra vineas, aut fruges quidam ſignum crucis erigũt cum floribus, aut frondibus benedictis in die Palmarum, qui & id aſſerunt, quod frugibus grandine vndique læſis, illeſæ in eorum campis durant: quod totum licitum videtur. ~~Tertium~~ Quartum. Fatentur etiam maleficæ quædam quidem

ſponte,quædam vero per tormenta,& difficulter:quod quædam ſunt, quibus multum impediuntur ex toto, vel in parte, & ne in perſonam vel amicos fiant, & ſunt: integra fides cum obſeruatione mandatorũ Dei,& ſigno ſanctæ Crucis,ac oratione. Item ſunt cultus,eccleſiaſtici ritus, & eccleſiaſticarum cæremoniarum,bona executio iuſtitiæ publicæ,ruminatio Paſsionis Chriſti verbo, aut mente. ¶Quartum. Dicit quoque Nider, quod eadem cauſa generaliter campanæ contra aera pulſantur, vt recedant dæmones a ſtrepitu conſecratarum Deo tubarum: tum etiam, vt populus excitatus contra tempeſtates Deum aduocet. Adde etiam, quòd ex naturali virtute omne, quod aerem mouet, vt magnus ſonus campanarum, & machinarum, aduerſatur grandini. ¶Quintum. Eadem cauſa cum ſacramento altaris & ſacris verbis ad auram proceditur,quod qui ſuperſtitioſum putant, regulas ſuperſtitioſa diſcernendi minime norunt,quæ excipiũtur ex gloſſ. Col. 2. ſuper illud. Quæ ſunt rationem habentia: & ſunt hæ. ¶Prima. Cum in omnibus operibus noſtris Dei gloria noſter principalis ſcopus & finis eſſe debeat,iuxta illud: Siue manducatis,ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. 1. Cor. 10. ideo in omni opere, quod ad Chriſtianam religionem attinet,attẽdatur an illud ſit ad gloriam Dei, & an homo in opere illo Deo gloriam principaliter tribuat: ita quod per ipſum opus etiam mens hominis Deo ſubijciatur. ¶Secunda. Attendatur an opus exercitum ad exercitium corporis ſit, vel frenum cõcupiſcentiæ,aut conferens corporali abſtinentiæ ſecundum medium virtutis,aut quaſi,hoc eſt,ſecundum ritum eccleſiæ vel doctrinam moralem: quia rationabile debet eſſe obſequiũ noſtrum, Ro. 12. Vnde propter hanc regulam fatua ſunt vota de non pectendo capite die Sabbathi, vel die Dominico ieiunãdo, & eiuſmodi. ¶Tertia. Attẽdatur an opus ſit ſecundum ſtatutum vniuerſalis eccleſiæ, vel ſecundum teſtimonia ſcripturarum, vel ſaltem ſecundum ritum particularis eccleſiæ: aut generalem conſuetudinem, quæ ſecundum Aug. pro lege habenda eſt: Vnde Greg. Anglorum Epiſcopo, quod eſſent eccleſiarum cõſuetudines diuerſæ in celebratione miſſarum,quærenti reſpondit. Siue in Romana, ſiue in Galliarum, ſiue in quacunq; eccleſia aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo placere poſsit, ſollicite eligas: diuerſæ enim cõſuetudines eccleſiæ in cultu diuino in nullo veritati repugnãt, ideoque ſeruandæ, & eas præterire illicitum eſt. ¶Quarta. Inſpiciatur, vt opus quod fit, habeat vel a Deo, vel a natura proprietatem ad effectum, qui expectatur: a Deo quidem, vt verba conſecrationis ad tranſubſtantiationem panis & vini: a natura autem, vt paleæ ad niues aſſeruandas: alias enim, ſi hæc non habuerit, ſuperſtitioſum eſt: ex qua conſideratione characteres omnes ignoti & imagines aſtronomicæ & necro-

necromanticæ & nomina ignota tanquam superstitiosa omnia refutãtur. Quinta. Attendatur ne opus quod fit, occasionẽ scandali præbeat: quia, etsi tunc superstitiosum nõ est: propter scandalũ tamẽ aut omittendũ, aut differendũ est, vel occulte peragendũ. Efferre autem contra dæmonum tempestates corpus Christi, aut reliquias sanctas ad auras: sicut Genuæ contra impetum maris reliquiæ Præcursoris admouẽtur, contra nullã est dictarum regularum, immo est secũdum tertiam: quia ita Galliarum ecclesiæ, & multæ in Germania antiquitus cõsueuere: ita tamen quod eo modo, quo est consuetudo, feratur, idest in atrio sacrarij, vel alio secreto loco ad aurã reuerẽter, quin etsi publice ferretur iudicio discretorũ fideliũ, sicut in die corporis Christi nihil superstitiosum video: nisi quod si effectus grã cuius defertur, nõ sequaẽ, scãdalizari possẽt imbecilles: vñ eiusmodi celebrãda sũt, quãto secretiꝰ fieri põt.

Punctum septimũ. Aduersus maleficia iumẽtorũ, remedia: cuius rei gratia multa dicuntur. Primum. In partibus Sueuiæ sic practicatur. Prima die Maij, ante solis exortum, exeunt rusticæ mulieres ex syluis & arboribus deferentes salicum, & aliarum frondium ramos, in circulorum modum ad ostium stabuli suspendentes, asserẽtes anno integro iumenta a maleficijs illæsa seruari. Quod equidem remedium nõ est illicitum apud eos, quibus vanis vana retundere licet: sine offensa tamen Dei, dico quod si non obseruata die prima, plusquã secunda, neq; solis ortu, colligãtur herbæ vel frõdes cũ oratione Dominica, vel Symbolo, & fide bona, dicto modo suspendantur, committendo iumentorum custodiam Deo, non est reprehensibile, vt liquet 26. q. 7. Nõ obseruetis. ex verbis Aug. Nam & sine incantatione licet arreptitio herbas, & lapides habere. Ad idem est, quod quædam mulieres, ne vaccæ maleficio lacte siccentur, lac, quod die sabbathi emungunt, ex integro pauperibus erogant, astruentes inde vaccas non modo illæsas durare, verumetiam & magis lacte exuberare. Quod totum probamus, si ex causa licita dies illa seruatur: puta, ob deuotionem ad beatam Virginem, vel huiusmodi: & Deo iumentorum asseruatio per eiusmodi pietatem commendetur.. Secundum. Nider in suo Præceptorio præcepto primo dicit etiam per carmina, & verba sacra licere, sicut homines infirmos, ita & iumenta benedicere: etiam si incantationis speciem habere uideantur, modo seruentur hæ conditiones, de quibus capite sequenti, asserens se a deuotis personis & uirginibus experientiam tenuisse, quod adhibito signo Crucis in uaccam, & oratione Dominica una cũ salutatione Angelica, ter, uel circiter, cessat opus diabolicum, etiam si maleficio intercedente sit. Qui & in suo Form. dicit constare per maleficos, quod ritibus ecclesiæ ueneratis, & seruatis, eorum maleficia præpediuntur, ut per aquæ bene-

dictæ

dictæ aspersionem, per salis consecrati sumptionem, per candelarum in die Purificationis & Oliuarum ac Palmarũ in die sua benedictarum, vsum: quia huius rei gratia ab ecclesia exorcizantur. Non est vero mirum, si in eiusmodi aliqui fideles simplices mira faciunt: quia fidei miracula consueuerunt ascribi. Eo tempore, quo Cardinalis sancti Petri ad vincula, qui & deinde Iulius II. a facie Alexandri Borgię fugiebat, Saona per Gallos impugnata, sed nõ expugnata est, Mauro & Venetis suffragantibus: ego Saonam prædicationis gratia missus, tempore carnispriuij, in Fraschea Terdonam & Serrauallem inter peditum ducem quendam Marzochæum nomine, offendi: cum quo ex Burgo, quem fornariorũ dicunt, Genuam, relictis copijs, adiui: cuius mula cum pedi pedem imposuisset, se adeo vulnerauit, vt singulis passibus singulas sanguinis guttas effunderet. Super quo cum plurimum anxiaretur, quod pulchra, & non sua mula esset, rogauit an eam signare noscerem. Respondi, me eam in nomine sanctæ Trinitatis signaturum, & confidere quod ei bene esset. Acquieuit signo Dei, cum diabolicum habere nequiret. Signata per me mula signo crucis in nomine sanctæ Trinitatis, statim sanguis stetit: & sic iuga superantes ad oppidum, qui Punctus decimus dicitur, deuenimus, illudque paululũ excessimus. Cumque alius dux peditum nobis obuiasset, vt mulam signaret, petiuit. qui an aliquis signasset, inquisiuit: & audito quod ego signassem, suspirans: o diabole, inquit, quasi scilicet ipse vir, vt erat diaboli, nihil posset, vbi Dei seruus manum admouisset. Signauit tamen, & abinde vsque Genuam sanguis, qui steterat, semper refluxit. Ecce coram Deo quia non mentior. ¶ Tertium. Strigimagæ, quando iumenta volunt lacte priuare, modicum lactis, aut butiri ex eis iumentis coagulatum petere solent: inde, si queunt, arte sua iumẽta maleficijs impetentes: vnde expedit mulieres cautas fore, cum eiusmodi a suspectis de strigimagatu expetuntur. ¶ Quartum. Sunt mulieres, quæ vbi in coagulando butirum sentiũt se nihil proficere, subito ex domo suspectæ maleficæ modicum butiri habere conantur, illudque in tria frusta diuisum inuocata sancta Trinitate in vas inferunt, & fugatur maleficium: quod est vanis vana retundere: Si tamen id ex quocunq; butiro indifferẽter fieret, adiuncta dominica oratione, & aqua benedicta, & effectus diuinæ voluntati committatur, iam nihil superstitionis haberet, & maleficium æque fugaretur. ¶ Quintum. Quia persæpe omnia stabuli iumenta maleficijs inficiũtur, sub limine ostij, aut e pręsepio, vel vbi adaquantur, terra exportetur, & alia cum aquæ benedictæ aspersione reponatur: quia sæpe strigimagæ fassæ sunt, se maleficij signum locis talibus occulisse per dæmonem, fossula tantum per eas effecta: quod quidem signum rẽs vilissima fuit, aut lignum, aut lapis, aut

serpens,

ſerpens, aut eiuſmodi.

¶Punctum octauum. Contra quoſdã occultos dæmonũ effectus tam in frugibus, quam in perſonis remedia, gratia cuius multa dicuntur. ¶Primum. Deo permittente, plerumque dæmones per locuſtas, & eiuſmodi non tam aues, quam volantes terræ vermiculos cuncta virentia terræ demoliuntur: & remedium eſt per adiurationes, quæ apud Sanctũ Tho. ſec. ſecũdæ. q. 90. ad irrationalia fieri poſſunt ſub relatione ad rationales dæmones, ne nobis vt dæmonum & maleficarum inſtrumẽta ſint nocumẽto, vel noſtris: necnon & per excommunicationes, quę dæmonibus adiurationes ſunt: quo tamen caſu proceſsiones, orationes, & ieiunia deberent iniungi: quibus Deus placatus miſereri vellet, cũ propter adulteria, & alia eiuſmodi crimina, talia Deo permittente plerumque inferantur. ¶Secundũ. Aliud horribile Deus permittit, quod ſubtractis interdum mulieribus filijs proprijs, alienos dæmones ſupponunt, & hi ſuppoſiti in Germanico vulgari, vt fertur, Campſores appellantur, ſeu Nechſekind: & in differentia triplici ſunt. Quidã enim maleficijs acti, ſemper macilenti eiulant, etiam quatuor mulieres lacte vberes exugentes. Quidam incuborum coitu modo ſupra expoſito permittente Deo ſunt producti, quos interdum ſupponunt. Quidam rurſus dæmones ſunt in paruulorum forma apparentes, & ſeſe nutricibus adiungentes. Huic triplici generi commune eſt, eſſe ponderoſos, macilentos, non excreſcentes, nec ſatiabiles potu lactis, & ſæpe dicuntur euanuiſſe: quod tertio generi proprium eſt. ¶Tertium. Quantum capere poſſumus, diuina pietas ideo talia permittit, tum quod pueros nimium parentes ament, conſequenter autem ad vtilitatem animæ eorum talia permittuntur: ſecundo quia præſumitur, quod eiuſmodi mulieres, quibus accidunt talia, vt plurimum ſuperſtitioſæ ſunt, & in multis alijs, & in hoc a dæmonibus in pœnam ſeducuntur. ¶Quartum. Remediũ vero ad hæc eſt vera confeſsio, & oratio: conſequẽter reconciliatio Dei: deinde arma ſpiritualia exorciſmi, de quibus pene ſtatim.

Aduerſus morbos omnes in genere per exorciſmos remedia, ac de modo exorcizandi. CAP. XII.

QVIA iam & ſtrigimagarum opera, ac maleficia, & ſpecialia etiã remedia, pro noſtra virili, attulimus: vltimo loco circa exorciſmos, qui cõtra omne opus diaboli valent, & modũ vtendi nos verſari oportet: quod multis punctis faciemus.

¶Punctum primum. Licite & illicite carminibus quis vtitur: pro quo dico multa. ¶Primum. Diuus Tho. in. 4. diſt. 22. innuit, quod non modo Exorciſtæ, ſed quilibet fidelis dæmones licite adiurat, vt eius nocu-

menta

menta a se, & a proximo, ac rebus repellat; licet exorcistæ soli hoc ex suo officio faciant. Nam & virgo quædam visitans amicum maleficiatum pedem, medicorum iudicio rogata, vt aliquid benedictionis apponeret, oratione Dominica & Symbolo Apostolorum silenter dictis, & geminato signo crucis, eum statim sanauit. Qui in futurum perspiciens, & quærens, quid remedij attulisset; Vos, inquit, alij ex fidei debilitate, reiectis Dei remedijs, quibus curaremini, illicita carmina morbis admouetis, ecce oratione Dominica & Symbolo ac signo crucis estis sanatus. ¶ Secundum. Vnde vero vsus & abusus carminum exortus sit, ex his liquet. Nam principium horum sanctissimum fuit: Apostoli enim, & alij viri sancti, secundum illud Mar. vlt. In nomine meo dæmonia eijcient: infirmos visitantes, super eos orationes per sacra Dei verba fundebant: immo interdum ipsa Dei verba scripta super ægros deponebant, vt Barnabas euangeliũ diui Matthiæ. Successu vero temporis sacerdotes similia peregerunt: propter quod etiam & exorcismi, & deuotissimæ orationes in antiquis ecclesijs etiam hodie conspiciuntur, ad omnia quæ homines circa dæmones, aut agere, aut pati potuissent, sine omni prorsus superstitionis labe: ceu etiam hodie catholici & litterati viri infirmos visitantes efficiunt. Diabolus vero hominum genus deludere cupiens, per superstitiosos homines multa cum vana, tum etiam illicita, instar prædictorum, adinuenit, quibus hodie circa infirmos, & reliqua vtuntur, adeo vt mundus his superstitionibus plenus sit, & sacerdotes Dei licita remedia ex desidia postergarint. Dicit tamen Guil. Duran. gloss. Ray. quod religiosus sacerdos, & laicus siue vir, siue mulier excellentis vitæ, & probatæ discretionis, præfata exercere potest, fusa licita oratione super infirmum, non super pomum, aut euangelium, aut eiusmodi: iuxta illud, Super ægros manus imponent, Mar. 16. neque huiusmodi personæ sunt arcendæ a talibus, nisi timeatur quod inde alij carminationibus horum exemplo abutantur. Adde vero tu, quod cum Christus hanc authoritatem contulerit Christianis, & non Christianis bonis tantum, adiurandi dæmones (quod etiam Iudas fecit, vt creditur) ideo quisque potest adiuratione dæmonem, & a se, & a socio propellere: licet habita copia exorcistæ, ei sit deferendum: & licet prælati talia possent interdicere, ne publice ab aliquo fierent, ratione aliqua bona permoti. ¶ Tertiũ. In cultu vero Christianæ religionis, idest in cultu Dei id licet, quod non est superstitiosum: superstitiosum vero id est, quod est in religione seruatum supra modum: vt liquet per gloss. ad Col. 2. idest, cum circunstantijs malis & defectuosis practicatum. Est etiam superstitiosum quicquid humana traditione absque superioris voto nomen religionis vsurpat, vt hymnum Angelicum defunctorum Missis interponere,

nere, Præfationem abrumpere: Symbolum fidei breuiare: in Missa eum qui respondeat, non habere, & his similia. ¶Quartum. Qui ergo infirmos carminare licite cupit, septem conditiones obseruet, quibus extantibus, benedictio licita erit: quæ, etsi modo adiuratorio fiat per virtutem diuini nominis, aut sanguinis Christi, aut alterius rei sacræ, dicentur eiusmodi carmina licita, & liciti exorcismi: & qui exercent, exorcistæ dici poterunt, & carminatores: Item & incantatores catholici, & liciti, iuxta illud Isid. 8. Etym. Incantatores dicuntur, qui artem aliquam verbis peragunt, quamquam hoc nomen vsitatius in malum resonet. ¶Prima ergo conditio est, vt nihil, quod ad inuocationem dæmonum attineat, verba contineant. ¶Secunda vero conditio est, ne carmina ignota nomina complectantur: talia enim secundum Chrysostomum metuenda sunt, ne ibi superstitio lateat. ¶Tertia, ne materia verborum quicquam falsitatis contineat, sic enim effectus expectari a Deo nequiret: quippe qui nequeat testis esse falsitatis, in quo delinquunt vetulæ suis carminibus, fatua nedum falsa complectentes. ¶Quarta, ne adducantur vana, & characteres inscripti præter signum crucis. ¶Quinta, ne spes in modo scribendi, ligandi, aut quauis eiusmodi vanitate nihil ad rem aut diuinam reuerentiam faciente ponatur, alias omnino totum superstitiosum iudicatur. ¶Sexta, vt in recitatione, & prolatione diuinorum verborum, aut scripturæ sacræ, respectus solum ad ipsa sacra verba, & eorum intellectum habeatur, & ad reuerentiam Dei, ac Dei uirtutem, a qua quis effectum præstolatur: vel ad Sanctorum reliquias, a quibus aliquid secundario expectatur. ¶Septima, vt effectus expectatus diuinæ voluntati & beneplacito relinquatur, qui scit quid plus, & quid minus postulanti conducat. His obseruatis, licitum est etiam serpentes tollere, Mar. vlt. Collecta sunt hæc ex medulla doctrinæ Sanctorum. ¶Quintum. In eiusmodi tamē multum aduertere debet exorcista, & cauere, vt etiam Nider testatur. ¶Primo, ne de suis uiribus præsumat: nam apud Greg. in Dial. hac ratione diabolus sacerdotem, qui super arreptam in oratorio diui Sebastiani sindonem de altari posuit, inuasit. ¶Et secundo, ne in serioso Dei opere iocos misceat, aut superstitiosum uel suspectum: alioquin mirum si pœnas non luat: unde idem dicit se in conuentu Coloniensi ordinis Prædicatorum, fratrem nouisse ualde iocosum, & ad dæmones expellendos multum uirtuosum, qui cum infra eiusdem conuentus terminos dæmonem in obsesso corpore coarctaret, iam dæmon petiuit quo recedens secederet: & frater lætus iocose in cloacam (inquit) meam uadas. Cum ergo noctu frater uentrem purgaret, pene est a diabolo ibi suffocatus, & uix euasit. ¶Et tertio, ne eiusmodi carminibus aut exorcismis aliter, quam pro necessitate ad repellenda nocumenta quis

utatur. Authior est Henr. Instit. Mal. male. 2. par. q. 2. cap. 6. In ciuitate Saltzburgensi, incantator ad spectaculum multorum ex spacio unius miliaris serpentes omnes se ad fossam quandam adducturum, & in ea interempturum; & spondebat, & moliebatur, & perficiebat. Cumq; post omnes vnus ingens ac terrificus serpens conuenisset, & fatalem fossam ingredi recusaret (quinimmo motibus corporis quasi licentiā petere videbatur abeundi) & nihilominus incantator vrgeret: tandem ex opposita ripa fossæ steterunt incantator, ac serpens, qui impetu facto fossam transiliens in incantatorem irruit, ac ventrem eius circa cingulum stringens, secum in fossam traxit, amboque interiere. Igitur non nisi pro hominum vtilitate cum timore ac reuerentia Dei sunt talia practicanda.

¶Punctum secundum. Quomodo vero carminibus & exorcismis vtendum sit, aut quonam pacto ad personam ferantur alligata, dictis nonnullis, constiterit. ¶Primum. August. in. 2. de doctri. Christiana dicit ad superstitionem pertinere mille magicarum artium ligaturas, & remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat. Chrys. quoque super Matth. reprehendit, quod aliqui partem euangelij scriptam portant ad collum, quod virtus euangelij non sit in characteribus, sed in sensu intellectuque verborum: consequenter autem prædicta superflua videntur. Sed diuus Tho. in 4. dist. 15. dicit, quod in eiusmodi duo cauenda sunt. Vnum, ne in scriptura aliquid contineatur quod ad dæmonum inuocationem pertineat manifeste: quia illicitum, & apostasia a fide esset: Secundum, ne contineat ignota nomina, vel characteres, iuxta superius dicta. Quibus stantibus, sicut super infirmos, ita super propriam personam ista licite & dicuntur, & ponuntur. August. autem damnat alligaturas & remedia superstitiosa: Chrysost. vero damnat eum qui magis ad characteres quam ad intellectum verborum attendit. Et si quis intellectum verborum non habet, veneretur Dei virtutem in euangelio scripto, quod in genere nouit euangelicam continere veritatem, se diuinæ voluntati committens: non peccabit, sed meritorie aget. ¶Secundum. Cuiusmodi vero res exorcizari possint pro dæmonibus compescendis, dico ex Doctoribus, maxime diuo Tho. in 4. dist. 6. quod quia propter peccatum in hominem diabolus accipit potestatem, & in omnia quæ in vsum hominis veniunt in nocumentum ipsius, & Christi ad Belial conuentio sit nulla: ideo quotiens aliquid in diuinum cultum sanctificandum est, prius exorcizatur, vt liberum a potestate diaboli, qua in nocumentum hominis assumere potuisset, Deo consecretur: quod in consecratione templi, benedictæ aquæ, & omnibus huiusmodi liquet. vnde cū prima consecratio qua homo dicatur Deo, in baptismo fit, oportet

tet hominem prius exorcizari, quam baptizari. Cum ergo exorcismis diabolum compescere oportet, prius exorcizandus est homo maleficiatus, quam adiuretur dæmon vt recedat: sicut etiam puer prius exorcizatur, deinde iubetur diabolo quatenus recedat. Item sicut exorcizatur sal & aqua, ita omnia quæ in vsum maleficiati conuerti possunt, vt cibaria, & potagia exorcizanda, & benedicenda sunt. ¶ Tertium. Licet vero multæ cæremoniæ circa puerum baptizandum seruentur, vt exufflatio versus Occidentem, abrenunciatio, & eiusmodi: circa maleficiatum tamen exorcizandum eiusmodi obseruare neq; oportet, neque expedit; quod vtrobique eadem signa, & signata non congruant: cæterum sufficit si sit pure confessus, & communicauerit, & succensam benedictam candelam, si valet, teneat: & loco vestis candidæ, quæ in baptismo traditur, candida & benedicta candela secundum longitudinem corporis Christi, si haberi potest, ad corporis nuda cingatur: deinde sic dicatur. ¶ Quartum. Exorcizo te. N. infirmum, vel infirmam: sacro tamen baptismate regeneratum, per Deum viuum ✠ per Deum verum ✠ per Deum sanctum ✠ per Deum, qui te precioso suo sanguine redemit, vt fias homo exorcizatus, vt effugiat atque discedat a te omnis phātasia & nequitia diabolicę fraudis, omnisque spiritus immundus adiuratus: per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen. Oremus. Deus misericors, Deus clemens, qui secundum multitudinem miserationum tuarum, quos diligis, corripis: & quos recipis, pie ad emendationem coerces: te inuocamus Domine vt famulo tuo. N. qui in corpore patitur membrorum debilitatem, gratiam tuam conferre digneris, & quicquid terrena fragilitate corruptum, quicquid diabolica fraude violatum est, vnitati corporis ecclesiæ membrum redemptionis annecte: Miserere Domine gemituum, miserere lacrymarum eius: & non habentem fiduciam nisi in tua misericordia, ad tuæ reconciliationis sacramentum admitte. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Deinde diabolus adiuretur in hunc modum. ¶ Quintum. Ergo, maledicte diabole, recognosce sententiam tuam, & da honorem Deo viuo & vero, da honorem domino Iesu Christo, & recedas ab hoc famulo Dei. N. cum tua factura ? quem dominus noster Iesus Christus suo pretioso sanguine redemit. Denum secundo & tertio iterum exorcizetur, & adiuretur, vt supra: & in secundo exorcismo oratio. Deus qui facturæ tuæ semper pio dominaris affectu: inclina aurem tuam supplicationibus nostris, & famulū tuum. N. aduersa valetudine corporis laborantem, placatus respice, & visita in salutari tuo, & cælestis gratiæ ei præsta medicinam. Per Christum Dominum nostrum. Amē. Pro tertio exorcismo oratio. Deus infirmitatis humanæ singulare prę-

sidium, auxilij tui super infirmum nostrum ostende virtutem, vt ope misericordiæ tuæ adiutus, ecclesiæ tuæ sanctæ incolumis repræsentari mereatur, Per Christum Dominum nostrum. Amen. Et crebro aspergatur aqua benedicta. ¶Sextum. Et nota primo, quod non limitatur quis vt his præcise vtatur exorcismis, sed vt catholicis vtatur. Nota secundo, quod in arreptitio diabolus semper in se est præsens, quando cruciatur: quia vbi operatur angelus, ibi est: non autem semper præsens est secundum suum esse in maleficiato dum torquetur. Ratio autē diuersitatis est, quia arreptitium torquet per se, nisi simul etiam sit maleficiatus, habens scilicet in corpore suo aliqua actiua naturalia, quibus crucietur: maleficiatus vero actiuis naturalibus torquetur, vnde sufficit si dæmon sit præsens in suo effectu. Si tamen maleficium esset extra, vt in olla suffossa, cum torqueretur maleficiatus, dæmon esset præsens secundum esse. Notandum est tertio, quod sicut licet nobis vti dæmonis auxilio quasi superioribus præcipiendo, vt facturam suam, siue maleficium destruat, & cum eo recedat (non enim esset infirmus sanus dæmone solum desinente cruciare, si naturalia actiua intus remanerent, quia ipsa nocumentum inferrent) ita licet nobis superioris dæmonis auxilio vti, iubendo vt inferiorem coerceat. Omnia enim hæc ad id tendunt, ne nobis diabolus noceat: non autem vt nobis suffragetur, quippe qui ope superioris dæmonis nil nisi carentiam mali nanciscamur. ¶Septimum. Hæc ergo practica in eiusmodi obseruetur. Primo maleficiatus pure confiteatur, iuxta cap. Si per sortiarias. 26. q. 6. & absoluatur ab excommunicatione, si opus est, vel ad cautelam, & communicet: deinde fiat diligens inquisitio per domum, lectum, ac vestes: etsi inuenitur maleficium, statim ignibus absumatur: si etiam commode fieri posset, mutentur vestes, & lectisternia, & domus: deinde vero pro posse ecclesiam intret, & genua flectat cum candelis, vt supra: & astantes orent, ac sacerdos confiteatur, & deinde incipiat; Adiutorium nostrum &c. & aquam sanctam aspergat. deinde dicat: Deus in adiutorium, & prosequatur letaniam, eo modo quo super infirmos dici consueuit: dicendo ora pro eo, libera eum, & eiusmodi vsque ad orationes, quarum loco subinferat exorcismos & adiurationes, vt supra, vel alio meliori modo, si potest, bis vel ter in hebdomada. Expedit etiam legere Euangelium, Missus est, & Euangelium, In principio erat verbum, & collo suspendere: & Passionem Domini, & Psal. 90. Qui habitat, qui mirandæ virtutis contra dæmones est: quod expertus, compertum habeo. Notandū quarto ex diuo Tho. 4. dist. 6. quod tā exorcismus, quam aqua sancta contra dæmonum molestias ordinatur, verū exorcismus congruit contra vexationē intrinsecā: vnde exorcizantur

energu-

energumeni, ideſt, intus laborantes: aqua vero benedicta contra extrinſecam.

¶Punctum tertiũ. Quæ vero ſuperſint remedia, ſi exorciſmi & præmiſſa ægrum non curarint, quibuſdam dictis abſoluam. ¶Primum. Ex multis cauſis euenire ſolet, quod prædicta non liberent: quorum nonnulla colliguntur Matth. 17. & Mar. 9. vbi præſente Chriſto, & diſcipulis vnigenitus patri lunaticus curam ſuſcepit. ¶Prima eſt circunſtantium vel offerentium fides exigua: vnde pater ille dicebat, Credo Domine, adiuua incredulitatem meam: & ad turbam circunſtantem Ieſus dixit: O generatio incredula. ¶Secunda eſt peccata ſuſtinentis maleficium, vnde illum filium Ieſus increpauit: & ibi Hieronymus dicit, eum propter ſua peccata fuiſſe a dæmone oppreſſum. ¶Tertia eſt negligentia exhibentium remedia: vnde ibi viri perfecti non fuere præſentes. vnde ibi dicit Chryſ. quod fidei columnæ Petrus ſcilicet, Iacobus, & Ioannes non aderant, ſicut Chriſti transfigurationi affuerant: nec aderant itidem oratio, & ieiunium, ſine quibus minime curatur genus illud. ¶Quarta eſt aliquod exorciſtæ in fide vitium: vnde ibi Chriſtus, diſcipulis quærentibus, cur ſpiritũ nequiuiſſent eijcere, reſpondit propter incredulitatẽ veſtrã: vbi Hilarius, Crediderũt, inquit, Apoſtoli, ſed nondum erãt in fide perfecti. ¶Quinta eſt vt notificetur virtus in alio, quam in exorciſta exiſtens: ſic enim in vitis Patrum legimus, obſeſſos, quos beatus Antonius non curarat, aliquando Paulum eius diſcipulum curaſſe. ¶Sexta eſt purgatio eorũ qui patiuntur: ſæpe enim abolita culpa, pœna non aboletur ad expurganda priora delicta. ¶Septima eſt ſi ritus baptiſmi nõ fuit ex toto bene obſeruatus: experientia enim docuit, nonnullos liberatos ex rebaptizatione cõditionata: quo tamẽ remedio vti non licet, niſi in dubio, prout Doctores limitarunt: quia tamen deficiẽtibus his, quæ ſunt in baptiſmo annexa, diabolus minus recedit ab homine, & ſacerdotes circa eiuſmodi multos defectus admittunt, & multo magis vetulæ non exorcizantes: omiſſa repetere bonũ eſt. ¶Secundum. Etſi vero prædicta impedimẽta ſuper energumenos & arreptos ſonant, in maleficiatis tamen locum habent: quia vtrobique eadẽ diuina virtus exquiritur, immo maioris videtur eſſe difficultatis maleficiatum quam arreptum curare: quia arripiuntur homines interdum pro nullo proprio delicto, vt patuit ſupra: maleficia vero adultorum vt plurimum ex peccatis eorum emergunt. ¶Tertium. Qui vero prædictis licitis remedijs curari nequeunt propter impedimenta quæ diximus, ad patientiam & tolerantiam commonendi ſunt, in remiſſionem ſuorum peccaminum: & ne ad illicita remedia contra Dei voluntatem nitantur, ne eis deteriora contingant.

DE

DE STRIGIMAGARVM DAEMONVMQVE MIRANDIS,

LIBER TERTIVS.

An in strigimagas ut in hæreticum genus sit animaduertendum.

CAP. I.

QVIA vero iam de principijs mirandorum creaturæ damnatæ in primo, & de mirandis ipsis atque antidotis eorum remedijs in secundo libro pertractatum est: reliquum & vltimum putarim, vt de remedijs contra ipsas damnatas creaturas agamus, ne mundus tanta labe confectus tabescat: quæ equidem remedia aduersus dæmones nulla sunt, quippe qui nec ad bonũ verti vt obstinati: nec eliminari e mundo vt incorruptibiles queãt: vnde aduersus strigimagas remedia meditemur. Quæ cũ duo sint, earũ ad Deum scilicet versio, & earum e mundo explosio, primo veluti difficillimo misso, de secũdo tractandum restat, quonã scilicet modo aduersus eas criminaliter ad supplicium, aut correptionem procedatur: vt vel elimentur moribus, vel ignibus eliminẽtur. Illud autẽ ante omnia enucleandum est, an contra eas veluti contra hæreticos, aut apostatas per Inquisitores inquirendum sit: quod multis punctis facturi sumus.

¶Punctum primum. In hac re duæ sunt Inquisitorum opiniones cõpugnantes in ordine meo: in causa fuit quod eorum quidam, quantũ cum Deo poterant, vt ipsimet testantur, voluerunt Inquisitoribus esse laborũ subleuamento: vnde eis cõmuni iure, etsi non priuato, strigimagarũ negocium subtraxerũt, vt Henr. Inst. & Socius ac reliqui Germaniæ superioris Inquisitores. Alij vero zelo fidei in strigimagas ardẽtes, eas Inquisitoribus etiã cõmuni iure subiugarũt, vt hi qui in Hispanijs inquirunt. Si autẽ me nec inuidia, nec obsequio docentẽ, verum dicere oportet, est Hispanorum, vt patebit, opinio vera. Vtramq; ergo citabo, & Hispanorũ in primis. Hi quod ad Inquisitores pertineãt cõmuni iure omnes malefici, sortilegi, diuinatores, necromantici senserunt: modo aliquid dicerent, aut facerent, quod hæresim saperet manifeste; sic tamen, vt in tribus, quæ in ca. Multorum querela, notantur de hære. in Cle. nec Inquisitor sine Episcopo, nec sine Episcopo Inquisitor iure procedat: quamquã in multis alijs possint diuisim & in solidũ procedere,

dere,de quibus ibi. His addunt blaſphemos (quod intellige de blaſphemia proprie, & ex obiecto, quæ ſcilicet Deo aut indebitum tribuit, aut debitũ aufert: & cõſequenter ſemper hæreſim ſonat) & quocũq; modo dæmones inuocãtes (quod ſcilicet hoc hæreſim ſapiat) & eos qui in cauſa fidei, ſẽtẽtiã excõmunicationis obſtinato animo anno integro tulerunt. Alia vero opinio (immo potius voluntas) eſt, quod Ordinarij contra maleficos ſine Inquiſitoribus procedere poſſunt, licet nõ ſine Iudice ſæculari, vbi punitio in ſanguinis vindictam tranſiuiſſet: nec ipſi Inquiſitores cõmuni iure cõtra eos procedunt. Cæterũ, vt dictũ eſt, opinionẽ hanc voluntatẽ potius dixeris, quam opinionẽ: quippe ipſimet opinãtes viderunt ſe ſuam nõ poſſe firmare ſententiã, niſi per antiqua iura, limitata per noua: vnde & de ea dubitarunt manifeſte, & faſſi ſunt Inquiſitores cõtra eiuſmodi bene facere procedẽtes, vbi Ordinarij non procedunt: quod vtique verum minime eſſet, ſi id iure nequirent: iniuria enim procederent. Procedunt ergo Epiſcopus & Inquiſitor, etiam diuiſim, iuxta cap. Multorum querela, de hære. in Clem. niſi (vt ibi patet) in tribus, ſcilicet, addictione ad pœnalẽ carcerem, addictione ad torturã, & in ſententia cõtra delatũ. Quod intelligo etiã, ſi nõ ſit contra in ordine ad ſanguinẽ, cæterũ in ordine ad purgationẽ canonicã, vel abiurationẽ: quia talis ſententia eſt cõtra, etſi etiã ſit pro delato in parte, pro quãto abſoluitur a morte: & hoc per regulã Odia, lib. 6. & maxime quia per ſe ſententia eſt contra, per accidens autẽ eſt pro, ideſt, non ex cauſa Iudicis, ſed ex qualitate delati. Et ita multotiẽs per peritos concluſum eſt, & tenet Inquiſitorum Directorium.

¶Punctum ſecundũ. Quomodo autẽ in his ſeſe veritas habeat, olim per multa dicta, in hanc ſententiam monſtrauimus. ¶Primum. Inquiſitor hæreticæ prauitatis, contra hæreticos, & comparticipes, ideſt, fautores, defenſores, receptatores, poſſet inquirere & procedere: extra eodem Contra, libro 6. adde & contra credentes, quippe qui veri ſunt hæretici. ¶Secundum. In eodem etiam cap. dicitur. Contra Chriſtianos qui ad ritum tranſierunt, vel redierint Iudæorum: etiam ſi eiuſmodi redeuntes, dum erant infantes, aut metu mortis, non tamen abſolute aut præciſe coacti baptizati fuerunt, erit tanquam contra hæreticos, ſi fuerint de hoc confeſsi, aut per Chriſtianos ſiue Iudæos cõuicti: & ſicut cõtra fautores, receptatores, & defenſores hæreticorum, ſic cõtra fautores, receptatores, & defenſores talium eſt procedendum. Hæc ibi. Et addit gloſſ. quod in Iudæorum ritum hi tranſeunt, qui nunquã antea fuere Iudæi: redeũt vero qui fuerũt aliquãdo; necnõ quod horũ bona ſicut aliorũ cõfiſcãtur, nec ad filios etiã catholicos deuoluuntur. ¶Tertiũ. Sicuti etiã ibi gloſſ. probat, & tenet Io. An. in no. & Archie. 3. parte, titulo 19. ca. 2. §. pe. in fi. p litteras Clemẽtis. IIII. & Gregorij. X.

Iudæi Christianos vtriusque sexus ad ritum prædictum inducentes, in Inquisitorum officium cadunt: quippe qui, etsi non sunt hæretici proprie, aut hæreticorum fautores: large tamen fautores, immo factores hæreticorum sunt. Regulariter tamen contra eos pro iustitia sæculares iudices adire solent, vt extra de Iudæis, Iudæi. & ca. Si nullus: & in Cle. Cedit eo. titulo dicitur de Sarracenis. Et quia tales Iudæi ad iudaismum redeuntes, solent se nouiter irrisorie baptizare, lauando, atque radendo caput, videtur per sæculares iudices capitis pęna imponenda C. de apostatis: quia si rebaptizanti imponitur. C. ne sanctum baptisma. l. 1. fortius se rebaptizanti, seu volenti baptismum tollere. Si tamē Inquisitores illud punire volunt, possunt, vna tamē cum Episcopo, per Cle. primam de hære. ¶Quartum. Contra diuinos autem vel sortilegos, Inquisitor procedere non potest: dicente Alexandro de hære. Accusatus, libro. 6. quod de diuinationibus & sortilegijs Inquisitores se intromittere non debent, nisi hæresim saperent manifeste: vbi gloss. infert, quod in dubio non habent iurisdictionem: quod nequaquam intelligendum est in dubio, an factum sit patratum necne: sed in dubio, an hæc sapiant hæresim, vt ex Direct. Inquisi. & ex textu liquet. Ibi etiam gloss. Io. An. exemplificat de sapientibus hæresim: sicut, inquit, est circa aras idolorum nefarias preces effundere, sacrificia offerre, dæmones consulere, eorumque responsa suscipere, vt 26. q. 2. Hi qui, vel si associant sibi propter sordes exercendas hæreticos, vel faciunt prædicta cum corpore & sanguine Christi: vel in fontibus, vt possint a dæmonibus habere responsa, puerum baptizant: vel his similia. Hæc ibi. Oldradus tamen consilio 210. limitat inuocationem dęmonis hęresim sapere manifeste, si fiat ad exercēda opera ei naturaliter impossibilia. alias secus: puta, si inuocetur vt mulierem tentet: quam quidem limitationem alias in Siluestrina retulimus truncate. Ipse enim non distinguens inter esse hæresim, & hæresim sapere, dicit sapere hæresim dæmonis inuocationem, si ad impossibile sibi inuocetur, vt ad prædicendum futura, quod Dei est proprium: si vero ad tentandum mulierem, quod est ei proprium, non sapit hæresim manifeste, si fiat per modum imperij: sapit vero, si dæmon adoretur. Hæc ille valde bene. ¶Quintum. Pro his ergo sciendum est, quod cum hæresis essentialiter in intellectu sit: est enim infidelitatis species; & infidelitas in intellectu est, veluti & fides, ex nullo sortilegio probatur quis esse vere & proprie hæreticus: cum omnia eiusmodi ex concupiscentia possint, non ex infidelitate proficisci: propter talia tamen interdum est quis hæreticus præsumptiue, secundum Io. An. vbi supra, & Oldr. similiter vbi supra: & Direct. inquisi. & omnes pene doctores: & ita etiam consuetudo legum interpres obseruat, &, idest quando sapiunt hæresim manifeste.

Quod

Quod equidem quantum ad inuocationes dæmonum attinet, tripliciter est, vt probat Direct. Inquisitionis, primo si eis honor latriæ defertur. secundo etiam si honor duliæ. tertio si nullus quidem defertur honor, inuocantur tamen ad sibi imposibile, vt ad noscendũ futura, aut cordis arcana: & hæc etiam est mens Oldr. vbi supra: apud quem hęc sapiunt hæresim, si ad imposibile inuocentur: vel ad posibile quidẽ, sed non per imperium, verum per adorationem: quæ, supple, est aut latria, aut dulia. Addit tamen vnum non vsquequaque bene dictum: quia (inquit) si adorans hæreticum hæreticus est, de hære. Quicunq; & eo. ca. Accusatus in 6. multo magis adorans diabolum: hoc enim nõ procedit nisi quando quis diabolum adorat credens adorandum: non aliter, sicut nec hæreticus est adorans hæreticum propter timorem humanum, aut amicitiam, aut terrenum commodum, vel eiusmodi, sine hoc quod eius doctrinæ credatur. Quantum ad alia vero dicendum est, de mente Doctorum, quod hæresim sapiunt manifeste, quando ex sua natura aliquid præseferunt, quod manifeste est hæresis: sicut baptizare imaginem, præ se fert quod eiusce sacramenti ipsa sit capax, & rebaptizare puerum præ se fert puerum bis posse baptizari, & sic de reliquis. ¶Sextum. Nec ipsi Inquisitores id possunt in dubio, an quid hæresim sapiat necne cognoscere: quia non est eis attributa iurisdictio, vt gloss. no. in d. ca. Accusatus. Et licet alias in dubio Iudex cognoscat an sua sit iurisdictio, & eam habere dicatur in dubio, vt. ff. de iudi. l. si quis ex aliena: tamen secundum Io. An. hoc locum habet in ordinario: Inquisitor vero nisi clare & manifeste pateat, non se intromittit: quippe qui nõ ordinarius, sed delegatus Iudex est. Glo. autem in ca. 1. de offi. dele. quæ videtur sentire cõtrarium, secundũ Angelicam Sum. intelligenda est, quando certum est, quod aliquid sapiat hæresim, sed dubitatur an sit manifesta necne, idest notoria: quasi id velit dicere, quod Inquisitor potest se intromittere de sapientibus hæresim, si sint notoria, vel dubia de notorietate: non autẽ si sint occulta, licet sit manifestum quod hæresim sapiãt. Qui sensus nullo modo procedit: quia non dicit tex. de sapientibus hæresim manifestis: sicut tex. illius gloss. loquens de conseruatoribus dicit de iniurijs manifestis: verum tex. noster dicit, manifeste: quod aduerbium cum sit, consequenter autẽ verbum limitet oporteat, necesse est vt ad verbum, sapere, referatur, cuius adiectiuum est: non autem ad ipsum esse manifestum. Vnde dico illam gloss. in istis iudicibus locum minime habere, sed in alijs.

¶Punctum tertium. Opinio ergo prima, quod contra strigimagas, & omnes quocunque modo dęmones inuocantes cum hæresis sapore Inquisitores communi iure procedant, etsi iam ex dictis liquet, sic tamen amplius probatur. ¶Primo. Siquid enim obstat, id maxime obstat,

quod hi possunt prædicta facere, nec tamen de hæresi conuinci: quia cum eiusmodi facere possint, & ex infidelitate, & ex voluptate, concludi nequit, quod ex infidelitate: interuenit enim fallacia consequentis in eo, quod est a duabus causis possibilibus ad earum vnam determinate descendendo concludere. Sed hoc aliquo pacto obstare nequit, alioquin contra nullum penitus hæreticum cōcludi poterit, quod hæreticus sit, quantumcūque dicat hæreses, & affirmet. Potest enim quis hæresim astruere, aut Iudæorum dogma profiteri, quia ita credit: vel etiam si non credit, propter alium finem: puta, propter schisma tuendum. 24. q. 3. Inter hæresim: aut certe vt Iudæam dilectam vxorem ducat: vel vt fœneretur: vel vt licentius peccet, dum aliquod vitium esse vitium negat, & infinita eiusmodi. Consequenter autem cum omnis hæresis ex infidelitate, vel alia causa possit emergere, concludi nequit determinate, quod ex infidelitate emergat, & consequenter nullus cōuinci potest esse hæreticus proprie: & consequenter nullus poterit hæreticus damnari, quod est absurdum. Possunt ergo Inquisitores contra prædictos procedere. Et obfirmatur amplius ratio: quia in cap. Contra, de hære. lib. 6. statuitur, vt contra Christianos, qui fiunt Iudæi, vel redeunt ad Iudaismum sicut contra hæreticos procedatur: & tamen constat quod crebro qui ex Iudæis baptizantur, ad Iudaismū redeunt plerumque non ex infidelitate, sed ex paupertate, vt plerumque experientia docet. ¶ Secundo. Nam hæc opinio est determinata per canones, in ca. Accusatus, de hære. in 6. vbi dicitur, quod Inquisitores de diuinationibus & sortilegijs se non intromittant, nisi hæresim saperent manifeste. Sensus enim horum verborum, quibus Inquisitoribus annuitur in casu aliquo posse de sortilegijs & diuinationibus cognoscere, aut est vt id possint, quando hæresim sapiunt sortilegi & diuini: aut quando id sapiunt diuinationes & sortilegia, etiam si eiusmodi homines non sapiant. Sensus primus aliquo modo procedere non potest. ¶ Primo, quia textus non loquitur de dictis hominibus, verum de dictis operibus, quippe qui non dicit de sortilegis & diuinatoribus, sed de sortilegijs & diuinationibus: vnde ad istum sensum ly, saperent verbum, non haberet casum, nisi per suppletionem, quo modo loquendi ius Pontificium vti non consueuit. ¶ Secundo, quia apud istum intellectum non distingueretur inter esse hæresim, & sapere hæresim, & consequenter nec inter esse hæreticum, & hæresim redolere: quia ipsi sortilegi, vel diuini seclusis suis operibus, non aliter sapiunt hæresim, nisi quia credunt: sapere enim ad intellectū pertinet, in quo, respectu spectantium ad fidem, non est nisi credere, decredere, dubitare, quod etiā ad decredere spectat. Oportet autem omnino distinguere inter esse, & sapere hæresim, alioquin nullus suo opere sapere posset hæresim, nisi

etiam

etiam hæreticus esset: quod contra omnes doctores est, præcipue Ioan. Anto. & Oldr. d.cons. 210. apud quos inuocatio dæmonum semper est cum sapore hæresis, & clarum est quod non semper cum hæresi. Oportet ergo secundum dicti capituli sensum procedere, quod est nostrum institutum, vt scilicet Inquisitores de crimine sortilegij & diuinationum eo casu se intromittant, quo ista redolent, idest præ se ferunt hæresim: quamquam forte qui hæc exercent, hæretici non sint. ¶ Tertio. Omnis sensus, qui ex littera legis non extorta aut violentata haberi potest, & ex consuetudine quæ legum interpres est, seruatur, & a doctoribus omnibus vel præcipuis traditur, sequendus sit oportet; nihil enim obstat. Sed quod Inquisitores procedere, & inquirere, ac pronunciare possint contra diuinos & sortilegos, etiam si non sint hæretici, modo faciant prædicta quæ hæresim præ se ferunt, est sensus eiusmodi in illis verbis d. cap. Accusatus: nisi hæresim saperent manifeste, & quantum ad litteram patet, quia de sortilegijs & diuinationibus, non de eorum authoribus loquitur: & quantum ad consuetudinem, quia vbique Inquisitores ita obseruant. Et ex doctoribus vel præcipuis, vt patuit de Ioan. Anto. & Oldr. & idem Archi. super eodem cap. §. Sane: & super eodem verbo, saperent: & Ioan. Mo. & Guil. de Mon. Laudu. & Ray. cuius dicta de omni simili inquantum simile accipienda sunt. Is enim vbi loquitur de reuertentibus ab apostasia, dicit. Reuertentes ab apostasiæ perfidia, cum fuerint hæretici, tanquam reuertentes ab hæresi sunt recipiendi: qui vero metu mortis fidem abnegant, & erroribus non credunt, licet vere hæretici non sint, postquam non habent in mente errorem, iudicio ecclesiæ, quæ habet per exteriora de interioribus iudicare, hæretici habendi sunt. Hæc ille. Si ergo iudicio Ecclesiæ hæretici sunt, & vt hæretici recipiuntur, & tractantur, qui metu mortis fidem negant: quid dicemus de his, qui id non causa vitandæ mortis, sed assequendæ voluptatis patrarunt, vt strigimagæ? Est ergo sequendus hic sensus.

¶ Quarto. Qui hæretici, & plusquam hæretici sunt, in iudicium Inquisitorum veniant necesse est: hos enim Inquisitores dico, qui contra hæreticos inquirũt. Sed omnes malefici, incãtatores, diuinatores, strigimagæ, & eiusmodi monstra, habentia cũ diabolo & morte pacta expressa, vel tacita: seu (quod in idem redit) qui faciũt erga dæmones ea quæ hæresim redolent, sunt hæretici, pro quanto aliquid de fide negant: & plus quam hæretici, pro quanto negant totam: sicut si dicamus tetragonum trigonum esse, & amplius: aut quaternariũ trinariũ, & amplius: quia oẽs eiusmodi sunt apostatæ, quippe qui fidẽ aut expresse, vt strigimagæ; aut implicite, vt reliqui negant, dum se inimico tradunt.

Quod vtique sensit diuus Thomas in 2.dist.7. vbi quærit,an vti auxilio dæmonis sit peccatum: vbi inter alia pertractans illud Isa.8. Nunquid non populus a Deo suo requiret visionem? dicit: In omnibus, in quibus operis complementum ex dæmonis virtute expectatur, est apostasia a fide propter pactum initum cum dæmone: aut verbotenus, si inuocatio interfit: vel facto aliquo, etiam si sacrificia desint. Et idem Petrus de Taran.& Alber.Magnus ibidē,& S.Bona.& Alexan. de Al.& Guid.ord. Carmel. q omnes id vnanimiter astruūt, quod qui dæmones inuocant, apostatæ a fide sunt,& consequenter plusquā hæretici sunt. Et consequenter iudicio Inquisitorum veniunt condemnādi, & maxime strigimagæ, quæ vltra fidei sanctæ abnegationem, habēt crimina maxima & horrenda, vt patent. Propter quæ apud Aug. Botan.iuris vtriusque doctorem, possunt etiam non relapsæ tradi brachio sæculari: sed de hoc modo nihil. Sic ergo patet, quod habito quod aliqua persona negauerit fidem, vel inuocauerit dæmones, non est quærendum necessario qua de causa id effecerint: quia siue ex infidelitate, siue ex voluptate, aut vtilitate id fecerint, puniuntur vt hæretici, aut vere, aut præsumptiue. Alioquin adorans hæreticum non esset conuictus, contra ca.Filij.& ca.Accusatus, de hære.lib.6.& cōtra no.per Archi.ibi in ca.Quicunque, sed oporteret interrogare de causa. Et præterea expresse vt hæreticus damnatur, qui forte in re non est hæreticus, vt contumax in causa fidei, & propterea per annum manens excommunicatus, vt in ca. Cum contumacia, de hære.lib. 6.

¶Punctum quartum. Sed contra prædictam opinionem sic declaratam, ac firmatā, argui multipliciter potest. ¶Primo. Nam crimen, contra quod eiusmodi Inquisitores possunt procedere, oportet esse & hæresim, & manifestam hæresim, vt patet per ca.Accusatus, in 6. eo. titu. in verbo, Nisi hæresim saperent manifeste. Sed ea quæ Canonistæ & Theologi dicūt sapere hęresim manifeste, vt inuocatiōes dęmonū &c. non sunt crimen hæresis: quippe quæ sine hæresi committi possunt: puta, ex voluptate, vel commoditate, & eiusmodi. Non ergo de his debent se Inquisitores intromittere, nisi ex radice procedāt infidelitatis. Sol. Negatur maior de hæresi proprie, quæ vera est de hæresi præsumptiue, de qua loquitur capitulum adductum: negatur etiam minor de hæresi præsumptiue, quæ tamē vera est de hæresi proprie: & hoc probatio cōcludit, & aliud nihil. ¶Secundo: Ad hoc quod aliquis sit hæreticus, quinque requiruntur. ¶Primum, vt sit error in intellectu: Tum quia id omnes astruunt, quod duo sunt quæ hæreticum faciunt, error in intellectu, quasi materiale; & obstinatio in voluntate, quasi formale. Tum quia apud August. hæreticus is est, qui opiniones nouas & fal

fas aut

ſas aut gignit, aut ſequitur: Tum quia hæreſis eſt ſpecies infidelitatis, & conſequenter ſicut & fides in intellectu eſt, in quo non eſt niſi cognitio vera, vel falſa. Nec huic obſtat, quod ſine errore Simoniacus eſt hæreticus. 1. q. 1. Quiſquis: quia ibi ſermo eſt de hæreſi improprie per quandam aſsimilationem: vel alluſiue ad nomen hæreſis, quod diuiſionem ſonat, quam Simonia facit a gratia Dei & diſcipulatu Chriſti. Secundum, vt ille error circa ea ſit, quæ fidei ſunt, vel circa determinationes eccleſiæ in ſpectantibus ad fidem, & mores: eccleſia enim eſt regula fidei, 24. q. 1. Quotiens. ſecus ſi error eſſet in philoſophicis, vt quod ſol ſit minor terra. Tertium, vt is, in quo eſt error, ſit catholicā fidem profeſſus, alias eſſet Iudæus vel Paganus, non hæreticus. Vnde dicit Anguſt. in lib. de ciui. Dei, quod diabolus videns humanū genus a cultura idolorum ac dæmonum liberari, hæreticos mouit, qui ſub vocabulo Chriſtiano doctrinæ reſiſterent Chriſtianæ. Quartum, vt talis errans aliquam veritatem de Chriſto confiteatur: alias ſi totum negat, apoſtata eſt, vt Iulianus, non hæreticus proprie, etſi quandoq; vnum pro reliquo ponitur. Quintum, vt errorem eiuſmodi comitetur voluntatis pertinacia: vnde non qui falſas opiniones gignit, vel ſequitur, ſed qui pertinaciter defendit apud Auguſt. hæreticus eſt cenſendus. Vnde & dicebat: Errare potero, hæreticus non ero: quia ſcilicet paratus erat corrigi, vide 24. q. 3. Dixit Apoſtolus. Sed in diuinis, ſortilegis, ſtrigimagis, & huiuſmodi, non ſunt neceſſario iſta: immo poſsibiliter deficit eis error in intellectu, vt plerumque experientia docuit, quod eiuſmodi multi de fide per omnia bene ſentientes, abuſi ſunt ſacramentis, baptizarunt imagines, Chriſti corpus & crucem conculcarunt, fidem negarunt, vt a dæmonibus aſſequerentur optata. Non ergo eiuſmodi neceſſario ſunt hæretici, & conſequēter non incidunt in iudicium Inquiſitorū: Vnde & beatus Antoninus in 2. parte. tit. 12. ca. 5. §. 1. dicit quod huiuſmodi non ſunt hæretici, quamuis Eccleſia ſtatuere poſſet quod punirentur vt hæretici. Sol. Conceditur quod concluditur, ſcilicet quod eiuſmodi in veritate non ſunt hæretici proprie, ſed præſumptiue: cum vero infertur, conſequenter autem non incidūt in iudicium Inquiſitorum, hoc vtique negatur, vt iam liquet. Beatus vero Anto. omnia bene dicit, nec oportet aliquid addere, niſi id tantū, vt quod eccleſiam dicit poſſe facere, nos dicimus eccleſiā feciſſe in d. ca. Accuſatus, vt probatum eſt. Tertio. Si ſtrigimagæ, & huiuſmodi ea ratione, quod dæmones inuocant, veniunt iudicio Inquiſitorū plectendæ, quaſi hæreticæ vel apoſtatæ: pari ratione & Salomon adorando idola cum vera fide in corde, fuiſſet apoſtata, vel hæreticus. Hoc autem eſt falſum, quia nullus hoc dixit. Ergo &c. Sol. Salomon fuit vere apoſtata in conſpectu ſynagogæ, ſicut & Hieroboam, qui vitulos

coluit:

coluit: non quin crederet vnum verum Deum, sed ne decem Tribus, propter accessum ad templum Domini in Hierusalem regrederentur ad regnum Dauid. Coram Deo tamen, qui cor intuetur, nullus recte credens, apostatat a fide. Cum vero dicitur, quod nullus hoc dicit, arguitur negatiue ab authoritate, quod non licet, maxime vbi agitur de regis ignominia. ¶Quarto. Nam si strigimagę veniūt puniendæ quasi hereticæ præsumptiue, aliquis ex præsumptione de hæresi damnaretur, contra ca. Litteras, de præsump. Sol. In primis quidem ca. illud non vtitur verbo præsumptionis, sed suspitionis: nę tamen videamur effugere, Dico quod si pręsumptio de aliquo crimine inde venit, quod testes sufficienter nō probent crimen hæresis, nullus damnatur, & hoc vult capitulū illud. Si vero inde venit, quod vnū crimē probat maius hæresi, & illā includens, quod de hæresi crimine minori facit præsumptionē, iam licet talē puniri vt hæreticū: nō enim punitur quia sit hæreticus, sed quia commisit crimen, in foro Ecclesiæ hęresim includens. Vnde hic est suspitio violenta iuris, immo & de iure: de qua infra ca. vlt. puncto secundo. Inducerem hic rationes Francisci Ponginibij, si essent alicuius momenti, & non scirem quod ex voluntate, non ex ingenio scripsit. Adduco autem in confirmationem prædictorum eruditissimum virum dominum Io. de Turre cremata, qui super dicto cap. Episcopi, doctissime probat impossibilia fore, & tādem præseruans se, ne crederetur tenere cōtra pręd icta, dicit aliud esse quod vera sint, quę illæ mulierculæ dicebāt, aliud quod diabolus hominē realiter de loco ad locū ferat: quia primū est impossibile, non secundum. Hæc ex illo.

Processum in strigimagas practice & obiter inchoari. CAP. II.

QVIA iam quæ speculatiue dicenda erant in modo contra strigimagas procedendi, absoluimus: iam ad practicam descendemus, breuissimā praxim edituri, quod hæc res iam abunde per multos expressa sit, etiam quo ad omnium sententiarum formulas, quas consulto omittemus, quod scilicet passim haberi possint, aut ingenio proprio formari. Igitur obiter quonam pacto processus inchoandus sit, monstremus oportet: quod multis punctis expediatur necesse est.

¶Punctum primum. Illud in primis notandum est, quod Inquisitor & quisque Iudex in causa fidei, summarie, simpliciter, & de plano, absque aduocatorum & iudiciorū strepitu, & figura procedit: de hære. Statuta, lib. 6. Quæ verba quid prætendant, patet de verb. sig. Sæpe. vbi dicitur. Hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, vt Iudex cui taliter causam committimus (scilicet simpliciter, vt in cap. Statuta) necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet,

let, tempore feriarum ob necessitates hominum indultarum a iure procedere valeat, amputet dilationem, & naturā litis, quantum poterit, faciat breuiorem: exceptiones, appellationes, & dilationes frustratorias repellendo: partium aduocatorum, procuratorum contentiones, & iurgia, testiumque superfluam multitudinem refrenando. Non sic tamen Iudex litem obruat, quin probationes necessariæ admittantur: citationem vero, ac protestationem iuramenti de calumnia, siue de dicenda veritate, ne veritas occultetur, per concessionem huiusmodi intelligimus non excludi. Hæc ibi.

¶Punctum secundum. Tres apud iura sunt modi procedendi, extra de accusa. denun. & inquisi. per totum ¶Primus est per viam accusationis, vbi necessario præcedit inscriptio, quādo scilicet quis aliquem accusat de crimine hæresis proprie vel præsumptiue coram Iudice, offerens se probaturum, ad pœnam talionis inscribens. Hunc modum Iudex non facile admittat: Tum quia in causa fidei, aut maleficarum non est vsitatus, & merito, quippe quæ horrenda crimina sua, occulte admittant: Tum quia accusanti valde periculosus est, propter talionem: Tum dæmum quia valde litigiosus est ¶Secundus est per viā denunciationis, vbi necessario præcedit fraterna monitio, vt cum quis super eo crimine denunciat aliquem deliquisse, nolens tamen obligare se probaturum, aut sese partem efficere: sed tantum nunciare, vel zelo fidei, vel vt obediat Iudici id exquirenti in genere vel specie, & mulctam euitet ¶Tertius est per viam inquisitionis, vbi necessario præcedit clamorosa insinuatio, quando scilicet nec accusator, nec denunciator adest, verum in ciuitate, aut oppido, aut villa fama de crimine eiusmodi laborat: quo casu Iudex non ad instantiam partis, sed ex officio suo procedet. Et hos duos vltimos modos vsus amplectitur: vtrūq; tamen commiscendo, vt scilicet Iudex decretum suum publicet, & mandet sibi denunciari crimen a scientibus, & denunciantium dicta conscribat.

¶Punctum tertium. Si ergo processus inchoetur per viam accusationis, Praxis. In nomine domini &c. Tali tempore, tali loco, coram talibus comparuit talis de tali loco, & talis diœcesis, offerens schedulam accusationis talis tenoris. Coram nobis, &c. Inseratur tota. Acta sunt hæc tali tēpore, loco, & corā tali Iudice, & testibus &c. Sed hūc modū, quia nō cōgruit in sequentibus, omittemus. Si aūt secundo modo procedatur, a generali citatione suū processum modo isto Inquisitor exordiatur, sequētibus litteris ad loca publica appēsis. Cū nos Inquisitor talis loci, totis nostris affectibus inhiātes, ac ex omnib⁹ nostris præcordijs affectātes populū Christianum nobis cōmissum in vnitate & serenitate catholicæ fidei cōfoueri, atque ab omni peste hæreticæ

prauitatis

prauitatis visceraliter elongari cupiamus: idcirco nos Inquisitor præfatus, cui ex iniuncto officio hæc incumbũt, ad honorẽ & gloriã recolendã nominis Iesu Christi, & ad exaltationẽ sanctæ fidei orthodoxæ, atque ad depressionẽ hæreticæ prauitatis, præcipue in maleficis: Vniuersis & singulis cuiuscunque conditionis, & status, aut dignitatis existant, qui sunt infra terminos talis loci, ad quorũ notitiam deuenerint hæc mandata, authoritate qua fungimur in hac parte, in virtute sanctę obedientiæ, ac sub pœna excommunicationis, præcipimus & mandamus, ac mandando requirimus, quatenus infra 12. dies proxime computandos, quorum primos quatuor pro primo, & quatuor immediate sequentes pro secundo, & vltimos quatuor pro tertio termino peremptorio, hac trina monitione canonica assignamus: nobis reuelent, si quis scit, vidit, vel audiuit aliquam esse personam hæreticam, & maleficam, diffamatam vel suspectam: & in speciali talia prædicantem, quæ in nocumentum hominum, iumentorum, aut terrę nascentium, & damnũ reipublicæ cedere valeant. Quod si quis nostris antefactis monitis & mandatis nostris non paruerit cum effectu, præmissa infra taxatum terminum non reuelando, sciat se excommunicationis mucrone percussum: quam excommunicationis sententiam in omnes & singulos (taliter vt prædicitur contumaces) præfata nostra monitione canonica præeunte, & eorum inobedientia requirente, nunc vt ex tunc, & tunc vt ex nunc ferimus in his scriptis, absolutionem ab his censuris, nobis tantummodo reseruando. Datum. Et authenticetur. Potest autem quis, vt res exigit, addere, vel subtrahere, & sæcularis Iudex mutanda mutare.

¶Punctum quartum. Cum vero aliqui denunciaturi comparebunt, neque probare, neque se partem facere volẽtes, sed ex obedientia vel zelo bono denunciant, habeat Iudex notarium & religiosas ac discretas personas, saltẽ numero duas, siue clericalis ordinis, siue laicalis sint, secundum Archi. & si notarius haberi nequit, loco eius duo idonei viri habeantur, qui testium depositiones cõscribant, siue scripto, siue saltem verbo deponant, de hære. Vt officium. §. Verum, lib. 6. Et tunc notarius sic exorditur. In nomine domini amen. Anno a natiuitate domini &c. tali die talis mensis, in præsentia mei notarij & testium infrascriptorum, talis de tali loco, & de tali diœcesi, comparuit personaliter in tali loco, coram honorabili tali Iudice: & obtulit ei schedulam tenoris sequentis: Inseratur tota. Vel si verbo deponit, dicat: & denunciauit eidẽ, quod talis de tali loco talis diœcesis, asseruit & dixit, quod sciret hoc, vel quod quis talia nocumenta sibi vel alijs personis intulerit. Quo facto, ipsum denunciantem in continenti iurare faciet, modo consueto ad sancta Dei Euangelia, vel super crucem, de veritate dicenda su-

da super denunciatis: & præstito iuramento, interrogabit eum, vnde scit esse vera quę denũciauit, et si vidit vel audiuit. Si dicit se aliqua vidisse, vt puta, quia ibi repertus est tali hora tempestatis, vel quod tetigit iumentum, vel quia intrauit stabulum, interrogabit Iudex vbi eũ vidit, & quando, & quotiens, & quibus præsentibus audiuit: formando articulos de quolibet prædictorum singulariter, & diuisim: & Notarius omnia scribat, & ponat in actis post dictam denunciationem cõtinuando sic. Qua quidem denunciatione, vt præmittitur, facta: ipse Inquisitor incontinenti fecit iurare ad quatuor sancta Dei Euangelia, vel super signo Crucis, denunciantem de veritate dicẽda super denunciatis, & interrogauit eundem, vnde, & quomodo ea quæ denunciauerat, sciret, vel suspicionem haberet esse vera. Respondit, quia vidit, vel audiuit. Interrogatus vbi vidit, vel audiuit &c. & formentur articuli, vt dictum est: & totum ponatur in actis, idest in processu. Et specialiter interrogetur qui sciunt cum eo in tali causa, & qui scire possunt. Quibus peractis, vltimo interrogabitur, si mala voluntate denunciat, odio, vel rancore: vel si aliquid omittat fauore, & amore: aut si denunciat rogatus & subornatus. Et postremo illi in virtute præstiti iuramenti iniungetur tenere secretũ quicquid ibi dixit, vel dictum fuit per Iudicem, & totum in actis ponetur. & omnibus expletis, ponatur paulo infra. Acta sunt hæc in tali loco, tali die talis mensis, & tali anno, in præsentia mei notarij vel scriptoris, adiuncto mihi tali in vigorem officij tabellionatus, & talium testium ad hoc vocatorum & rogatorum.

¶ Punctum quintum. Quantum vero ad tertium modum, & vsitatum, & communem, si nullus aut accusator, aut denunciator apparet, sed laborat fama alicubi de aliqua strigimaga, aut etiam de tali: & propter famam ex suo officio absque accusatore vel denunciatore Iudex procedere institueret, absque citatione generali, & monitione, de qua supra, eo quod talis clamor frequenter venerit ad aures eius: tunc iterum processum inchoare poterit, in præsentia personarum, vt supra. In nomine domini amen. Anno a natiuitate domini tali, de mense tali, seu de mensibus talibus, ad aures talis Iudicis, talis loci, peruenit pluries, fama publica referente, & clamorosa insinuatione producente, quod quidã vel talis de tali loco, dixit vel fecit talia ad maleficia pertinentia, contra fidem ac communem vtilitatem reipublicæ: & ponatur totum prout fama laborat, & exprimat suam intentionem inquirendi. Et Paulo infra. Acta sunt hæc die tali talis mensis, de anno tali, in præsentia talium testium vocatorum & rogatorum, & mei notarij tali authoritate, seu scriptoris & socij vigore tali. Deinde Inquisitor citabit & examinabit testes iuxta formam dicendam.

¶ Punctum sextum. Quot vero & quales debeant esse testes, dico

quod vbi testes non sunt singulares, vel partiales, sed in omnibus concordant, de rigore duo testes sufficiunt ad damnandum de crimine hæresis strigimagarum: cum regula sit, In ore duorum vel trium testium stare omne verbum. De æquitate tamen sufficere semper non videntur propter criminis enormitatē, quia in criminibus probationes esse debent luce clariores. ff. de proba. l. si autem. Si vero dicatur in crimine hoc sufficere leuiores probationes, quod leui quis argumento detegatur. C. de hære. l. 2. & leui argumento, recedēdo a iudicio catholicæ religionis, & tramite, hæreticum se facit. Respondetur hoc vtique verū esse ad suspicandum, cæterum ad condemnandum minime; quia in crimine eiusmodi iuris ordo truncatur: quia delatus nec testes iurare videt, nec sibi innotescunt, vbi præiudicium graue illis imminere posset, vt in ca. Statuta. de hære. li. 6. vnde tenetur ipse Iudex per se, & ex suo officio de testium inimicitia perquirere, quia excluduntur, vt patebit: & si confuse deposuere, iterato de causa scientiæ eos interroget: quod vtique potest. de test. Per tuas. ff. de quæst. l. repet. Igitur ad duorum legitimorum testium dicta, aliquem de tanto crimine damnare tutū non videtur, si sit bonæ famæ: verum potius si diffamatus esset, purgatio esset indicenda, vel abiuratio propter vehementem suspitionē ex duorum dictis obortam, vel esset quæstionibus exponendus, aut sententia differenda. Si vero esset malæ famæ, secus. De his Archi. in ca. Vt officium. §. Verū, de hære. lib. 6. & in cap. Fidei. in fine glosæ: & Io. An. ibi.

¶Punctum septimum. An vero per testes singulares cum infamia possit quis de eiusmodi crimine damnari, respōdetur quod nō, extra de testib. Tam litteris: quia oportet in criminibus probationes esse luce clariores, vt patuit: & in hoc crimine nemo est ex præsumptione damnādus. de præsump. Litteras. Vnde tali indicitur purgatio ratione infamiæ, & abiuratio ratione suspitionis vehementis, ex dictis testium consurgentis. Vbi tamen testes sunt singulares, concordant autem in substantia facti, necnon facti euidētia cōcurrit, tunc Iudicis cōscientia oneratur, & ex Directorio liquet quotiens possit testes examinare.

¶Punctum octauum. An vero Iudex ad iuramentum de veritate dicenda in causa fidei seu strigimagarum, testes compellere possit, aut etiam eos pluries examinare: dicendum est quod sic, præsertim ecclesiasticus. de hære. Vt officium. §. Verum. lib. 6. vnde in causis ecclesiasticis testes cogendi sunt medio iuramento veritatem deponere. de testi. cog. Peruenit. & de hære. Excōmunicamus. §. Adijcimus. dicitur, quod Archiepiscopus vel Episcopus parochiā, in qua fama est hæreticos habitare, circūeat, & tres vel plures boni testimonij viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat: & sequitur infra, & iurare nolentes hæretici reputantur. De repetitione vero examinis

per In-

per Inquisitorem, vel Iudicem, Archi. in ca. Vt officium. §. Verum, super verbo Testium. & ibi textus. de hære. lib. 6. quod etiam iure fieri posse liquet, de test. Per tuas. ff. de quæst. l. repet.

¶Punctum nonum. Quantum vero ad testium qualitatem, id notandum in primis est, quod excommunicati, participes criminis, in defectum aliarum probationum contra hæreticos admittuntur. de hære. In fidei fauorem, lib. 6. Et similiter infames, criminosi, serui contra dominos, in causa fidei ad agendum & testificandum admittuntur. De quo Archi. eo. tit. in ca. Accusatus, lib. 6. dicit, quod tanta sit labes criminis hæresis, quod ad eius actionem etiam serui aduersus dominos suos, & quilibet criminosus etiam infamis aduersus quemlibet admittũtur, vt 2. q. 7. ca. Præsumunt. §. Huic oppositioni. Item sicut hæreticus contra hæreticum, ita maleficus contra maleficum ad testificandum admittitur: in defectum tamen aliarum probationum, & semper contra, non pro. Vxor etiam, & filij, & familiares contra, & non pro: arg. cap. Filij, de hære. lib. 6. Et idem de periuris: vt in ca. Accusatus, de hære. in 6.

¶Punctum decimum. An vero & capitales inimici admitti debeant, respondetur quod minime, vt dicit Archi. vbi supra. & 3. q. 5. cap. 2. & de simo. Licet heli. in fine: de quo etiam Host. in Sum. de accus. §. Quis possit. Non tamen omnis inimicitia est repellendi causa, sed capitalis: quæ tunc intelligitur, quando de facto mors interuenit, vel intentata fuit, vel ea quæ ad mortem inductiua, & via sunt, secuta sunt, vt vulnera grauia, & lethalia, & huiusmodi. Aliæ vero inimicitiæ, præsertim graues (prout etiam mulieres ad inimicitiam faciliter commouentur) etsi a testificando a toto non repellunt, dictum tamen inimicorum dubitabile vtcunque faciunt, vt non sit plena fides huiusmodi attestationibus adhibenda: cum alijs tamen adminiculis & aliorum testium dictis plenam probationem possunt efficere: præsertim vbi Iudex delatum interrogat, an ne putet se talem habere inimicum, qui sibi tale crimen auderet imponere, & ille aut respondet quod non, aut specialiter de persona interrogatus, eam non nominat, quæ deponit, etiam si alij eum inimicum asserant, & inimicitiæ causa deposuisse. Si vero personam exprimeret quæ deposuit, & Iudex de inimicitiarum causa per alios honestos informatur, & alia adminicula non succurrunt, eiusmodi testem merito Iudex repellit. Non ergo prudenter plerique repellere conantur mulierum depositiones, quod crebro rixas habeant inuicem, aliud enim suadent Iudicum cautelæ, de quibus infra.

¶ *Processum in Strigimagas continuari practice & obiter.* CAP. III.

QVIA iam ostẽsum est quonã modo processus inchoãdus sit, qualiter sit cõtinuãdus ostendendũ restat: quod multis punctis fiet.

Punctum primum. Quia superius dictū est quod Iudex denunciantem interrogare debet de his qui crimen nouerunt, aut nosse potuerūt: ideo testes illos citari faciet, quos denuncians nominarit, & qui magis oportuni videntur: scriptor vero processum hoc modo continuabit. Post quæ attendens ipse Iudex denunciata sibi antedicta hæreticalia fore, & ex sui natura talia, & tam grauia, quæ nec possunt, nec debēt conniuentibus oculis tolerari, cum cedant in diuinæ maiestatis opprobrium, & tam fidei catholicæ quam reipublicæ detrimentum: descendit ad se informandum, & ad testes examinandum, per modum qui sequitur.

Punctum secundum. Interrogatoria testium. Talis testis de tali loco citatus, iuratus, & interrogatus si cognoscit talem, exprimendo nomen delati, dixit quod sic. Item, interrogatus de causa cognitionis, dixit, quod pro eo quod vidit, & locutus est sibi pluries: vel sic, vel sic. Item, interrogatus de cognitionis tempore, dixit &c. Item, interrogatus de fama illius, & præsertim in his quæ fidei sunt, dixit &c. Item, interrogatus si vidit, vel audiuit eum tale quid fecisse, dixit. Item, interrogatus vbi, dixit in tali loco. Item, interrogatus de tēpore, dixit. Item, interrogatus si ex sua cōsanguinitate aliqui propter maleficia fuissent incinerati, vel suspecti habiti, dixit. Item, interrogatus, an cum suspectis maleficis habuerit familiaritatem, dixit. Item, interrogatus de modo, & causa quod dicta fuerunt, dixit. Item, interrogatus si videtur sibi, quod talia dixerit, aut fecerit trufatorie, seu recitatorie, seu animo indeliberato, vel assertiue potius & deliberato animo, dixit. Item, interrogatus de causa credentiæ huius, dixit. Item, interrogatus si hæc deponit odio, vel amore, aut fauore, dixit. Et sequitur. Et iniunctum est sibi rem habere secreto. Acta sunt hæc in tali loco, die tali, in præsentia talium testium vocatorum, & rogatorum, & mei Notarij, seu scriptoris, & socij. Vbi & illud aduertisse oportet, quod in eiusmodi examine semper oportet esse personas, saltem quinque præsentes: quæ sunt, Iudex inquirens, testis, vel denuncians, respondens, vel ipse delatus postea comparens, & Notarius, seu scriptor, vbi Notarius deest (& tunc adiungitur sibi alius honestus, & hi duo vicem Tabellionis implent apostolica authoritate, Vt officium, de hære. lib. 6.) & duo honesti viri testes eorum, quæ deponuntur. Aduertere rursus oportet, quod testis citatus, scilicet ad deponendum, semper iurare debet de veritate dicenda: aliter falso scriberetur citatus, & iurans. Modo consimili alij testes omnes examinandi sunt.

Punctum tertium. Quibus examinatis, si Iudex factum aduertat probatum plene: aut si non plene, tamen videt esse maxima indicia, & suspitiones vehementes, idest, non quæ ex leuibus coniecturis, sed

quæ ex multa diffamatione super crimine proueniant: tunc & eo casu, si de fuga timet delati, eum capiat: alioquin si minime timet, eum citet, habito tamen, si expedit, consilio peritorũ. Et siue capiat, siue citet, ex improuiso scrutari faciat domum eius, apertis scrinijs, & pixidibus angulorum: & omnia instrumenta, & scripturæ tollantur. Consequenter autem collectis his, de quibus est delatus, aut conuictus, aut suspectus, super eis interrogatoria formet, atque inquirat, habito secum Notario, vt supra: præstito prius corporali iuramento de veritate, tam de se, quã de alijs dicẽda: & omnia per modũ qui sequitur cõscribãtur.

Punctũ quartum. Interrogatoria generalia super delato, & constituto. Talis de tali loco, delatus, iuratus super quatuor Dei Euangelia corporaliter tacta, tam de se, quam de alijs dicere veritatẽ, interrogatus vnde est, siue vnde originem traxerit: respondit, quod in tali loco, talis Diœcesis. Item, qui sunt eius parentes, & si viui vel mortui: respondit. Item, an naturali morte, vel incinerati: respõdit. Nota id fieri, quia communiter tota progenies strigimagarum infecta est; & vbi negant quod testes deponũt, se suspectos exhibent. Item, vbi fuit nutritus, vel vt plurimum conuersatus. Item, quare locum natiuitatis mutarit. Item, si in dictis locis, vel alibi de maleficarum natura loquentes audiuit, & de operibus earum. Item, quid loqui audiuit. Item, si credit maleficas esse, & talia posse, aut facere: Et si negat, vt consueuere prima fronte, inde oritur suspitio: vnde subito, interrogetur an credat quod innocenter damnentur. Deinde vero Iudex specialius interroget, cur populus eum sic timet. Item, an sciat se diffamatum. Item, cur illi personæ minatus sit; tu non transibis impune. Item, quid sibi fecisset illa persona, vt talia proferret. Vbi & illud aduertendum est, quod interrogatio hæc est necessaria, vt inimicitiarum fundamenta vestigẽtur: quia delatus tandem inimicitias allegabit: quamquàm vbi non est capitalis, sed muliebri more concitata, non præpediat. Hoc enim strigimagarum est proprium, verbis, aut factis inutilibus efficere, puta, expetendo sibi aliquid mutuari, vel damna inferendo in horto, & similia, & id ea ratione, vt occasionem captent: ab aliorum tamen præsentia cauent, ne testes esse possint. Interrogètur etiam quomodo effectus tam cito sequi potuit post minas. Item, quare dixit illud verbum, & ita factum est. Item, si omnia negat, interrogetur de alijs maleficijs, & effectibus illatis hominibus, iumentis, & frugibus: Item, si visus est in campis, vel in stabulo cum iumentis, ea tangens. Item, cur tetigit puerum, qui deinde ægrotauit. Item, quid egit in campis tempore tẽpestatis. Item, cur plus lacte abundat vna vacca, quam alij duabus, aut tribus. Et omnia responsa scribantur: & super eodem, repetitis vicibus, interrogetur: vt norit Iudex an vacillet, necne. Qua confessione

peracta,

peracta, & scripta, siue affirmatiua, siue negatiua, siue ambigua, deinde subiungitur. Acta sunt hæc tali loco &c. vt supra.

¶Punctum quintum. Quid Iudici curandum sit, vbi delatus persistit in negatiua. Eo casu attendat Iudex ad tria, infamiam, indicia facti, & testium dicta: & vbi hæc tria concurrunt, immo duo vltima, immo tertium solum, est manifeste in hæresi maleficarum, seu strigimagarũ deprehensus. Apud Iuristas enim tribus modis aliquis in prauitate hæretica deprehensus dicitur (vt notat Bernar. de hære. Ad abolendã. §. Præsenti, verbo deprehẽsus.) Primo facti euidentia, puta, quia publice hæresim prædicauit, loco cuius hic ponimus indicium facti: quia publice minatus est in genere, dicendo videbis &c. & talis effectus secutus est, quem homo efficere nequiret: Vel secundo, legitima probatione per testes: Vel tertio, per propriam confessionem. Si autem horum vnumquodque reddit aliquem manifeste in hæresi deprehẽsum, multo magis illa tria: quia cum sufficeret vltimum, scilicet testes, numero, & qualitate legitimi, sufficiũt illa tria, vel duo, vel vltimum, immo vltimum solum. Eo etiam casu locus est pœnæ d. cap. Ad abolendam. & cap. Excommunicamus. secundo, de hære. etiam si crimen minime fassus sit. Nam sic deprehensus, aut fatetur crimen: & tunc vt pęnitens sæculari brachio relinquitur puniendus vltimo supplicio, vt in cap. Ad abolendam (vide tamen mitigationem, quæ ibi fit) vel perpetuo carceri mancipandus, vt in capitulo, Excommunicauimus. Si vero non confitetur, est impœnitens tradendus potestati sæculari, vt no. Host. in Sum. tit. de hære. Vnde casu isto Iudex, maxime cum simpliciter, & summarie procedat, nihil erroris admitteret, si delatum ad carceres perpetuos, aut temporales adiudicaret, vt forte squaloribus attritus fateretur.

¶Punctum sextum. Amplior præteritorum declaratio. Quid eo casu faciendum sit, vbi fama, indicia facti, & testes concurrunt: sunt tres dicendi modi differentes. Vnus, quod mancipetur carceri delatus, & nec quouis modo, sub quacunque cautione dimittatur, vt rursus citatus respondeat: hac ratione, quod sicut manifeste deprehensus habeatur. Alius quod ante incarcerationem, fideiussorum cautioni relinqui possit, ita quod si fugam caperet, pro conuicto censeretur: licet post incarcerationem non sit relinquendus cautioni. & hic modus consuetudini innititur. Tertius vero is est, quod regula infallibilis danda sit minime, sed Iudicis moderationi relinquendum, vt secundum testium dicta, personæ infamiam, & indiciorum facti concursum, discernatur: etsi fideiussores idonei haberi nequeant, & de fuga sit fortasse suspectus, eo casu trudatur in carcerem. Qui modus tertius rationabilior videtur, modo modus modificatus seruetur. qui constat ex tribus. Primo,

vt do-

vt domus eius diligenter perlustretur in omnibus scrinijs, angulis, fossis, & latebris. Secūdo, vt si ancillam, aut sodales habeat maleficas, seorsum includantur, ad custodiam, etsi non ad pœnam, etiam si non sint delatæ, vt nonnullis placet: præsumitur enim quod eius secreta aliqua norit. Tertio, vt si in domo propria capitur, spatium intrandi cameram negetur: solent enim si intrarint certa maleficia secum ferre, gratia taciturnitatis in quæstionibus seruandæ: immo alicubi id seruatur, vt captæ maleficæ subito eleuentur a terra, & in sporta repositæ de cætero terram non attingunt. et id merito quidem, & licite: Tum in primis, quod attingentes pede terram, & se maleficijs liberarent interdum, & multos alios fulmine interimerent, vt nonnunquam sic capti & terrā tangere eis id petētibus vetati, fassi sunt se effecturos, si tetigissent: Deinde vero, quia etsi omnes vires ad tactum iustitiæ publicæ perdunt, quo ad præterita maleficia, vt supra dictum est, tamen maleficio taciturnitatis, interdum a diabolo eis succurritur: quod hic cauetur. Illud etiam aduertere oportet, quod cum duplex sit carcer, ad pœnam scilicet, quo recluduntur criminosi: & ad custodiam, de hære. Multorum querela, in Cle. ad minus ad custodiam, eo casu maleficus incarcerādus foret. Si autem ea, pro quibus est quis delatus, forent leuia, ita quod nō extaret infamia, nec indicia facti in pueris, & iumentis, vel frugibus, remittatur ad domum: verum, quia forte cum strigimagis familiariter versatus est, & eorum secreta nouit, det fideiussores, si potest: alioquin iuramentis, & pœnis astrictus, domum, aut certos confines non exeat. Si vero sic delatus aufugerit, agendum est iuxta cap. Vt commissi. & ca. Vt inquisitionis. de hære. lib. 6.

Punctum septimum. Quid vero post captionem agendum sit, dico multa. Primum. Si delatus, ac detentus stet in negatiua, & se delatores, & delata velle scire dicat, ad nullum horum Iudex tenetur; nec nomina pandere debet nisi delatoribus placeret, & videri, & delata in faciem effundere. Licet enim diuersa, diuersi Pontifices senserint, tamē quod Iudex eo casu pandere deponentium, aut accusatorum nomina teneretur, sen sit nullus: quin potius aliqui id senserunt, vt numquā; alij quod nō semper, verū in casu, liceat. Tandē vero Bonifacius VIII. in cap. Statuta, de hære. §. inhibemus, statuit in hunc modum. Inhibemus tamen, quod si accusatoribus, vel testibus, in causa hæresis interuenientibus, seu deponentibus, propter potentiam personarum, contra quas inquiritur, videat Episcopus, & Inquisitor graue periculū imminere, si fieri contingat publicationem eorundem: ipsorum nomina non publicent. Hæc ibi. Vbi Episcopi, & Inquisitoris nomine, omnis Iudex intelligitur, procedens ex horū consensu, etiam laicus, quod eadem sit ratio: quia procedit authoritate apostolica, & non imperatoria so-

ria solum. ¶Secundum. Potentia autem personarum triplex est: prima generis & familiæ, secunda pecuniæ, tertia malitiæ: quæ alijs duabus est formidolosior: maius enim periculum est prædicta pandere delato pauperi, habēti in malo complices, rebelles, & homicidas, qui præter personam perdere possunt nihil, quam generoso, vel diuiti temporalibus bonis affluenti. ¶Tertium. Graue autem periculum Io. Ant. ibi dicit illud esse, si mors, vel truncatio timeatur eorum, vel filiorum, aut parentum, aut substantiæ deuastatio, & huiusmodi. In eodem tamen cap. subditur. Cæterum in omnibus præcipimus, tam Episcopos, quam Inquisitores, puram, & prouidam intentionem habere, ne accusatorum vel testium nomina supprimendo, vbi est securitas, periculū esse dicant: nec, in eorum discrimine securitatem asserant, vbi tale periculum immineret, super hoc conscientias eorum onerantes. Hæc ibi. Vbi etiam patet, quod sicut pœna annexa est, nomina testium indebite publicantibus; ita & indebite occultantibus, scilicet his quibus merito essent manifestanda, vt assessoribus, & peritis, de quorum consilio ad sententiam est procedendum. ¶Quartum. Quia vero omnia præcedētia, & sequentia, vsquequo ad modos sentētiandi veniatur, absq; pœna sanguinis fieri possunt in quibus Iudex ecclesiasticus iudicat, fieri possunt cum diœcesanorum consensu, per Iudicem sæcularem: ideo non miretur quis, si in d. capite nominatur Iudex ecclesiasticus, non sæcularis, qui modum sententiandi super sanguinem, ex modis sententiandi etiam, & pœnitentiandi Ordinariorum capiet. ¶Quintum. Petit autem delatus defensionē sibi dari, & expresse, & etiā implicite, vt cum dicit se cupere videre delatores, & huiusmodi. Quæ defensio stat in tribus. ¶Primo, vt ei detur Aduocatus, qui etiam procuratorio nomine agere poterit. ¶Secundo, vt Aduocato nomina testium non pandantur, etiam præstito iuramento, quod nō reuelabit (nisi esset irreprehensibilis, & zelator, & iustitiæ amator) sed de his, quæ in processu continentur, informetur. ¶Tertio, vt Aduocatus causam delati, quantum potest, in meliorem causam interpretetur, sine tamen scādalo fidei, & iustitię damno, vt patebit. Et idem de procuratore. Pro his nota quod Aduocatus nullo modo dandus est ad arbitrium delati, sed Iudicis, qui det probum, non autem litigiosum, vel maleuolum, qui facile pecunijs corrumpatur: vnde Iudex eum monebit, quæ sunt boni Aduocati partes, & specialiter quod nō mētiatur allegando falsas leges, vel quid simile faciendo: & diligenter moneat, ne de aduocato fiat fautor, quia eo casu excommunicatus esset. per cap. Excommunicamus, primo, extra de Hære. Nec prodest si personam, & non errorem se defensare dixerit: quia non debet sic quouis modo defendere, quin procedatur summarie simpliciter, & de plano: quod faceret, si peteret

omnino

omnino dilationes, vel immisceret appellationes: quæ omnia refutantur. Licet enim non defendat errorem: quia peior esset ipsis maleficis, & hæresiarca. 24. q. 3. Qui illorum. tamen quia indebite defendit, iam suspectum de hæresi, tanquam fautorem se facit, etiam uehementer secundum defensionem quam facit: & debet publice abiurare coram episcopo, iuxta ca. Accusatus. de hære. in 6. Si ergo Aduocatus sit reprehẽsibilis, repellatur, & secundum acta & probata iudicetur: alioquin ex malo Aduocato mala multa prouenient, ut ipse expertus sum Romæ: vbi tamen non Iudex, sed adiunctus iudici eram.

¶ Punctum octauum. Quid vero sit Aduocatus facturus, etiam procuratorio nomine agens, vbi sibi nomina testium celantur, & clientulo suo. Dico, quod de omnibus contentis in processu diligenter informabitur, habita etiam eius copia si mauult, suppresis tamen testium nominibus, qui delatum adiens, singula proponet, dicens, sic dixisti, sic fecisti: ut ex his ipse coniectet, & tandem ad id ueniat, ut inimicitias alleget, aut se excuset, se talia quidem dixisse afferens, sed non eo animo ut noceret, & eiusmodi. Quo casu, quantum attinet ad inimicitias, eas Iudici proponet, & ille inquiret an capitales interuenerint, necne: & si sunt, cum suis assessoribus Iudex prouidus discutiet, an ex parte delati aggrauetur inimicitia, vel ex parte deponentis: puta, quia coniuncti delati alios ex parte deponentis iniuste oppresserunt: tunc si desit infamia & indicia facti, nec sunt alij testes, præsumitur quod ratione uindictæ depositum sit, & delatus absoluitur sub cautione de non vindicando. Quid si Catherina maleficiata in se uel in suis, super illam suspicatur, cuius coniuncti in publico iudicio oppresserunt suum maritum, scilicet Catherinæ? Respondetur, hic est duplex inimicitia ex parte deponentis, scilicet ratione maleficij, & oppresionis: unde si desint alij deponentes, nec laborat infamia contra delatum, depositio ista repellitur: delatus tamen redditur suspectus, si & inquantum moribus est maleficiosus: de quo tamen infra. Si vero adsint alij deponentes, qui super alia indicia facti deponant, res plana est: si vero super infamia solum deponunt, & in re ita est, tunc licet Iudex propter inimicitiam repulerit deponentem, ipsum tamen indicium facti, quod protulerat & ostenderat, Iudex ex alijs testibus super infamia, capiet pro intersigno super suspitionem uehementem, ex qua delatus potest multipliciter plecti. Primo pœna canonicæ purgationis, propter infamiam, iuxta ca. Inter solitudines, de purg. cano. Secundo abiurationis, propter suspitionem, iuxta ca. Accusatus, in principio, de hære. in 6. & secundum uarias suspiciones ad uarias abiurationes, ut infra. Et si accesserit confesio criminis & pænitentia, propter indicia facti non relinquitur brachio sęculari ad punitionem sanguinis, sed per Iudicem

cem ecclesiasticum ad perpetuos carceres damnatur: quo non obstante, propter temporalia damna potest per sæcularē Iudicem ignibus tradi, iuxta ca. Ad abolendam. §. per se. & iuxta ca. Excommunicamus, secundo. de hære. & de his omnibus infra. Epilogando obiter. ¶Primo, nō facile credat Iudex Aduocato super inimicitijs capitalibus: quia depositiones eiusmodi rarissime sine inimicitia fiunt, cum maleficæ omnibus sint odiosæ. ¶Secundo, attendat quod quatuor modis posset maleficus conuinci: per testes, per euidentiam facti, per indicia facti, per confessionem propriam: & hoc vel super infamiam tantum, quod solum per testes fit: vel super suspitionem leuem, uehementem, violentam, & quantū ad hæc omnia sine confessione propria: quæ si accedat, quid agendum sit, dictum est. ¶Tertio, applicet prædicta ad suum propositū, vt super inimicitijs respōdeat Aduocato. Vbi autē ipse Aduocatus allegaret secundum, scilicet verba non esse dicta animo nocendi, adducēs quod licet illa verba dicta sint, ex alia tamen causa potuit effectus venisse, cum nouis modis infirmitates emergant, & commune sit mulierū verbis eiusmodi corrixari. His allegationibus Iudex obuiaturus; si quidem ex naturali defectu infirmitas aduenerit; excusationem admittere poterit: ex signis tamen an maleficium sit, aduertet si nullo remedio naturali curatur, si medicorū sententia est morbus maleficialis, aut etiam aliarum incantatricum, si absque debilitatione præuia superuenit, si curata fuit subito, quia signum maleficij sub lecto vel indumentis repertum, destructum est. Per hæc enim obuiabit Iudex accedentibus minis, quæ de maleficio suspitionem ingerunt: sicut siquis dicat; succendam horreum tuum, & effectus sequitur, suspitio aut violenta aut vehemens emergit: licet id alius potuerit effecisse.

¶Punctum nonum. Rursus capitales inimicitias subtilius indagaturi sumus, Si circa eiusmodi difficultas emergat; poterunt hi modi, & si cautelosi, ad bonum fidei & reipublicæ practicari. ¶Primus. Nam Aduocato in folio uno copia processus tradatur: in alio vero nomina testium, non eo ordine quo deposuerunt: sed tali, vt nequeat coniectari, quod talis tale quid deposuerit. ¶Secundus. Datæ copiæ & nominibus vt prius inserantur alia alibi a maleficis patrata, & a testibus in scriptis non deposita. Sic enim delatus assertiue dicere nequibit istum, vel illum capitalem hostem. ¶Tertius. Cum delatus examinatur, antequam defensio & Aduocatus detur, interrogetur an putet se inimicos habere, qui tantum crimen auderent imponere: & forte respondebit, non: qđ forte ex improuiso faceret: & si dixerit quod sic, nomen eius & inimicitiæ causa scribatur, vt loco suo Iudex rem certius vestigare queat. ¶Quartus. Antequam defensio, aut Aduocatus detur, accepto nomine eius qui grauissime deposuit, interrogetur delatus an illum norit: & si

dixerit

dixerit quod non, iam ex post facto eum hostem capitalem in ea causa non potest facere, cum medio iuramento oppositum dixerit. Si vero dixerit quod sic, interrogetur an audiuerit eum aliquid cõtra fidem maleficarum more egisse? si dixerit sic, & sic fecit: interrogetur si est eius amicus, vel inimicus: statim respondebit forte, qđ est eius amicus, vt ei credatur, & sic non poterit ex post facto hostem asserere. Si autẽ responderit se nihil scire de eo, interrogetur an sit eius amicus, uel inimicus: & forte respondebit quod amicus, quia allegare inimicum, de quo nihil mali nouit, videtur dedecus: & sic ex post facto idem erit quod prius. Si autem a principio allegauerit capitalis inimicitiæ causas, iam Aduocato adhibebitur fides. Quintus. Data copia processus Aduocatō, testium nominibus suppressis, Aduocatus delatum informabit, qui coniectabit quis contra eum talia deposuerit, & crebro diuinabit. Tunc vero si dixerit; talis est capitalis inimicus, & volo probare per testes, eo casū Iudex conuocato peritorum vel antiquorum consilio clanculo, testes & causas inimicitiæ examinabit: & si inuenerit ita esse, repellet testes, & delatum dimittet, si non sunt aliorum testium grauamina. & hic modus vsitatior est. Est & alius, & finalis modus, qui mandatur in iure, & quo Iudex tandem vtetur si prędicti non placerēt, vt sine omni imputatione transeat, vt scilicet habito peritorum, & prudentum, & honestorum consilio, iuxta tenorem d. ca. Statuta. ab eis prius habeat iuramentum, quod rem celabunt, & eis processum, & nomina deponentium per Notarium exponat, & quod inimicitiarum radicem habere non valuit; & si eis videtur, de duobus alterum fiat: Primum, vt per consilium discernatur qui ex deponentibus sint quasi hostes repellendi: aut eligatur aliqui, puta, tres, vel quatuor, aut quinque in oppido, qui amplius norint amicitias vel inimicitias delati ac testium, & qui in consilio non sint præsentes, & eis publicentur nomina delati, ac testium, non autem articuli processus: & eorum iudicio stabitur.

Punctum decimum. Materiam vero quæstionum multis punctis absoluemus. Primum. Si, vt exigit iustitia communis, ad pœnam sanguinis iudicatur nullus, nisi confessione propria deprehensus: quãuis quis pro deprehenso in prauitate hæretica ex alijs duobus, scilicet euidentia facti, seu ex indicijs facti, & testibus legitimis habeatur, utique talis delatus quæstionibus exponetur, vt crimina fateatur. Pro quo etiam illud sciendum est, quod indicium facti est aliquid minus, quam facti euidẽtia: capitur autem ex verbis maleficorũ, & factis simul, etiam si ipsa maleficia non subito emergant, sed temporis lapsu, modo præcesserint minæ. Secundum. Circa quæstiones tamen oportet Iudicem aduertere ad plura propter taciturnitatis maleficium, &

in primis ad illud, ne ad quæstiones maleficarum sit pronus: quia nisi diuina uirtus per angelum bonum assistat, ut abeat diaboli maleficium, in doloribus insensibiles aliquando redduntur, adeo ut potius membratim scinderentur, quam faterentur: & idest, quando sicut ore, ita & corde diabolum sequuntur cordiali professione, & homagio: de quibus supra. Vnde has diabolus pro uiribus iuuat taciturnitatis maleficio, secus de alijs quæ aliquando fatentur se nunquam diabolo uoluntarie adhæsisse, & coactas maleficia peregisse. Has diabolus, etiam si diuinitus non repellatur, fari sinit, vt confusione & morte in desperationem trahat, quas allicere corde nequiuit. Tertium. Aduertat etiam ut sententiam quæstionum sic, uel modo consimili ferat, mutatis mutandis. Nos Iudex & assessores, considerantes merita processus facti per nos contra te talem, talis loci, talis dioecesis: & diligenter omnibus examinatis inuenimus, quod tu es uarius in tuis confessionibus, vt pote quia dicis te tales minas protulisse quidem, non tamen animo nocendi, & nihilominus sunt indicia uaria, quę ad te quæstionibus exponendum sufficientia sunt. Eapropter, vt veritas ab ore tuo proprio habeatur, & vt deinceps aures Iudicis non offendas, interloquēdo declaramus, iudicamus, & sententiamus die præsenti, & hora tali, te supponendum quæstionibus & tormentis. Lata fuit hæc sententia &c. Aduertat tamen Episcopus & Inquisitor vt hæc sententia cum sit contra delatum, feratur coniunctim, iuxta cap. Multorum. de hære. in cle. Demum. Non sit tamen Iudex ad quæstiones pronus, sed delatum carceri ad poenam mācipet, sicut prius ad custodiam, & adhibitis amicis, videat an carcere, & bonis verbis suasorijs euellere ab eo possit ueritatem. Quartum. Vbi vero fide bona sibi suadet quod veritatem tegat, cum quæstionibus modeste exponat, idest, sine sanguinis effusione, illud sciens, quod fallaces sunt quæstiones, & vt dictum est, interdum etiam inefficaces. Dum vero ministri se disponunt ad quæstionandum, illum expolient: vel si mulier est, a matronis honestis priusquam poenosos carceres adeat, spolietur, ne maleficia gerat in vestibus. Et dum ligatur, moneatur & crebro, & ministri paulatim exequātur quasi contra eum turbati. Quintum. An vero Iudex possit ei promittere vitam, si sponte fateatur, cum sit infamatus, & per indicia facti & testes deprehensus, nihilq; desit nisi ut crimen suo ore fateatur, sunt opiniones: Quibusdam putantibus quod sic; modo perpetuo carceri macerādus deputetur, modo plene detegat sua & aliena: Alijs similiter qđ sic, si carceri deputetur ad tēpus, sed post eius interuallū interimatur: Alijs similiter quod sic, sed substituatur alius qui interimat. Mihi videtur quod absolute possit, cum adhuc non possit iuris æquitate inferre mortem, quia confessio non intercessit. An vero debeat, generalis

ralis regula dari nequit: certum tamen est hoc modo sæpe veritatem eluxisse, & multos esse, qui veritatem faterentur, nisi timor mortis intercessisset. Sextum. Si vero nec sic haberi potest veritas quæsita, quæstionetur modis visitatis, non aliter: & inter quæstionandum de articulis interrogetur, a levioribus inchoando, & totum Notarius in processu scribat, & quomodo torquetur, & de quibus interrogatur, & quid respondeat. Et quidem si per tormenta fatetur, ad alium locum ducatur, vbi iterum veritatem recognoscat: si vero minime fatetur, terreatur propositis alijs tormentorum generibus. quod si non iuuat, sententia ad tormenta continuanda pro alia die (nõ enim possunt iterari nisi ex nouis indicijs) feratur in hunc modum. Et nos præfatus Iudex vt supra, assignamus tibi tali, diem talem ad continuandũ quæstiones, vt a tuo ore proprio veritas oriatur. Et totum ponatur in processu a Notario. Interim adhortetur ad fatendum, nec solus relinquatur, quia si diabolus eum deserere aut vult, aut cogitur a Deo, eum, vt sibiipsi manus inferat, sollicitabit.

Punctum vndecimum. Quonam autem modo sint continuanda tormenta, & de cautelis Iudicis, multis dictis enodabimus. Primum. Sicut variæ sunt delatorum qualitates, ita & modos interrogandi, & cautelas Iudicum oportet esse varias, nec vna regula dari potest, nec expedit: quia facilius filij tenebrarum quasi perditionis suæ laqueum euitarent. Vnde si taciturnitatis maleficium vestigare curat, aduertat an coram eo lacrymare delatus possit. Hoc enim pro certo compertũ est, quod qui maleficus, aut malefica est, etiam si coniuretur vt lacrymetur, non poterit: quamquam voces gementis dabit, & sputo genas & oculos liniet, vt fleuisse videatur. Modus autem adiurandi ad veras lacrymas & ad eas cohibendas, hic vel consimilis est. Coniuro te per amorosas lacrymas a Domino nostro Iesu Christo in Cruce pro mundi salute fusas, ac per lacrymas ardentissimas ipsius Gloriosæ Virginis Mariæ matris, super vulnera eius hora vespertina emissas, & per lacrymas omnes olim Sanctorum & electorum omnium, a quorum oculis iam Deus omnem lacrymam absterfit, vt quatenus innoxia sis, lacrymas effundas, alioquin nullo modo possis effundere, in nomine patris &c. Experientia docuit quanto plus noxiæ coniurantur, tanto sicciores effici, quamquam fingere conantur. Alibi autem a præsentia Iudicis, & extra locum tormentorum, coram custodibus flere possunt. Causa vero eius rei putatur nobilitas doni lacrymarum in pœnitentibus: quod diabolus summe odit, & pro viribus impedit, vt finalis impœnitentia inducatur: aut quia facile malefica lacrymans, emollitis visceribus pœnitere posset. Quod si permittente Deo astutia diaboli lacrymas a noxia excuteret, dico eiusmodi nõ excedere terminos probabilis

babilis coniecturæ, nec super his iudicium absolutionis, aut condemnationis esse fundandum. ¶ Secundum. Cautela secunda semper obseruanda a Iudice & assessoribus. Caueant ne se tangi maxime ad nudū, maxime iuncturarum permittant: armati vero semper signo Crucis ferant potius secum sal exorcizatum, palmas & herbas benedictas & ceram itidem benedictam, simul omnibus inuolutis: sunt enim efficacia, vt ex Ecclesiæ cōsuetudine, & strigimagarum testimonijs constat. Immo nedum a tactu, sed etiam ab auditu & visu talium, esset cauendum pro viribus: quia & per verba, & visum, cooperante diabolo, eas posse maleficijs afficere compertum est. ¶ Tertium. Cautela tertia. Abradantur omnes delatorum pili: in eis enim sicut & in vestibus interdū pro maleficio taciturnitatis scripturas aut alligaturas celant: immo interdum in locis secretißimis non scribendis, nec nominādis, immo interdum inter cutim & carnē. Et quamquā dæmon haud dubio eiusmodi taciturnitatem per se posset inducere: tamē eiusmodi alligaturis & scripturis vtitur ad maiorem animarum perditionem, & offensam diuinitatis: cum ista per neces puerorum maxime non renatorum, & mille crimina procurentur. Nota vero taciturnitatem in quæstionibus ex tribus emergere. ¶ Primo, ex naturali duritia cordis, sicut in quibusdam ex mollicie fassio adeo est facilis, vt etiam non admissa fateantur. ¶ Secūdo ex maleficio apud delatum retento: Vnde in diœcesi Ratisponen. quidam hæretici damnati illæsi in igne manserunt, & rursus adiudicati submersioni, idem fuit: indicto autem triduano ieiunio omni populo, cuidā innotuit, quod in certo corporis loco sub cute erat maleficium: quo sublato, statim incendio perierunt. ¶ Tertio, ex maleficio aliorū, quantumcunq; distātium, sicut in Isbruch quædam malefica se iactare solebat, quod si vel minimū filum vestis cuiuscumq; detenti haberet, id posset efficere vt mori potius, quam fateri posset. ¶ Quartū. Cautela quarta. Vbi vero eiusmodi rasura foret horrida, nonnulli Inquisitores contra taciturnitatē hoc vtūtur remedio. Abrasis capillis, ciphus aquæ benedictæ cum guttula benedictæ cerę infusa, ieiuno stomacho sancta Trinitate inuocata, ter potus delato ministretur. An vero omnibus remedijs cessantibus licitum esset diuinatrices inuocare pro soluendis maleficijs, quidam absolute negando respondent. Ego vero distinguo: quia aliud est per diuinos inuocare dæmones, aliud inuocare ipsos diuinos ad ea quæ sua virtute possunt, nō scilicet vt dæmones inuocent, sed ut sua propria notitia & uirtute utantur: quod illicitum non puto, etiam siquid alias per dæmonem sciuissent, & nō ideo quia nunc me instante inuocarunt: sicuti licite ad febrem quartanam pellendam naturali actiuo uterer, puta, pulueribus herbæ camedrios, quæ Italice, callamandrina, nuncupatur, mixtis uino bono albo,

potato

potato in hora accedentis parocismi; etiam si alias id dæmon reuelasset, modo id me instante non fecerit. Primo ergo Iudex vtatur propria virtute, deinde virtute aliorum, & consilio etiam malorum, necnon sanctorum etiam viuentium: tandem ad Deum confugiat etiam indicta oratione & ieiunio, vt prouideat rei suæ eo modo quo suæ bonitati & sapientiæ congruit, iuxta illud 2. Paralip. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

Punctum vltimum. Vltimam verò interrogationem delati nonnullis dictis explicare oportet. Primum. Sacratioribus diebus hora Missarum cum rebus & verbis sacris, maximeq; septem a Christo in Cruce prolatis, in schedula scriptis, &, vt nonnulli scribunt, cum longitudine corporis Christi benedicta, si haberi potest, qua malefica cingatur, & sanctorum reliquijs, Iudex aqua benedicta in potum exhibita, delatum iterum quæstionandum aggrediatur, continue hortando, & dicta testium sine nomine legendo, ac dicendo: ecce per testes conuictus es; & si testes id vellent, interroget an fateri velit, si testes in faciem deponant: quo annuente id fiat, si forte vel sic rubore aliquid diceret. Et vltimo eo stante in negatiua, interrogabit, an pro sua innocentia iudicium ferri candentis subire velit: quod si annuerit (vt libenter faciunt, putantes quod a dæmone iuuabuntur) erit signum quod sit vere maleficus: & replicabit Iudex, qua temeritate tali periculo se submittat: nec illud patietur, sicut nec licet. Secundum. Si vero in negatiua perstiterit, his cautelis Iudex vtetur. Prima. Carceri ad custodiam, bene tamen munito, tradetur, nullo autem modo eum sub fideiussione relaxet: quia numquam haberetur veritas: sed in dies peior efficeretur: sed id procuret, vt in cibo & potu humane tractetur: deinde submittat honestos & tutos, qui de impertinentibus loquentes tandem se exhibeant mediatores, promittendo quod Iudex gratiã faciet, & idẽ etiam tandem faciat Iudex, caute tamẽ loquendo, intelligẽdo sibi vel reipublicæ, & Notarius omnia scribat verba, & qua intentione sint dicta, prius edoctus a Iudice. Secunda. Siqua complices examinati deposuissent ad propositum, aut siqua instrumenta, vel vnguenta, vel pixides ex domo eius habuerit, de singulis diligenter interroget, ad quem vsum &c. Tertia. Procuret Iudex sibi fidum, & malefico non ingratũ, qui colloquatur, ac tandem causatus temporis tarditatem remaneat cũ eo nocte: & si fieri posset, esset de complicibus confessis: foris autẽ sint qui explorent, & verba audiant, & si opus fuerit, conscribant. Quarta: Si quando incipiat confiteri, nulla ratione, vel pacto, vel hora Iudex confessionem dimidiet, donec principalia excipiat: interruptio enim multotiens ad vomitum reducit. Et post nocumenta illata interroget

Iudex de succubo vel incubo, & tempore negatæ fidei, & quando cũ incubo coiuerit. Hæc enim non nisi dictis alijs fatentur. Quinta. Si prædicta omnia nõ iuuent; vbi fieri potest, in Castro aliquo recludatur in carcere, & post dies aliquot, Castellanus se recessurũ fingat ad partes distantes, & honesti viri vel feminæ intrantes adiutorium spondeant, modo eos de certis experimentis informet; puta, super grandine concitanda, vel de carnalibus cum incubis, & eiusmodi. Eo tamẽ casu, quo omnia deficerent, vel omnia fateretur, quid agendũ sit Iudici pro sententia, iam dicere aggrediamur.

Sententias pro terminatione processus in strigimagas uario modo ferri.
CAP. IIII.

QVIA vero iam ostensum est processus quonam modo continuetur: nunc quomodo per sententiam claudatur, multis punctis ostendemus.

Punctum primum. Iudicium ferri cãdentis, aquæ bullientis & duelli, quicquid sit de sæculari Iudice (qui tamen in hæresi maleficarũ, crimine scilicet ex ecclesiastico, & ciuili mixto, idest hæresi & maleficio, non potest sententiare. ca. Vt inquisitionis, eo. tit. §. Prohibemus, li. 6.) ecclesiasticus Iudex non exercet. 2. q. 5. Monomachiam. Item ibi cap. Quod sanctorum. Vnde his missis, aut in conuictum, aut in sponte cõfessum sententia ferenda est per Aug. 2. q. 1. cap. Nos in quemquam. Quæ sententia triplex est, vt ibi dicit gloss. sum. Prima est interlocutoria, quæ apud Ray. dicitur, quę nõ est super principali, sed super alijs quæstionibus emergentibus inter principium, & finem causæ: vt de teste repellendo, vel dilatione danda, vel nõ, & eiusmodi. Sic dicta quod inter principium & finẽ causæ Iudex eam loquitur, vel dicit: aut certe quia inter partes sine scripturæ sollemnitate profertur: De sen. & re iud. Quod ad: quamquam prolata scribitur. de proba. Quoniam. Secunda est diffinitiua, quæ ea est, qua principalis causa finitur. ff. de re iud. l. 1. Tertia est sententia præcepti, & ea est quæ maior minori præcipit sine causæ cognitione: de qua in d. gloss. & ff. quod me. ca. l. vltima. Sed ista tertia omissa, de prima, & de secunda præcipue intendimus. Prima autẽ & pręcipua, idest diffinitiua, si lata fuerit iuris ordine prætermisso, nulla est. 2. q. 6. Si quando. §. Diffinitiua. Quod de eo ordine secundum gloss. vbi supra intelligitur, qui de substãtiã Iudiciorum est, vt scilicet fiat litis contestatio, & testes legitime recipiantur: non autẽ de eo ordine, qui de Iudiciorum substantia non est, vt quod sententia non feratur sub conditione, vt prius nõ pronuncietur de proprietate, quam de possesione, quæ si non seruentur, sententia tamen tenet. 2.

q. 6. An-

q.6. Anteriorum.§. Biduum. In causa tamen strigimagarum, quia est causa fidei, & crimen hæresis, licet mixtum, proceditur summarie, simpliciter, & de plano, vt supra dictum, & declaratum est: & semper debet Inquisitor & Iudex in videndo merita processus & sententia ferenda, adhibere peritos omnium facultatum pro viribus. Proferri autem debet a Iudice, non ab alio; alioquin non tenet: Item in loco publico, & honesto, & sedendo. 3.q.3. Induciæ.§. Spacium: & similiter de die, non in tenebris: & sic de multis quæ ibi notantur. Hic tamen fertur, si Iudici placet, etiam diebus feriatis; quod ibi prohibetur: & similiter sine scriptura, cum secundum Io.An. multotiens sine scriptura teneat, maxime vbi est consuetudo loci, vel fori, di.11. Consuetudinis. Iudex etiam si est Episcopus, per alium sententiam recitare potest, instar illustrium. Lata autem sententia, licet in actionibus criminalibus executio non sit differenda. 2.q.1. Sicut: fallit tamen in multis casibus, e quibus pro ista causa duos elicio. Primus est, si lata est in mulierem prægnantem, quia partus expectatur. ff. de re iudic. l. prægnantis. Secundus, cum is qui crimen confessus est, postea negat: quod intellige, si fuit confessus solum in loco torturæ, vel carceris, non aliter: de quo vide. C. de custo. re. l. 2. Si autem est facta sponte in libertate, non metu, non est audienda: alioquin quilibet vicinus patibulo se pro voto liberaret ad tempus, & totiens quotiens: quod nota.

Punctum secundum. Suspitio autem vnde ad interdum sententia emergit, multis dictis absoluitur. Primum. Glo. in ca. Nos in quemquam. 2.q.1. dicit quatuor esse modos conuincendi reum: Aut iure, scilicet instrumentis & testibus: aut facti euidentia. de cohabi. cle. Tua: Aut iuris interpretatione, ut sæpius citatum esse reum. 3.q.9. Decreuimus: Aut suspitione violenta. 32.q.1. Dixit. Canonistæ vero suspitionem trifariam secundum antiqua iura diuidunt: Et prima est temeraria, quæ in reum nihil iure operatur, & de qua. 2.q.1. Nullum iudicetis suspitionis arbitrio. Secunda est probabilis, & est quando aliquid videtur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus (tu hic accipe prudentibus) & his, aut omnibus, aut pluribus, aut præcipuis, vt patet ex diffinitione probabilis apud Arist. in lib. 1. Topi. Et hęc inducit purgationē canonicam. 2.q.4. Presbyter. Admittitur etiam ad semiplenam probationem, de præsump. cap. In multis. Vnde ad probationē coadiuuat, si alia adsint adminicula: Tertia est violenta, quæ condemnationem inducit: de qua illud Hiero. intelligitur. 32. q. 1. Dixit: Vxor dimitti potest propter fornicationem, aut fornicationis suspitionem. Et ista est duplex: Quædam, scilicet iuris, & de iure, vt cum ius fingit, & statuit aliquid super facto: contra quam probatio non admittitur, de spons. Is qui fidem. veluti si data fide de contrahendo, sequitur copula, ma-

Hh trimo-

trimonium præsumitur. Quædam vero est iuris, sed non de iure, vt ibi ius præsumit, sed non statuit: vt si vir diu mulieri cohabitauit, præsumitur cognouisse. 32. q. 1. Dixit: & contra hanc admittitur probatio.

¶Secundum. Quantum vero attinet ad nostrum institutum, & noua iura, suspitio probabilis diuisa, tria nobis membra parit suspitionis, quæ sunt modica, magna, maxima. ¶Prima, idest, parua in iure vocatur leuis, vt in cap. Accusatus, de hære. lib. 6. quod, scilicet, leuibus coniecturis oriatur: & parua vel modica, quod paruis indicijs seu modicis constet; & pro hac punitur strigimaga, non tamen pœna relapsi. Exemplum in simplici hæresi: Siqui occulta conuenticula celebrant, aut vita vel moribus a communi vita fidelium deuiant, de hære. Excommunicamus primo. Exemplum in hæresi strigimagarum: Si in angulis conuēticula celebrāt, aut in temporibus anni sacratioribus in campis vel syluis nocte vel die, aut si seorsum aliquæ reperiantur non frequentantes ex more diuina, aut modis consuetis, aut cum suspectis maleficis secretas familiaritates contrahere, eiusmodi enim saltem leui suspitioni de hæresi subiacent; quippe quod talia crebro eiusmodi hæretici facere consueuerunt. De hac leui suspitione habetur. C. de hære. lib. 3. in fi. vbi dicitur, Hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduersus eos sententijs debent succumbere, qui vel leui argumento a iudicio catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare: Quod dictum Host. in Sum. tit. de præsum. §. fi. exponit, quod hæretici leui argumento deteguntur quantum ad hoc, quod suspecti habeantur, tamen non debet vt hæretici haberi. Adde tamen quod subijciuntur sententijs datis pro leui suspitione, non aliter ¶Secunda vero suspitio, idest magna, in iure vocatur vehemens, siue fortis: de qua rursus in d. c. Accusatus, vbi dicitur suspitio magna, & vehemens: vbi ly, &, non copulatiue, sed expositiue tenetur, secundum Io. An. ibi. Vehemens autē idem est quod fortis; secundū Archi. ibi: Et sic dicitur, qd̄ nisi uehementibus & fortibus defensionibus repellatur, & rursus quod ex vehementibus magnis & fortibus coniecturis emergat. Exemplū in simplici hæresi: Aliqui eos, qui sciuntur hęretici esse, occultāt, fauorē impendūt, associant, visitāt, munera offerunt, recipiūt, defensant, & eiusmodi faciūt. Et similiter cognoscuntur circa hæresim strigimagarū, eo quod suspitio oriatur, quia participant cū eis in crimine. Et hęc patēt per dicta Archi. in d. c. Accusatus ¶Tertia suspitio est maxima, & in iure vocatur violenta, ca. Cū cōtumacia. & c. Accusatus. de hær. li. 6. Quę sic dicitur, qđ violentet & cogat ad crēdendū, nec quacūque tergiuersatione refellitur; vel quod ex indicijs & coniecturis conuincentibus emergat. Exemplum in simplici hæresi. Siqui hæreticos adorauerint, idest, reuerentiam suo more exhibuerint, consolationem vel communionē ab eis acceperint, vel similia

quæ

quæ ad eorum ritum attinent, perpetrarint: qui conuicti ſunt per ca. Filij. & per ca. Accuſatus, de hære. in 6. Et per no. per Archi. ſuper ca. Quicunque hęreticos. & in verbo Credentes, eo.tit.li.6.cũ non ſit dubium eos ita facere in credentiã hæreticę prauitatis. Et in hæreſi ſtrigimagarum a ſimili. Siqui patrant pertinentia ad ritum ſtrigimagarum, in verbo, Vt, Tu ſenties in breui quid tibi continget, & ſequitur effectus, & ſimilia. Et ſimiliter in effectu, ut ſolo tactu inficiendo hominẽ, aut beſtiam, & eiuſmodi. Hi enim vbi laborant infamia, ſunt conuicti.

Tertium, Igitur ſuſpecti de ſtrigimagarum ſecta triplices ſeu certe tripliciter homines ſunt: leuiter, uehementer, violenter. Et leuiter quidẽ, qui talia leuia ſeu modica peragunt, quod ex his leuis aut modica ſuſpitio emergat: qui quamuis hæretici minime habendi ſint, his tamen indici debet canonica purgatio, de hære. Excommunicamus. primo. vel tamquam pro leui ſuſpitione abiuratio, Vt per ca. Accuſatus, patet. in 6. eo. ti. Non tamen punietur vt relapſus, ſi deinde hæreſim committat, vt ibi liquet. Quidam vero ſunt ſuſpecti vehemẽter, vt dictum eſt: qui licet nec ſint hæretici, nec vt hæretici damnandi: vt liquet in cap. Literas. §. Quo circa, de præſump. Tamen talibus debet mandari vt abiurent vniuerſaliter omnem hæreſim, ac particulariter in quam inciderunt, vt in cap. Accuſatus, de hære. in 6. Et per cap. Inter ſolicitudines, de pur. can. Et per ca. Literas, de præſump. Et ex verbis d.c. Accuſatus, patet quod poſt abiurationẽ in triplici caſu pœna relapſorũ plectuntur: Primo, ſi relabatur in hæreſim, de qua erat ſuſpectus uehemẽter. Secundo, ſi hęreſim in genere abiurauit, & in aliã labitur. Tertio, ſi hęreticos receptat, & deducit, viſitat, aſſociat, dona mittit, aut eis fauet. Quod ſi adij mandatum Iudicis talis abiurare recuſet, quidam dicunt tradendum brachio ſæculari, ſecundum ca. Ad abolendam. §. Pręſenti, de hære. Quod non bene probat: quia non loquitur de vehementer ſuſpecto, ſed de manifeſte deprehenſo, cum quo agitur rigoroſius. Vnde melius alij dicunt procedendum per ca. Excommunicamus. primo. eo. ti. §. Qui vero ſola. Vnde excommunicatione plectetur, in qua ſi anno integro durarit, vt hęreticus damnabitur. Quidam vero ſuſpecti ſunt violenter, vt etiam patuit: & hi ut hæretici ſunt habendi. Vnde ſi crimen fatentur, & volunt redire, abiurata hæreſi ad pænitentiã admittuntur, per ca. Ad abolendã. & per ca. Excõmunicamus. ſecũdo, eo. tit. Si vero abiurare recuſant, tradẽdi ſunt curiæ ſæculari per d.c. Ad abolendam. §. primo. Si autem crimen non fatetur poſtquam eſt cõuictus, nec cõſentit abiurare, eſt vt hæreticus impænitens condemnãdus per ca. Ad abolendã. Violenta enim ſuſpitio ſufficit ad damnandũ, & probationem in cõtrarium non admittit, de pręſump. Literis. & ca. Afferte. Quartũ. Et cum hæc in ſimplici hæreſi vera ſint abſq; euidẽtia,

aut indicijs facti (ficut infra in fexto modo fententiandi patebit, vbi quis vt hæreticus damnatur, etiã fi in re non fit hæreticus) quanto magis circa hęrefim ftrigimagarum, vbi femper concurrit aut euidens factum in pueris, hominibus vel iumentis, aut indicium facti, puta per inftrumenta reperta. Et licet in fimplici hærefi pænitentes & abiurantes, ad pænitentiam & perpetuos carceres admittantur, in hac tamen hærefi, licet ecclefiafticus Iudex, vt fic, recipiat ad pęnitentiam: Laicus tamen poteft propter damna forte facta, vltimo fupplicio interimere.

Punctum tertium. Si delatus, attentis meritis caufæ, adhibito peritorum confilio, inuentus fuerit immunis, ideft, nullo ex prædictis modis deprehenfus in hærefi, nec alias de ea infamatus, vel fufpectus, fententiandi practica. Nos N. talis Epifcopus, aut Iudex, talis dominij, attendentes quod tu talis, de tali loco, talis diœcefis, fuifti nobis delatus de tali hæretica prauitate: attendentes etiam illa effe talia quod nequibamus, nec debuimus conniuentibus oculis pertranfire, defcendimus ad inquirendum fi prædicta fulcirentur aliqua ueritate, teftes recipiendo, te examinando, & alia faciendo, quæ decebant fecundum canonicas fanctiones. Eapropter vifis, & diligenter examinatis omnibus actis & actitatis in hac caufa, habitoq; peritorum in iure ac Theologica facultate, cõfilio, illoque fæpius repetito, fedentes pro tribunali more Iudicis iudicantis, ac habentes prę oculis folum Deum & negocij veritatem, facrofanctis Euangelijs pofitis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium noftrum prodeat, & oculi noftri videant æquitatem: ad noftram diffinitiuam fententiam Chrifti nomine inuocato defcendimus in hunc modum. Quia per ea quę vidimus, & audiuimus, & producta, & oblata acta, & actitata funt coram nobis in præfenti caufa, non inuenimus aliquid cõtra te legitime probatum effe, de his, de quibus delatus fueras coram nobis: pronunciamus, declaramus, & fententialiter diffinimus, contra te non effe actum legitime coram nobis, propter quód pofsis, aut debeas vt hæreticus, aut maleficus iudicari, aut de hæretica prauitate aliqualiter fufpectus haberi: quare a præfenti inftantia, inquifitione, & iudicio totaliter te relaxamus. Lata fuit hæc fententia, &c. Caúendum vero eft, ne in fententia delatus dicatur infons, vel immunis, fe[redacted] quod non fuerit contra eum legitime probatum; quia fi proceffu temporis iterum deferatur, & legitime probetur, poteft non obftante prędicta abfolutoria fententia condemnari. Nota infuper eodem modo abfoluendos effe, fi deferantur aliqui de receptatione, defenfione, vel alia fautoria hæreticorum, vbi nihil legitime probatur. Et eiufmodi fententia cum fit pro delato, non contra eum, diuifim fieri poteft ab Epifcopo folo, vel Inquifitore folo, per ca. Multorũ. de hęre. in cle. & ibi glo. Io. An.

Pun-

Punctum quartum. Aliquando delatus examinato processu cum peritorum consilio, inuenitur de hæresi diffamatus solum: quod tunc est, quando nullo ex dictis modis est deprehensus, nec indicia aliqua verborum, aut factorum probata sunt contra illum, sed infamia sola, quam in causa hæresis non refert apud bonos, aut apud malos etiã vilissimos esse: quia a quibus potest quis legitime accusari, apud hos etiam potest legitime infamari: & tunc hæc sit practica. Nos talis Episcopus aut Iudex talis dominij, considerantes quod meritis processus facti per nos contra te talem, talis diœcesis nobis delatum de tali hæretica prauitate, diligenter discussis de peritorum consilio, non inuenimus te confessum, aut conuictum de prædicta labe, nec alias suspectum: nisi quod te reperimus legitime & veraciter in tali loco apud bonos & malos publice diffamatum: ea propter ad purgandam eiusmodi infamiam, & vt odor bonus in cœtu fidelium exiltat; tibi indicimus canonicam purgationem, vt iuris est, assignando tibi talis mensis, talis diei, talem horam, in qua corã nobis personaliter compareas, vt infamiam tuam purges tanta manu vel personarum numero ordinis tui: qui quidem compurgatores sint homines fide catholici, ac vita probati, & qui tuam conuersationem & vitam nouerunt, non tam moderno tempore, quam transacto: significantes, quod si in purgatione defeceris, te habebimus pro conuicto, prout volunt Canonicæ sanctiones. Eiusmodi autem sententia authores Mallei malefic. videntur velle, quod ab Inquisitore sine Ordinario, & econtra ferri possit: Verum ego puto, quod non: quia est contra delatum, qui si deficiat, damnatur. Nec obstat si aliquo modo sit pro eo: quia odia restringi, & fauores conuenit ampliari. de reg. iur. in 6. & tanto plus, quanto Inquisitor per se quidem damnat, & grauat, iuuat autem per accidens. Et ita tenet Directorium inquisitionis. Eiusmodi tamen sententiam multi tenent posse Inquisitorem sine Ordinario facere: quia aut clarum est, aut dubium de iure. Et si est dubium, cum Inquisitores possint ex priuilegio interpretari ius in causa fidei, poterũt facere eiusmodi soli. Multo autem magis si est clarum, vt videtur: quia in cap. Vt officium, in 6. hoc Inquisitoribus conceditur, nulla habita mentione de Ordinario. Et confirmatur: quia in litteris Clementis, vnde illud cap. sumptum est (quæ incipiunt, Licet ex omnibus) postquam mandatum est Inquisitoribus recipere abiurationem, statim subiungitur de aliquibus, quæ nõ potest Inquisitor solus, dũ subditur. Quod si aliqui fuerint iudicandi hæretici, vel incarcerationis pœna perpetuæ &c. & tunc mandatur Inquisitoribus vt Ordinarium requirant. Quia ergo hoc eis licet per hoc ius antiquum, & per nouum non exprimitur contrarium, tenendum est: iuxta gloss. in Cle. Multorum. eo.tit.

eo.tit. Nec obstat, quod eis ibi prohibetur sententia contra eos, scilicet hæreticos: quia intelligitur de sententia damnatiua de hæresi. Hęc ex his. Sed primum est veritas: quia illud uerbum, contra, corrigit antiqua iura, & hic male glossatur. Vide de his, De purg. cano. Inter solicitudines: Et nota, eiusdem ordinis, si haberi possunt, alioquin erunt ordinis inferioris, uel etiam laici. 24. q. 5. Si legitimi. Nota etiā, sui ordinis: ut si delatus est religiosus, compurgatores religiosi sint: si clericus sæcularis, clerici sæculares: si miles, milites: sumitur enim ordo in genere. Vnde si purgatur Episcopus, admittuntur non Episcopi modo, verum etiam abbates, & religiosi presbyteri: & in alijs pari forma: De pur. cano. Quotiens. Numerus autem compurgantium hodie secundum Ray. Iudicis rationabili taxatur arbitrio, omnibus pensatis. Quod videtur graue, nisi vtatur proborum consilio, alioquin posset tot imponere, quod pro voto damnaret. Si autem hic delatus se purgare noluerit, excommunicetur: & si per annum indurato animo sic steterit, extunc vt hæreticus damnatur, de here. Excommunicamus itaque. §. Qui autem. Si autem voluerit quidem se purgare, sed nequiuerit, quia quot & quales iniuncti sunt, non inuenit, pro conuicto habetur: & consequenter vt hæreticus damnatur, de hære. Excōmunicamus primo. §. Adijcimus. & de pur. cano. Cum dilectus. Si vero se purgare & voluerit, & potuerit, vt colligitur de pur. can. Quotiens. §. Porro. & cap. Accepimus. hæc erit practica. In termino, & loco statuto, in quo scilicet est infamatus, purgandus cum suis coniuratoribus coram Episcopo & Inquisitore personaliter comparebit: & manu super libro Euangeliorum posita, sic exordietur. Ego iuro super ista quatuor Euangelia sancta Dei, quod hæresim talem (eam exprimendo) de qua sum infamatus, nunquam tenui, nec credidi, nec docui, nec credo, nec teneo. Quo facto, omnes compurgatores ponent manum super Euangeliorum libro, & quisque eorum sic dicet: Ego iuro super ista sancta Dei Euangelia, quod credo ipsum verum iurasse, & tunc est Canonice purgatus. Si autem in pluribus locis fuerit infamatus, iniungatur vt in omnibus publice fidem catholicam profiteatur, & hæresim de qua infamatus est, detestetur, de pur. cano. Inter solicitudines. Nec contemnat sic purgatus: quia si deinde labatur in hæresim iam purgatam, pro relapso iudicatur, & traditur curiæ sæculari, de hære. Excommunicamus primo. §. Addijcimus. & cap. Ad abolendam. §. illos quoque.

¶ Punctum quintum. Aliquando vero delatus, peritorum consilio trutinato processu, reperitur quæstionibus dignus: vel quia varius, vel quia sufficienter ad id indiciatus, & nullo dictorum modorum deprehensus. Quo casu sententia est ferenda coniunctim, & nō diuisim per

cap.

cap. Multorum, de hære. in Cle. 1. nec per Inquisitorem solum, nec per Episcopum solum: & hæc erit praxis. Nos talis Episcopus vel Inquisitor talis, attentis meritis processus per nos contra te talem talis loci, talis diœcesis, facti, & quod tu es in tuis confessionibus varius, aut nihilominus sunt indicia varia sufficientia ad te exponendum quæstionibus & tormentis, ea propter vt veritas ab ore tuo proprio habeatur, & vt deinceps aures Iudicum non offendas, interloquendo, declaramus, iudicamus, & sententiamus die præsenti, & hora tali, te supponendum quæstionibus & tormentis. Lata fuit hęc sententia &c. Si autem delatus reperiatur & varius, & sufficienter indiciatus simul, totũ in sententia ponatur: si alterum tantum, ponatur illud. Sententia vero lata executioni mandetur: videantur tamen illa, quæ cap. priore, puncto 10. scripta sunt, assignata etiam die ad continuandum quæstiones, si oportuerit, vt supra. Si ergo veritatem fassus veniam petiuerit, abiuret, iuxta cap. Ad abolendam. §. Præsenti. de hære. & sententialiter vt deprehensus publice damnetur per modum, qui dicetur infra puncto nono. Si vero veritatem dixerit, non tamen pœnituerit, sed in hac pertinaciter steterit, & relapsus non fuerit, condemnabitur, iuxta. d. cap. Ad abolendam. §. præsenti: & expectatus competenter & decenter informatus, tradetur brachio sæculari, vltimo supplicio feriendus, vt infra puncto vndecimo. Quod si relapsus fuerit, damnabitur, vt infra ibidem. Si vero decenter tormentis expositus, veritatem fateri noluerit, de cætero non vexetur, cæterum liber dimittatur. Illud vero aduertendum est, quod ea quæ diximus de eo quæstionando, vera sunt, de quo nihil ante quæstiones probatur, sed neque ipse fatetur, propter quod hæresim abiurare debeat, vel possit vt hæreticus condemnari. Aliquando tamen est deprehensus, vel ea sunt probata indicia, propter quæ deberet abiurare, vt leuiter, aut vehementer suspectus, propter quæ non est quæstionandus: sed aliquando vltra hoc negat aliqua, quæ non probantur, sed sunt indicia ad quæstiones sufficientia. Cum ergo pro talibus torquetur, & nihil confitetur, non est absoluendus eo modo, quo dictum est, sed secundum probata contra eum procedetur, & abiurabit vt suspectus, vel deprehensus, secundum merita processus. Si vero propter quæstiones, illa vel eorum aliquid fateatur, tunc abiurabit hæc & illa coniunctim, & non diuisim: quia est contra, etiam si suspicio sit leuis: & pro his & illis sententia contra eum feretur.

¶ Punctum sextum. Aliquando vero delatus, processu peritorum consilio trutinato, inuenitur de hæresi solum suspectus, & leuiter: quod tunc est, quando nullo ex tribus dictis modis est deprehensus, nec cõtra eũ sunt alia indicia fortia aut vehementia, sed leuia tantũ iu-

dicio

dicio consilij: quibus talis debet hæresim, de qua delatus est, abiurare, & si relabatur, non vt relapsus punitur: licet grauius plectatur, quam si nunquam abiurasset, vt in cap. Accusatus. de hære. in 6. & tunc ista est praxis. Abiurabit enim & publice in Ecclesia, si publice est suspectus in hunc modum. Ego talis, diœcesis talis, habitator talis loci, in iudicio constitutus coram vobis domino Episcopo tali, vel Iudice tali, sanctis Euangelijs positis coram me, & proprijs manibus eis per me tactis, iuro me credere corde, & profiteor ore illam sanctam fidem catholicam & apostolicam, quam Sacrosancta Romana Ecclesia credit, confitetur, prædicat & obseruat. Item, iuro me credere, & profiteor ore, quod Dominus Iesus Christus cum omnibus Sanctis detestatur hæresim talem, puta, pessimam maleficarum, vel aliam: & quod omnes illam sequentes seu illi adhærentes æterno igni cruciabũtur cum diabolo & angelis eius æternaliter, nisi resipiscant, & Ecclesiæ Sanctæ per pœnitentiam reconcilientur. Consequenter autem abiuro, abnego, & reuoco illam hæresim, de qua habetis me suspectum, videlicet, quod familiaritatem cum maleficis habui, eorum errorem ignoranter defendi, odio habui Inquisitores, & illarum persecutores, seu etiam quod earum crimina non detexi. Item, iuro quod nunquã prædictam hæresim credidi (supple pertinaciter) neque credo, nec illi adhæsi, nec adhæreo, neque vnquam credam vel adhærebo: nec illam docui, nec docere intendo. Quod si aliquod prædictorum fecero, in futurum (quod Deus auertat) pœnis viris taliter abiurantibus debitis prompto animo me submitto, paratus subire omnem pœnitentiam, quam pro his quæ feci & dixi, pro quibus merito me habetis suspectum, volueritis mihi iniungere, & illam iuro me pro viribus adimplere, & nullatenus contrauenire: sic Deus me adiuuet, & hæc Euangelia sancta. Et si publice adiuratio fit, vulgariter fiat, quo intelligatur ab omnibus. Qua facta, moneatur delatus, vt nouerit quid fecit, & caueat. Consimili modo abiurabit in camerali, vbi factum publicum non est. Quibus peractis sententia hoc modo feratur. Nos talis Episcopus & talis Inquisitor (si adest, vel econtra) attendentes, quod visis & diligenter consideratis meritis processus per nos facti contra te talem, talis diœcesis, talis loci, nobis de hæretica prauitate delatũ, reperimus te hoc, & illud, vel illud admisisse, quæ de hæresi te leuiter suspectum reddunt: propter hæc te talem merito habentes, te fecimus vt leuiter suspectum de prædicta labe eandem hæresim abiurare. Verum, ne prædicta per te commissa remaneant impunita, & vt in futurum cautior efficiaris, de consilio multorum & magnorum iurisperitorum, ac etiam religiosorum, in, & super his habito, maturo pariter & digesto, habentes præ oculis solum Deum, ac irrefraga-

bilem

bilem sanctæ fidei catholicæ veritatem, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, sedentesque pro tribunali more Iudicum iudicantium, te talem hic in nostra præsentia personaliter constitutũ per modum, qui sequitur condemnamus, sententiamus, seu potius pœnitentiamus, scilicet vt de cætero nunquã scienter teneas, associes, vel defendas talem &c. ponantur ea propter quæ fuit suspectus. Lata fuit hæc sententia seu pænitentia &c. Videatur etiam punctus sequens, & caueat Notarius, ne, pro leuiter, ponat, vehementer: alias possibiliter esset magnum præiudicium.

Punctum septimum. Aliquando peritorũ consilio examinato processu, delatus reperitur de hæresi suspectus vehementer: quod tunc est, quando non est aliquo trium dictorum modorum legitime deprehensus: sunt tamen indicia contra eum magna & grauia probata, & talia per consilium iudicata: & eo casu hæc est praxis. Hic enim abiurare debet vt suspectus vehemẽter, adeo quod si labatur, teneatur pœna relapsi, iuxta cap. Accusatus. de hære. in 6. & abiurabit publice, vel secrete, secundum quod publice vel secrete fuit suspectus. Modus vero abiurandi hic est. Inquisitor enim, vel alius sermonem habebit in die Dominica, quo expleto, per Notarium vel Clericum legentur ea, de quibus est conuictus, & ea quæ illum reddunt suspectum vehementer. Deinde subiunget Iudex vel officialis eius: Ecce ex his es nobis de tali hæresi suspectus vehementer: vnde quod te de hoc purges, & hæresim illam abiures, oportet: & proposito Euangeliorum libro, delatus imponet manus super eo, & si scit competenter legere, cõsequens abiuratio ei legenda tradetur in scriptis, & leget audiente omni populo: si vero legere nescit, Notarius leget eam vulgariter, & morose, & delatus semper Notarij verba replicabit alta & intelligibili voce. Hæc autẽ est abiurationis forma. Ego talis, de tali loco, talis diœcesis, in iudicio personaliter constitutus, coram vobis Reuerendissimo domino Episcopo tali, & Iudice vel Inquisitore tali, sanctis Euangelijs positis coram me, proprijs manibus ꝑ me tactis, iuro me credere, & profiteor ore &c. vt puncto priori, mutatis mutandis. Deinde sequitur sententia vel pœnitẽtia, hoc modo. Nos talis Episcopus & talis Inquisitor, si adest, &c. vt priori puncto, mutatis mutãdis. Aduertendum vero est, quod suspecti de hæresi, siue leuiter, siue vehementer, & non deprehensi, non debent perpetuo aut incarcerari, aut immurari: quia hæc est pœna hæreticorum pænitentium, vt in cap. Excommunicamus. secundo, eo. tit. & in cap. Quoniam, eo. tit. lib. 6. Possunt autem in carceres ad tempus trudi, & deinde vt videbitur liberari. Non sunt etiam eiusmodi consignandi Crucibus, quia ista sunt insignia hæretici pænitentis: isti autem su-

specti quidem habiti sunt, non autem hæretici. Potest tamen eis imponi, vt certis diebus sollemnibus ad valuas stēt ecclesię, aut circa altare, dum missarum sollemnia celebrantur, tenētes manibus ardentem cereum, aut talem adeant peregrinationem, & eiusmodi.

Punctum octauum. Aliquando vero trutinato peritorum consilio processu, delatus inuenitur suspectus violenter: & id est quando non est legitime aliquo illorum trium modorum deprehensus, sed sunt indicia non leuia, aut vehementia solum, verum iudicio consilij fortissima & violentissima. Exemplum in simplici hæresi. Non deprehensus, citatus tamen, non in causa fidei, & propter non comparere excommunicatus, excommunicationem animo indurato integro anno sustinens, est de hæresi leuiter suspectus: quia hoc non caret scrupulo hæreticæ prauitatis, De pœnis. Grauem. Citatus vero de fide responsurus, & excommunicatus propterea quod renuit comparere, iam est suspectus de hæresi vehementer, leui suspitione in vehementem transeunte: & si integro anno sic sustinet indurato animo, est iam de hæresi suspectus violenter, vehementi suspitione in violentam transeunte: contra quam non admittitur defensio, vt in ca. Cum cōtumacia, eo. tit. lib. 6. Exemplum in hæresi strigimagarum. Si dixit vel egit aliqua, quæ ab eiusmodi practicantur, quando aliquem maleficijs volunt inficere: vt si minatus est alicui; In breui senties quod tibi accidat, & sequatur effectus aliquis inconsuetus, & maleficialis. Item, si adiuit diabolicum ludum ex voluptate, & id fatetur, negat tamen se Christum negasse. vide supra, Vbi de triplici suspitione tractatur. Eo casu hæc est praxis in simplici hæresi. Licet enim violenter suspectus forte non sit hæreticus: quippe qui nec in mente errorem, nec in voluntate forte habeat pertinaciam, vt no. Archid. in ca. citato: nihilominus est veluti hæreticus damnandus, propter eiusmodi violentam suspitionem, contra quam probatio non admittitur. Damnatur autem hæreticus sic, quod si nolit resilire, & abiurare, & condigne satisfacere, traditur brachio sæculari, de hære. Ad abolendam. §. Præsenti. Si vero velit, & cum effectu consentiat abiurare hæresim, carceri perpetuo mancipatur, de hære. Excommunicamus, secundo. Et idem de suspecto violenter in hæresi strigimagarum, licet idem modus obseruandus esset: mitius tamen agendo, dicendum quod si stabit delatus in negatione, dicendo vt solent, quod illa verba non eo animo dixerit, sed ex vehementi, maxime muliebri passione, vnde & Iudici ideo videtur eum posse ignibus addicere, non obstante suspitione violenta, tunc Iudex eo in carceribus detento, inquirat, & proclamet si dudum in similibus notatus fuisset: & si sic, vtrum publice sit de tali hæresi diffamatus: ex quibus ad vlteriora procedat, ante omnia quæstionibus exponendo:

ñendo: et si de tali hæresi apparuerint indicia, aut de maleficio taciturnitatis, vt quia flere nequit, aut in tormentis non sentit, vel statim post recuperat vires, procedat per cautelas superius tactas. Eo vero casu, quo omnia defecerint, aduertat quod si similia dudum patrauit, nõ est dimittendus omnino, sed per annum ad minus squaloribus carceris mancipandus, & sæpissime examinandus, præcipue sacratioribus diebus. Si autem cum hoc esset diffamatus, licet per ea quæ in simplici hæresi dicta sunt, posset ignibus adiudicari: præcipue propter multiplicationem testium, & quia sæpius in eiusmodi vel similibus maleficijs fuit notatus: pie tamen volens procedere, indicet ei canonicam purgationem, vt viginti vel triginta compurgatores habeat, & procedat prout de iure: ita quod si defecerit, concremetur. Si vero se purgauerit, abiuret omnem hæresim modo superius tacto, cum pœna relapsorum & pænitentia perpetua, per modum qui tangetur in sententia. Et hic modus in omnibus sequentibus modis sententiandi seruari posset, vbi Iudex vellet pie procedere. Aduertat tamen Notarius, vt in actis scribat abiurationem factam per suspectum violẽter. Postquam abiurauerit, ab excommunicatione absoluatur, sicut & omnis hæreticus rediens: cum sit excommunicatus, per ca. Ad abolendam. & per ca. Excommunicamus, primo, ac secundo: Deinde sequitur sententia. Nos talis Episcopus & talis Iudex (si adest Inquisitor, vel alius loco Inquisitoris) attendentes, quod tu talis, de tali loco, talis diœcesis, fuisti nobis delatus de talibus & talibus fidem sanctam tangentibus, & quod nos processimus ad informandum nos super illis, vt iustitia suadebat, & meritis processus diligenter examinatis, & omnibus actis, & actitatis in causa præsenti, inuenimus te talia & talia cõmisisse: ea propter & non immerito de tali vel tali hæresi te suspectũ violenter habentes, fecimus te vt taliter suspectum omnem hæresim generaliter, & publice abiurare: prout nobis mandant canonicæ sanctiones. Sane, cum secundum eadem Canonica instituta, omnis talis sit ut hæreticus condemnandus, & tu saniori consilio inhærendo, & ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redeundo abiuraueris (vt præmittitur) omnem hæreticam prauitatem, propter quod absoluimus te a sententia excommunicationis, qua vt obnoxius Dei Ecclesiæ astrictus merito tenebaris: si tamen de corde vero & fide non ficta reuersus es ad Ecclesiæ vnitatem. Idcirco inter pænitentes deinceps computaris, ad misericordiæ sinum sacrosancta Ecclesia te recipit de præsenti. Verum, quia indignum valde existit offensas diuinas impunitas conniuentibus oculis pertransire, iniurias hominum castigare, cũ grauius sit diuinam, quam humanam lædere maiestatem: & ne tua

crimina alijs delinquendi incentiuum sint, & vt efficiaris cautior in futurum, ac in posterum minus procliuis reddaris ad prædicta, seu similia committenda, & in futuro sæculo leuius patiaris: nos Episcopus & Iudex præfatus, præhabito in, & super his sano & maturo consilio peritorum, sedentes pro tribunali, more Iudicum iudicantium, habentes præ oculis solum Deum, & sanctæ fidei irrefragabilem veritatem, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem: te talem in nostra præsentia personaliter constitutũ, hac die & hora tibi inantea asignatis, sententialiter per modum, qui sequitur, condemnamus, seu potius pænitentiamus. In primis, quod statim induaris super vestes omnes, quas defers, veste liuida ad modum scapularis monachi sine caputio facta, ante & retro habẽte Cruces, de pãno croceo, longitudinis palmorum trium, & latitudinis duorum: quam vestem deferre habeas super omnes vestes alias tanto tempore: & nihilominus cum dicta veste & Crucibus stes in porta talis Ecclesiæ, tali & tanto tempore, scilicet, in quatuor festis principalibus Virginis Gloriosæ, vel alijs: atque ad talem carcerem perpetuo, vel ad tempus sententialiter condemnamus: retinentes nobis ex certa scientia, & expresse, vt nobis concedunt Canonica instituta, quatenus dictam pænitentiam posimus mitigare, aggrauare, mutare, tollere in toto & in parte, totiens quotiens nobis visum fuerit faciendum. Lata fuit hæc sententia &c. Qua lecta, statim executioni mandetur, & induatur veste prædicta.

¶Punctum nonum. Aliquando delatus trutinato peritorum consilio processu, inuenitur suspectus de hæresi, & diffamatus: & id est quando nullo ex dictis modis reperitur legitime deprehensus; reperitur tamen diffamatus, ac sic indiciatus, vt suspectus reddatur, aut leuiter, aut vehementer: vtpote, quia ad hæreticos magnam habuit familiaritatẽ, qualis fuit is, de quo in ca. Inter solicitudines, de pur. ca. Et eo casu hæc est praxis. Nam tali ratione infamię indicitur canonica purgatio, & ratione suspitionis abiuratio, iuxta d. ca. Inter. Vnde purgabit se modo superius dicto: & deinde etiã modo prætacto abiurabit, vel vt suspectus leuiter, vel vt vehementer: hoc obseruato, quod si vt leuiter, illã tantũ hæresim abiuret, de qua est suspectus: si autẽ vt vehementer, abiurabit generaliter hæresim omnẽ. Et quidẽ si vt leuiter, si deinde labatur in eandem, ratione abiurationis non debet puniri vt relapsus, vt patuit: ratione vero purgationis, videtur quod sic, per cap. Excommunicamus, primo. §. Adijcimus, verbo Vel si post. & ca. Ad abolẽdã. §. Illos quoq;. de hære. Sit ergo cautus Tabellio, ne in actis ponat, leuiter pro vehemẽter, aut ecõuerso. Quibus peractis sequitur sentẽtia vel pænitẽtia sub hac forma. Nos talis Episcopus & talis Inquisitor diligentius attendentes,

dentes, quod tu talis de tali loco, talis dioecesis, fuisti nobis de tali vel tali hæretica prauitate delatus: nos volētes, vt tenebamur, iudicialiter informari, ad inquirendum de hac causa, testes examinandum, teque citandum & interrogandum medio iuramento, & ad alia faciēda, quæ facienda erant per nos, descendimus, & processimus, vt decebat. Quibus peractis, visis & diligenter inspectis pariter & discussis processus meritis huiusmodi causę, & omnibus & singulis productis, actis, & actitatis, habitoque in & super illis Theologorum atque Iurisperitorum pluries maturo consilio ac digesto: reperimus te de prædicta hęresi in tali loco, seu talibus locis, apud bonos & graues publice diffamatum: propter quod, vt nobis mandant canonica instituta, indiximus tibi purgationem canonicam, qua coram nobis hic publice te purgasti, & ipsi compurgatores pariter te purgarunt: inuenimus etiam te talia & talia commisisse (exprimantur) propter quæ non immerito te suspectum leuiter, aut uehementer habemus de prædicta hæretica prauitate, propter quæ fecimus te, vt taliter suspectum hæresim abiurare (vel talem, si leuiter erat suspectus: vel omnem, si vehementer) Verum, quia non possumus, nec debemus talia quæ peregisti ullatenus tolerare, sed cogimur ea mulctare, iustitia suadēte, ad hoc vt reddaris cautior in futurum, & vt crimina non remaneant impunita, & vt cæteri non reddantur procliuiores ad similia committenda, & vt Creatoris iniuriæ non æquanimiter tolerentur: ea propter te talem prædictum, purgatum, & abiuratum, hic in nostra pręsentia personaliter constitutum, in hoc loco & hora tali tibi inantea assignatis: nos Episcopus & Iudex præfati, sedentes pro tribunali &c. sententiamus, seu pænitentiamus per modum qui sequitur (exprimantur quæ imponuntur) Lata est hæc sententia: qua lata, executioni mandetur: poteritque dispensari, vel mitigari, vel mutari, vt videtur, iuxta cap. Vt commissi, de hære. lib. 6.

¶Punctum decimum. Aliquando peritorum consilio trutinato processu, delatus inuenitur hęresim confessus, sed pęnitens, nec alias relapsus: quando scilicet medio iuramento coram Iudice iudiciali vel confitetur talem vel talem hæresim tanto se tempore tenuisse: sed tamen vult resipiscere, & illam & omnem aliam ad libitum Iudicis abiurare, & satisfacere: quod antea nunquam fecit. Et eo casu hæc est practica. Talis, modo vere reuertatur, est ad misericordiam recipiendus, nec tradendus brachio sæculari: aut si clericus est, degradandus, de hære. Ad abolendam. §. Præsenti: & prius abiurata hæretica prauitate, est perpetuo carceri mancipandus, de hære. Excommunicamus, secundo. §. Siqui autem. absolutionis beneficio impartito, & iniuncto: quod talibus iniungi consueuit, iuxta ca. Vt officium. Deinde vero sequitur senten-

ſententia, vt ſupra, mutatis mutandis: ita tamen vt exprimantur articuli, in quibus deliquit, & in pænitentia ponatur quod induatur ueſte liuida, & ſententietur ad perpetuos carceres, & reſeruetur ſibi Iudex ex certa ſcientia, & expreſſe authoritatem mitigandi &c. Lata fuit hæc ſententia &c. & hortetur delatum ad patientiam, declarando pænitentiam, & miſericordiam ſpondendo. Lecta ſententia, mandetur executioni, ſecundum quod in huiuſmodi ſeruari conſueuit. Dum tamen indutus, vt ſupra, ducitur ad portam eccleſiæ, Iudex eccleſiaſticus iam non ſe intromittit: ſi autem curia ſæcularis contentatur, bene quidem, alioquin agant ad libitum.

Punctum vndecimum. Aliquando vero delatus trutinato peritorũ conſilio proceſſu, inuenitur hæreticus confeſſus, relapſus, ſed pęnitens: quod tunc eſt, quando delatus iudicialiter confitetur ſe alias abiuraſſe, & ita legitime reperitur, & poſt hæſit tali errori, vel quod hæreſim aliquam ſpecialiter abiurauit, & redijt in eandem, ſed poſt ſaniori vſus cõſilio pænitet, & redit ad eccleſiaſticam vnitatem. Tali, ſi humiliter petat, non negatur pænitentia, nec Euchariſtia: traditur tamen brachio ſæculari vltimo ſupplicio feriendus, quantumcunque pæniteat: vbi abiurauit vt deprehenſus, aut ſuſpectus vehementer, non autem leuiter tantum: Et eo caſu hæc eſt practica. Concluſo enim, maturo & digeſto (& ſi opus eſt) repetito conſilio, quod is ſit relapſus: mittet ad eum Iudex viros idoneos, qui loquentes de mundi huius contemptu, & vita futura, tandem illi indicent, quod mortem obeat oportet, & hortentur ad prouidendum animæ & ad ſacramentum pænitentiæ, & Euchariſtiæ, & id crebro. Mortem tamen ei Iudex non ſignificet: nam facies Iudicis terret, & in pænitentiam magis adducit. Quibus perceptis, poſt duos vel tres dies, in quibus prædicti eũ pro viribus in catholica fide ſtabiliant, Iudex mandabit poteſtati loci, vel ei, cuius attinet, quod tali die & hora tali loco ſit cum ſua curia, extra eccleſiam tamẽ, vbi erit ſermo de fide, & talis Iudex condemnabit quendam relapſum tradendum curiæ ſęculari. Interim ſi talis relapſus fuerit in ſacris, vel cuiusvis ordinis ſeu religionis obumbratione fuſcatus, eſt totius ordinis eccleſiaſtici prærogatiua nudandus, de hære. Ad abolendam. §. Præſenti: & hoc conuocatis conuocandis, iuxta ca. Quoniam, de hęre. li. 6. & modo, qui ſequitur. Cum igitur ſæculari curiæ tradendus erit, facto ſermone in eccleſia, vel aliqua platea, relapſo ibi conſtituto, & curia ſęculari, Epiſcopus põtificalib⁹ indutus, & pręlatis ſuę diœceſis eidẽ aſsiſtẽtibus, & relapſo degradando induto iuxta ordinem ſuum, eum degradabit, incipiendo a ſuperiori ordine, vt fieri conſueuit. Finita degradatione, vbi fienda eſſet, Officialis mandet Notario, vt ſententiam legat, quæ ſiue relapſus fuerit degradatus, ſiue non, feratur per hunc modũ.

Nos

Nos talis Episcopus, & talis Iudex attendentes &c. ut de more: & in fine sententiæ dicunt: Rogamus tamen, & efficaciter dictam curiam sæcularem, quatenus circa te citra sanguinis effusionem, & mortis periculum suam sententiam moderetur. Et sic Episcopus, ac Assessores recedentes, curia sæcularis suum officium exequetur. Quamuis autem & Episcopus, & Inquisitor omnem diligentiam adhibere habeant, vt relapsus pœniteat, & saluetur: tamen pœnitentia quantūcunque grādis, non facit, quin veraciter sit relapsus, & brachio sæculari relinquendus. Non consueuerunt autem eiusmodi sententiæ die festiua, aut sollemni fieri, nec etiam in ecclesia: quia sententia est, quæ reum ad mortem ducit, consequenter autem honestius est vt die feriata, & loco profano fiat, quę non sunt dicata Deo.

¶Punctum duodecimum. Aliquando vero delatus trutinato peritorum consilio processu, inuenitur confessus, sed impœnitens, & non relapsus: quod tamen rarissime accidit. Cum tali autem habita custodia bona, est morose procedendum, vt saluetur. Si tamen expectato congruo tempore, quod est quamdiu spes de eius conuersione haberi potest, nullo modo emolliri potest: Episcopus & Iudices se ad eum tradendum brachio sæculari disponent, significantes Potestati, vt puncto priore, quod cum sua curia conueniat: & nihilominus proclamet per vicos, quod omnes conueniant habituri consuetam indulgentiam. Quibus expletis, per sententiam tradetur delatus curiæ sęculari in hūc modum. Nos talis Episcopus & talis Iudex &c. vt de more, in fine precantes curiam sæcularem, vt supra.

¶Punctum decimum tertium. Aliquando vero peritorum cōsilio trutinato processu, delatus reperitur confessus, relapsus, & impœnitens, & quando id sit, liquet: & tunc tradendus est curiæ sæculari modo prædicto per sententiam, more consueto.

¶Punctum decimumquartum. Aliquando vero trutinato peritorum consilio processu, delatus inuenitur conuictus, & deprehensus, omnia tamen negans: quod eo casu est, quod de eius hæresi constat per euidentiam facti, aut testes legitimos, contra quos excipere legitime non potest, & tamen stat firmiter in negatiua: & casu isto ista est praxis. Duro enim carceri compedibus, & catenæ est mancipandus, & crebro per idoneos ad confessionem moneatur, etiam sponsa misericordia si fateatur: alioquin brachio sæculari tradetur. Quod si noluerit, repetatur diligenter examen testium, seorsum monendo eos ne se æterno damnent, vt alius temporaliter damnetur: & singulariter illius, quē melioris cōscientię Iudex putat. Qđ si ille in negatiua, isti vero in affirmatiua steterint, tradatur brachio sæculari, iuxta c. Ad abolendā. §. Pręsenti.

senti. Non tamen cito tradatur: sed modo delatus, modo testes sollicitentur pro veritate indaganda: & si quis ex testibus vacillet, aut indicietur quod falsa deposuerit, de bono consilio peritorum arrestetur, & agatur vt de iure. Frequenter enim repertum est etiam, quod testes agitati malitia seinuicem colligarunt ad imponendum hæresis crimen, & diutius fatigati morsu conscientiæ, instante Iudice, iniquitatem suā detexerunt: & quod delatus post diuturnum tempus ad cor redierit; maxime certificatus, quod brachio sæculari sit tradendus. Si ergo tādem delatus confitetur & pænitet vere, vt deprehensus pænitens abiuret omnem hæresim publice, modo supra exposito: si vero confitetur quidem, sed non pænitet, vt impænitens tradatur brachio sæculari, modo etiam superius posito. Si vero ipse in negatiua steterit, testes vero culpam suam cognouerint, ille vt immunis absoluetur, & isti vt falsi testes punientur, vt no. Paulus super ca. Multorum, de hære. in cle. & super eos fertur sententia ad arbitrium Iudicum. Habent tamen Episcopi potestatem mitigare, aut etiam aggrauare post annum. Si vero delatus in negatiua, & testes in affirmatiua per annum, vel alio maiori congruo tempore steterint, tradatur brachio sæculari, obseruatis quæ supra in simili dicta sunt. Deinde sequitur sententia. Nos &c. more solito. Quod si forte post sententiam, & iam relictus, & ad locum incendij ductus, dixerit se velle fateri, abiurare, & satisfacere ad arbitrium Iudicum: licet præsumatur hæc facere metu mortis, Quidam tamē putant, quod possit ex misericordia recipi, vt hæreticus pænitens, & perpetuo murari, iuxta glo. super ca. Ad abolendam. §. Præsenti. & uerbo Audientia. & ca. Excommunicamus, secundo, de hære. quamuis de rigore iuris tali conuersioni magna fides non adhibeatur: immo propter damna temporalia illata, ipsum semper plectere possunt. De hoc vero articulo olim in Siluestrina sic scripsi. Quæritur utrum parcendum sit hereticis redire volentibus, postquā sunt per ecclesiam condemnati: & dicit Io. An. in quadam apostilla in ca. Excommunicamus el primo, de hære. quod sic: Et idem tenet glo. in ca. Excommunicamus el secundo, eodem titulo: & Archi. in ca. Vt commissi. eo. ti. lib. 6. Dicēs, quod tantum relapsis non parcitur; & idem videntur velle iura noua, quæ indistincte parcendum dicunt redire volentibus, vt patet in ca. Vt officium, eo. ti. li. 6. Sed tamen contrarium videtur verum esse de iure: quia vt patet in ca. ad Abolendam, extra eo. non parcitur nisi redire volentibus continuo post deprehensionem erroris: Quod quidem continuo ab aliquibus obseruatur de prima sessione Iudicis a prima die qua examinatur causa huius: quod videtur sensisse Ray. Sed hoc dictum non procedit necessario: Tum quia iura posteriora non distingunt,

guūt, sed indistinctè dicunt parcendum esse redeuntibus: Tum quia consuetudo, quæ ius interpretatur, est in contrarium: Tum quia illud capitulum loquitur de deprehensione manifesta, quæ nō est nisi post plenam probationem, inter quam & sententiam iam nulla est difficultas, nec medius actus. Vnde quantum ad parcere non est ratio maior, si redire veliut postquam sunt conuicti, aut etiam condemnati: cum statim in eodem actu ista duo fieri possint probatio plena & vltimata, & Iudicum sententiā. Et ideo prima opinio, quæ magis pia est, videtur arbitrio Iudicis tenenda, vbi probabiliter viderit pœnitentiam esse non fictam: Tum quia in constitutionibus pœnalibus, secundum iura fieri debet interpretatio benignior: Tum quia conuersionem esse ante sententiam, vel post, non est ratio parcendi, sed veritas conuersionis, cum spe non recidiuandi præsumpta, quæ etiam post sententiam esse potest, & credi: licet non post relapsum, quia præsumitur inconstantia.

¶Punctum quintumdecimum. Aliquando vero delatus examinato peritorum consilio processu, inuenitur conuictus, sed fugitiuus, seu se contumaciter absentans; congruo tamen tempore expectatus. Et id est in casu triplici. ¶Primo, quando est deprehensus aliquo triū modorum, de quibus supra, sed legitime citatus noluit comparere. ¶Secundo, quando aliquis est delatus, & ex aliquali informatione leuiter suspectus, aut plus, & citatus contumaciter non comparet, & excommunicatus per annum stetit animo indurato semper cōtumaciter absens. ¶Tertio, quādo quis directe vel indirecte impediuit processum fidei per Episcopum vel Iudicem, vel ad hoc dedit consilium, auxilium, vel fauorē, qui est excommunicatus: et si animo indurato per annum sustinuerit, ex tunc est vt hæreticus condemnandus, per ca. Vt Inquisitionis. §. Prohibemus. de hære. li. 6. In primo casu damnandus est vt hæreticus, iuxta ca. Ad abolendam. §. Præsenti. In secundo autem & tertio casu similiter, iuxta ca. Cum contumacia. & per ca. Vt inquisitionis. §. Prohibemus. de hære. li. 6. Et circa singulos horum talis erit practica. Nam cō gruo tempore expectatus citabitur per Episcopum & Iudicem in ecclesia cathedrali diœcesis, in qua deliquit, & in alijs ecclesijs illius loci, vbi domicilium contrahebat, & specialiter vnde fugit. Citabitur, inquam, ad audiendam finalem sententiam, quę feretur siue compareat, siue non, sic. Nos talis Episcopus, & talis Iudex, &c. Adueniente autem die & hora præfixa ad diffinitiuam sententiam audiendam, si cō paruerit pænitens, & omnem hæresim paratus abiurare & satisfacere ad arbitrium Iudicum (si alias non est relapsus) ad misericordiam admittetur: & si est deprehensus aliquo illorum modorum, abiurabit &

pęnitebit vt hæreticus pęnitens, modo supra tacto. Si vero est suspectus vehementer (vt in secundo & tertio casu) abiurabit & pęnitebit vt hæreticus suspectus vehementer & pęnitens, modo etiam superius tacto. Si autem non consentit abiurare, tradetur vt hæreticus impænitens brachio sæculari, modo supradicto. Si autem contumaciter renuerit comparere, feratur sententia, qua talem absentem tanquam præsentem pronuncient hæreticum pertinacem, si fuit deprehensus: & vt talem relinquant brachio sæculari, a foro ecclesiastico expulsum. Si vero non fuit deprehensus, sed suspectus, vt in duobus vltimis casibus, non iudicabitur hæreticus, sed vt hæreticus, & vt talis damnādus.

¶ Punctum decimumsextum. Aliquando autem trutinato peritorū consilio processu, inuenitur tātum ab alio malefico incinerato, vel incinerando delatus: & tunc aliquando reperitur immunis: quia non est deprehensus vel inditiatus ita vt sit suspectus, aut infamatus; & tūc per sententiam absoluetur. Aliquando sic delatus, est etiam de hæresi diffamatus: & tunc Iudex attendens, quod vltra infamiam nihil ab alijs fidedignis contra eū particulariter probatur (licet forte maleficus gratia contra eum deposuerit, qui fidem perdidit dando eam diabolo,) indicet illi purgationem canonicam, iuxta modum superius tactum. Aliquando autē vltra infamiam, reperitur quęstionibus exponendus, vt quia infamia aggrauatur delatione malefici asserentis eum secum in criminibus participasse: & facta vtriusq; affrontatione, & respōsis diligenter notatis, inuenitur varietas vnde Iudex suspicari posit, maleficum verisimiliter esse torquendū: quod tunc leuiter faciet, iuxta prædicta. Aliquando reperitur de hæresi suspectus leuiter, peritorum habito cōsilio, & tunc abiurabit, vel canonice purgabitur, iuxta prædicta. Aliquando inuenitur suspectus vehementer, iudicio peritorum; & tūc abiurabit omnem hæresim vt suspectus vehementer. Ad hanc suspitionem vehementem pertinent omnes officium inquisitionis etiam indirecte impedientes, modo id scienter fecerint, ex ca. Vt inquisitionis, de hære. in 6. Et omnes, qui impedientibus præstant auxilium, cōsilium, vel fauorem, ex eo. ca. Vt inquisitionis. Et hi qui citatos aut captos hæreticos instrunt de veritate celanda, vel falsitate dicenda: ex ca. Accusatus. §. fin. de hære. li. 6. Regula tamen decidendi omnia ista est peritorum consilium. Aliquando reperitur suspectus violenter, vnde damnabitur eo modo, quo supra dictum est: vbi & patet quid faciendum, si in negatiua perstiterit. Aliquando reperitur diffamatus, & suspectus simul, leuiter, aut vehementer, peritorum consilio: & tunc ratione infamiæ indicatur canonica purgatio, iuxta ca. Inter solicitudines, eo. ti. & ratione suspitionis hęresim abiurabit, cum pœna relapsus,

si su-

ſi ſuſpitio erat vehemens: vel ſine, ſi erat leuis. Si vero hæreſim confiteatur, quid agendum ſit, liquet ex dictis.

Punctum decimumſeptimum. Aliquando delatus, peritorum conſilio cribrato proceſſu, reperitur maleficus non inferens, ſed auferens maleficia: Quędam enim maleficæ (experientia teſte) curant, & non nocent, non quod diabolus hominem diligat, ſed curat corpus, vt afficiat animam ad auxilia diaboli inuocanda, & eo caſu qualis ſit praxis obſeruanda, his dictis accipitur. Primum: Si id licitis remedijs agit, iam non eſt vt maleficus damnandus; ſed vt naturaliter induſtrius, vel in Deo fidens commendandus. Si vero id agit remedijs illicitis, ſecundum quid (puta, quia ſine expreſſa, etſi non ſine tacita dæmonum inuocatione) remedia non tam illicita, quam vana ſunt; & per Iudices in foro cauſarum toleranda: in foro autem animæ ſunt interdicenda, & plectenda: Si vero ſunt remedia illicita ſimpliciter (vt quia dæmon expreſſe inuocatur ore, vel intentione, ab eo ſcilicet expectando effectū: vel opere, dum aliquid ei exhibetur; quod non niſi ſuperiori exhibetur, vt ſacrificium, incenſum, adoratio, & eiuſmodi, quæ ſunt quædam interpretatiuæ preces, & eiuſmodi) nullo modo etiam in foro cauſarum ſunt toleranda: de hære. Accuſatus. lib. 6. quia ſapiunt hæreſim manifeſte, vt patuit. Et hoc ſiue his remedijs vtatur ſine alicuius hominis nocumento, & multo minus ſi cum nocumento, vt maleficium auferendo, aut etiam inferendo alteri: etiam ſi is cui inferuntur, ſit ęque maleficus: immo nec ſi ſit iumentum, vel planta; quia ibi ſemper eſt inuocatio dæmonis expreſſa voce, vel intentione (vt ſupponitur) quę ſemper acriter eſt plectenda. Secundum. Quod ſi licitis ſe remedijs & verbis diuinis, vt aſſolent, eiuſmodi ſe patrare dixerit, Iudex eo citato, diligenter examinet; & ſi eccleſiaſticus eſt, diligenter per ſe vel alium per parochiam inquirat, medio iuramento, quibus remedijs vtatur. Tertium: Illicita autem a licitis his modis ſeceruet. Cum enim eiuſmodi ſua illicita remedia tegant, ne deprehendantur, & vt facilius illaqueent ſimplices, ideo verbis & herbis vtuntur: tamen ex quatuor ſuperſtitioſis actibus tanquam maleficę & ſortilegę deprehenduntur: Primo quidem, ſi ea dicunt & reuelant, quæ non niſi malorum ſpirituum doctrina norunt, vt cum & maleficium, & maleficientem, & cauſam maleficiendi referent: vtputa, die tali cum tali rixatus eſt, & fecit ſic, & ſic. Secundo, ſi ad vnius a maleficio ſanationem ſe intromittunt, non alterius, ſicut in diœceſi Spirenſi quædam ſtrigimaga aliquos curare nequibat, & dicebat, quod maleficia eſſent ab alijs nimiū fortiter impreſſa: non enim ſemper vnus dęmon cedit alteri, ſi ſit eo ſuperior. Tertio, dum faciunt quaſdam exceptiones, vt dicēdo;

Te sanabo, nisi tale quid apparuerit: sicut in Spira malefica, intuito maleficiatum in tibijs, indicauit ei causam maleficij, cum attamen ex iure a duobus milliaribus Teutonicis aduentasset, dicens: Nisi in vulnere habueris squammas & pilos, sanabo: quod & fecit. Quarto, vbi superstitiosis insistunt, aut insistere faciunt cæremonijs: sicut se frequentari volunt ante Solis ortũ, aut alio determinato tempore nihil facientes ad rem; aut dicendo, se non posse sanare nisi personas talis patriæ: aut solum duas vel tres in anno, & eiusmodi. Potest etiam ad famam & vitam aduerti præteritam. Quartum. Eiusmodi maleficæ eo modo, quo cęteræ ab ecclesiastico Iudice plectendæ sunt, quamuis damna non inferant: quia vere sunt apostatæ a fide, & ea agunt, quæ sapiunt hæresim manifeste: cum eiusmodi peragant ex pacto diaboli expresso, iuxta capitulum prædictum, Accusatus.

Punctum decimumoctauum. Aliquando vero trutinato processu, vt supra, delatus iuste, aut iniuste appellasse inuenitur, & eo casu hæc erit praxis, quæ per multa dicta explicabitur. Primum. In negocio fidei, summarie, simpliciter, & de plano proceditur, de hære. Statutas lib. 6. & consequenter appellationis remedium interdicitur, de verbo. sig. Sæpe. Quia tamen Iudices propter arduitatem negocij libenter interdum illud prorogant, & dilatant: aduertendum est, quod vbi delatus sentiret se a Iudice realiter, & de facto grauatum iniurias: vtpote quia cũ se defendere noluit, vel quia solus sine aliorum cõsilio, vel sine assensu Episcopi, aut eius Vicarij pronunciauit delatum quæstionari, cum alias sufficientes probationes pro, & contra habere potuisset, & eiusmodi: tunc equidem iusta foret appellatio, alias non. Vnde Iudex eiusmodi appellatione sibi præsentata, quieto animo copiam appellationis petat, protestando verbo, quod sibi non curat tempus. Habita vero copia, aduertat se duos habere dies ad respondendũ, & ad apostolos dandum triginta, de appella. ca. Cordi & ca. Ab eo. li. 6. Licet autẽ statim & respondere, & apostolos dare possit hos vel alios, ad grauitatem tamen officij assignet aliquod spatium infra triginta illos dies ad dandum, & recipiendum apostolos, quales dare decreuit, cum potestate prorogandi terminum. Non autem ad dandum tantum: alioquin Iudex teneretur eos mittere. Dico etiam quales decreuerit, non autem negatiuos, vel affirmatiuos, vt quales dare debeat mature deliberet. Assignat autem determinatam diem, & horam, & locum ad omnem fraudem tollendum, puta, suam cameram. Secundum. Interim si ex consilio peritorum, se inuenerit delatum indebite grauasse, adueniente termino assignato, errorem corrigat, reducens processum ad eum statum & punctum, in quo fuit quando eum grauauit,

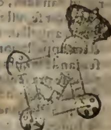
& gra-

& grauamen auferat: quo ablato, procedat prout ante: quia per hanc ablationem appellatio, quæ aliqua erat, fit nulla, de appell. Cessante. Si tamen grauamen auferri nequit (quippe quod irreparabile sit, vt quia indebite quæstionibus est expositus, vel si qua instrumenta, aut vasa sunt combusta, & eiusmodi) tunc dicta reductio processus locum haberet minime. ¶ Tertium. Si vero Iudex, iustitia exigente, decreuerit delatum arrestare, assignet ei tempus ad apostolos dandum, vel recipiendum, & locum opportunum ad captionem, & instante termino det negatiuos, & statim eum detineat. ¶ Quartum. Ab hora autem præsentatæ appellationis vsque ad traditionem apostolorum negatiuorum, aduertat Iudex, ne aliquid innouet circa appellantem, vel capiendo, vel quæstionando, vel carcere liberando, aut aliter. Adueniente autem termino dationis, si Iudex est paratus apostolos dare, det: alioquin terminum alium statuat vsque ad diem trigesimum, qui est iuris terminus vltimus. ¶ Quintum. Adueniente ergo termino, si vult dare negatiuos, det sub forma, qua dicatur iuste processisse, & rationes appellantis fuisse coloratas, & appellationem nullam: vnde nec eam admittit, et quod hanc responsionem offert delato pro apostolis negatiuis; et statim eam scribi mandet post dictam appellationem sic incipiendo: Et dictus Iudex respondens &c. & tradat etiam Notario, qui appellationem præsentauit. ¶ Sextum. Quibus apostolis negatiuis sic exhibitis appellanti, statim Iudex continuãdo processum, officium suum exequatur, capiendo, vel ad comparendum terminum assignando, vel aliquid faciendo, quo appareat quod non desierit esse Iudex, quousque a Iudice ad quem appellatum est, sit prohibitus ne procedat: & tunc cum processibus clausis & sigillatis, & cum fida ac tuta custodia, ac idonea cautione, si oportuerit, ad Iudicem appellationis remittat. ¶ Septimum. Si vero Iudex exhibere decreuerit apostolos affirmatiuos & reuerentiales, & adueniente termino peremptorio ad dandum, & accipiendum assignato, eos exhibebit sub forma, qua dicat se iuste processisse, & indebite non aggrauasse, soluendo rationes appellantis: propter reuerentiam tamen Apostolicæ Sedis, dictam appellationem admittit, assignando appellanti tempus ad se præsentandum cum processibus sigillatis, cũ fida custodia, vel debita cautione se præsentandi. Hanc responsionem tradet pro apostolis affirmatiuis, & iubebit eam scribi post appellationem, & tradet Notario, qui appellationem præsentauit: & ex tunc ipse in tali causa desinit esse Iudex, nisi causa sibi remittatur: si tamen cum appellante habet aliam causam, in qua non appellauit, in ea remanet Iudex ut ante. ¶ Octauum. Inquisitor sentiens reum iuste appellaturum, committat

alicui

alicui vices suas in totum, & non poterit recusari. De offi.dele. Iudex, lib.6. vel amoueat grauamen, vt dictum est. Cum vero iniuste appellat, eligat arbitrum iuris, iuxta ca. Suspitionis, de offi.dele. & de appel. Requiris. & ca. Cum specialiter, & mandet recusanti quod eligat aliū, & arbitros cogat etiam per sententiam excommunicationis latæ sententiæ, vt citent recusantem exhibiturum rationem: & infra octo dies ambo, vel vnus eorum cum tertio ab eis electo pronuncient, aut ipse vtetur suo iure & officio. Et si percipiat, quod propter falsos testes, vel aliter, contra se pronunciabitur, potest cum delati consensu, & non aliter, alicui committere plenarie vices suas, vt in d.ca. Iudex. Si autem infra tempus non pronunciant, remanet Iudex: & similiter si pronunciarint, quod recusatio sit nulla. Si autem pronunciarint legitimam, nec Iudex est, nec potest committere vices suas, vt in d.ca. Iudex. Et cum sine eo Episcopus non procedat, res Pontifici Maximo significetur, rogando vt cum Episcopo procedere possit, vel aliū subrogare. ¶ Nonum. Et si admissa appellatione, & datis apostolis, appellans nouiter accusetur de alijs criminibus hæresis, de quibus non agitur in causa, pro qua appellauit, non desinit esse Iudex, sed procedere potest vt prius, examinando testes, & se informando, & finita prima causa in Romana Curia, procedet libere in secunda. Non curet autem Iudex Romæ agere contra appellantem, nec se partem facere, sed permittat eum suis iudicibus iudicandum, ex officio suo ad procurationem appellantis. Et si Inquisitor personaliter citetur, caueat ne litem ingrediatur, sed intendat ad exhibendum processus, & totam causam ad illos reducere: & procuret, quam citius poterit, ad propria remeare, ne ipse tædijs, laboribus & expensis fatigetur, & causa fidei iacturam patiatur. De mirandis dæmonum & strigimagarum liber tertius finit 1520. die 24. Nouembris.

Regeſtum.

a b c, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.

Omnes ſunt duerniones.

R O M Æ

In Aedibus Populi Romani.

M . D . LXXV.